

ECONOMICA

Nr.1 (61) / 2008   revistă științifico-didactică

FINANȚE

Impunerea veniturilor și capitalurilor prin prisma convențiilor cu privire la evitarea dublei impuneri

pag. 5

ECONOMIE GENERALĂ

Investițiile în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a pieței petroliere din Moldova

pag. 60

RELAȚII ECONOMICE INTERN.

Direcțiile principale de consolidare a sistemului bancar al Republicii Moldova în contextul integrării în Uniunea Europeană

pag. 92

MARKETING

Valorificarea turistică a Complexului Orheiul Vechi – probleme și soluții

pag. 101

ASPECTE DIDACTICE

Unele aspecte ale competitivității învățământului superior din Republica Moldova în contextul prevederilor

Procesului de la Bologna

pag. 118

"Succesul înseamnă transformarea cunoștințelor în acțiune pozitivă"

D. Leeds

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

ECONOMICA

Revistă științifico-didactică

An. XVI, nr. 1 (martie) (61)/2008

©Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef: prof.univ.dr. Vadim COJOCARU, ASEM

Redactor-șef adjunct Galina COTELEA, ASEM

Prof. univ. dr. hab., DHC Ion PETRESCU, Univ. "S. Haret", Brașov, România

Prof. univ. dr. hab. Dumitru MOLDOVAN, ASEM

Prof. univ. dr. hab. Ion BOLUN, ASEM

Prof. univ. dr. hab. Eugenia FEURAȘ, ASEM

Prof. univ. dr. hab., membru-cor. Gheorghe MIȘCOI, AȘM

Prof. univ. dr. hab. Elena TURCOV, ASEM

Prof. univ. dr. hab. Vasile BUCUR, ASEM

Prof. univ. dr. hab. Vitalie MACAROV, Academia de Științe din Rusia

Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI, ASEM

Conf. univ. dr. Marina BELOSTECINIC, ASEM

Conf. univ. dr. Raisa BORCOMAN, ASEM

ADRESA REDACȚIEI:

Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 59,
ASEM, bloc B, b.503,
tel: 402-995
Cod: MD 2005, Chișinău,
Republica Moldova
E-mail: rev_economica@yahoo.com

***Revista este acreditată de Consiliul Național
pentru Acreditare și Atestare al RM***

*Certificat de înregistrare nr.112 din 25.02.2002
Index poștal: PM-31627
ISSN 1810-9136*

Editura ASEM, Chișinău-2008

Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate

SUMAR:

FINANȚE

Impunerea veniturilor și capitalurilor prin prisma convențiilor cu privire la evitarea dublei impuneri	10
<i>Prof. univ. dr. hab. Rodica HÎNCU;</i> <i>Drd. Diana CRICLIVAIA</i>	
Utilizarea instrumentelor fiscale ca factor de impulsioneare a creșterii economice	10
<i>Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI,</i> <i>Drd. Petru GRICIUC</i>	
Impactul speculațiilor bursiere asupra formării cursurilor bursiere pe piața de capital din Moldova	13
<i>Conf. univ. dr. Tatiana IOVV;</i> <i>Masterand Nicolae LUNGU</i>	
Tendențe moderne de dezvoltare a piețelor financiare și impactul acestora asupra modului de constituire a capitalului firmei	14
<i>Drd. Victoria VEREJAN</i>	
Influența factorilor macroeconomici asupra structurii sistemului financiar	17
<i>Drd. Igor CIBOTARU</i>	

MANAGEMENT

Euromanagementul serviciilor publice	20
<i>Prof. univ. dr. hab. Ion PALADI</i>	
Managementul financiar în sistemul public de ocrotire a sănătății din Moldova: tendințe, probleme și soluții de perfecționare	25
<i>Drd. Vladimir MELNIC</i>	
Reengineeringul activității bancare. Actualitatea implementării în Republica Moldova	27
<i>Lector sup. dr. Irina DOROGAIA</i>	
Procesul inovațional ca factor de sporire a performanțelor întreprinderii	30
<i>Lect. sup. Lucia GUJUMAN</i>	
Evaluarea activității de instruire și dezvoltare profesională a personalului în condițiile economiei de piață	34
<i>Lect. sup. Lilia SAVA</i>	
Metode sistematice de conducere și schimbările în funcționarea întreprinderilor de transport auto	37
<i>Comp. Gioni POPA</i>	
Implementarea ISO 9000 – element de creștere a competitivității întreprinderii	41
<i>Drd. Mariana SMOLEVSCAIA</i>	

CONTABILITATE ȘI AUDIT

Provizioanele și ajustările pentru depreciere-contabilizare și impozitare conform reglementărilor românești	43
<i>Prof. univ. dr. Dumitru Marius PARASCHIVESCU;</i> <i>Asist. univ. drd. Doina PĂCURARI</i>	
Procesul de elaborare a programelor de audit	47
<i>Conf. univ. dr. Ana VITIUC</i>	
Aplicarea procedurilor analitice aferente auditului decontărilor comerciale	51
<i>Drd. Iurie SAJIN</i>	
Necesitatea ajustării rapoartelor financiare ale întreprinderilor insolabile în scopuri analitice	55
<i>Drd. Anastasia BALAN</i>	
Unele aspecte privind evaluarea stocurilor	57
<i>Drd. Corneliu BUGAN</i>	

ECONOMIE GENERALĂ

Investițiile în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a pieței petroliere din Moldova	60
<i>Prof. univ. dr. hab. Petru ROȘCA;</i> <i>Drd. Gabriel STATI</i>	

Probleme ale creșterii economice și influența unor factori asupra stabilității economice.....	66
<i>Cercet. șt. sup. Vladimir CUCIREVII</i>	
Prioritățile structurale de ramură – unul dintre indicatorii globalizării.....	70
<i>Conf. univ. dr. Tatiana PÎȘKINA</i>	
Obiectivele politicii vamale în etapa de modernizare a economiei naționale.....	74
<i>Conf. univ. dr. Aliona BALAN</i>	
Oportunități de creștere a competitivității economice în Republica Moldova	77
<i>Drd. Olga BEJENARU</i>	
Interacțiunea caracteristicilor cantitative și calitative ale regionalizării.....	81
<i>Drd. Tatiana BÎLBA</i>	
Remitențe: surse, beneficiari, oportunități	83
<i>Drd. Dinu LIPCANU</i>	

RELAȚII ECONOMICE INTERNAȚIONALE

Evoluția sistemului asigurărilor sociale la nivel internațional.....	86
<i>Drd. Valentin STEGĂROIU;</i>	
<i>Conf. univ. dr. Nicolae ȚĂU</i>	
Capitalul transnațional în condițiile modernizării tehnologice.....	90
<i>Conf. univ. dr. Tatiana LÎȘÎ</i>	
Direcțiile principale de consolidare a sistemului bancar al Republicii Moldova în contextul integrării în Uniunea Europeană	92
<i>Dr. în economie Mariana CUCU</i>	
Analiza evoluției managementului relațiilor economice internaționale: tendințe și perspective.....	96
<i>Comp. Adrian Ulinici</i>	
Influența factorilor sociali asupra sistemului de ocrotire a sănătății în țările slab dezvoltate.....	98
<i>Drd. Marcel BEJAN</i>	

MARKETING

Valorificarea turistică a Complexului Orheiul Vechi – probleme și soluții.....	101
<i>Prof. univ. dr. hab. Elena TURCOV</i>	
Aspectul metodologic de modelare a procesului de determinare a cererii și ofertei la serviciile turistice.....	104
<i>Conf. univ. dr. Iurii CROTENCO</i>	
Reglementarea comerțului Republicii Moldova în baza abordării logistice	107
<i>Doctor în economie Ala PETROVICI</i>	
Interacțiunea managementului și a marketingului în sistemul instituțiilor medicale	109
<i>Drd. Naj Assaf MAHMOUD</i>	
Criteria de evaluare a activității restaurantelor	112
<i>Drd. Ruxanda NEGRU</i>	
HACCP – sistem eficient de îmbunătățire a calității produselor de panificație	115
<i>Lect. sup. Dorina STECLARU</i>	

ASPECTE DIDACTICE

Unele aspecte ale competitivității învățământului superior din Republica Moldova în contextul prevederilor Procesului de la Bologna	118
<i>Conf. univ. dr. Serafim FLOREA</i>	
Învăț să înveți – autocorectarea	123
<i>Conf. univ. Djulieta RUSU;</i>	
<i>Lector univ. Irina CORDUNEANU</i>	

RECENZII.....	127
----------------------	------------

IMPUNEREA VENITURILOR ȘI CAPITALURILOR PRIN PRISMA CONVENȚIILOR CU PRIVIRE LA EVITAREA DUBLEI IMPUNERI

*Prof. univ. dr. hab. Rodica HÎNCU;
Drd. Diana CRICLIVAIA, ASEM*

Double taxation is an everlasting international problem that causes fiscal pressure growth and occurrence of tax evasion, slows down economic activities, reduces investment attractiveness and as a result reduces to minimum budgetary financial resources drawn from economic entities. Conclusions and recommendation developed in this paper show some possibilities in solution of problems of economic entities (the case of Republic of Moldova) by application of conventions on avoidance of double taxation.

Fiecare stat tinde să-și asigure rezidenții săi cu o rețea largă de convenții, care să permită reglementarea problemelor fiscale ce apar în relațiile cu alte țări, precum și să stimuleze aflulul de investiții orientat de nerezidenți în economia națională. Conform statisti-cilor prezentate de revista „World View”, la momentul actual majoritatea țărilor dezvoltate au încheiate un număr impunător de astfel de convenții. Există apro-ximativ 1.400 de convenții între țări, dintre care nu-mai în limitele OCDE, astăzi, sunt în vigoare peste 200. Republica Moldova a încheiat, până la 01.01.2007, 35 de convenții privind evitarea dublei impunerii, în eta-pa de prelucrare și semnare se află alte trei convenții, iar în etapa de negociere și parafare – 12.

În ansamblul relațiilor financiare internaționale, tratatele încheiate în vederea evitării dublei impunerii îndeplinesc un rol deosebit. Această afirmație își gă-sește justificarea în multiplele consecințe benefice, determinate de înlăturarea dublei impunerii. În cadrul acestora, se înscrie **alocarea echilibrată a drepturi-lor de impozitare între statele semnatare ale con-venției**, încurajarea dezvoltării relațiilor comerciale și financiare bilaterale și, nu în ultimul rând, prevenirea fenomenului de evaziune fiscală internațională.

În vederea atingerii obiectivelor sus-menționate, două tipuri fundamentale de convenții sunt utilizate pe plan internațional, și anume: **convențiile multila-terale** și **convențiile bilaterale**.

În perioada de până la cel de-al doilea război mondial, folosirea **tratatelor multilaterale** a fost do-minantă. Drept argument în favoarea acestui tip de convenții servește sfera largă de cuprindere. Într-ade-văr, în cadrul tratatelor multilaterale, posibilitatea ar-monizării măsurilor legale de impunere a veniturilor pe plan internațional este mai mare, iar rezultatele concrete ale acestei armonizări sunt mai bune.

Un exemplu de aplicare a convenției fiscale mul-tilaterale este Directiva a VI-a a Uniunii Europene, prin care sunt determinate principiile aplicării TVA în state-le-membre ale UE. Este necesar de menționat că, prin intermediul **convențiilor fiscale contemporane**, este reglementată impunerea tuturor tipurilor de venit și capital, sunt rezolvate problemele privind impunerea

proprietății, **dar rar sunt abordate aspectele impozi-tării indirecte**. Impunerea indirectă se dublează doar în **cazuri excepționale**, deoarece statele limitează aplicarea impozitelor indirecte pe teritoriul lor.

Avantajele oferite de **tratatele bilaterale** s-au dovedit a fi mai puternice în practica internațională. Explicația rezidă în faptul că aceste tratate oferă șansa reglementării tuturor detaliilor referitoare la evitarea dublei impunerii, precum și posibilitatea adoptării so-luțiilor ce corespund specificității sistemelor naționa-le în cauză. Un alt argument în favoarea convențiilor bilaterale este gradul lor ridicat de flexibilitate în apli-care sau în ipoteza modificării și amendării, precum și faptul că nu presupun înființarea de instituții speciale care să asigure interpretarea lor uniformă în diverse state (ca în situația convențiilor multilaterale).

Prin aceasta se explică modificarea a două pro-iecte de **convenții multilaterale** – proiectul Ligii Națiu-nilor din 1933 și proiectul Organizației pentru Coope-rare Economică Europeană din 1958 – și publicarea lor sub formă de convenții-model bilaterale în 1935 și, respectiv, în 1963 [1, p. 48]. Opțiunea pentru în-cheierea unui **tratată bilateral** sau **multilateral** aparține, însă, statelor interesate de evitarea dublei impunerii în relațiile dintre ele.

Considerăm drept rezultat important al unei acti-vități complexe desfășurate în cadrul OCDE varianta recentă a Tratatului-model de evitare a dublei impu-nerii, publicată în 2003. Ultimul prezintă o revizuire a Tratatului-model din 2000. Odată cu ultimele schim-bări, au fost introduse comentarii esențiale referi-toare la aplicarea Convenției pentru **țările în curs de dezvoltare** [2], fapt ce a contribuit la apropierea Con-venției OCDE de Tratatul-model al ONU, recomandat pentru cazurile când una din părți este țară în curs de dezvoltare. Convenția-model și-a găsit reflectare și în elaborarea acordurilor dintre țările care nu sunt membre ale OCDE, și în lucrările altor organizații in-ternaționale.

Caracterizând Tratatul-model, șeful secției Poli-tica Fiscală Internațională a Ministerului de Finanțe al Canadei, A. Short, a menționat: „... convenția OCDE reprezintă un contract de înțelegere. Ea a apărut mai

mult ca o culegere de **soluții de compromis** în chestiunile practice privind impunerea internațională decât ca un codificator al unor principii fundamentale, bazat pe necesitatea armonizării impozitelor internaționale [3, p.23].

Cercetând conținutul convențiilor privind evitarea dublei impunerii, putem observa că **obiectivele generale** ale statelor, ce pot fi atinse prin aplicarea prevederilor stipulate, sunt:

- rezolvarea problemei *dublei impunerii internaționale* a veniturilor; în cazuri excepționale, convenția poate să prevadă metodele de eliminare a *dublei impunerii economice*;
- *limitarea reciprocă a jurisdicțiilor fiscale*, conform căreia statele convin cu privire la bugetul în care vor fi efectuate încasările fiscale în funcție de tipul venitului;
- *protejarea contra discriminării fiscale*, asigurând rezidenților un regim stabil de impozitare la desfășurarea activității lor în străinătate;
- efectuarea unei *administrări fiscale comune* eficiente.

Anume într-o astfel de ordine are loc și soluționarea problemelor în Tratatul-model al OCDE: se începe cu descrierea generală a impunerii diferitelor tipuri de venit, după care se ajunge la o înțelegere comună despre realizarea administrării fiscale.

Structura Tratatului-model este complexă, iar soluțiile oferite în vederea realizării prevederilor acestuia sunt numeroase. În acest context, ținem să subliniem caracterul flexibil, deschis al prevederilor Tratatului, dar mai ales posibilitățile oferite statelor semnatare ale convențiilor bilaterale de a completa și adapta dispozițiile generale ale acestuia în concordanță cu specificul sistemelor naționale. Acest caracter este pe deplin relevant, mai ales pornind de la faptul că actualele convenții bilaterale sunt realizate conform prevederilor Tratatului-model al OCDE.

Din punctul de vedere al structurii, Tratatul-model cuprinde șapte capitole [4, p.70], și anume: Capitolul I – Sfera de aplicare și obiectivele Tratatului; Capitolul II – Definițiile conceptelor de bază; Capitolul III – Impunerea veniturilor; Capitolul IV – Impunerea capitalurilor; Capitolul V – Metode de eliminare a dublei impunerii; Capitolul VI – Dispoziții speciale; Capitolul VII – Dispoziții finale.

În primele două capitole referitoare la sfera de aplicare și la definițiile conceptelor generale, este realizată identificarea **subiecților impozabili**, cărora li se vor aplica prevederile Tratatului, precum și a **impozitelor** ce vor fi reglementate potrivit acestor prevederi. De asemenea, în cadrul unor articole separate, sunt definite o serie de concepte, cum ar fi „dividende”, „dobânzi”, „proprietăți imobiliare” ș.a.

În vederea eliminării dublei impunerii, în Capitolele III, IV, V ale Tratatului-model sunt relevate regulile privind cele două categorii supuse impozitării: **veniturile și capitalurile**.

În primul rând, se stabilește modul de impozitare (de către statul-sursă al venitului sau de către statul în care subiectul impozabil este rezident) a diverselor categorii de venit, precum și modul de impunere a capitalului. Pentru anumite categorii de venit, dreptul de impozitare este acordat *statului-sursă al venitului*, iar pentru alte categorii de venit, dreptul de impozitare este acordat *statului de rezidență* al contribuabilului, astfel evitându-se dubla impunere.

În al doilea rând, pentru unele categorii de venit, dreptul de impozitare nu este acordat exclusiv unuia dintre state, ci este împărțit între ambele părți. În asemenea situație, sunt aplicate cele **două soluții** pentru eliminarea dublei impunerii, și anume: **metoda exceptării** de la impunere și **metoda de credit** (cuprinsă în articolele 23A și 23B ale Tratatului-model, referitoare la metodele de eliminare a dublei impunerii).

Astfel, în funcție de distribuția drepturilor de impozitare între cele două state, **veniturile și capitalurile subiecților impozabili pot fi clasificate în mai multe categorii:**

- veniturile și capitalurile care sunt supuse impozitării în mod exclusiv în statul-sursă al venitului sunt scutite de orice impozitare în statul de rezidență;
- veniturile supuse impozitării în statul-sursă, dar în mod limitat;
- veniturile și capitalurile, care nu pot fi impozitate în statul-sursă al acestora, ci doar în statul de rezidență.

Ținem să specificăm, în mod special, tipurile de **venituri și capitaluri, care sunt supuse impozitării în mod exclusiv, în statul-sursă al acestora, și anume:**

- veniturile din utilizarea proprietăților imobiliare, situate în acest stat, câștigurile de capital din înstrăinarea proprietății imobiliare și capitalurile ce reprezintă această proprietate imobiliară (articolul 6 și punctul 1 al articolelor 13 și 22);
- profiturile reprezentanței permanente, situate pe teritoriul acestui stat, câștigurile de capital provenite din înstrăinarea unei asemenea reprezentanțe permanente și capitalul prezentat de către proprietățile mobiliare, făcând parte din activul unei reprezentanțe permanente (articolul 7 și punctul 2 al articolelor 13 și 22);
- veniturile obținute din prestarea serviciilor de către persoane independente, cu o bază fixă situată în acest stat, și câștigurile de capital provenite din înstrăinarea unei asemenea baze și capitalul, prezentat de către proprietățile mobiliare, făcând parte din activul ei (articolul 7 și punctul 2 al articolelor 13 și 22);
- veniturile rezultate din activitățile artistice și sportive desfășurate în statul respectiv (articolul 17);

- veniturile salariale ale administratorilor societăților comerciale rezidente în acel stat (articolul 16);
- remunerările obținute din activitățile sectorului particular al statului dat, dacă beneficiarul este prezent în acest stat pentru o perioadă mai mare de 183 de zile din anul calendaristic.

Toate aceste prevederi sunt prezente și în convențiile încheiate de Republica Moldova cu diferite state.

Veniturile, supuse impozitării în mod limitat în statul-sursă al venitului, sunt:

- dividendele, cu condiția că holdingul, căruia i se plătesc dividendele, nu are legătură efectivă cu reprezentanța permanentă sau baza fixă; acest stat trebuie să limiteze impozitul până la 5% din suma brută a dividendelor, dacă proprietarul efectiv este o companie care deține cel puțin 25% din capitalul companiei plătitoare de dividende și până la 15% din suma brută a dividendelor în toate celelalte cazuri (articolul 10);
- dobânzile se impozitează în aceleași condiții ca și dividendele; statul-sursă al venitului trebuie să limiteze impozitul până la 10% din suma brută a dobânzilor (articolul 11).

Alte venituri și capitaluri **nu pot fi impozitate** în statul-sursă al venitului. De regulă, ele se impozitează doar în statul de rezidență. Aceasta se referă, spre exemplu, la **royalty** (articolul 12).

Din categoria veniturilor care se impozitează **doar în statul de rezidență** mai fac parte câștigurile de capital din înstrăinarea acțiunilor din capitalul statutar al unei companii (punctul 4 articolul 13), capitalurile investite în acțiuni și în alte hârtii de valoare (punctul 4, articolul 20) [2], pensiile din sectorul privat (articolul 18) etc.

În urma acestei scurte prezentări, se poate observa că, în situația în care contribuabilul este rezident al unuia din statele contractante, dar obține/deține venituri/capital din sursele aflate pe teritoriul altui stat contractant, și în conformitate cu prevederile Convenției, **este impus numai în statul de rezidență**, pericolul

dublei impuneri nu există, deoarece statul-sursă al venitului/capitalului va oferi întotdeauna exceptarea de la impunere a unui asemenea venit sau capital.

În caz contrar, pentru veniturile și capitalurile care pot fi, în conformitate cu Convenția, impozitate în mod limitat sau nelimitat în statul-sursă al venitului, statul de rezidență poate opta pentru cele două metode de eliminare a dublei impuneri: metoda exceptării de la impunere și metoda creditului fiscal. Alegerea metodei potrivite o fac integral statele semnatare ale convențiilor bilaterale, elaborate în conformitate cu structura Tratatului-model.

Din analiza convențiilor fiscale încheiate de Republica Moldova în ceea ce privește metodele utilizate pentru evitarea dublei impuneri, se poate conchide că acestea cuprind **soluții variate, adaptate în funcție de interesele statelor contractante**. Totodată, trebuie precizat că nici poziția Republicii Moldova nu a fost întotdeauna constantă, adică nu s-a utilizat aceeași metodă de evitare a dublei impuneri pentru toate statele contractante.

Astfel, în unele convenții fiscale, cum este convenția încheiată cu Canada, a fost adoptată metoda **creditării totale**, în timp ce în altele precum, de exemplu, convențiile încheiate cu China, Bosnia și Herțegovina, Tadjikistan, Azerbaidjan, Albania, Cehia, Rusia, Japonia, Letonia, Lituania, Polonia, Ucraina, Uzbekistan, Estonia, Kazahstan, Belarus a fost utilizată metoda **creditării ordinare** (limitate).

Referitor la metodele privind evitarea dublei impuneri, utilizate în convențiile fiscale încheiate de Republica Moldova, poate fi remarcată și prezența unor **soluții mixte**, în sensul aplicării **metodei scutirii progresive** pentru majoritatea veniturilor și a **metodei creditării limitate** pentru anumite categorii de venituri, cum sunt dividendele, dobânzile, comisiunile și redevențele.

Soluții mixte, adică utilizarea concomitentă în aceeași convenție a metodei **scutirii progresive** și a **metodei creditării limitate** se regăsesc și în convențiile fiscale încheiate cu Elveția, Germania, Regatul Țărilor de Jos, Ungaria. Cele expuse mai sus permit generalizarea informației și prezentarea acesteia în tabelul 1.

Tabelul 1

Metode privind eliminarea dublei impuneri, prevăzute în convențiile pentru evitarea dublei impuneri, încheiate de Republica Moldova

Metoda/soluția privind elim. dublei impuneri	Țara
Metoda creditării ordinare	China, Bosnia și Herțegovina, Tadjikistan, Azerbaidjan, Albania, Cehia, Rusia, Japonia, Letonia, Lituania, Polonia, Ucraina, Uzbekistan, Estonia, Kazahstan, Belarus
Metoda creditării totale	Canada
Soluții mixte (aplicarea metodei <i>scutirii progresive</i> pentru majoritatea veniturilor și a metodei <i>creditării limitate</i> – pentru anumite categorii de venituri, cum sunt dividendele, dobânzile, comisiunile și redevențele)	România, Elveția, Germania, Regatul Țărilor de Jos, Ungaria

Sursa: elaborat de autori

Oricare ar fi metoda utilizată, impozitul achitat de contribuabil va fi considerabil mai mic decât cel care ar fi fost datorat în absența unei convenții pentru evitarea dublei impunerii încheiate între cele două state, situație identică celei expuse cu privire la principiile impunerii internaționale.

În scopul perfecționării procesului de administrare a impozitului pe venitul nerezidenților, obținut din surse aflate pe teritoriul Republicii Moldova, conform convențiilor pentru evitarea dublei impunerii, prin Ordinul Ministerului Finanțelor nr.61 din 20 octombrie

2004, au fost aprobate formele tipizate (1-DTA „Certificat de rezidență”, 2-DTA „Cerere pentru eliberarea certificatului privind atestarea impozitului achitat în Republica Moldova”, 3-DTA „Certificat privind atestarea impozitului achitat în Republica Moldova”, 4-DTA „Cerere pentru restituirea impozitului pe venit reținut din sursele aflate în Republica Moldova”) privind aplicarea convențiilor pentru evitarea dublei impunerii și instrucțiunilor despre completarea acestora. Frecvența aplicării certificatelor de rezidență este prezentată în tabelul 2.

Tabelul 2

**Frecvența aplicării certificatelor de rezidență eliberate în perioada 2003-2006
(după statul de rezidență al persoanei căreia i se prezintă)**

	tr. IV 2003 ¹	2004	2005	tr. I-III 2006
România	16	132	261	194
Rusia	10	63	47	83
Ucraina	39	137	156	187
Belarus	10	59	74	66
Kazahstan	4	1	1	-
Polonia	1	2	5	-
Letonia	1	2	1	-
Lituania	1	1	-	1
Ungaria	-	1	-	-
Turcia	-	1	4	-
Estonia	-	1	-	-
Uzbekistan	-	-	1	-
Elveția	-	-	1	-
Grecia	-	-	-	1
Total	82	400	551	532

Sursa: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova

Analizând datele prezentate în tabelul 2, constatăm că, în comparație cu 2003, numărul aplicării convențiilor este în continuă creștere, în 2006 aceasta fiind mai mare de 6 ori față de 2003.

Putem menționa că dinamica aplicării certificatelor eliberate în perioada 2003-2006 confirmă

legăturile strânse pe care le are Republica Moldova cu alte state, precum România, Ucraina, Rusia, Belarus și Polonia, mai puțin cu celelalte țări indicate în tabelul 2. Dinamica eliberării certificatelor de rezidență, după domeniul activității, poate fi urmărită în tabelul 3.

Tabelul 3

**Dinamica eliberării certificatelor de rezidență în perioada 2003-2006
(după domeniul activității)**

Domeniul activității/servicii prestate	tr.IV/2003	2004	2005	tr.I-III/ 2006
1	2	3	4	5
Transport	67	285	373	371
Publicitate	6	21	25	46
Aeriene	5	12	16	7
Arendă		9	11	16
Consultanță		31	11	27
Marketing			82	44
Altele	4	43	33	21
TOTAL	82	400	551	532

Sursa: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova

¹ Programul de sistematizare a bazei de date privind aplicarea certificatelor a fost implementat începând cu trimestrul IV al anului 2003

Astfel, datele din tabelul 3 denotă că nerezidenții prestează pe teritoriul Republicii Moldova cel mai frecvent serviciile de transport, publicitate, marketing, consultanță.

Eliminarea dublei impuneri prin aplicarea convențiilor de evitare a dublei impuneri poate fi prezentată, cu titlu de exemplu, prin **cercetarea situațiilor generate de aplicarea convențiilor încheiate de Republica Moldova cu Polonia și cu Elveția**. Respectiv, situațiile sunt convenționale, iar alegerea statelor cu care Republica Moldova a încheiat convenții a fost efectuată în funcție de cotele impozitelor care ne interesează: cota de 10% aplicată dobânzilor, prevăzută în majoritatea convențiilor, și cota de 5% aplicată dividendelor (cu condiția că proprietarul beneficiar este o companie care deține, în mod direct, cel puțin 25% din capitalul companiei plătitoare de dividende), care, de asemenea, este prevăzută în majoritatea convențiilor.

a) Convenția de evitare a dublei impuneri, încheiată între Republica Moldova și Polonia. Să presupunem că o societate moldovenească a înființat în Polonia o filială. Pentru finanțarea acesteia, societatea dată acordă un împrumut în valoare de 100.000 euro. Pentru acest împrumut, societatea-mamă (moldovenească) percepe o dobândă de 5% aplicată la suma împrumutului.

În cursul anului, filiala din Polonia rambursează împrumutul și achită dobânda aferentă în sumă de 5.000 E. La plata dobânzii, potrivit prevederilor p.2 al art.11 „Dobânzi” din Convenția de evitare a dublei impuneri, încheiată între Republica Moldova și Polonia, filiala din Polonia trebuie să vireze bugetului de stat al țării respective 500 euro (reprezentând impozitul pe dobândă reținut la sursă, în momentul plății venitului, calculat prin aplicarea cotei de 10% prevăzute în Convenție).

Concretizăm: impozitul pe dobândă = 5000 euro (dobânda) x 10% (cota de impozit) = 500 euro.

Astfel, societatea din Moldova va primi rambursarea împrumutului acordat filialei din Polonia în valoare de 100.000 euro și dobânda netă în sumă de 4.500 euro (5.000 euro – 500 euro). Pentru impozitul pe dobândă, reținut în Polonia, societatea autohtonă are dreptul la credit fiscal în R.Moldova potrivit prevederilor pct.1 al art.23 „Eliminarea dublei impuneri” din Convenția de evitare a dublei impuneri, încheiată între cele două state. Astfel, în contabilitatea sa, societatea-mamă înregistrează dobânda brută în sumă de 5.000 euro, care constituie venit financiar și de care se ține cont la calculul impozitului pe venit în Republica Moldova, cota impozitului pe venit constituind 15%.

Presupunând că impozitul pe venit (total), datorat de societatea-mamă bugetului din R.Moldova, constituie 46.000 lei, creditul fiscal (pentru impozitul pe dobânzi reținut în Polonia) acordat societății-mamă

va constitui 8.500 lei (500 euro x 17lei/euro). Întrucât cota pe impozit reținută în Polonia este de 10%, adică sub 15% aplicate în țara de rezidență, creditul fiscal se va acorda integral (reprezentând impozitul achitat în Polonia).

În urma tuturor operațiunilor, societatea moldovenească va achita în Moldova un impozit pe venit în sumă de 37.500 lei (46.000 – 8.500), în felul acesta **fiind eliminată dubla impunere asupra dobânzii primite în Polonia**.

b) Convenția de evitare a dublei impuneri, încheiată între Republica Moldova și Elveția.

Să presupunem că o societate din R.Moldova înființează în Elveția o filială. La sfârșitul anului fiscal, filiala din Elveția distribuie dividende societății-mamă din Moldova în sumă de 500.000 euro. Potrivit prevederilor lit. a) pct.2 al art.10 „Dividende” din convenția de evitare a dublei impuneri, cota de impozit asupra dividendelor este 5%, dacă o societate deține direct din cealaltă societate cel puțin 25% din capitalul societății elvețiene. Astfel, la momentul virării dividendelor, societatea elvețiană plătitoare de dividende reține impozitul pe dividende. Impozitul virat la bugetul statului elvețian va constitui 25.000 euro (500.000 x 5%).

Presupunem că, în Republica Moldova, societatea moldovenească nu are altă activitate și unicul venit pe care îl obține sunt dividendele de la filiala sa din Elveția. Întrucât, potrivit prevederilor Codului fiscal, dividendele primite din străinătate de o societate moldovenească sunt venituri impozabile, impozitul pe venitul societății date va constitui:

Impozit pe venit = 8.500.000 x 15% = 1.275.000 lei sau 8.500.000 lei (baza impozabilă) = 500.000 E x 17lei / euro

Potrivit prevederilor p.1 din art.23 „Eliminarea dublei impuneri” din Convenția de evitare a dublei impuneri, agentul economic din Moldova are dreptul să solicite acordarea creditului fiscal pentru impozitul plătit în Elveția. Impozitul achitat în Elveția, transformat în lei, a constituit 425.000 lei (25.000 euro la cursul de 17-00 lei / euro). Întrucât cota pe impozit reținută în Elveția este de 5%, adică sub 15% aplicate în țara de rezidență, **creditul fiscal se va acorda integral** (reprezentând impozitul achitat în Elveția și constituind 425.000 lei).

Astfel, societatea moldovenească va achita, în R.Moldova, un impozit pe venit în sumă de 850.000 lei (1.275.000 – 425.000), în felul acesta **fiind eliminată dubla impunere asupra dividendelor primite în/din Elveția**.

Făcând analiza convențiilor de evitare a dublei impuneri, am ajuns la concluzia că **numai statul de rezidență al contribuabilului** este cel care aplică metoda de eliminare a dublei impuneri în cazul unui contribuabil. Statul-sursă al venitului obținut de un

contribuabil nu poate și nu este în măsură să aplice metode de eliminare a dublei impuneri, pentru că nu cunoaște toate veniturile obținute de contribuabil

din activitățile acestuia pe plan internațional, ultimul neavând obligația de declarare a veniturilor respective în statul-sursă, ci numai în statul de rezidență.

Bibliografie:

1. Picciotto, S. *International Business Taxation* / S. Picciotto. – London: Weidenfeld and Nicholson, 1992, – 345 p.
2. Model double taxation convention on income and on capital. – Paris: OECD, 2003. – 389p.
3. Русакова, И. *Налоги и налогообложение* / И. Г. Русакова, В. М. Кашин. – Москва: Финансы, 1998. – 368 с.
4. Seligman, N. *Double Taxation and International Fiscal Co-operation* / N. Seligman. – New York, 1928, – 124 p.
5. Convențiile încheiate dintre Guvernul Republicii Moldova și alte state pentru evitarea dublei impuneri și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit și pe capital www.mf.md

UTILIZAREA INSTRUMENTELOR FISCALE CA FACTOR DE IMPULSIONARE A CREȘTERII ECONOMICE

*Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI, ASEM;
Drd. ASEM Petru GRICIUC, IFPS*

In market economy, the PCE is the principal way for state intervention into the country's economic life. The actual problem is how much and even how the state should do its intervention, through which way it has to action in order to achieve the desirable results. The state intervention into the economic growth has place through economic instruments, in the framework of which the fiscal instruments have a main role. Through them, there is the state's financial resources formation, the taxes market affects the revenues that remain at economic agents and population's disposal. The last respectively being a capacity to invest into the development.

Posibilitatea utilizării instrumentelor fiscale, ca factor de impulsionare a creșterii economice, a apărut în deceniul IV al secolului XX, sub forma reorientării politicii statului în domeniul fiscal, propusă de J. M. Keynes. Aplicarea doctrinei keynesiste a dus la apariția unor noi metode de impozitare și așezare a sarcinilor fiscale cu scopul stimulării creșterii cererii globale. De atunci, fiscalitatea s-a impus și s-a adaptat la exigențele dezvoltării economice, devenind, în prezent, instrumentul predilect al politicii economice a statului.

Impactul fiscalității asupra procesului de creștere economică se manifestă pe două planuri:

1. Pe de o parte, nivelul impozitelor și al taxelor afectează resursele rămase, după impozitare, la dispoziția agenților economici și a populației și, respectiv, deciziile de utilizare a acestora (pentru investiții și pentru consum);
2. Pe de altă parte, perceperea și colectarea de impozite și taxe asigură resursele financiare ale statului, necesare atât realizării obiectivelor sociale, cât și susținerii politicii de creștere economică a țării.

Din ansamblul instrumentelor fiscale, care oferă cele mai importante șanse de realizare a dezideratului de dezvoltare și creștere economică, în Republica Moldova se disting următoarele:

- Acordarea de facilități la plata impozitelor și a taxelor cu scopul atragerii investițiilor și promovării exporturilor. Atragerea investițiilor și pro-

movarea exporturilor reprezintă o prioritate strategică a R. Moldova în realizarea obiectivului de creștere economică. În acest context, începând cu anul 2007, au fost implementate **următoarele instrumente fiscale:**

- Scutirea integrală de impozitul pe venit a dobânzilor persoanelor fizice, obținute de la valorile mobiliare corporative sub formă de obligațiuni;
- Scutirea de impozitul pe venit a dobânzilor persoanelor juridice, obținute de la valorile mobiliare corporative sub formă de obligațiuni emise pe termen ce depășește 3 ani și de la depozitele bancare depuse pe un termen ce depășește 3 ani;
- Scutirea, în mărime de 100%, de impozitul pe venit a veniturilor obținute de organizațiile de microfinanțare din creditele acordate pe termen mai mare de 3 ani și în proporție de 50% – a veniturilor obținute din creditele acordate pe un termen de la 2 la 3 ani;
- Majorarea cheltuielilor deductibile din baza valorică a mijloacelor fixe, destinate reparației curente și capitale a mijloacelor fixe, de la 10%, stabilite în anul 2006, la 15% – în anul 2007, cu examinarea posibilității de majorare în 2009 cu încă 5% a acestor cheltuieli, în funcție de rezultatele obținute în anii 2007-2008;

- Scutirea de impozitul pe venit a persoanelor juridice care efectuează investiții (cheltuieli) capitale sau al căror capital social este constituit sau majorat în mărime ce depășește suma echivalentă de 250 mii dolari SUA, 2 mil. dolari SUA, 5 mil. dolari SUA, 10 mil. dolari SUA, 20 mil. dolari SUA, 50 mil. dolari SUA și reinvestesc în dezvoltarea producției (lucrărilor, serviciilor) proprii sau în programe de stat de dezvoltare a economiei naționale, cel puțin 80%, 80%, 50%, 25%, 10%, 0% din suma impozitului pe venit, calculată și nevărsată la buget, pe termen, respectiv, de 5 ani, 3 ani, 3 ani, 3 ani, 4 ani, 4 ani. În 2007, au depus cereri și au încheiat acorduri de scutire cu organele fiscale în funcție de suma investită 135 de agenți economici;
- Majorarea perioadei de raportare a pierderilor fiscale, la calcularea impozitului pe venit, de la 3 la 5 ani.

În perioada 2004-2006, suma facilităților la plata impozitului pe venit a înregistrat o evoluție ascendentă: 282,91 mln lei – în 2004, 414,39 mln lei – în 2005 și 326,9 mln lei – în 2006. Cele mai importante facilități, acordate agenților economici în anul 2006, au fost la procurarea mijloacelor fixe (circa 29% din suma totală a facilităților) și investirea în capital social în sume de 250 mii dolari SUA și 2 mln dolari SUA (circa 17% din suma totală a facilităților).

- *Eficientizarea sistemului de administrare fiscală.* Promovarea dezvoltării sectorului în-

treprinderilor mici și mijlocii reprezintă o prioritate a politicii de creștere economică, acestea fiind considerate, pe bună dreptate, principalele promotoare ale inovației și ocupării forței de muncă, premisa creării și dezvoltării unei economii moderne și dinamice, a unei economii de piață funcțională.

În scopul îmbunătățirii performanțelor întreprinzătorilor din Moldova, au fost întreprinse acțiuni de *eficientizare a sistemului de administrare fiscală*. Conform prevederilor Codului fiscal, începând cu anul 2007, întreprinderile individuale și gospodăriile țărănești (de fermier), care au până la 3 angajați și nu sunt plătitoare de TVA, prezintă Darea de seamă fiscală unificată (Declarația) până la 31 martie a anului următor. În Declarație se includ toate impozitele și taxele, precum și contribuțiile medicale, cu excepția contribuțiilor sociale.

Agenții economici din domeniul întreprinderilor mici și mijlocii, cu număr de angajați până la 19 oameni și venitul din vânzări anual până la 3 mil. lei, sunt scutiți de plata impozitului pe venit, pe un termen de 3 perioade fiscale (ani calendaristici), în baza art. 49 din Codul fiscal, cu condiția neadmiterii restanțelor la plata impozitelor și taxelor față de BPN și prezentării în termen a dărilor de seamă fiscale în baza cererii de scutire depusă la organul fiscal.

Numărul agenților micului business, care au beneficiat și beneficiază de facilitatea privind scutirea de plata impozitului pe venit pentru anii 2001-2007, este prezentat în tabelul 1.

Tabelul 1

Numărul agenților micului business care au beneficiat și beneficiază de facilitatea privind scutirea de plata impozitului pe venit pentru anii 2001-2007*

Anii	Numărul agenților micului business
2001	76
2002	80
2003	96
2004	655
2005	2634
2006	1211 (28 cereri anulate)
2007	1495 (151 cereri anulate)
Total:	6247 (179 cereri anuale)

* Elaborat de autori în baza datelor Serviciului Fiscal de Stat

Ca rezultat al modificărilor operate în Regulamentul privind restituirea TVA, a fost perfecționat mecanismul de restituire a TVA prin excluderea verigilor inutile ce cauzau dificultăți în asigurarea respectării termenului de restituire, stabilit de legislație.

– Un alt instrument de susținere a dezvoltării afacerii agenților economici îl constituie *scutirile de TVA*. Astfel, în anul 2006, suma TVA neachitată la buget (pierderi convenționale ale bugetului) a constituit 469,85 mil. lei, cu 126,32 mil. lei mai mult decât în anul 2005. În semestru I al anului 2007, suma

scutirii la plata TVA a constituit 307,4 mil. lei. Sumele TVA care nu s-au achitat la buget se referă la energia electrică livrată către rețelele de distribuție sau importată de acestea, cu excepția serviciilor de transport al energiei electrice importate (65,1 mil. lei) autoturismelor și a altor autovehicule (53,6 mil. lei) și altele.

– Un instrument eficient de stimulare a creșterii economice îl constituie *modificarea cotelor de impozitare*. Pe parcursul anilor 2001-2007, cota impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător

a înregistrat tendință stabilă de reducere, aceasta diminuându-se de la 32%, în 1998, până la 15%, în 2007, iar pentru anul 2008 este stabilită cota zero a impozitului pe venit pentru profitul întreprinderii care nu este distribuit sub formă de dividende. Pentru comparare, cota impozitului pe venit (profit) în

țările vecine este mai mare: în Ucraina – 25%, România – 16%, Rusia – 24%. Deși cota privind impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător s-a micșorat, încasările la compartimentul, respectiv la BPN, sunt în permanentă creștere, după cum rezultă din datele prezentate în tabelul 2.

Tabelul 2

Încasări la bugetul public național, inclusiv din impozitul pe venit (mil lei)

Nr. d/o	Denumirea veniturilor	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Impozit pe venit al persoanelor juridice	348,6	427,61	577,5	779,53	801,90	1079,09	1388,38
2	Impozit pe venit al persoanelor fizice	345,98	465,14	620,45	7965,27	865,49	1127,69	1328,73
3	Total impozit pe venit (1+2)	694,6	892,75	1197,96	1576,06	1667,39	2206,78	2717,11
4	Alte venituri la BPN	4811,01	5630,54	7219,83	8546,86	11293,76	13885,91	17403,35
5	Bugetul public național (3+4)	5505,6	6523,3	8417,8	10122,9	12961,15	16092,69	20120,45
6	Cota impozitului pe venit pers. juridice	28%	25%	22%	20%	18%	15%	15%

* *Sursa: Elaborat de autori în baza datelor Serviciului Fiscal de Stat*

– *Amnistia fiscală* reprezintă, de asemenea, un instrument fiscal utilizat de către autoritățile statale pentru anularea datoriilor față de buget, ale cărei efecte se manifestă, după părerea noastră, mai mult malefic decât benefic atât asupra economiei, cât și asupra comportamentului agenților economici. Suma datoriilor anulate față de cele patru bugete – componente ale Bugetului Public Național (BS, BASS, FAOAM și BUTA) – constituie, conform unor date preliminare, cca 4337,6 mln lei, care reprezintă, la rândul lor, cheltuieli nerealizate pentru satisfacerea anumitor nevoi sociale, culturale, economice, iar agenții economici scutiți de plăți către stat nu rămân decât cu posibilități de acumulare a unor noi datorii. Avantajele create unor categorii

de contribuabili au ca efect nu stimularea unor activități economice, ci propulsarea favoritismelor și a evaziunii fiscale.

– *Legalizarea capitalului*. Una dintre componentele de bază ale reformelor promovate prin Legea nr. 111-XVI din 27 aprilie 2007 este *legalizarea capitalului*, care oferă agenților economici și persoanelor fizice posibilitatea să declare și să legalizeze capitalurile aflate sub orice formă. Efectele legalizării capitalurilor vor avea ca impact atât trecerea în posesia deținătorilor reali a capitalului și consolidarea drepturilor de proprietate a acestora, cât și reducerea economiei subterane, extinderea bazei impozabile, corespunzător creșterea PIB, care reprezintă o reflectare a creșterii economice a țării.

Bibliografie:

1. Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997, cu modificările și completările ulterioare.
2. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 111-XVI din 27 aprilie 2007.
3. Angelescu, Coralia, Stănescu, Ileana – *Politica de creștere economică*, Ed. Economică, București, 2004, 175 p.

IMPACTUL SPECULAȚIILOR BURSIERE ASUPRA FORMĂRII CURSURILOR BURSIERE PE PIAȚA DE CAPITAL DIN MOLDOVA

*Conf. univ. dr. Tatiana IOVV;
Masterand Nicolae LUNGU, ASEM*

Lately on the stock exchange market has been noticed a stock exchange activity which is a thrill thing that cannot be ignored but has to be analyzed and understood because it involves some points which are needed, on the stock exchange market for example information manipulation.

Definiția dată speculației în 1939 de către Nicholas Kaldor este considerată actuală și astăzi: cumpărarea (sau vânzarea) activelor în vederea revânzării (sau a răscumpărării) lor la o dată ulterioară, în condițiile în care evoluția cursului activului respectiv este prezentată prin anticiparea modificării prețurilor în vigoare, dar nu de un beneficiu rezultat în urma folosirii sau a transformării acestor active. Deci, a specula înseamnă a anticipa, în condițiile în care sunt greu de conturat variabilele care influențează formarea prețului. Structura informațiilor apărute pe piață, la rândul lor, ar trebui să ofere tuturor participanților pieței posibilitatea de a intra, în egală măsură și la același nivel, în posesia totalității datelor relevante pentru anticiparea prețurilor.

S-ar părea că și la Bursa de Valori din Moldova informația prezentă este credibilă și piața reflectă o concurență loială. În realitate, piața bursieră a Republicii Moldova nu este tocmai atât de liberală, iar aceasta se evidențiază prin posibilitatea unor brokeri-dealeri de a manipula destul de ușor informațiile publice.

Manipulările pe piața bursieră necesită, în cele mai multe cazuri, o pregătire profesională destul de înaltă, iar pe lângă aceasta și o încredere a emitenților de acțiuni (sau obligațiuni – mai puțin pentru RM) în respectivele persoane.

Având acces la anumite informații confidențiale și pe deasupra acordul ori chiar convenția încheiată între manipulator și emitent, pentru primul din acestea, în urma efectuării operațiunilor respective, deja, din proprie inițiativă sau ca urmare a obligației contractuale, nu rămâne decât o simplă mutare de piese ca pe tabla de șah.

Întrebarea care apare de cele mai multe ori și nu se reușește a da un răspuns concret este: „Operațiunile în cauză sunt niște speculații bursiere sau manipulări de preț și informații?”. La prima vedere, ar părea pur și simplu niște speculații, doar orice persoană are dreptul de a efectua operațiuni la bursă pe baza cărora se poate obține profit. Însă realitatea se transformă, treptat, în nedumerire, când operațiunile de vânzare-cumpărare au loc zi de zi, iar volumul lor este mizer în comparație cu numărul de acțiuni emise de societatea-emitent, iar pe deasupra, prețul acțiunilor își ia avânt de parcă s-ar grăbi undeva, atunci aceasta deja lasă de bănuț.

Lăsând deoparte aceste reflecții teoretice, vom încerca să ne expunem părerea cu privire la eveni-

mente ce s-au petrecut la bursa de valori și pe piața de capital, în general, din Republica Moldova în ultimii doi ani. Menționăm că ceea ce vom relata nu este neapărat adevărat sută la sută, însă, cel puțin din faptul că au fost înregistrate, merită a fi analizate.

Așadar, speculații la Bursa de Valori a Moldovei, până acum vreo doi ani, nu prea au avut loc. Motivele sunt multiple, printre ele s-ar număra și lipsa pieței de valori dezvoltată, a specialiștilor în acest domeniu, obscuritatea informației deținute ș.a. A afirma că nu au avut loc speculații bursiere în general ar echivala cu faptul că nici nu au fost efectuate tranzacții până la acel moment, însă acestea au fost, dar caracterul lor speculativ nu s-a evidențiat, iar dacă și s-a manifestat într-un mod oarecare, pachetele tranzacționate au fost neînsemnate.

Revenind la ideea de mai sus, speculațiile, de fapt, și-au luat startul odată cu decizia BNM de a permite băncilor străine să-și deschidă reprezentanțe pe teritoriul RM. Profitând de acest liberalism, brokerii și dealerii autohtoni, fie din inițiativă proprie, fie din alte considerente, au început tranzacționarea în masă a valorilor mobiliare cu scopul de a le mări cursul și, în final, prin procurarea respectivelor titluri de investitori străini să obțină valoare adăugată greu de închipuit. Aceasta le-a și reușit, de fapt.

Efectuând o analiză a acțiunilor BC „Moldova Agroindbank”, se poate determina cu ușurință aspectul speculativ al operațiunilor efectuate pe parcursul verii. Tranzacțiile derulate conțineau pachete de câteva zeci de acțiuni, uneori, volumul maxim fiind de 20-30 unități, însă acestea se efectuau și, ceea ce era și mai interesant, cursul acțiunilor creștea „văzând cu ochii” – azi – 1800, mâine – 1820, poimâine – 1850 și tot așa. Privind de la distanță, nici nu observai adevărata „față”, însă este evident că exista o înțelegere între câteva persoane care cumpărau zi de zi, una de la alta, respectivele unități, la ele alăturându-se uneori și celelalte acțiuni deținute de populație, care nu înțelegea ce se petrece și era bucuroasă (pe o zi) că a reușit să vândă acțiunile la câteva nominale deasupra. Din momentul ce cursul a atins valoarea de 2250, mijloacele financiare disponibile deja se epuizaseră și, cum s-ar spune, „bătea la ochi”, vânzătorii-cumpărători au încetat operațiunile. Prin urmare, cursul a scăzut destul de rapid, poate mai repede decât se credea, revenind la valoarea de 2000 lei pe acțiune. Observând aceasta, cu scopul de a nu

pierde din supraevaluare, managerii din oficiul băncii au înaintat o cerere către Comisia Națională a Pieței Financiare cu permisiunea de a scoate un oarecare număr de acțiuni din circulație pe motiv că acestea sunt subevaluate și banca se află într-o poziție precară. Spre mirarea lor, respectiva cerere a fost respinsă din simplul motiv: legislația prevede că o companie listată la bursă poate să-și retragă un oarecare număr de acțiuni de pe piață cu scopul menținerii cursului bursier, dacă prețul mediu din ultimele 6 luni este mai mare decât prețul actual al acțiunilor. Făcând calculele de rigoare, s-a ajuns la un preț mediu de 1785 de lei (sau în jurul acestei valori) și cum acesta era mai mic decât cursul actual, cererea a fost respinsă.

Tot la speculații bursiere se pot atribui și acțiunile întreprinse de BC „Unibank”. Inițial, aceasta își anunțase intenția de a-și schimba acționarii în toamna lui 2006, ca mai apoi să renunțe la intenția dată, iar la finele lui august 2007 să vândă pachetul de 100% unui fond austriac de investiții. Este vizibil că acțiunile întreprinse inițial au avut ca scop un „control” al pieței,

cu scopul unei evaluări ulterioare și stabilirea unui preț de 20 mln. USD pentru 100% de acțiuni.

Cam aceeași situație s-a întâmplat cu BC „Mobiasbancă”, doar că aici acționarul principal intra în contradicție cu prevederile legislației, și anume, conform legislației cu privire la deținerea cotelor în capitalul băncilor, se interzice ca companiile off-shore să dețină un pachet de acțiuni mai mare de 5% din capitalul acționar al băncii, or compania off-shore, ca acționar principal al băncii, deținea un pachet majoritar și, fiind impusă de circumstanțele nou apărute, a fost obligată să renunțe la acest privilegiu (de a fi acționar al băncii). Cursul acțiunilor băncii a crescut într-o săptămână de peste 2,5 ori, iar procurarea, în final, a pachetului majoritar de către „Groupe Societe Generale” s-a dovedit a fi o vânzare cu succes.

Totodată, menționăm că pentru noi ceea ce s-a întâmplat de fapt în ultimul timp pe piața bursieră nu are decât să ne bucure, deoarece aceasta a înregistrat o capitalizare bursieră destul de evidentă, iar practica demonstrează că totul se învață din practică și din greșeli.

Bibliografie:

1. Джон Ф. Маршалл, Видул К. Бансал *Финансовая инженерия*, Москва: ИНФРА-М, 1998, 782 с.
2. www.moldse.md

TENDINȚE MODERNE DE DEZVOLTARE A PIEȚELOR FINANCIARE ȘI IMPACTUL ACESTORA ASUPRA MODULUI DE CONSTITUIRE A CAPITALULUI FIRMEI

Drd. Victoria VEREJAN, ASEM

During the process of internationalization of capital markets and under the pressure of international competition, public authorities initiate reforms which are to point out mainly the growth ability and mobility of the capital on a united and organized market, leading to competition between the financial intermediaries capable to provoke a fall in the brokerage cost. All these can make the borrowed capital of further interest. Efficient financial markets are absolutely essential in order to assure the adequate capital collection and the economic growth in an economic system. If there are financial intermediaries within an economy the direction of the savings from the tenderer to the uses will be indirect.

Proprietarii de capital au un rol important în realizarea unei economii competitive, a unei creșteri economice reale, dacă acestora le este permisă extinderea, dacă le este acordată șansa de a-și spori acumulările. În statele cu piețe financiare dezvoltate, finanțările pe termen scurt provin îndeosebi de la bănci, iar cele pe termen lung – de pe piața de capital.

De fapt, pe piața de capital se confruntă două mari categorii de interese. Emitentul dorește să maximizeze profitul pe acțiune, în timp ce investitorul urmărește să maximizeze randamentul investiției făcute. Orice societate de valori mobiliare trebuie să se implice în acest proces și să joace rolul de mediator în cazul celor două părți implicate. Prin urmare, **eva-**

luarea, respectiv, fixarea prețului unei noi acțiuni de către emitent și estimarea mărimii prețului pe care investitorul dorește să-l plătească reprezintă problema-cheie a realizării finanțării pe piața de capital. Din punct de vedere practic, emitentul trebuie să aibă elaborat un plan de afaceri competitiv încă înainte de debutul procesului de colectare a capitalului. În acest sens, toate aspectele planificării strategice, organizaționale trebuie fundamentate în așa fel, încât să-l atragă pe investitor.

Toate modificările care au marcat existența întreprinderii pe întreaga perioadă de tranziție s-au reflectat în domeniul activității financiare. Răspunsurile la problemele abordate, soluțiile și strategiile cele mai adec-

vate nu s-au găsit întotdeauna cu ușurință, deoarece, în plan conceptual, dar și practic al tehnicilor financiare și chiar al legislației, s-au semnalat lipsuri (lacune). S-a făcut simțită necesitatea extinderii tratărilor teoretice și instrumental-operaționale privind conducerea activității financiare din perspectiva economiei de piață și a racordării acesteia la circuitul economic mondial.

Activitatea financiară ce se desfășoară la nivelul întreprinderilor simte nevoia unor reconsiderări teoretice și aplicative pentru a deveni compatibilă cu exigențele economiei de piață ce se conturează în țara noastră. Conturarea pieței de capital, extinderea legăturilor cu finanțatorii străini, apariția unor raporturi noi cu proprietarii capitalului social din întreprindere, modul de lucru cu sistemul bancar au un impact major asupra întreprinderilor.

Mecanismele noi apărute în gestionarea surselor financiare și de credit din economie dovedesc că, în pofida greutăților perioadei, instituțiile financiar-monetare se adaptează la exigențele noi, devenind compatibile cu metodele practicate de instituțiile financiar-monetare internaționale. A cunoaște aceste mecanisme, a le utiliza corect și eficient sunt condiții absolut necesare pentru o gestionare exigentă a patrimoniului întreprinderilor, a valorii ce se obține.

Constituirea și utilizarea rațională a capitalului reprezintă importanță crucială pentru supraviețuirea și dezvoltarea întreprinderii. În primul rând, întreprinderea trebuie să dispună de lichidități pentru a face față angajamentelor, adică a onora datorile cu scadență în viitorul apropiat, asigurându-și astfel echilibrul financiar pe termen scurt. În al doilea rând, întreprinderea trebuie să se lanseze în diverse investiții pentru a face posibilă dezvoltarea ei. În acest caz, este vorba de dezvoltarea finanțării pe termen mediu și lung, care condiționează creșterea rezultatelor în viitor și menținerea echilibrului financiar. Rezultă că mijloacele de finanțare trebuie să fie adaptate calitativ la nevoile întreprinderii. În acest sens, întreprinderea poate să se confrunte cu două tipuri de dificultăți. Pe de o parte, ea ar putea fi în situația de necesitate a rambursării resurselor înainte chiar de a fi ajuns să recupereze avansurile efectuate, mai ales când realizează investiții cu rentabilitate pe termen lung. Pe de altă parte, întreprinderea poate fi în situația de a folosi pe termen scurt fonduri pe care le-ar putea utiliza pe termen lung pentru investiții.

Costul mijloacelor de finanțare este în raport cu rezultatele scontate din operațiunile în care sunt angajate. Remunerarea capitalurilor poate fi uneori prea mare, neglijându-se folosirea pentru dezvoltare a rezultatelor obținute, ceea ce duce la diminuarea investițiilor. Or, remunerarea capitalurilor în viitor poate fi asigurată tocmai la realizarea de investiții.

Condițiile care însoțesc aporturile de capital, de care întreprinderea beneficiază, o plasează într-o situație de dependență față de furnizorii de fonduri. Această observație iese în evidență, mai întâi, în relațiile dintre întreprindere și deținătorii de capitaluri (de exemplu,

acționarii în cazul unei societăți pe acțiuni). Datorită mecanismelor juridice și financiare, deținătorilor capitalului li se recunoaște puterea asupra întreprinderii în materie de orientare, de direcționare-conducere și de gestiune, pentru că sunt deținătorii unei părți semnificative a capitalului acesteia. Dar relațiile de dependență și chiar de subordonare se pot stabili și față de împrumutători, mai ales față de bănci, dacă întreprinderea nu are autonomia financiară necesară.

Întreprinderile din țările anglo-saxone (Marea Britanie, SUA ș.a.), organizațiile necomerciale (fondurile de investiții, fondurile de pensii, universitățile) se finanțează din emisiunea titlurilor de valoare proprii. În țările cu sistem financiar alternativ, orientat spre sistemul bancar (Japonia, Germania, Franța ș.a), întreprinderile apelează, în mare parte, la împrumuturi bancare. Însă, în ultimul timp, pe piețele financiare ale acestor țări, în principal în Japonia, se observă o tendință de atragere a surselor pentru dezvoltarea afacerilor din vinderea titlurilor de valoare proprii.

Trecerea companiilor japoneze de la sistemul tradițional de finanțare a fost cauzat de criza asiatică din a doua jumătate a anilor '90 ai secolului trecut, care a descoperit lacunele sistemului financiar, orientat spre împrumuturi bancare. O altă cauză care a dus la criza asiatică au fost așa-numitele „cheirețu”- grupuri financiar-industriale mari cu un centru bancar, care repartizau resursele financiare ieftine nu în baza concurenței de piață, dar după criteriul relațiilor personale și legăturilor de rubedenii, cheltuind milioane de dolari în proiecte investiționale nerentabile. Creșterile economice se înregistrau din contul investițiilor industriale, și nu din creșterea profitului. Rentabilitatea capitalului în SUA, până la criza asiatică din 1995, depășea indicatorii rentabilității din Japonia și Germania cu 50%, datorită înclinației americanilor spre economii. Acest lucru este datorat eficienței activității a managerilor, coeficientului înalt al profitabilității, transparenței financiare, care permit investitorilor să ia decizii corecte. În așa fel, după criza asiatică, au crescut costurile creditelor bancare pe termen lung din cauza concurenței ridicate pe piața financiară, totodată, proiectele se finanțau în corespundere cu criteriile de eficiență.

Un rol important în scumpirea creditelor bancare a avut și procesul de liberalizare financiară, inițiat de parlament, în scopul susținerii piețelor financiare autohtone. Ca rezultat al liberalizării, pe piața capitalului crește costul de atragere a depozitelor (dobânda la depozite), cu atât mai mult la amânarea diferitelor limitări legislative; pe piața financiară băncile nu mai sunt monopoliste și nu pot stabili dobânzi mici pentru atragerea depozitelor. În procesul de liberalizare scade costul fondurilor pe piața financiară. Aceste două tendințe de micșorare a costului capitalului, atras fără participarea intermediarilor, și creșterea dobânzilor la depozite servesc ca imbold la extinderea posibilităților de folosire a instrumentelor pieței titlurilor de valoare și menținerea securității și stabilității portofoliului de active.

O altă tendință pozitivă pe piața internațională a împrumuturilor pe termen lung este micșorarea costurilor împrumuturilor bazate pe plasarea publică a titlurilor de valoare ale diferitelor companii, inclusiv cele mai puțin cunoscute. De regulă, aceste companii apela la credite bancare, dar, odată cu dezvoltarea telecomunicațiilor și tehnologiilor informaționale, informațiile despre debitori au devenit accesibile nu numai pentru creditorii. Deținând o informație ieftină, dar sigură despre debitori, investitorii preferă să finanțeze întreprinderile fără intermediul băncilor.

Schimbările cele mai importante se înregistrează în modul de funcționare a piețelor capitalurilor, în destinațiile fondurilor – toate cu implicații majore în procesul de eficientizare atât a constituirii, cât și a utilizării capitalurilor firmei.

Fenomenele importante, care stau la originea transformării comportamentelor întreprinderii în procesul constituirii-utilizării capitalurilor, sunt:

- nivelul real al dobânzilor;
- modernizarea sistemului financiar;
- diversificarea instrumentelor financiare.

Politicile monetare antiinflaționiste de la sfârșitul secolului trecut au impus sporirea nivelului real al dobânzilor pozitive, care în gestiunea întreprinderii a însemnat o sarcină suplimentară, sub forma cheltuielilor financiare mai mari. Firmele rentabile repartizează o parte mai mare din profituri pentru sporirea capitalurilor proprii, majorând astfel ponderea lor în totalul capitalurilor folosite. În acest fel, modul de finanțare a economiilor occidentale cunoaște o mutație profundă, sporindu-se rolul autofinanțării.

Dezvoltarea piețelor financiare principale face posibilă emisiunea de acțiuni care, în cazul societăților pe acțiuni, asigură, alături de profit, resursele proprii folosite pentru constituirea capitalurilor lor. Piețele secundare sporesc mobilitatea procesului de constituire a capitalurilor întreprinderii. În procesul mondializării piețelor de capital și sub presiunea concurenței internaționale, puterile publice angajează reforme evidențiind în mod deosebit favorizarea creșterii și mobilității capitalurilor pe o piață unificată și organizată, stimulând o concurență între intermediarii financiari susceptibili să antreneze o scădere a costului de intermediere. Aceste fapte sunt de natură să facă capitalurile împrumutate din nou atractive.

Piețele financiare eficiente sunt absolut esențiale pentru a asigura formarea adecvată de capital și creșterea economică într-o economie. Dacă există intermediarii financiari într-o economie, drumul economiilor de la ofertant la cel care le va folosi va fi indirect, dată fiind importanța acestui mediu financiar pentru

activitatea întreprinderilor, care se constituie în principal din consumatori de servicii financiare.

Eficiența piețelor financiare poate fi privită din mai multe puncte de vedere:

- **al alocării resurselor** – pe piețele financiare există eficiență atunci când prețul activelor evoluează în maniera de a egaliza ratele marginale de randament, ajustate cu prima de risc pentru toți cei ce economisesc și toți cei ce investesc;
- **operațional** – piața financiară este eficientă, dacă costurile de tranzacție sunt fixate la acele nivele la care majoritatea participanților de pe piață realizează profituri concurențiale. În caz contrar, structura pieței poate conduce la conferirea unei puteri mai mari anumitor agenți, atunci când există puțini participanți din partea ofertei (situații de monopol) sau din partea cererii (monopson);
- **informațional** – piața financiară este eficientă când prețul activelor ia în calcul toată informația disponibilă despre valorile economice care îl determină.

Modernizarea piețelor înseamnă inovații în materie de produse și instrumente financiare, ceea ce permite întreprinderilor să-și aleagă gama de resurse financiare în mod deosebit în funcție de riscuri, dobânzi, rate de schimb. Lista inovațiilor financiare este impresionantă, cuprinzând obligațiunile cu cupon zero, acțiunile privilegiate pe piața monetară, transformarea creanțelor cu titluri negociabile pe piață, piețele de tip opțiuni sau „futures”, operațiunile „swap” etc. Aceste inovații duc la crearea sau îmbunătățirea produselor și proceselor financiare. Există motive care determină apariția lor, atât din punct de vedere conceptual, cât și operațional.

Inovația în domeniul instrumentelor financiare permite, în prezent, întreprinderilor să-și consolideze capitalurile proprii într-o manieră imediată sau amânată, pornind de la resurse de natură proprie precum acțiuni sau obligațiuni. Punerea în aplicație a instrumentelor financiare de garanție, ferme sau opționale, negociate pe piețele sau operațiunile „swap”, dă posibilitate întreprinderilor și băncilor să-și asigure o protecție mai eficientă asupra riscurilor, dobânzilor, precum și o gestiune mai flexibilă a activelor și pasivelor financiare.

Inovațiile financiare servesc ca impuls (îmbold) pentru sistemul financiar și permit transferarea și diversificarea riscurilor, după cum și penetrarea companiilor pe alte piețe, inaccesibile în trecut. Companiile pot perfectă emisiunea titlurilor de valoare astfel, încât să acapareze segmentul concurent al pieței capitalului și să atragă resurse financiare cu un cost mai mic la același nivel al riscului.

Bibliografie:

1. Claude Dufloux. *Piețe financiare*. Editura Economică, București, 2002.
2. Ion Stancu. *Finanțe*. Editura Economică, București, 2000.
3. Никонова И.А. *Финансирование бизнеса*. Изд.: Альпина Паблишер, Москва, 2003.

INFLUENȚA FACTORILOR MACROECONOMICI ASUPRA STRUCTURII SISTEMULUI FINANCIAR

Drd. Igor CIBOTARU, ASEM

Il existe beaucoup d'études qui examinent l'influence de la politique fiscale, de la politique du gouvernement et d'autres institutions publiques, de la politique monétaire sur les contrats économiques, le fonctionnement des marchés et l'activité d'intermédiaire. Dans cet article, on fait évident que les pays avec différentes structures du système financier ont différentes politiques économiques, fiscales etc. qui visent la promotion de la croissance économique. On fait la conclusion qu'il existe les différences significatives entre les pays développés basés sur le marché de capital et sur le système bancaire, ainsi que ceux en voie de développement (indifféremment si ils ont des systèmes financiers basés sur les banques ou sur le marché de capital).

Cuvinte-cheie: système financier; système bancaire; marché de capital; politique fiscale; politique monétaire.

Fiecare sistem economic modern dispune de un mecanism care asigură posibilitatea membrilor societății de a schimba resurse, muncă, bunuri sau servicii în vederea obținerii rezultatelor pe care le doresc.

În opinia unor economiști, studiile efectuate până în prezent conțin neajunsuri în încercarea lor de a face o strictă delimitare între *sisteme financiare bazate pe bănci și sisteme financiare bazate pe piețe de capital*; ei cercetează un mic set de țări cu nivele asemănătoare ale proporției „PIB / locuitor”, astfel încât acestea au indici de creștere pe termen lung similari. Prin urmare, dacă acceptăm Germania și Japonia drept țări cu sisteme financiare bazate pe bănci, în timp ce Anglia și SUA drept țări cu sisteme bazate pe piața de capital, și având în vedere indicii de creștere a acestora pe termen lung similari, putem concluziona că structura sistemului financiar nu contează prea mult. Pentru a accentua importanța economică și structura sistemului financiar, economiștii trebuie să extindă aria de cercetare, pentru a include mai multe țări cu nivele diferite de dezvoltare.

Vom cerceta mai în detaliu relația dintre structura sistemului financiar și creșterea economică, precum și între structura sistemului financiar și sistemul legislativ sau diferite variabile macroeconomice. *Studiile evidențiază următoarele trei aspecte:*

- creșterea economică și dezvoltarea sistemului bancar, nebanca și a pieței de capital
- creșterea economică și structura sistemului financiar
- sistemul legislativ, politica fiscală și alte determinante macroeconomice ale structurii sistemului financiar.

Pentru a analiza structura sistemului financiar, studiile economice formează un index pe baza mărimii, activității și eficienței sistemului financiar, pentru a stabili dacă acesta se bazează pe bănci sau pe piața de capital. Mai exact, se studiază raportul dintre dezvoltarea sistemului bancar și dezvoltarea pieței de capital; cu cât acest raport este mai mare, cu atât țara analizată are un sistem bancar mai bine dezvoltat, deci are un sistem financiar bazat pe bănci. Astfel, țările sunt divizate în sisteme bazate pe bănci sau pe piața de capital.

Deși importantă, această divizare a sistemelor financiare prezintă unele deficiențe. Identificăm țări cu un sistem bazat pe bănci, deși sistemul lor bancar este subdezvoltat în comparație cu standardele internaționale, și invers, unele țări cu un sistem bazat pe piața de capital, deși aceasta este subdezvoltată. În consecință, este necesară delimitarea țărilor cu sisteme financiare subdezvoltate. Sistemul financiar este considerat subdezvoltat, dacă atât gradul de dezvoltare a sistemului bancar, cât și a pieței de capital sunt sub valorile medii, stabilite pe plan internațional. Rezultă trei categorii de structuri ale sistemului financiar: subdezvoltate, bazate pe sistemul bancar și bazate pe piața de capital. Deși această clasificare prezintă unele neajunsuri, este mai eficientă pentru compararea structurilor financiare; sistemele subdezvoltate au mai multe puncte comune între ele decât cu sistemele mai dezvoltate.

Drept rezultat al cercetărilor, s-au delimitat următoarele particularități:

- sistemul bancar, nebanca și piețele de capital sunt mai extinse, mai active și mai eficiente în țările „bogate”. Sistemul financiar este, în ansamblu, mai dezvoltat în țările „bogate”;
- în țările în care veniturile populației sunt mari, piețele de capital devin mai active și mai eficiente decât băncile. Se observă o tendință a țărilor de a se orienta din ce în ce mai mult spre piețele de capital pe măsură ce devin mai „bogate”;
- țările ce au la bază dreptul civil englez, o mai bună protecție a drepturilor acționarilor, un bun sistem contabil, nivel scăzut de corupție și care nu cer garanții explicite tind să fie mai mult orientate către piețele de capital;
- țările ce au la bază dreptul civil francez au o protecție slabă a drepturilor acționarilor, sancțiuni mici pentru nerespectarea contractelor

comerciale, nivel ridicat al corupției, standarde contabile imperfecte, reglementări bancare restrictive și nivel ridicat al inflației; acestea vor avea sisteme financiare subdezvoltate.

Există mai multe cercetări care examinează influența politicii fiscale, a politicii guvernului și a altor instituții publice, a politicii fiscale asupra contractelor economice, funcționării piețelor și a activității de intermediere. Economiiștii efectuează cercetări cu scopul de a determina dacă țări cu diferite structuri ale sistemului financiar au politici economice, fiscale etc. de promovare a creșterii economice diferite. Se ajunge la concluzia existenței unor diferențe semnificative între țările dezvoltate, bazate pe piața de capital și pe sistemul bancar, și cele în curs de dezvoltare (indiferent dacă au sisteme financiare bazate pe bănci sau pe piața de capital). În baza unor formule de regresie, se încearcă stabilirea unei legături între nivelul PIB/locuitor și alte determinante macroeconomice ale structurii sistemului financiar.

A. Politica guvernamentală

În baza investigațiilor efectuate, sunt stabilite patru categorii de sisteme legale: englez, francez, german și scandinav.

Marea majoritate a țărilor care au la bază dreptul civil englez posedă sisteme economice bazate pe piața de capital, față de cele care au la bază orice alt sistem legal. Țările cu un grad redus de dezvoltare au la bază dreptul civil englez sau alte sisteme legale.

Sunt doar câteva țări care au la bază dreptul civil german. Sistemul legal german tinde să accentueze drepturile creditorilor mai mult decât oricare alt sistem legal.

În țările cu tradiție „francofonă” aplicarea clauzelor contractuale nu este foarte eficientă, iar valorile ridicate ale corupției au repercusiuni negative asupra performanței sistemului financiar.

Deseori, studiile efectuate se concentrează asupra sistemelor legale franceze și engleze, deoarece celelalte sisteme, cel scandinav și german, sunt o combinație a celor două.

B. Drepturile acționarilor

Țările cu o legislație riguroasă în ceea ce privește drepturile acționarilor minoritari tind către o economie care se bazează mai mult pe piețele financiare, în calitate de promotor al creșterii economice. Țările care accentuează drepturile creditorilor și ale acționarilor majoritari se confruntă cu mai multe probleme pe calea dezvoltării economice. Pe măsură ce o țară ajută acționarii să se simtă mai protejați în ceea ce privește drepturile lor în cadrul Adunării Generale a Acționarilor, piețele financiare interne devin mai active, mai dezvoltate și eficiente. Dacă politica promovată de guvern asigură încrederea băncilor, legată de protejarea intereselor lor, atunci acest lucru duce la dezvoltarea sistemului bancar.

C. Clauzele contractuale

O protecție legală insuficientă referitoare la executarea clauzelor contractuale merge mână în mână cu

un sistem financiar nedevelopat; studiile au arătat că nu există o relație strânsă între aceasta și faptul că economia este una bazată pe sistemul bancar sau pe piața de capital. Reglementările legale sunt importante, dar se pare că aplicarea acestora în practică este mult mai însemnată pentru dezvoltarea economică a unei țări.

D. Corupția

Există o strânsă legătură între corupție și dezvoltarea sistemului financiar. Țările cu un nivel ridicat al corupției au un sistem financiar nedevelopat; țările cu valori reduse ale corupției au economii care se bazează mai mult pe piața financiară.

E. Standardele contabile

Țările cu o legislație contabilă fără neajunsuri au economii bazate mai mult pe piața de capital și este mai puțin probabil existența unui sistem financiar nedevelopat.

Informațiile făcute publice despre corporații sunt esențiale pentru luarea unor decizii investiționale mai bune. Standardele contabile care simplifică interpretarea și compararea informațiilor despre firme vor facilita încheierea contractelor financiare.

Studiile au evidențiat că sistemele financiare cu o legislație contabilă imperfectă sunt mult mai puțin dezvoltate. S-a demonstrat că există o relație direct proporțională între dezvoltarea economică și standardele contabile, care nu poate fi neglijată, concentrându-se mai mult asupra nivelului veniturilor pe cap de locuitor.

F. Reglementările bancare

Țările cu reglementări stricte referitoare la drepturile băncilor de acțiune pe piața de capital, piața imobiliară și pe piața asigurărilor, precum și în ceea ce privește deținerea de acțiuni la alte firme se confruntă cu mai multe probleme în dezvoltarea sistemului financiar. Nici această problemă nu poate fi depășită prin concentrarea asupra creșterii valorii veniturilor pe cap de locuitor.

Solicitarea unor garanții bancare foarte mari nu permite unei economii să se bazeze pe piața financiară pentru realizarea unei creșteri economice durabile. Încrederea populației în sistemul bancar scade odată cu creșterea garanțiilor bancare. Aceasta poate duce la apariția unor noi bănci pe piața interbancară, dar care nu pot face față cu ușurință unor dezechilibre pe piață. Nu se poate stabili o corelație semnificativă între sistemele financiare bazate pe bănci și gradul de solicitare a garanțiilor bancare, dar se poate vedea o relație invers proporțională între dezvoltarea pieței de capital și acesta.

G. Politica fiscală

Nu se poate stabili o legătură strânsă între structura sistemului financiar și o legislație diferită în ceea ce privește impozitarea diferită a dividendelor și a veniturilor din dividende față de veniturile din dobânzi.

H. Inflația

Economiile inflaționiste au sisteme financiare mai puțin dezvoltate, dar inflația nu este într-o de-

pendență directă de decizia țării de a avea un sistem financiar bazat pe bănci sau pe piața de capital. O instabilitate sporită a sistemului financiar afectează într-o proporție mai mare dezvoltarea economică. Studiile econometrice au confirmat faptul că nivele ridicate ale inflației afectează activitatea și eficiența sistemului bancar și a piețelor financiare. Țările

în curs de dezvoltare au rate mari ale inflației comparativ cu țările dezvoltate, indiferent dacă acestea din urmă au sisteme financiare bazate pe bănci sau pe piața de capital. Ratele inflației nu diferă foarte mult de la o economie dezvoltată, bazată pe sistemul bancar, față de o economie care se bazează pe piața sa financiară.

Bibliografie:

1. Dăianu D., *România și Uniunea Europeană*, Ed. Polirom, 2002.
2. Claessens S., Klingebiel D., Schmukler S., *Explaining the migration of stocks from exchanges in emerging economies to international centers*, World Bank Review, 2000.
3. Demirguc-Kunt A., Levine R., *Bank-based and market-based financial system: cross-country comparisons*, World Bank Review 2001.
4. Klapper L.F., Inessa L., *Corporate governance, investor protection and performance in emerging markets*, World Bank Review, 2002.
5. Levine R., Zervos S., *Stock markets, banks and economic growth*, American Economic Review, 1993.
6. Ndikumana L., *Financial development, financial structure, and domestic investment: international evidence*, Department of Economics, University of Massachusetts, 2003.
7. Ponti M., Mani Tese, *There is something wrong with our global financial system*, 2002.
8. Svaleryd H., Vlachos J., *Financial markets, industrial specialization and comparative advantage. Evidence from OECD countries*, Department of Economics, Stockholm University, 2002.

EUROMANAGEMENTUL SERVICIILOR PUBLICE

Prof. univ. dr. hab. Ion PALADI, ASEM

The concept of Euro-Management as an accomplished trend is relatively new to the scholastics world, since during the late 1980's Europe's economical position was taken into account for mere reference when exploring the market potential of the "Triad"- USA, Japan, Europe.

This article explores the New European Management Style, which was developed as a response to the creation of a unique continental-state system (the European Union), further amplified by the crumbling of the Iron Curtain and liberalization of the markets and societies of Eastern Europe.

The article tries to identify common traits and homogenize the variations of the public services of European countries.

La începutul anilor '80 ai secolului trecut, făcând o analiză a „Triadei” formată din SUA, Japonia și Europa, K. Ohmae situa Europa într-o poziție defavorabilă față de ceilalți coloși ai lumii, în perspectiva globalizării.

În primul deceniu al secolului al XXI-lea, țările din cadrul Uniunii Europene au cunoscut însă o revigorare economică, susținută de dinamica investițiilor și de controlul inflației. Astăzi, Uniunea Europeană reprezintă unul din cei trei poli majori de putere economică, științifică, militară și politică a lumii, cu o pronunțată specificitate. Mai mult chiar, progresul a fost atât de evident, încât se spune că „fără nuci o îndoială, în acest prim deceniu al mileniului al treilea, Uniunea Europeană a devenit cea mai puternică grupare mondială”.

Pe de altă parte, tot în această perioadă, țările Europei de Est au cunoscut mutații de esență, trecând de la regimul politic totalitar și economia supercentralizată la o nouă organizare politică și economică, bazată pe statul de drept și economia de piață. Dar tendința spre economia de piață presupune două mari categorii de probleme, respectiv stabilizarea macroeconomică și reformele structurale, ce constituie un proces dificil, care se orientează în mod diferit de la o țară la alta. Oricum, în mod cert, după schimbările produse în fostele țări socialiste, comunitatea europeană a trecut la un nou stadiu al reconstrucției, condensându-se o nouă „arhitectură” europeană.

Făcând o sinteză a evenimentelor din ultimul deceniu al secolului al XX-lea, se poate relata că *Uniunea Europeană a fost marcată de trei evenimente majore:*

- a. Realizarea Pieței Economice Unice (PEU), care a devenit cea mai puternică piață economică a lumii, cu o populație de cca 380 milioane;
- b. Prăbușirea regimului comunist în țările Europei Centrale și de Est și a „cortinei de fier”, eveniment ce conferă țărilor UE un spațiu economic imens, cu multiple avantaje: forță de muncă ieftină și bine pregătită, salarii scăzute, cerere potențială de bunuri și servicii etc.;
- c. Intensificarea competiției mondiale, manifestată în special la nivelul triadei formate din SUA, Japonia și UE, fenomen care constituie

în același timp un catalizator al dezvoltării economice, științifice, tehnice etc.

De asemenea, noua „arhitectură” europeană trebuie să țină cont de coexistența în acest spațiu a numeroase culturi, care o va influența. Având în vedere această realitate, cunoscutul cercetător **Makridakis** menționează că, „deși sub nici o formă nu se poate trata UE ca fiind uniculturală, totuși, din punct de vedere cultural, popoarele ce o compun se aseamănă într-o măsură mult mai mare decât se deosebesc între ele. Ele sunt similare din punctul de vedere al cerințelor religioase (practic, ele sunt toate creștine) și prezintă sisteme de guvernare de același tip”.

Cu toate acestea, **G.Hofstede** realizează un tablou diversificat al contextului european, analizat prin prisma celor patru dimensiuni culturale (individualism/colectivism, distanța față de putere mare/mică, controlul incertitudinii intens/reduc și masculinitatea/feminitatea), identificând câteva grupe de țări cu note comune.

Grupa țărilor *anglo-saxone*, în care a inclus Marea Britanie și Irlanda, se caracterizează printr-un puternic individualism, o distanță față de putere mică spre medie, un control al incertitudinii redus spre mediu și un coeficient ridicat de masculinitate.

Grupa țărilor *germanice* (Germania, Austria, Elveția) se particularizează printr-un coeficient mediu de individualism, o distanță față de putere redusă, un control al incertitudinii mediu spre intens și un coeficient mediu spre ridicat de masculinitate.

Grupa țărilor *nordice*, formată din Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia și Olanda, se caracterizează printr-un coeficient mediu spre ridicat al individualismului, o distanță mică față de putere, un control redus spre mediu al incertitudinii și prin feminitate.

Grupa țărilor *estice* (Grecia, Turcia) se caracterizează prin colectivism, o distanță mare față de putere, un control intens al incertitudinii și printr-un coeficient mediu de masculinitate.

În grupa țărilor *latine* (Belgia, Franța, Italia, Portugalia și Spania) individualismul prezintă un coeficient mediu spre mare, o distanță mare față de putere, un control intens de incertitudine și un coeficient mediu de masculinitate.

Principalele trăsături ale modelului european de management sunt:

- a. **Orientarea spre persoana umană**, care acordă importanță promovării individului, grijii față de angajați și răspunderii sociale, datorită caracterului umanist al culturii europene. Aici se încadrează: stăpânirea diversității culturale și armonizarea extremelor.
- b. **Orientarea către rezultate** și, implicit, măsurarea acestora prin indicatori de performanță.
- c. **Gradul redus de formalism** – context în care managementul european nu reprezintă un model regional sau continental, el manifestă o orientare globală și are relevanță pe plan mondial.

Vocația globală a euromanagementului se manifestă și în capacitatea acestuia de a stabili interconexiuni și a realiza transferuri reciproce de cunoștințe și experiență pe plan mondial; cu alte cuvinte, modelul european este unul deschis și adaptabil.

De-a lungul timpului, au existat mai multe curente care și-au pus amprenta asupra *abordării managementului în toate formele sale, și anume:*

Teoria clasică, fundamentată de lucrările lui F.W.Taylor, H. Fayol și M. Weber, care îmbrățișau ca principii managementul științific, managementul administrativ și managementul birocratic. Aceasta s-a dezvoltat spre sfârșitul secolului trecut și începutul celui actual, exercitând și astăzi o mare influență asupra cercetărilor moderne. R. Waterman, coautor la „Prețul excelenței”, consideră că, chiar în anii '90, „numeroși manageri practicau taylorismul fără să știe”. Teoria clasică nu dispunea de un suport teoretic, ci avea mai mult o fundamentare empirică (de aceea este supranumită și școala empirică), deoarece punctul său de pornire l-au constituit experiențele și observațiile din activitate.

Teoria modernă, care a utilizat concepțiile practice din teoria clasică, a creat noi principii și suporturi teoretice. În tabelul 1 prezentăm caracteristicile actuale și exigențele managementului administrației publice moderne comparativ cu cea clasică.

Tabelul 1

Exigențele managementului serviciilor publice din administrația publică modernă

Probleme ale managementului resurselor umane		Administrația publică tradițională. Caracteristici actuale	Exigențele administrației publice moderne
Integrare și identitate	Armonizarea nevoilor individuale cu obiective organizaționale și dezvoltarea implicării	Asemenea probleme nu există. Obiectivele individuale nu sunt luate în considerare. Omul nu este mai mult decât un instrument.	Omul este complex. El are noi aspirații. Resursele umane reprezintă o importanță strategică.
Putere și influență	Restabilirea puterii și definirea noilor modalități de exercitare a puterii	Putere legală și rațională. Este implicată utilizarea puterii coercitive.	Necesitatea găsirii de noi echilibre de putere, fondate pe competență și cooperare.
Conflicte	Înțelegerea și rezolvarea conflictelor	Ierarhiei îi revine un rol esențial. Rezolvarea conflictelor pe cale autoritară mai mult sau mai puțin puternică.	Interdependența și conducerea complexă făcând dificil arbitrajul unei singure persoane. Întărirea relațiilor de negociere.
Adaptare și schimbare	Răspunsul la schimbări interne și externe	Mediul stabil previzibil. Structura socială tradițională.	Mediul turbulent. Nevoia de anticipare pentru a rămâne eficient. Schimbări rapide în toate domeniile.
Stiluri și comportamente de conducere	Dezvoltarea unor stiluri de conducere mai integrative	Raționalitate și omogenitate în structurile din administrația publică. Referințe la criterii obiective.	Aptitudinea de a administra diversitatea și a ține seama de particularități, integrarea subiectului, conservând aportul raționalității.
Structuri.	Construirea de structuri capabile să susțină politicile și strategiile	Structura arhitecturală și tayloristă rigidității, inerție.	Evoluția către structuri mai biologice. Suplețe și adaptabilitate.
Sistemul de management	Ameliorarea sistemelor de evaluare, decizie și control	Referința esențială la criterii cantitative. Formalizarea în metodologii centrate pe individ.	Considerarea criteriilor calitative. Se atașează pentru a atinge obiectivele mai mult decât pentru a respecta reguli formale.
Mediul socio-cultural	Integrarea în mediu	Administrația publică pregătită eventual pentru asumarea responsabilității sociale.	Luarea în calcul a schimbărilor socio-culturale în modul de organizare. Permeabilitate cu toate aspectele mediului.

Din tabelul 1 rezultă că nu există și nu poate fi conceput un model european de management al administrației publice. Tendința de integrare în Uniunea Europeană a administrației publice din Republica

Moldova, concepută ca o aspirație spre perfecțiune, ar urma să identifice un pachet de caracteristici comune diferitelor administrații europene, stabilite științific, și care să reprezinte, în final, nucleul unui model ipote-

tic european. Sub aspectul structurilor, mecanismelor de acțiune și sistemelor de control, **administrația de tip european** ar putea viza, printre altele, și modalitățile de acțiune constând din diversificarea și internaționalizarea serviciilor.

Diversificarea serviciilor presupune, volens-nolens, lărgirea gamei de servicii oferite. Diversificarea este eficientă, în special, în organizațiile ce prestează servicii de dimensiuni mijlocii și mari. Fundamentul conceptului de diversificare este ideea de sinergie, respectiv cum s-ar putea obține un plus de valoare în condițiile folosirii aceluiași resurse de care dispune organizația (104, p. 259-261). În accepția managementului serviciilor publice, aceasta înseamnă un accept mai mare pus pe unul sau altul dintre elementele sistemului de management al organizațiilor de servicii prezentate. Cea mai eficientă modalitate de diversificare este determinată de schimbările apărute în sistemele de nevoi ale clienților, în preferințele acestora și/sau în relațiile cu organizațiile de servicii.

Internaționalizarea serviciilor este barometrul care măsoară gradul de penetrare și integrare a serviciilor publice pe piața internațională. Dacă pe piața națională diferențele privind durata de realizare și calitatea serviciilor oferite sunt puternic influențate de valorile sociale, pe piața internațională în competiție intră producătorii de servicii din diferite țări. Astfel, pe această piață se reflectă valoarea internațională a serviciilor. Este limpede că și aici vor câștiga organizațiile de servicii cu o productivitate mai mare, care acordă o atenție deosebită publicității, organizării sistemului de realizare și furnizare a serviciului, dezvoltării relației cu clientul prin comunicarea deschisă cu acesta și, nu în ultimul rând, calității serviciului oferit. Este absolut necesar ca managerii organizațiilor de servicii publice care acționează pe piața internațională a serviciilor să efectueze analize comparative pentru determinarea avantajelor competitive ale acestora.

O problemă distinctă o constituie formarea valorii și a tarifelor serviciilor internaționale, din care fac parte: transportul de mărfuri și de persoane; asigurările internaționale; comerțul cu brevete; licențele; know-how; serviciile de consulting-engineering; turismul internațional. Prin urmare, prețul serviciilor este determinat de valoarea acestora. Liberalizarea și dezvoltarea continuă a pieței internaționale a serviciilor pot reprezenta pentru Republica Moldova, pe de o parte, o oportunitate de dezvoltare și, pe de altă parte, un semnal că atenția decidenților trebuie să se îndrepte spre schimbările radicale în sfera serviciilor, în general, și în managementul serviciilor, în special. Întârzierea în implementarea schimbărilor în managementul serviciilor din R.Moldova poate conduce la o pierdere a poziției pe piața internă de către unele organizații prestatoare de servicii publice și/sau private, deoarece marile companii internaționale de servicii sunt permanent interesate de creșterea segmentelor de piață deținute. Internaționalizarea reprezintă,

de asemenea, o opțiune pentru managerii din sistemul serviciilor și se înscrie într-un circuit ale cărui componente se influențează reciproc, asigurând dezvoltarea sistemului internațional de management al organizațiilor de servicii și, implicit, al companiilor de servicii care acționează pe această piață.

Pentru a putea înțelege rolul și importanța serviciilor publice în spațiul comunității europene, unde piața a fost și rămâne un factor determinant, este strict necesar un demers de prezentare a evoluției acestora în unele state europene, precum și a diferențelor care se reliefează de la o țară la alta. Intervenția statului, prin organele sale, în organizarea acestor activități de interes general, are la bază motive de ordin economic și social similare în majoritatea țărilor europene datorită tradițiilor juridice diferite în fiecare stat, existând însă deosebiri în ce privește organizarea și desfășurarea serviciilor publice, fără ca acest fapt să înlăture anumite similitudini, cum ar fi tendința permanentă de a găsi un echilibru între principiul eficienței economice și cel al menținerii gradului de suportabilitate socială și intenția ca, prin măsurile luate, să se ajungă la o satisfacere pe termen lung a intereselor cetățenilor.

În mod exemplificativ, redăm mai jos modul de abordare a serviciilor publice în câteva state europene:

A. Franța. Conceptul de serviciu public a avut și continuă să aibă o deosebită importanță, beneficiind de o școală proprie, care a reușit să-l impună ca o noțiune de sine stătătoare în cadrul doctrinei franceze de drept administrativ.

Rădăcinile teoriei serviciilor publice coboară în timp până în secolul al XVIII-lea. Jean Louis Mestre relatează despre existența unui edict din 1776, în care se justifică unele acte de expropriere prin necesitatea organizării unor „servicii de interes general”, fără ca acestea să ocupe un rol important în ansamblul activității de administrație publică la acea dată, precum și în întreaga perioadă a secolului al XIX-lea. Consiliul de Stat a făcut apel la noțiunea de servicii publice pentru prima oară în 1873, în afacerea Blanco, fără însă să detalieze această noțiune. Până în perioada postbelică teoria serviciilor publice a rămas un reper de mai mică importanță în ansamblul doctrinei și practicii administrației publice.

Abia după ce conceptul de serviciu public a fost definit și fundamentat din punct de vedere dogmatic și juridic de către Leon Duguit și Școala din Bordeaux, precum și după menționarea sa în Preambulul Constituției din 1946, acesta a devenit obiectul unei cercetări mai amănunțite și a câștigat în importanță începând cu anii 1955-1960. Doctrina franceză distinge serviciul public în sens organizatoric, instituțional și serviciul public în sens funcțional. În sens organizatoric, el desemnează structura care are sarcina de a desfășura o activitate de interes general și forma juridică pe care o îmbracă aceasta. În sens funcțional, prin serviciul public se înțelege obligația organelor cu abilități de administrație publică de a asigura desfășurarea

șurarea unor activități de interes general în mod continuu și regulat.

În ceea ce privește sfera noțiunii de „servicii publice”, lucrările și studiile cu caracter teoretic se limitează, asemănător doctrinei germane, la o enumerare cu caracter exemplificativ a câtorva activități considerate ca aparținând acestui domeniu. Se subliniază, însă, necesitatea operării distincției dintre „serviciile publice administrative” și „serviciile publice industriale și comerciale”, cu precizarea că și unele activități de natură economică și comercială desfășurate de stat sau de organele administrativ-teritoriale pot să intre în sfera noțiunii de „servicii politice administrative”. Autorii nu ne oferă însă criteriile de delimitare strictă a activităților economice „obișnuite”, coordonate de stat, de cele care se înscriu în sfera serviciilor publice.

Ținând cont de faptul că serviciile publice locale ocupă un loc important în sfera serviciilor publice, s-a pus problema delimitării sferei acestei noțiuni. O tratare mai detaliată a acestei probleme a realizat-o J.M.Auby, care menționează cinci mari domenii ale serviciilor publice locale:

- a) igiena publică;
- b) comunicațiile;
- c) furnizarea energiei;
- d) activitățile cu caracter economic;
- e) protecția mediului.

În primul și ultimul domeniu se înscriu serviciile de furnizare a apei menajere și industriale, de salubritate, pompele funebre și administrarea cimitirelor. În cel de-al treilea domeniu se includ serviciul de furnizare a gazului, a energiei electrice și termice, serviciul de administrare a parcărilor din proprietatea publică locală. În domeniul „activităților cu caracter economic”, Auby include piețele și târgurile, precum și alte servicii, cum ar fi cele ce țin de petrecerea timpului liber: pârtii de schi, ștranduri publice, băi termale etc. Există cazuri în care porturile sau aeroporturile sunt în administrarea comunităților locale pe al căror teritoriu se află și, în aceste situații, se consideră că ele fac obiectul unui serviciu public de interes general.

Se poate observa că toate activitățile menționate au o natură economică, fără să înțelegem prin aceasta că ele sunt menite să aducă profit. Activitățile cu caracter cultural sau social, cum ar fi teatrele, muzeele, bibliotecile, nu sunt amintite. Aceste activități „cu caracter neeconomic” (cum sunt numite uneori în legislația locală din Germania), deși sunt adresate publicului larg, sunt considerate ca fiind lipsite de o caracteristică esențială – economicitatea, precum și de o structură corespunzătoare, astfel încât nu pot fi încadrate în sfera serviciilor publice.

B. Italia

Fără să aibă o influență atât de mare ca în Franța, și în Italia noțiunea de „servicii publice” are un rol important în teoria și practica administrativă. „*Servizio pubblico*” este un termen uzual în terminologia administrativă, fundamentând domeniul de aplicare a

unor principii, cum este cel al continuității serviciului public sau de egalitate a beneficiarilor.

Spre deosebire de Franța, serviciile publice au o consacrare constituțională. Astfel, în art. 43 din Constituția italiană se face referire la anumite „sectoare rezervate statului”, cum sunt administrarea surselor de energie, anumite monopoluri de producție și serviciile de interes public. Aceste sectoare vor putea crește ca număr sau aria lor de aplicare va putea fi extinsă, în funcție de cerințele cetățenilor, prin intermediul legiuitorilor sau al administrațiilor locale.

Cât privește domeniile care fac parte din sfera noțiunii de servicii publice, trebuie arătat că aspectul acestora este foarte extins, întrucât la activitățile catalogate în general în Europa drept servicii publice (transportul în comun, telecomunicațiile, poșta) se adaugă altele, specifice (transportul pe căile de navigație, serviciul de televiziune prin cablu).

C. Spania. Locul și importanța serviciilor publice în societate sunt similare celor ale serviciilor publice din Italia. Conceptul de „servicii publice” poate fi întâlnit foarte des, atât în doctrină, cât și în legislația spaniolă (de exemplu, Legea privind furnizarea energiei electrice din 1924, Legea telecomunicațiilor din 1987 și 1992, Legea privind serviciile de radio și televiziune din 1980).

Și aici, ca și în Italia, serviciile publice au primit o consacrare constituțională prin art. 128, al.(2) din Constituția din 1987. În acest articol, într-o formulare similară cu cea din art. 43 al Constituției italiene, sunt menționate anumite „servicii fundamentale” rezervate unei gestionări sub control public.

Asemănător Italiei, și în Spania s-a putut observa o evoluție spre anumite forme juridice în administrarea serviciilor publice, constând într-o „tendință de privatizare” vizibilă de la începutul anilor '80. Exemplul cel mai elocvent în acest sens îl reprezintă domeniul telecomunicațiilor, care a intrat, în baza unei legi speciale din 1983, într-un „program de demopolizare” menit să înlăture monopolul companiei „Telefonia”. Tot în această tendință se încadrează și legea care introduce o nouă reglementare privind infrastructura și transportul pe căile ferate, care a permis preluarea liniilor secundare de către întreprinzătorii privați.

Un aspect specific dreptului spaniol în acest domeniu îl constituie organizarea serviciilor publice pe regiuni, având la bază existența unor „comunități independente”.

D. Marea Britanie este, fără îndoială, statul-membru al Uniunii Europene în care conceptul de servicii publice este cel mai puțin dezvoltat. Jurisprudența britanică relevă faptul că noțiunea de „serviciu public” – așa cum este înțeleasă și reglementată în dreptul statelor mai sus menționate – este străină sistemului juridic bazat pe „common law”, existând chiar cazuri de manifestare a unei adversități față de adoptarea acestui concept în țară.

Desigur că și în Marea Britanie există activități și servicii de interes general, atât la nivel național, cât și la nivel local, acestea cunoscând o dezvoltare considerabilă încă din secolul al XIX-lea. Aici trebuie amintite societățile de furnizare a utilităților în orașe („*municipal utilities*”), dintre care unele, în special cele de furnizare a apei, erau gestionate de autoritățile publice. După sfârșitul celui de-al doilea război mondial a avut loc un amplu proces de preluare de către stat a acestor utilități. Cu toate acestea, conceptul de serviciu public rămâne de o importanță secundară în cadrul sistemului juridic britanic.

E. Germania. Situația se prezintă oarecum diferit aici față de Marea Britanie, căci, în locul sistemului bazat pe „*common law*”, aici există și se aplică un sistem de legi administrative foarte bine conturat, sub supravegherea unei instanțe specializate de contencios administrativ. Cu toate acestea, nici în această țară nu se poate vorbi de o tradiție în domeniul serviciilor publice. În legislația germană nu există dispoziții legale care să reglementeze acest domeniu, fapt care creează dificultăți de traducere și implementare a unora din legislația comunitară referitoare la noțiunile de „sector public” sau „serviciu public”, acesta din urmă fiind tradus, uneori, ca „*öffentliche Dienstleistung*”, alteleori ca „*Daseinsvorsorge*”.

Ca și în Marea Britanie, și în Germania există domenii care prezintă interes public și prin care statul, la nivel central sau local, exercită un control total sau parțial. Constituția federală face deosebire între activitățile de interes național (poșta, transportul pe calea ferată), cele de interes regional (stațiile publice de emisie radio) și cele de competența comunităților locale. Art. 88 din Constituție conferă comunităților dreptul de a se autoadministra (garantarea dreptului la autoadministrare al comunităților). În exercitarea acestui drept constituțional, autoritățile locale organizează anumite activități cu caracter cultural, economic și social, care să satisfacă în mod corespunzător interesele cetățenilor săi. Ca o premisă indispensabilă pentru organizarea și administrarea unor servicii publice de către autoritățile locale, cele mai multe legi reclamă „utilitatea publică” a respectivei activități, iar

întreprinderile care desfășoară astfel de activități au anumite obligații stabilite de lege.

F. Olanda. Conceptul de serviciu public are în Olanda o importanță minoră, iar dreptul olandez, foarte dezvoltat, de altfel, se preocupă foarte puțin de aceasta.

Trebuie însă arătat că cei care concesionează gestionarea unor activități care sunt de interes public (transport, furnizare de utilități) sunt obligați prin lege la respectarea anumitor „reguli de administrare” a acestor activități; astfel de obligațiuni au fost impuse, spre exemplu, societăților care au preluat exploatarea unor domenii privatizate în ultimele decenii, cum ar fi telecomunicațiile (concesionate către KPN) sau serviciul de salubritate a orașelor.

Ca orice alt concept cu caracter de noutate, euromanagementul își are criticii și susținătorii săi. *Principalele obiecții privind utilizarea conceptului de euromanagement sunt următoarele:*

- a) necesitatea unei strategii globale este ostilă oricărui concept de constituire a lumii pe blocuri economice sau alianțe politice. În acest sens, se consideră a fi greșită opinia că valorile și conceptele europene trebuie puse la baza elaborării unor strategii transeuropene;
- b) spre deosebire de firmele americane ori japoneze, care-și găsesc o anumită identitate determinată de modul de viață al americanilor, respectiv, japonezilor, firmele europene au un caracter european doar prin utilizarea unor specialiști din mai multe țări europene, dar în realitate ele își păstrează identitatea națională;
- c) pentru firmele din țările europene, internaționalizarea activității reprezintă importanță sub aspectul creșterii eficienței economice și mai puțin sub aspectul identității europene.

În acest context, euromanagementul este în stadiul embrionar al evoluției, definitivându-și funcțiile și modalitățile de organizare¹, urmând ca viitorul să confirme acest lucru, dacă există voința politică necesară. Pentru Republica Moldova este decisiv faptul de a deveni, într-un viitor cât mai apropiat, un participant activ la construcția europeană și o componentă de bază în mozaicul european.

Bibliografie:

1. R.Nomdern *Employment en the Public Administration of the E.U. member states*, EIPA, 2003
2. Y.Many *Politique publique en Europe*, Paris, 1997
3. J.Bradley *Evolution and Principes of E.U. Regional Policies*, Sirius Sommer, school, 1999
4. D.Farnham *New. Public Managers in Europe*, ISPA; Publishind Cambridge, 1996.
5. A.Androneceanu *Noutăți în managementul public*, Editura Universitară, București, 2004.

¹ O.Niculescu, op. cit., p.171.

MANAGEMENTUL FINANCIAR ÎN SISTEMUL PUBLIC DE OCROTIRE A SĂNĂTĂȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA: TENDINȚE, PROBLEME ȘI SOLUȚII DE PERFECTIONARE

Drd. Vladimir MELNIC, ASEM

The healthcare system of the Republic of Moldova is going through a process of fundamental reformation, although the positive results are clearly visible, there still are some unsolved problems regarding achievement of the desired levels of quality and coverage with medical services. In this article, methods, such as the improvement of fiscal system, risk management, changes in the „purchase” of medical services, as well, as in international funding are proposed as ways of improvement of the existing approach to healthcare financing.

Sistemul de ocrotire a sănătății din Republica Moldova a parcurs o cale dificilă și complexă de dezvoltare și de perfecționare. În acest sens, menționăm că perioadele cu cel mai puternic impact au fost cele cuprinse între anii '40 și '90 ai secolului precedent, când a fost constituit și dezvoltat sistemul de prestare a serviciilor medicale, organizat după modelul „Semaško” [1] și, respectiv, între începutul anilor '90 și până în prezent, când au fost implementate elemente ale sistemului de asigurări sociale, și anume introducerea asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

În prima etapă a fost creată infrastructura modernă a sistemului de ocrotire a sănătății și stabilite standardele de bază în ceea ce privește calitatea serviciilor medicale, asigurându-se, cel puțin teoretic, accesul universal la tratament și minimizarea cheltuielilor pacienților individuali pentru beneficierea de servicii

medicale. Aceste realizări au fost posibile datorită utilizării veniturilor generale ale statului pentru subvenționarea ramurii care, în esență, era non-profit.

În etapa următoare, caracterizată prin criză economică și dezechilibre structurale, au fost cercetate mai multe alternative posibile de soluționare a problemei, cea mai eficientă fiind preluarea exemplului altor țări din grupul celor cu venituri mici prin introducerea, începând cu anul 2004, a unui sistem de asigurări medicale. Menționăm că, aplicând criteriul ponderii cheltuielilor totale de ocrotire a sănătății în PIB, R.Moldova poate fi atribuită anume la categoria țărilor cu venituri mici pe locuitor (tabelul 1).

În prezent, ramura ocrotirii sănătății se află în proces de reformare. Deși, în linii generale, trecerea la noul sistem s-a încheiat, modificările operate au caracterul unor măsuri de perfecționare și ajustare.

Tabelul 1

Ponderea cheltuielilor totale pentru ocrotirea sănătății în PIB (2004-2006)

	2004	Cheltuieli totale pentru ocrotirea sănătății față de PIB, %	2005	Cheltuieli totale pentru ocrotirea sănătății față de PIB, %	2006	Cheltuieli totale pentru ocrotirea sănătății față de PIB, %
Cheltuieli totale pentru ocrotirea sănătății, mil. lei	1203,4	3,76	1750,4	4,76	2072,98	4,70
PIB, mil. lei	32031,8	–	36755,4	–	44069,0	–

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova și ale Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova [2]

În cadrul sistemului de ocrotire a sănătății funcționează două instituții separate: Ministerul Sănătății al R.Moldova și Compania Națională de Asigurări în Medicină. Ministerul Sănătății este ordonatorul principal al alocațiilor din bugetul de stat pentru ocrotirea sănătății, fiind un organ administrativ, care se ocupă de problemele generale de funcționare a ramurii, de elaborarea actelor normative, inclusiv a standardelor de calitate, și, într-o măsură mai mică, de problemele financiare. La rândul ei, Compania Națională de Asi-

gurări în Medicină se ocupă nemijlocit de acumularea fondurilor financiare, evaluarea riscurilor și colaborarea cu prestatorii direcți de servicii medicale.

După părerea experților Băncii Mondiale, studiarea sistemelor existente de ocrotire a sănătății și a aspectelor financiare de funcționare a acestora în diferite țări trebuie să înceapă cu determinarea venitului pe locuitor, deoarece anume cetățenii, în ultima instanță, achită prețul serviciilor medicale [3, p.3]. În funcție de mărimea acestui indicator, toate statele

pot fi repartizate în trei grupe: cele cu venituri scăzute, cu venituri medii și cu venituri înalte.

În țările din prima grupă există o nevoie sporită de asistență medicală, mai ales din cauza insuficienței sau inexistenței măsurilor de prevenire a îmbolnăvirii cetățenilor. Totodată, resursele financiare existente nu permit crearea unui sistem eficient de asigurare a accesului la serviciile medicale. În conformitate cu datele Băncii Mondiale [4], la scară globală, 56% cazuri de îmbolnăvire au loc în țările cu venituri scăzute, iar din totalul cheltuielilor globale pentru finanțarea ocrotirii sănătății numai 2% revin statelor analizate. Nivelul mediu de cheltuieli pentru asistența medicală pentru un cetățean este egal cu 30 dolari SUA, cea mai mare parte din suma dată fiind achitată nemijlocit de către persoanele bolnave. Țările cu venituri scăzute sunt departe de atingerea *Scopurilor de Dezvoltare ale Mileniului* în domeniul ocrotirii sănătății – lipsește prestarea serviciilor medicale de bază. Pentru depășirea situației date este nevoie de efectuarea schimbărilor în domeniul managementului financiar în ramură, atât la nivel macro-, cât și microeconomic.

Republica Moldova se confruntă cu aceleași probleme ca și alte state din grupa celor cu venituri mici – insuficiența resurselor publice direcționate spre finanțarea ocrotirii sănătății, lipsa surselor stabile de finanțare și ineficiența mecanismelor fiscale sau a echivalentelor acestora. De asemenea, există probleme legate de fragmentarea riscurilor, de formarea pachetului de servicii oferite populației din contul mijloacelor publice, de crearea mecanismelor eficiente de plată pentru serviciile prestate în cadrul programelor de asigurări medicale.

Considerăm că, pentru Moldova, în etapa actuală, soluția optimă ar fi aplicarea sistemului existent de finanțare, care reprezintă o îmbinare a mecanismului bazat pe contribuții directe și a celui bazat pe impozite cu destinație generală.

Colectarea primelor de asigurare permite crearea unui fond specializat și separat de celelalte fonduri publice, ceea ce oferă posibilitatea utilizării fondurilor acumulate doar pentru finanțarea activităților legate de ocrotirea sănătății. Totodată, prin mecanismele fiscale este asigurată acumularea resurselor din contul cărora se finanțează cheltuielile pentru tratamentul persoanelor care nu dispun de venituri proprii.

O problemă importantă în procesul de colectare a veniturilor este legată de existența economiei tenebre și a numeroaselor încălcări în procesul de salarizare, ce conduc la micșorarea conștientă a fondului de retribuție a muncii, reflectat în rapoartele financiare și fiscale și luat în calcul la determinarea atât a volumului impozitelor ce urmează a fi achitate, cât și a primelor de asigurări medicale. O soluție în cazul dat ar fi îmbunătățirea administrării fiscale, însoțită de sporirea transparenței procesului de efectuare a cheltuielilor publice, precum și a activității Companiei Naționale de Asigurări în Medicină. În acest context,

considerăm că este necesară și majorarea permanenței a numărului contribuabililor la formarea fondurilor de asigurări medicale care, de asemenea, va conduce la majorarea veniturilor încasate.

Menționăm că funcționarea optimă a sistemului de ocrotire a sănătății nu poate fi asigurată numai de mecanismele eficiente de colectare a fondurilor, de o importanță semnificativă fiind și cel de-al doilea element – evaluarea riscurilor.

Experiența țărilor dezvoltate demonstrează că majorarea numărului participanților la asigurările medicale conduce la repartizarea mai eficientă a riscurilor financiare, legate de îmbolnăvire și tratament. De asemenea, în scopul asigurării echității sunt utilizate și diverse mecanisme de inter-subvenționare atât în interiorul unui fond de asigurare, cât și între diferite companii publice și private de asigurări pentru menținerea stabilității întregului sistem [5, p. 122-131]. Totodată, este nevoie de determinarea serviciilor ce vor fi prestate din contul mijloacelor colectate în fondurile de asigurare. Există două variante posibile, prima – oferirea unui „pachet” general, care include cele mai ieftine și frecvent acordate servicii, și a doua – propunerea unui sprijin financiar în cazul necesității de a efectua unele cheltuieli semnificative. Practica internațională [3, p. 266] arată că cel de-al doilea „pachet” este mai eficient în cazul în care tratamentul necesar este scump, deoarece acoperirea doar a cheltuielilor curente conduce la faptul că majoritatea plăților trebuie să fie efectuate din mijloacele proprii ale pacientului, ceea ce determină scăderea bruscă a nivelului de trai al beneficiarului și/sau al persoanelor apropiate. În cazul utilizării celui de-al doilea „pachet”, cheltuielile curente nesemnificative, care nu afectează esențial starea financiară a contribuabilului și pot fi suportate de către acesta fără a-i limita capacitatea de plată în viitor, sunt efectuate din mijloacele proprii, iar cele importante – din contul fondului de asigurări. În opinia noastră, abordarea dată poate fi utilizată și în Republica Moldova, mai ales în condițiile actuale, când principalele critici la implementarea sistemului de asigurări constau în faptul că acesta nu permite finanțarea cheltuielilor importante de tratament.

Principalele probleme cu care se confruntă țările în curs de dezvoltare, inclusiv R.Moldova, se referă la modalitățile de repartizare a fondurilor astfel, încât acestea să acopere integral riscurile. Problema dată nu este atât de evidentă, dacă există un fond centralizat, cum este cazul țării noastre. Dacă, însă, colectarea fondurilor și crearea mecanismelor de management al riscurilor are loc la nivel local, în acest caz pot apărea dezechilibre critice pentru existența sistemului de ocrotire a sănătății în general. Acest aspect trebuie considerat în procesul perfecționării ulterioare a sistemului național de ocrotire a sănătății.

În general, în Moldova se utilizează toate modalitățile posibile de atingere a participării universale a cetățenilor la formarea fondurilor financiare și la aco-

perirea acestora de către mecanismele de repartizare a riscurilor, și anume – posibilitatea antreprenorilor individuali sau a celor angajați în sectorul neformal al economiei să contribuie la formarea fondurilor de asigurări medicale prin stabilirea unor contribuții în sume fixe, atribuirea asigurărilor medicale unui caracter obligatoriu, precum și achitarea primelor pentru păturile sociale vulnerabile.

În ceea ce privește mecanismele de contractare a serviciilor medicale, îmbunătățirea acestora a fost calificată de către Organizația Mondială a Sănătății drept un aspect indispensabil al reformării sistemelor naționale de ocrotire a sănătății. În general, se propune trecerea de la mecanismele învechite de achitare retrospectivă pentru serviciile acordate de către instituțiile medicale, la cele de acorduri strategice pentru procurarea serviciilor.

În esență, ideea principală, promovată de organizațiile financiare și medicale internaționale și pe care o susținem, este aceea de creare a pieței interne a serviciilor medicale. După cum a fost menționat anterior, trecerea de la mecanismele de planificare și redistribuire la cele de piață ar permite instituirea unei relații noi între furnizorii serviciilor medicale și cei care efectuează achitarea pentru tratament – companiile de asigurări, bazate pe principiul corelării cererii

cu oferta, și prin aceasta determinând prețul optim și real al serviciilor oferite.

Pentru depășirea situației de criză este nevoie, în primul rând, de asigurarea unei creșteri economice stabile, presupunându-se că mobilizarea resurselor prin instrumente fiscale în scopul finanțării ramurii de ocrotire a sănătății nu trebuie să prejudicieze dezvoltarea economiei în ansamblu [3, p. 210]. De asemenea, este nevoie de restructurarea datoriei externe a țărilor cu venituri scăzute. Aceste măsuri nu vor duce la apariția unor fonduri noi, dar vor permite păstrarea celor existente. Acțiunile donatorilor externi trebuie să devină sistematice și previzibile, încât să permită includerea mijloacelor transferate în planurile financiare ale guvernelor țărilor cu venituri scăzute. Este necesar de luat în considerare și interdependențele existente la nivel macroeconomic între diferite ramuri, evaluarea efectelor ajutoarelor acordate asupra economiei naționale, determinarea acțiunilor ce trebuie întreprinse pentru o dezvoltare echilibrată a statului recipient de fonduri.

Menționăm că nu există o metodă unică de soluționare a problemelor existente în finanțarea ramurii ocrotirii sănătății, fiecare stat în parte trebuind să elaboreze și să implementeze măsuri eficiente de depășire a situației de criză.

Bibliografie:

1. Langenbrunner Jack, *Ten Years of Transition in ECA NHP: Experiences, Lessons Learned, and Implications*, World Bank, Washington D.C., 2004.
2. www.statistica.md
3. Gottret Pablo, Schieber George, *Health Financing Revisited: A Practitioner's Guide*, Washington D.C., The World Bank, 2005 – 318 p.
4. www.worldbank.org
5. Newhouse Joseph, *Risk Adjustment: Where Are We Now?*, Inquiry 35 (2), Harvard, 1998.

REENGINEERINGUL ACTIVITĂȚII BANCARE. ACTUALITATEA IMPLEMENTĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Lect. sup. dr. Irina DOROGAIA, ASEM

Bank system is considered as one of the most developed fields of the Republic of Moldova's economy that is why the issue on expediency of profound changes such as reengineering should be seen in parallel to similar situations in developed countries. The present article analyses the American approach applied to the changes within bank institutions and the expediency of its implementation in the frame of Moldovan banks taking into account the current situation and local particularities.

Sistemul bancar al Republicii Moldova este una dintre cele mai dezvoltate structuri, ce prezintă cele mai pozitive rezultate și planuri promițătoare în perspectivă. În acest context, apar unele dubii serioase privind necesitatea reformării structurii organizaționale a băncilor în etapa actuală. Totuși, reprezentanții multor bănci comerciale ce funcționează pe teritoriul R.Moldova conștientizează necesitatea unor schimbări importante. Ca și alte

structuri ale economiei, în ultimii ani și în activitatea bancară se produc schimbări însemnate: clienții devin tot mai exigenți, concurenții – mai energici și mai întreprinzători, iar mediul ambiant – mai flexibil. A reacționa la aceste transformări devine tot mai dificil.

Să efectuăm o paralelă a situației actuale a sferei bancare cu situația din perioada 1992-1996 a băncilor americane. Problemele referitoare la calitatea

activelor au fost în majoritate depășite, procentele privind depozitele s-au aflat la cel mai scăzut nivel, creșterea intensivă a volumelor de creditare s-a observat pe parcursul ultimilor trei ani, iar dimensiunile margei bancare atingeau cele mai înalte valori. Cu alte cuvinte, situația se caracteriza printr-o majorare-record a veniturilor. Totodată, bancherii previzibili priveau la o asemenea situație ca la un popas în goana după profit, ce permitea utilizarea veniturilor instabile, dar înalte, pentru finanțarea cheltuielilor concomitente, legate de reengineering. Fără a căuta la faptul că anii respectivi au fost favorabili din punctul de vedere al profitabilității, prognozele cercetătorilor au prevenit „criza veniturilor”: din punctul de vedere al pasivelor, acesta însemna un pericol real pentru baza depozitară, din cel al activelor – un proces îndelungat de cedare de către bănci a pozițiilor în domeniul creditării comerciale, în lupta tot mai acerbă pentru finanțele consumatorilor.

Astfel, a apărut necesitatea de a realiza imediat unele schimbări, pe care a început să le efectueze „Aston Associates”, companie ce se ocupa cu activitatea investițională și reengineeringul băncilor. Pol Allen, președintele consiliului de directori al acestei companii, în monografia sa „Reengineeringul băncii – program de supraviețuire și succes”, relatează despre necesitatea, esența și particularitățile transformărilor la scară într-o astfel de activitate specifică ca cea bancară.

Pentru aceasta, trebuie, mai întâi, determinate problemele „ascunse” care, posibil, constituie simptomele viitoarelor probleme. În acest context, este necesar a răspunde la câteva întrebări de bază: care este dinamica numărului de pretenții din partea clienților (ținând cont nu numai de componența clientelei permanente), nu acordă conducătorii filialelor mai mult timp problemelor administrative decât elaborării planurilor strategice și contactului cu clienții, ceea ce constituie criteriul succesului în cultura corporativă existentă; sunt cointeresați, oare, lucrătorii băncii în majorarea veniturilor și a competitivității etc.?

În plus, nu mai puțin importantă este conștientizarea de către conducere a complexității și caracterului cardinal al schimbărilor, deoarece, în opinia cercetătorilor [1], „restructurarea unor procese și direcții funcționale ale activității băncii luate aparte nu are nici un efect”, ceea ce este legat de „gradul înalt al interconexiunii dintre așa-nimitele pârghii infrastructurale de influență asupra cheltuielilor, la care se referă direcțiile funcționale, procedurile de producție, activele materiale și sistemele de conducere” [1,2,3]. De aceea, abordarea corectă a motivației personalului va permite mobilizarea atenției maxime și a energiei colaboratorilor, orientându-le spre transformări fundamentale.

Efectuând cercetări ale sectorului bancar al Republicii Moldova (BC Banca Socială SA, BC FinCom-

Bank SA, BC Eximbank SA, Gruppo Veneto Banca) privind problematica celor contrare schimbărilor, autorul a depistat unele probleme legate de lipsa motivării la colaboratori, precum și de birocratismul excesiv al structurilor caracteristice băncilor, care sunt constituite în mare parte după principiile linear-funcționale.

Studierea problemelor referitoare la managementul schimbărilor și reengineeringul businessului, în general, a arătat că majoritatea lucrătorilor bancari au o atitudine pozitivă față de procesul reformator, adică 78% (din totalitatea investigată – 156 de oameni de diferit nivel ierarhic), restul intervievaților se teme să schimbe mersul obișnuit al lucrurilor, chiar dacă aceste schimbări sunt necesare pentru stabilitatea organizației pe piață. Aceasta o constituie în principal partea colaboratorilor (subordonaților) ce aparțin nivelului de jos al managementului, de regulă, care n-au conștientizat necesitatea realizării transformărilor și care sunt preocupați mai mult de menținerea propriului loc de muncă.

Este pozitiv faptul că majoritatea reprezentanților managementului superior este de partea schimbărilor și le consideră oportune în activitatea companiilor, fiindcă inițiativa în realizarea lor trebuie să pornească și să se conștientizeze „de sus”.

În cursul cercetării efectuate, lucrătorilor instituțiilor bancare le-au fost puse întrebări privind atitudinea față de inovații, participarea la transformări, rolul liderului în echipă. La întrebarea despre prezența experienței referitoare la implementarea inovațiilor în organizații, precum perfecționarea tehnologiei, elaborarea noilor servicii, ameliorarea controlului, au răspuns pozitiv 42% din respondenți. Din tabelul 1 se vede că inițiativa în realizarea inovațiilor aparține nivelului superior de conducere și mai puțin – celui mediu. Personalul ce se găsește la nivelul de jos al managementului, practic, nu participă la realizarea inovațiilor menționate, ceea ce contravine concepției reengineeringului despre depistarea noilor idei la toate nivelurile de conducere și în toate subdiviziunile, fără excepție.

Tabelul 1

Cota personalului ce a participat la realizarea inovațiilor în cadrul obiectelor cercetate

Nivelurile de management	Partea de respondenți (în % după nivelurile de conducere)
- superior	100%
- mediu	75%
- de jos	5%

(alcătuită de autor conform rezultatelor investigației)

Repartizarea pe grupe a totalurilor cu privire la rolul participativ al colaboratorilor la realizarea inovațiilor amintite este prezentată în tabelul 2.

Tabelul 2**Rolul colaboratorilor la realizarea inovațiilor**

Rolul de echipă	Cota respondenților (în % față de numărul total al participanților la aplicarea inovațiilor)
Generator de idei	74%
Apărător al ideii	16%
Organizator	8%
Critic	2%

(elaborată de autor conform rezultatelor investigației)

Astfel, cea mai mare parte a personalului care implementează inovațiile în organizații se consideră pe sine generatori de idei sau lideri ai proiectului, o parte mult mai mică își asumă rolul de apărători ai ideii și cu totul un număr mic îl constituie conducătorii de nivel mediu al managementului sau de jos, ce îndeplinesc funcția de organizatori, al celor care lichidează încălcările în realizarea procesului și al criticilor, care egalează părțile forte și slabe ale proiectului.

Schimbările în organizație sub influența reengineeringului business-proceselor presupun stabilirea pe o nouă treaptă de dezvoltare a întregii culturi corporative, totodată, aceste schimbări contribuie la creșterea profesională, calificată și de carieră a colaboratorilor. Cu această afirmație sunt de acord 89% din lucrătorii chestionați. Restul 11% consideră că evoluția profesională și cariera pot fi afectate negativ de incertitudinea care, într-un fel sau altul, este legată de orice schimbări organizaționale.

Colaboratorii anchemați au menționat existența unei asemenea probleme ca lipsa parțială a comunicărilor ierarhice bilaterale în contextul schimbărilor, explicând aceasta prin existența unor comunicări stabilite formal (transmiterea directivelor – darea de seamă despre lu-

crul făcut). De asemenea, 28% din angajații acestei sfere relatează despre lipsa comunicărilor intensive deschise între colaboratorii diferitelor secții funcționale în sensul adaptării organizației la mediul ambiant.

În prezentul articol am expus doar unele probleme ce apar în calea transformărilor serioase, care, deseori, se „ascund” după „lupta” de fiecare zi pentru îmbunătățirea rezultatelor financiare ale instituțiilor bancare.

Între bănci se duce o luptă permanentă pentru client și fără a căuta la faptul că se creează o impresie relativă a unei creșteri stabile generale și prosperități, există și probleme destul de serioase, o parte din care, în opinia noastră, se pot soluționa aplicând metoda reengineeringului business-proceselor, după cum fac aceasta în prezent multe bănci de succes din lume (National Australia Bank, Toronto Dominion Bank, Royal Bank of Canada, Bank of Montreal, Deutsche Bank, Credit Industriel de France, Bank of Tokyo, Fuji Bank).

Este logic să menționăm caracterul unic al băncii, ce necesită și o abordare unică a reengineeringului. *Pol Allen evidențiază patru principii importante, pe care trebuie să le urmeze conducerea băncii în procesul reengineeringului* [1]:

- conștientizarea complexității și dificultății procesului de reorganizare;
- abordarea care ține cont de particularitățile tuturor nivelurilor structurii organizaționale;
- corelarea strategiei ce vine „de sus” cu inițiativa „de jos”;
- stabilirea unor termene anumite și neschimbate de realizare a reengineeringului.

Planificând complexul de schimbări la care va fi supusă organizația, conducerea trebuie să conștientizeze că anume de colaboratori și clienți depinde succesul lucrului început. Iar necesitatea efectuării unor schimbări de proporții trebuie să fie dictată de rezultatele multiple ale lansării proiectului, neuitând, totodată, de indicatorii calitativi.

Bibliografie:

1. Аллен, П. *Реинжиниринг банка: программа выживания и успеха* / Перевод с английского. Москва: Альпина Паблишер, 2002. 264 с.
2. Медынский, В., Ильдеменов, С. *Реинжиниринг инновационного предпринимательства* / Под редакцией Ирикова В. Москва: ЮНИТИ, 1999. 414 с.
3. Николенко, Н. *Реинжиниринг во имя клиента*. Москва: Издательский Дом «Страховое Ревю», 2003. 179 с.
4. Оболенски, Н. *Практический реинжиниринг бизнеса*. Москва: ЛОРИ, 2004. 368 с.
5. Ойхман, Е., Попов, Э. *Реинжиниринг бизнеса: реинжиниринг организации и информационные технологии*. Москва: Финансы и статистика, 1997. 336 с.
6. David, F. *Strategic management and concepts of strategic management*. Fourth edition Macmillan Publishing Co, 1993, 459 p.
7. Davenport, T. *Business innovation, Reengineering Work through Information Technology*. Boston: Harvard Business School Press, 1993. 359 p.

PROCESUL INOVAȚIONAL CA FACTOR DE SPORIRE A PERFORMANȚELOR ÎNTREPRINDERII

Lect. sup. Lucia GUJUMAN, UTM

Innovation grows out the creative activity focused to development, manufacture and distribution of new technologies, goods and forms of management at a level of economic unity. From the different points of view an overall objective of an innovation concept – the increase in competitiveness of the goods and services, in other words is guided to receive profit, in a consequence can serve as an element stimulant for other innovations.

Tratate anterior separat, știința și tehnologia se află, astăzi, într-un proces de amplificare a legăturilor de intercondiționare, fiind tot mai evident fluxul de transformare a descoperirilor în invenții și a acestora în produse sau procese noi, ca urmare a activității de inovare.

Conceptul de inovare cunoaște numeroase definiții, astfel, în sens larg, inovarea se poate referi la un nou produs sau procedeu tehnologic, la introducerea unui nou sistem de organizare și conducere a producției și muncii, a unui tip nou de serviciu.

Termenul de inovare este utilizat adesea și pentru a desemna un proces complex, care are ca finalitate aplicarea în practică a ideilor noi, așa cum arată ecuația următoare:

Inovare = generarea ideii + dezvoltarea conceptului + implementare + exploatare

The Economic and Social Research Council definește inovarea drept: „Creația de succes, dezvoltarea și aplicarea de noi tehnici sau modalități de muncă care îmbunătățesc eficiența și eficacitatea indivizilor sau organizațiilor”.

În Moldova, conform Codului cu privire la știință și inovare, inovația este definită ca aplicarea rezultatului final, nou sau perfecționat, al activității în domeniul cercetării științifice și transferului tehnologic, realizat în formă de cunoaștere, produs, serviciu, procese competitive, noi sau perfecționate, utilizate în activitatea practică și/sau comercializate pe piață.

În determinarea gradului de importanță a inovării sunt luate în considerare atât elementele cantitative (numărul noilor idei introduse), cât și cele calitative, care se referă la gradul de noutate a ideii, importanța și eficacitatea ei.

Schumpeter consideră că activitatea inovativă ia o varietate de forme, ea implicând:

- Introducerea unui nou produs cu care clienții nu sunt încă familiarizați sau a unei noi calități.
- Introducerea unei noi metode de producție, care a fost sau nu testată în domeniul respectiv de producție și care se bazează pe o descoperire științifică nouă sau poate consta într-o nouă comercializare a bunului.
- Introducerea unei noi forme organizaționale prin care activitatea managerială se transformă într-un nou proces.

- Deschiderea unei noi piețe, respectiv o piață pe care nu a mai activat ramura respectivă, chiar dacă ea a existat sau nu anterior.
- Cucerirea unei noi surse de aprovizionare cu materii prime sau semifabricate, care a existat sau nu anterior.
- Crearea unei noi organizări în orice ramură, cum ar fi poziția de monopol sau spargerea monopolului.

Practica managerială, de regulă, recunoaște două forme principale de inovare:

- **Inovarea de produs** este cea mai frecventă formă și răspunde necesității de a veni în întâmpinarea nevoilor și dorințelor clienților și presupune utilizarea în mod creativ a celor mai noi și valoroase cunoștințe din domeniul respectiv, dar și din alte domenii. Acest tip de inovare are loc printr-o varietate de modalități, care pot viza: schimbarea concepției funcționale sau tehnologice ca urmare a unor idei noi, găsirea de noi utilizări produsului ca atare sau prin aducerea de mici modificări, îmbunătățirea caracteristicilor sau adăugarea de servicii suplimentare care să însoțească produsul vechi, un nou design ce poate implica și aspecte funcționale sau ergonomice etc.
- **Inovarea de proces** vizează îmbunătățirea performanțelor interne ale întreprinderii prin modificarea proceselor de fabricație ca urmare a unor noi investiții, perfecționării metodelor existente sau, ca efect al experienței dobândite, ceea ce poate conduce la produse mai bune sau mai ieftine sau chiar poate permite dezvoltarea de noi linii de produse. Inovarea de proces poate lua forma de inovare de flux tehnologic, care vizează modernizarea, perfecționarea operațiunilor acestuia sau a modului lor de înlănțuire, introducerea utilajelor cu comandă-program, a celulelor și liniilor flexibile de fabricare sau de inovare, de procedeu de fabricație care schimbă total modul de realizare a produsului. În cadrul inovărilor de proces putem include și inovările care vizează și procesele de aprovizionare, gestiune și control al stocurilor, informațio-

nale, de proiectare, reorganizarea întreprinderii, introducerea unor sisteme și metode noi de management etc.

Noile tehnologii de producție au drept scop îmbunătățirea calității produselor fabricate, accelerarea proceselor de fabricație, creșterea productivității muncii, reducerea consumurilor, majorarea eficienței fondurilor fixe și deschiderea de noi oportunități de realizare a produselor care înainte nu erau fezabile economic.

Evoluția întreprinderilor actuale este marcată de schimbări profunde de ordin strategic și organizațional, care sunt dificil de separat de activitatea inovativă, ele fiind tot mai des asociate cu **inovarea organizațională** (care reflectă noi modalități de organizare a muncii) și **inovarea de imagine** (în domeniul marketingului și designului).

Intensitatea schimbării produselor prin inovare este diferită, permițând să identificăm de la simple ameliorări de produse sau procese, care apar în mod continuu, urmate de adaptări, care asigură un salt calitativ important, până la inovațiile de ruptură, care pornesc de la principii noi și permit obținerea de performanțe net superioare. Această intensitate a inovării este corelată cu etapele ciclului de viață a produselor și tehnologiilor. Inovarea diferă substanțial și în ceea ce privește mărimea schimbărilor pe care le aduc, a eforturilor financiare și riscurilor implicate.

Din punctul de vedere al gradului de intensitate tehnologică, deosebim inovații incrementale și revoluționare:

Inovarea incrementală, care aduce schimbări mici de fiecare dată, prin acumularea în timp, poate conduce la schimbări mari, ea fiind agreată de producătorii cu vechime pe piață datorită faptului că implică investiții și riscuri mici. Inovarea incrementală reprezintă cea mai mare parte a activității inovative la nivelul întreprinderilor industriale, axându-se preponderent asupra produselor și mai puțin asupra proceselor.

Inovarea revoluționară aduce schimbări substanțiale cu un nivel mai ridicat de investiții și risc și oferă oportunități de intrare pe piață a unor noi producători. Odată introdusă pe piață, o inovație radicală este urmată de numeroase și variate inovații incrementale, de reproiectări minore sau majore dezvoltate din aceasta.

Reproiectarea este considerată o modalitate de inovare care, folosind tehnologiile existente, deschide noi căi de utilizare a produselor și, alături de inovarea incrementală, se consideră a fi, de cele mai multe ori, mai importantă economic și comercial decât producția invenției originale sau inovarea de produs. Cele mai importante inovații trec prin schimbări drastice pe durata vieții lor, schimbări care, adesea, pot transforma total semnificația lor economică.

Studiile au arătat că întreprinderile trebuie să se angajeze periodic în procese revoluționare sau di-

sruptive de inovare pentru a supraviețui pe termen lung. Acest tip de inovare este însă deosebit de dificil de realizat, atât pe plan intern, unde ideea poate să nu găsească susținerea necesară, fiind considerată prea radicală, iar studiile de marketing nu pot anticipa potențialul de piață al acesteia, cât și pe plan extern, în privința acceptării de către piață, respectiv adoptarea de consumatori și conștientizarea beneficiilor aduse de aceasta.

Termenul de **inovare disruptivă** (de ruptură, formă de inovare revoluționară foarte înaltă, în care consumatorii adoptă noi paradigme în locul celor anterioare), introdus de Christensen, încearcă să explice interacțiunea care are loc la intersectarea unor traiectorii ale paradigmelor de progres.

Noile paradigme reprezintă discontinuități în traiectoriile de progres trasate de vechile paradigme, ele redefinind direcțiile viitoare de progres, iar o nouă clasă de probleme devine obiectul inovării incrementale.

Ruptura cauzată de o inovare majoră poate fi evidențiată atât la nivel de produs, cât și la nivel de proces; în plus, aceasta poate să conducă fie la distrugerea de competențe, fie la sporirea lor considerabilă.

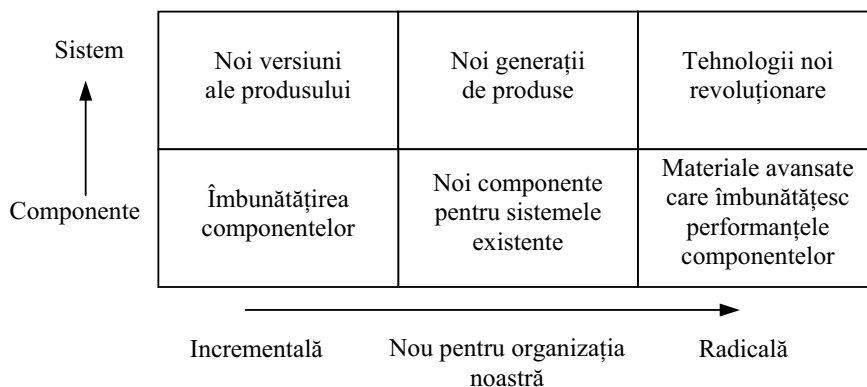
În cazul distrugerii competențelor, noile abilități, îndemânări și cunoștințe necesare sunt inițiate de noii intrați pe piață sau de companiile desprinse din cele existente, care au produs ruptura prin inovațiile respective. Aceste distrugerii de competențe duc la creșterea turbulenței mediului și a incertitudinii pieței, favorizând apariția a noi clase de produse, precum și a noi modalități de realizare a produsului.

În cazul sporirii considerabile a competențelor față de produsele existente, se constată scăderea turbulenței mediului și reducerea incertitudinii pe piață.

Inovarea revoluționară este privită ca o variație continuă a inovării incrementale, care oferă schimbări importante pentru majoritatea clienților și asigură sporirea competențelor în condițiile unui mediu puțin turbulent și a unei incertitudini scăzute pe piață, la inovațiile de ruptură, care oferă schimbări majore clienților, distruge competențe în condițiile unui mediu turbulent și incertitudinii crescute pe piață.

Inovarea la nivelul firmei poate avea dimensiuni diferite, referindu-se fie la nivelul întregului sistem, fie la nivelul părților componente (o sistematizare a acestora fiind prezentată în figura 1).

Dacă, în plan teoretic, se încearcă să se facă o distincție între activitățile de îmbunătățire a produselor și inovarea incrementală, în practică, această separare este greu de realizat, numeroși specialiști fiind de acord că procesul de inovare are un caracter continuu, care are la limita inferioară procesele de îmbunătățire, menite să ofere beneficii clienților și profit firmei prin reducerea costurilor, îmbunătățirea proceselor de producție, inclusiv prin inovații tehnologice.

Figura 1. Diferitele dimensiuni ale inovării

Sursa: *Competition, Innovation, and Investment in Telecommunications. A Report of the Annual Aspen Institute Conference on Telecommunications Policy*

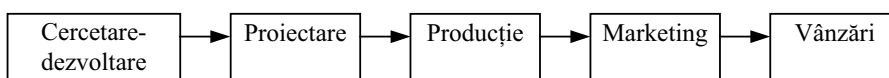
Urcând pe panta inovării, urmează activități inovative din ce în ce mai ample, care implică, la rândul lor, riscuri mai mari, dar și un grad sporit de creativitate ce se materializează în noi utilizări pentru produsele deja existente pe piață, extensii ale liniilor de produse aflate în fabricație, crearea de noi linii, până la conceperea și realizarea de produse absolut noi pe piața respectivă, menite să satisfacă în mod superior cerințele clienților, nevoile nesatisfăcute anterior și chiar pe cele nemanifestate sau neconștientizate încă de către aceștia.

Alături de activitatea inovativă propriu-zisă, în întreprinderi are loc o serie de alte activități menite să genereze, și sub o altă formă, un flux de idei noi, astfel se pot achiziționa rezultate ale cercetării desfășurate în alte unități, diverse licențe, patente sau copyright-uri, se asigură pregătirea și perfecționarea angajaților în vederea dobândirii abilităților necesare dezvoltării și implementării inovațiilor, se realizează studii de piață, promovarea și testarea de noi produse.

Activitatea inovativă este privită de mulți economiști drept un proces antreprenorial în care intensitatea acesteia depinde de mărimea întreprinderii. Numeroase studii au analizat legătura dintre mărimea firmei și activitatea inovațională desfășurată de aceasta, încercând să rediscute ipoteza lui Rothwell.

Procesul de inovare cunoaște o evoluție și perfecționare continuă, *Rothwell identificând cinci generații de comportamente în acest domeniu:*

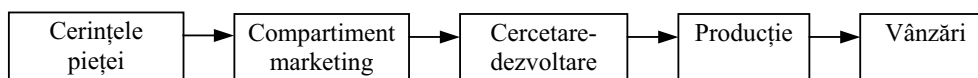
1. Primul model de inovare era ghidat de tehnologie și a constituit baza revoluției industriale. Inovarea conducea la mijloace de producție și produse noi, avansate tehnologic, care erau împinse apoi pe piață. Punctul de plecare al activității inovative era activitatea de cercetare și dezvoltare, cunoștințele și descoperirile tehnice, care apoi erau transpuse în practică în cadrul unui proces liniar care poate fi reprezentat schematic ca în figura 2.

Figura 2. Model de inovare ghidat de tehnologie

2. Al doilea model de inovare era ghidat de necesitățile pieței, orientarea întregului proces făcându-se către nevoile consumatorilor, iar marketingul deținea rolul

principal în orientarea activităților de generare a ideilor noi, care stăteau la baza noilor produse, servicii, tehnologii etc. (figura 3).

Figura 3. Model de inovare ghidat de necesitățile pieței

3. Combinarea celor două modele anterioare a condus la o nouă abordare a inovării în care cercetarea-dezvoltarea și marketingul sunt strâns legate, astfel piața oferă sursa de generare a noilor idei, dar tehnologiile de producție sunt cele care le rafinează sau cerce-

tarea-dezvoltarea aduce idei noi, care sunt rafinate mai apoi conform cerințelor pieței.

4. Modelul integrat al inovării presupune o colaborare strânsă între activitățile de cercetare-dezvoltare și cele de marketing, în condițiile stabilirii unor conexiuni puternice și

permanente cu furnizorii și principalii clienți ai firmei.

5. Modelul de rețea și sisteme integrate corespunde celei mai recente abordări a inovării, care începe să-și facă tot mai mult simțită prezența în marile companii și la nivelul liderilor de piață. Acest model presupune încheierea de parteneriate strategice cu furnizorii și clienții, utilizarea sistemelor-expert, colaborări în domeniul marketingului și cercetării, accentul fiind pus pe viteza și flexibilitatea dezvoltării, precum și pe factorii de natură calitativă.

În prezent, majoritatea firmelor din economiile țărilor dezvoltate desfășoară activități de inovare, care pot fi incluse în modelele trei și patru. Astfel, procesul de inovare este abordat drept un ansamblu de etape ce se intercondiționează și în care au loc reiterări multiple, în funcție de necesitățile concrete, la el participând echipe complexe, special constituite, alături de compartimente de cercetare-dezvoltare, proiectare, producție, marketing ale organizației, uneori fiind implicați și colaboratori externi, care aduc un plus de cunoaștere și expertiză.

Studiile întreprinse în SUA, Canada și la nivelul Uniunii Europene au demonstrat că cercetarea-dezvoltarea nu este o condiție nici necesară, dar nici suficientă pentru inovare, dar ea constituie o resursă importantă pentru acest proces și, în special, pentru inovarea radicală. Firmele cu activități de cercetare-dezvoltare nu sunt mai înclinate să creeze noi produse sau procese, dar sunt mai receptive la avansul tehnologic al altora și au o capacitate de absorbție sporită.

Contribuțiile economice cele mai importante nu provin neapărat de la cei care adoptă primii și se află în vârful dezvoltării tehnologice, ci mai degrabă de la cei care-i urmează rapid și au capacitatea să preia inovațiile și să le modifice astfel, încât să le permită cucerirea pieței.

Riscurile majore impuse de inovațiile radicale sunt acceptate mai greu de firmele mari și mijlocii, de cele mai multe ori întreprinzătorii cu idei noi și îndrăznețe sunt cei care realizează inovările de ruptură în cadrul unor firme mici. Dorința acestora de punere în practică a ideilor proprii este mult mai puternică decât riscurile asumate, criteriile profitului sau succesului economic fiind devansate de împlinirea visului sau măcar de încercarea de realizare a lui.

Sursele inovării sunt numeroase, provenind atât din mediul intern, cât și din cel extern al firmei.

Analizele efectuate la nivelul Uniunii Europene identifică ca surse ale inovării, în ordinea importanței menționate de agenții economici: sursele interne (34%), sursele de piață care includ furnizorii de echipamente, materiale, componente sau software (20%); clienții (28%); concurența sau alte întreprinderi din aceeași ramură, sursele instituționale, conferințele profesionale, întâlnirile, jurnalele, expozițiile, târgurile.

Dezvoltarea unei strategii de inovare la nivelul unei întreprinderi industriale nu presupune o simplă copie a liderului de piață, ci conceperea și implementarea unui proces sistematic de inovare, care să asigure corelarea nevoilor clienților cu oportunitățile tehnologice și capacitățile disponibile la nivelul întreprinderii.

Inovarea bazată pe noi cunoștințe, care nu sunt neapărat științifice sau tehnice, este forma de inovare care necesită mai multă atenție și fonduri, având o rată mai mare de risc și de dificultate, fiind mai puțin previzibilă, dar are o importanță istorică și economică mai mare.

Organizațiile inovative fac din inovare o permanență, nu doar pentru a fi în pas cu schimbările de mediu apărute sau cu concurența, ci chiar pentru a reinventa modul în care sunt realizate afacerile, respectiv conceperea și introducerea de noi structuri de producție, noi rețele de aprovizionare, tehnologii avansate și metode de producție noi, tehnologii informaționale revoluționare, dar și strategii manageriale care să asigure corelarea acestora cu scopurile organizaționale și să asigure o flexibilitate sporită prin intermediul perfecționării continue a personalului, recrutării și recompensării angajaților competenți, talentați și creativi, instituirea unui mediu propice inovării, încurajarea asumării de riscuri și experimentelor menite să aducă un plus de cunoaștere și competențe.

Relația dintre mărimea întreprinderii și productivitatea activității de cercetare-dezvoltare este dificil de stabilit, iar diversele studii realizate în această direcție au alimentat divergențele de opinii pe plan teoretic.

Dezvoltarea capacității inovative în cadrul întreprinderii presupune două tipuri distincte de competențe: unele „hard”, care presupun implementarea la nivelul întreprinderii a structurilor necesare inovării, metodologiilor, sistemului de recompense, sistemului organizațional și procedurilor specifice; și unele „soft”, care implică un management adecvat al aspectelor hard, respectiv managementul culturii și climatului organizațional în vederea creării orientării inovaționale și a comportamentului adecvat.

Bibliografie:

1. Burlacu, N. *Managementul competitivității – problemele și modalitățile de asigurare a ei în activitatea de antreprenoriat în Republica Moldova – Chișinău, ASEM.*
2. Damanpour, F., *The adoption of technological, administrative and ancillary innovations, Journal of Management*, nr. 13, 1987.
3. Drucker, P. *Inovația și sistemul antreprenorial* / P. Drucker. – București: Ed. Enciclopedică, 1993.
4. Gălușca, T., Hrișcev, E., *Crearea avantajului competitiv prin aplicarea managementului cunoștințelor* // *Economica – Chișinău*, nr. 3(47) 2004.
5. Hrișcev, E. *Managementul inovațional* / E. Hrișcev. – Chișinău: Ed. ASEM

EVALUAREA ACTIVITĂȚII DE INSTRUIRE ȘI DEZVOLTARE PROFESIONALĂ A PERSONALULUI ÎN CONDIȚIILE ECONOMIEI DE PIAȚĂ

Lect. sup. Lilia SAVA, UTM

In conditions of growing technical level of organizations, training and professional development of employees has become a strategic element and a source for competitiveness advantage for all organizations. Novelty represents an important element in competitions assurance regarding other rival organizations. Organizations can achieve the objectives only if employees have the necessary knowledge and abilities as well as main personal qualities for this.

Necesitatea evaluării activității de instruire și dezvoltare profesională se face cu scopul verificării eficacității, adică în ce măsură această activitate a condus la realizarea obiectivelor planificate.

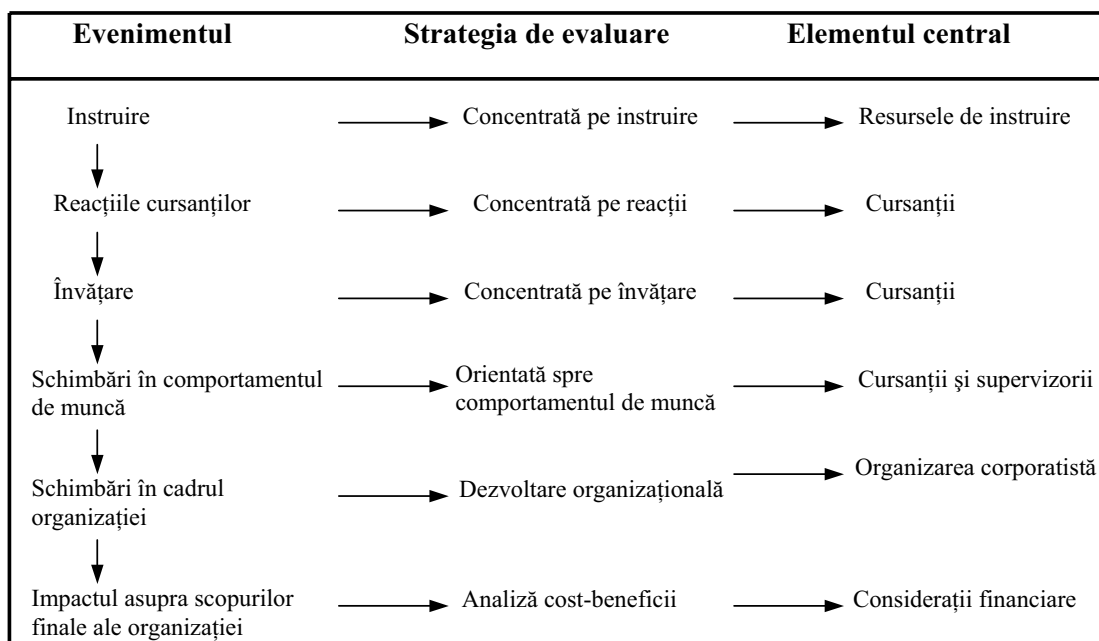
În opinia savantului *Hamblin*, evaluarea reprezintă încercarea de a obține informații (feedback) privind rezultatele unui program de instruire și de stabilire a valorii instruirii, pe baza acestor informații. În formă simplistă, evaluarea constă în compararea obiectivelor cu consecințele, pentru a se vedea dacă instruirea și-a atins scopul.

Evaluarea activității de instruire presupune măsurarea schimbărilor intervenite în cunoștințele, abilitățile sau comportamentul celor instruiți, precum și în randamentul acestora. Din punctul de vedere al costurilor, evaluarea instruirii încearcă să determine în ce măsură instruirea și-a atins obiectivele sub raportul timp, bani, resurse umane.

În opinia lui *Hamblin*, instruirea poate determina o reacție în lanț în cadrul organizației și

pentru fiecare etapă determinantă se poate alege o strategie specifică de evaluare. În figura 1 sunt arătate efectele instruirii și strategiile de evaluare. Potrivit figurii date, organizația poate adopta diferite strategii de evaluare în funcție de aspectul instruirii. În cazul în care organizația dorește să determine reacțiile cursanților față de instruire, aceasta adoptă o strategie de evaluare concentrată pe reacțiile persoanelor implicate în procesul de instruire. În acest context, savantul în domeniu *Kirkpatrick* menționează că reacțiile măsoară impresiile și trăirile cursanților față de procesul de instruire profesională.

Dacă se dorește să se evalueze însăși învățarea, atunci se poate adopta o strategie orientată spre procesul de studiu. Aceasta va permite managementului superior să evalueze cât de mult s-a învățat, studiind, în același timp, metodele de instruire aplicate, conținutul programelor respective, abilitățile instructorilor în materie de instruire etc.

Figura 1. Efectele instruirii și strategiile de dezvoltare

Sursa: preluat după: [4; 412].

În cazul în care managerii superiori doresc să evalueze comportamentul muncii în perioada de postinstruire, ei adoptă o strategie orientată spre comportamentul în muncă, pentru a vedea în ce măsură acesta a evoluat și s-a schimbat comparativ cu perioadele anterioare. Prin evaluarea comportamentului se încearcă a identifica schimbările reale în performanță, după revenirea salariatului la locul de muncă. Dacă scopul programului de instruire este de a spori volumul de producție, atunci comportamentul trebuie evaluat înainte și după instruire, pentru a se vedea clar diferența. Paralel cu aceasta, pot fi evaluate și alte criterii comportamentale care ne pot spune despre eficiența programelor de instruire, și anume: absenteismul la locul de muncă; tensiunile create de cursant în cadrul colectivului de muncă, nivelul accidentelor în muncă etc.

Un rol deosebit al managementului superior constă în aprecierea financiară a activității de instruire

profesională. În acest sens, se impune adoptarea unei strategii axate pe cost-beneficii, pentru a se vedea în ce măsură au fost justificate cheltuielile financiare pentru instruirea profesională. Dacă după instruirea profesională productivitatea muncii a crescut, ceea ce a condus și la sporirea profitului în așa măsură, încât să acopere cheltuielile suportate de organizație cu instruirea, atunci putem vorbi despre un program eficient de instruire profesională.

Elementele procesului de instruire și dezvoltare profesională care trebuie evaluate sunt destul de variate și implică timp și competențe din partea celor care vor realiza această activitate (evaluatori). Fiecare element evaluat implică alte probleme pentru evaluatori, atunci când trebuie să determine eficacitatea activității de instruire și dezvoltare profesională. În tabelul 1 sunt prezentate elementele ce trebuie evaluate în urma aplicării unui program de instruire.

Tabelul 1

Elementele evaluate în procesul instruirii și dezvoltării profesionale a personalului

Elementele evaluate	Varietatea problemelor
Contextul de învățare	<ul style="list-style-type: none"> Atitudinea managementului superior față de instruirea și dezvoltarea profesională. Politica de instruire și dezvoltare profesională a personalului promovată în cadrul organizației. Standardele de comportament pentru diferite categorii de angajați, în funcție de studiile pe care le dețin. Impactul exercitat de ceilalți angajați asupra persoanelor care au participat la instruire.
Personalul de instruire	<ul style="list-style-type: none"> Nivelul de competență în materie de instruire profesională a personalului de instruire (instructorilor). Nivelul de calificare a personalului de instruire. Experiența necesară pentru instruirea persoanelor cu studii superioare.
Managerii subdiviziunilor/supervizorii	<ul style="list-style-type: none"> Cunoașterea responsabilităților acestora cu referire la instruirea profesională a subalternilor. Calitățile de mentor sau consilier ale acestora. Comportamentul acestora față de persoanele instruite.
Cursanții	<ul style="list-style-type: none"> Criteriile de selectare a persoanelor pentru instruirea profesională. Nevoile și motivele pentru participarea la instruirea profesională. Nivelul de cunoștințe ale cursanților înainte de începerea programului de instruire. Stilurile de învățare acceptate de către cursanți. Sistemul de norme și valori ale acestora și racordarea la cultura organizațională.
Conținutul și structura programului	<ul style="list-style-type: none"> Premisele care au stat la baza alegerii conținutului programului de instruire. Coresponderea obiectivelor programului de instruire cu nevoile de instruire ale cursanților. Raportul dintre partea teoretică și cea practică a programului de instruire. Logica și consecutivitatea materialului expus în programul de instruire. Influența programului de instruire profesională asupra programului de dezvoltare personală.
Metodele de învățare	<ul style="list-style-type: none"> Diversitatea programelor de învățare aplicate pe durata programului de instruire. Gradul de eficiență a metodelor selectate pentru instruirea profesională a cursanților. Reușita aplicării metodelor de instruire profesională de către personalul de instruire.
Materialele utilizate	<ul style="list-style-type: none"> Materialele auxiliare folosite în programul de instruire a personalului. Utilizarea materialului auxiliar pentru cursanți.
Schimbările de comportament	<ul style="list-style-type: none"> Diversitatea schimbărilor observate în comportamentul cursanților. Nivelul de schimbare pozitivă a comportamentului cursanților. Metodele aplicate pentru evaluarea progresului individual pe durata programului de instruire.

Costurile pentru instruire	<ul style="list-style-type: none"> • Sumele alocate instruirii externe. • Cheltuielile pentru folosirea spațiilor, echipamentelor și materialelor necesare. • Cheltuielile pentru salariile instructorilor și ale cursanților. • Onorariile pentru consultanță.
Beneficiile rezultate în urma instruirii	<ul style="list-style-type: none"> • Nivelul de sporire a volumului de producție. • Nivelul sporirii productivității muncii. • Nivelul de creștere a calității produselor și serviciilor. • Gradul de îmbunătățire a climatului organizațional. • Gradul de creștere a satisfacției în muncă. • Nivelul de reducere a supravegherii din partea superiorilor.

Sursa: Elaborat de autor

Potrivit tabelului 1, evaluarea programului de instruire profesională a personalului reprezintă o activitate destul de importantă pentru organizație și, în același timp, destul de responsabilă pentru acei care realizează acest lucru. În acest sens, pentru a vedea care este valoarea reală a programului de instruire este necesar să se calculeze:

1. Costurile dacă instruirea nu ar fi avut loc;
2. Costurile propriu-zise ale instruirii, prezentate în tabelul 1;
3. Beneficiile instruirii în termeni de eficiență, eficacitate și productivitate, menționate în tabelul 1.

Așadar,

$$\text{valoarea instruirii} = (1) - (2) + (3)$$

În general, eficacitatea activității de instruire și dezvoltare profesională a personalului poate fi determinată după următoarea formulă:

$$E = P - K \cdot Z, (1)$$

în care,

P – profitul obținut de organizație în perioada respectivă de timp;

K – coeficientul eficacității;

Z – resursele financiare utilizate pentru instruirea și dezvoltarea personalului în perioada respectivă de timp.

Valoarea coeficientului eficacității este stabilită de managementul superior al organizației, pornind de la obiectivele propuse față de programele de instruire.

În condițiile organizațiilor din Republica Moldova, evaluarea instruirii și a dezvoltării profesionale a personalului trebuie să ia în considerare, în afară de acele elemente care au fost menționate deja în tabelul 1, specifice unui program concret de instruire, o multitudine de informații referitoare la cursurile organizate, numărul cursanților instruiți, zilele de instruire, costurile instruirii etc. În tabelul 2 sunt prezentate informațiile necesare pentru evaluarea activității de instruire și dezvoltare profesională a personalului.

Tabelul 2

Informațiile necesare pentru evaluarea activității de instruire și dezvoltare profesională a personalului la nivelul organizației

Elementele instruirii	Conținutul elementelor instruirii
Cursuri organizate	Tipuri de cursuri. Număr de cursuri.
Cursanți instruiți	Număr de cursanți pe intervale de timp. Număr de cursanți pe cursuri specifice. Număr de cursanți pe nivele de salarii.
Zile de instruire	Număr zile-cursant. Zile-cursant pe cursuri specifice.
Instructori	Număr de instructori angajați. Număr de instructori plătiți la colaborare. Număr de instructori angajați pe cursuri specifice. Personal de instruire pe grade didactico-științifice.
Locul desfășurării instruirii	Cursuri interne, în interiorul organizației. Cursuri externe, în afara organizației. Centre specializate de instruire.
Costuri	Costuri detaliate pe cursuri specifice. Salariile instructorilor. Cheltuieli cu instructorii (cazare, transport). Materiale necesare pentru pregătire. Echipamentele folosite în procesul de instruire Salariile cursanților. Cheltuielile efectuate de cursanți.

Sursa: Adaptat după [2; 133].

Pentru ca instruirea și dezvoltarea profesională să fie cât mai eficientă, este necesar, în primul rând, să existe o motivație din partea celor care învață. În cazul dat, este vorba de o automotivare sau de motivarea ca rezultat al încurajării sau stimulării din partea managerilor sau mentorilor. În al doilea rând, cultura organizațională trebuie să încurajeze instruirea și dezvoltarea profesională prin scoaterea în evidență a faptului că organizația trebuie să dezvolte o cultură menită să încurajeze această activitate. În al treilea rând, instruirea și dezvoltarea profesională trebuie să satisfacă necesitățile celui care se instruește. În mare parte, oamenii sunt capabili să învețe

în cele mai diverse circumstanțe, dacă știu că le sunt satisfăcute nevoile de împlinire, creștere, recunoaștere și utilitate socială.

Prin urmare, evaluarea instruirii și a dezvoltării profesionale reprezintă o parte integrantă a procesului de instruire și dezvoltare profesională. În urma evaluării, putem constata plusvaloarea care s-a adăugat la fiecare persoană participantă la instruirea profesională. Plusvaloarea poate fi concretizată prin cunoștințele profesionale însușite, abilitățile profesionale obținute, aptitudinile suplimentare dezvoltate, ceea ce permite sporirea valorii angajatului în cadrul organizației.

Bibliografie:

1. Armstrong, Michael, *Managementul resurselor umane*. Manual de practică, Editura CODECS, București, 2003;
2. Bîrcă, Alic, *Auditul personalului*, Curs universitar, Editura ASEM, Chișinău, 2006;
3. Chivu, I., *Dimensiunea resurselor umane*, Editura Luceafărul, București, 2003;
4. Коул, Джеральд, *Управление персоналом в современных организациях*, Издательство «Вершина», Москва, 2004;
5. Ivanchevich, J., Glueck, W., *Foundations of personnel: human resource management*, Ed. Business publications, Plano, 1986.

METODE SISTEMICE DE CONDUCERE ȘI SCHIMBĂRILE ÎN FUNCȚIONAREA ÎNTREPRINDERILOR DE TRANSPORT AUTO

Comp. Gioni POPA, ASEM

In article control systems and studying in functioning the motor transportation enterprises are considered in view of processes of globalization. In this process the great value belongs to preparation of managers of transport with new thinking to adequate market economy.

Managementul întreprinderilor de transport auto prevede o cercetare rațională și metodică a activității acestora în condițiile economiei de piață, cu un nivel de concurență adecvată comunității europene. *Metoda ține de esența managementului și folosirea ei presupune o abordare multiplă:*

- analitică, ca instrument de diagnosticare a unui domeniu din activitatea întreprinderii;
- sistemică, în complexitatea relațiilor dintre componentele întreprinderii, abordată ca sistem deschis;
- sintetică, ca instrument de reconstituire a sistemului, plecând de la elementele sale simple;
- ordonată, adică regula sintezei care este indispensabilă de regula ordinii.

Metoda desemnează o atitudine rațională din partea celor care o aplică. După părerea unor autori, „Metoda ține de esența funcției de planificare a managementului” [3, p.22]. Cu alte cuvinte, metoda este un instrument universal cerut de exigențele vieții și existenței organizațiilor. În procesul de transport, *problema metodelor sistemice trebuie privită sub următoarele aspecte:*

- **strategic**, care privește ansamblul problemelor privind politica transporturilor, dezvoltarea infrastructurii și coordonarea diferitelor moduri de transport, transportul multimodal etc.
- **tactice**, adoptate pentru o perioadă relativ mai scurtă de timp, se referă la domenii importante și influențează numai o parte a activităților, ele se fundamentează pentru realizarea unor obiective derivate din obiectivele strategice.
- **curente**, adoptate cu o frecvență mare, pe un interval redus de timp și a căror aplicare afectează un sector restrâns al activității și au un caracter operativ, cu specificul determinat de nivelul de la care se folosesc metodele respective.

Modelele de programare a activității de transport au la bază o serie de tehnici și procedee atât cu caracter general, cât și specific. Ele se referă la evaluarea cererilor de transport, asigurarea acestora cu mijloacele necesare de preluare, încărcare, transport, descărcare și predare la beneficiar.

Cercetând conducerea complexă a producției de transport ca sistem, se poate constata că pro-

ducția, în general, poate fi definită ca un proces destinat să transforme un set de elemente intrări (input) într-un set specific de elemente-ieșiri (output). Se știe că orice sistem de producție cuprinde trei părți: intrări, ieșiri și procesul propriu-zis. Așadar, elementele de intrare cuprind: forța de muncă, energie, materiale, călători, marfă, vagoane, trenuri, autovehicule, nave, aeronave etc.

Procesele de producție, transport reprezintă o succesiune de operații în cursul cărora sunt prelucrate, transformate variabilele de intrare care includ instalații, construcții, echipamente. Elemente de ieșire sunt elementele superior elaborate, furnizate de sistem în urma acțiunii asupra intrărilor. Drept exemplu, ele pot fi structurate similar variabilelor de intrare și prezintă produse, mașini, autovehicule, trenuri și servicii.

La nivelul societății de transport, care se constituie într-un sistem, este esențială o coordonare a elementelor prin activități, funcții, resurse de către întreg. Orice sistem de transport este plasat într-un mediu pentru a stabili interacțiunile cu acesta, iar supraviețuirea sistemului depinde de capacitatea sa de adaptare la schimbările care survin în cadrul acestuia. Prin urmare, cunoașterea obiectivelor sistemului impune ca elementele sale componente să poată fi evaluate în mod regulat, astfel încât să fie asigurată realizarea funcțiilor caracteristice. Sistemul interacționează în mod permanent cu mediul, unde analiza sistemului, atât cea structurală, cât și cea funcțională, permite cunoașterea comportamentului său dinamic și, implicit, elaborarea unor strategii concrete pentru conducerea sistemului de transport.

Una dintre metodele cel mai frecvent folosite în problematica sistemelor, în special în mediul economic și social, se referă la abordarea sistemică. Totodată, afirmația lui L. Bertalanffy [1, p18] referitoare la faptul că „sistemele sunt pretutindeni” capătă o nouă dimensiune, potrivit căreia existența în lumea reală a unor ansambluri din ce în ce mai complexe necesită metode și tehnici științifice, care depășesc limitele metodelor experimentale.

Metodologia celor două tipuri de abordări ale sistemelor – analitică și sistemică – sunt fondate pe o serie de postulate care le diferențiază fundamental sub aspectul următoarelor elemente: modul de percepere a realității, metodologiile folosite, gradul de complexitate la care se realizează studiul sistemelor. *În esență, abordarea sistemică, în observarea și tratarea fenomenelor reale sau a anumitor entități din cadrul acesteia, se dovedește a fi capabilă să depășească carențele celei analitice și se constituie drept un mod de gândire care permite:*

- studierea sistemelor începând cu esențialul și minimizând detaliile;
- structurarea sistemului în elemente componente (părți);
- constituirea unei anumite ordini între ele-

mente, unele față de altele, precum și față de ansamblu;

- sistemul interacționează, influențează și este influențat de mediu.

Metodele sistemice se caracterizează de particularitatea transporturilor în dezvoltarea economică, de dinamica unui sistem care poate fi studiată numai în contextul proceselor de transformare a intrărilor în ieșiri, precum și a interacțiunilor dintre elemente, abordate într-o concepție globală.

Conceptul de sistem economic presupune trei subsisteme, care se intercondiționează între ele, și anume:

- subsistemul decizional – cu rol de reglator al întregului sistem;
- subsistemul operațional de execuție – cu rol de transpunere a deciziei în acțiune;
- subsistemul informațional – cu rol de asigurare a legăturii dintre celelalte două subsisteme.

Abordarea într-o concepție sistemică a conducerii transporturilor auto este generată de complexitatea fenomenelor și a proceselor social-economice specifice acestui domeniu de activitate, de interacțiunile și cauzele care le determină la diverse niveluri. Aceasta înseamnă trecerea de la orientarea analitică, tradițională, la studierea unui complex organizat, deci abordarea sistemică devine astfel o metodă și o tehnică de lucru.

Transporturile auto sunt integrate organic în activitatea economico-socială de ansamblu și deci nu pot fi studiate ca un fenomen izolat. Se poate concluziona că activitatea de transport întrunește caracteristicile unui sistem și, ca urmare, conducerea sa poate fi abordată într-o manieră modernă astfel:

- transporturile pot fi definite prin cele trei aspecte care definesc însuși sistemul: structură, funcționare, scop.
- transporturile sunt constituite dintr-o totalitate de elemente care alcătuiesc o structură, înțelegând prin aceasta un anumit număr de relații invariante față de anumite transformări;
- ansamblul transporturilor constituie o reprezentare globală și simplificată a unor elemente cu relații de intercondiționare.

Sarcina conducătorului unității de transport auto constă în a se strădui și încuraja dezvoltarea diverselor metode și mijloace pentru îndeplinirea unui scop, în cazul concret, a unor transporturi de calitate. Deciziile luate trebuie să se bazeze pe mai multe variante studiate, cea mai bună alegere dintr-un număr considerabil de variante ducând, în general, la un rezultat mai avantajos decât alegerea variantei optime dintr-un număr neînsemnat de variante. Cu alte cuvinte, unul dintre obiectivele conducerii unității de transport se poate sintetiza astfel: atât elaborarea variantelor, cât și alegerea celei mai bune variante necesită cheltuieli justificate în măsura în care varianta selectată asigură realizarea obiectivelor propuse.

Sfera de acțiune a unui conducător de transport cuprinde un cerc vast de probleme care necesită adoptarea de decizii. Conducătorul întreprinderii de transport trebuie să se preocupe de toate problemele din acest domeniu: unice sau neprevăzute. Conducătorul întreprinderii de transport trebuie să se preocupe și de aplicarea deciziei luate. În majoritatea cazurilor, aplicarea deciziilor este o funcție curentă, legată de dirijare și control, ceea ce constituie un alt element important al activității acestuia. Controlul include o apreciere. Dacă decizia a fost aleasă nesatisfăcător – trebuie schimbată. Se poate întâmpla ca decizia să fie acceptabilă în general, dar modul de aplicare să fie greșit. Dacă cele întâmplate sunt din cauza deciziei, se justifică schimbarea strategiei; dacă dificultățile apar în legătură cu metoda de aplicare, sunt necesare modificări tactice. Deci, se poate concluziona că *responsabilitățile unui conducător de întreprindere de transport sunt:*

- Proiectarea sistemului de servicii, care include producția propriu-zisă, procesul tehnologic, clădirea, instalațiile, echipamentele etc.;
- Proiectarea sistemului de control, care include controlul stocurilor, stabilirea calității produselor, programarea rutei de transport și productivitatea muncii.

În ambele domenii, proiectarea oferă ocazia re-proiectării atunci când apar perturbații externe, cum ar fi: concurența, modificări economice și tehnologice.

Ciclul gestionării producției se construiește în așa fel, încât să asigure posibilitatea introducerii

modificărilor necesare, a căror necesitate se poate impune în legătură cu schimbările survenite în condițiile exterioare. Aceste modificări sunt, de asemenea, dictate de perfecționarea sistemului în scopul găsirii celor mai potrivite procedee de a face față fluxului de evenimente.

Ca în orice ramură a economiei naționale, scopul activității de transport, deci și al procesului de conducere a transporturilor, trebuie să fie obținerea unui produs finit, adică servicii de bună calitate și ieftine. Acest rezultat se poate obține numai pe baza unor metode economice organizatorice profunde, de ansamblu și de perspectivă, în scopul de a se putea folosi, cu maximum de randament, mijloacele de care dispune sistemul de transport, cu alte cuvinte, să se transporte mult, sigur și ieftin, cu mijloace puține și în bună stare. Sarcina nu este ușor de realizat. Solicitățile sunt mari, variate, urgente, deseori, presante, iar mijloacele de transport sunt numeroase, diferite, scumpe și răspândite pe întreg teritoriul țării și chiar în afară. Toate aceste elemente trebuie coordonate și îmbinate, pentru a obține maximum de profit pentru întreprinderea de transport respectivă.

Reengineeringul presupune re-proiectarea radicală a proceselor interne dintr-o firmă, schimbări fundamentale în procesele interne și implicații asupra multor altor părți și aspecte ale unei organizații. Funcțiile evoluează de la îngust și orientat spre operații, la multidimensional. Astfel, schimbările care au loc după reengineering sunt sintetizate în tabelul 1.

Tabelul 1

Schimbările în procesele de conducere în unitățile de transport, județul Bacău

Schimbări	Cum se manifestă
Unitățile de lucru se schimbă – <i>de la departamente funcționale la echipe de proces</i>	Grupuri de oameni care lucrează împreună pentru a executa întregul proces. Ei nu mai fac cele necesare dispersați în diferite structuri, ci într-o singură structură. Echipa de proces sau acel tip numit echipă de caz este, de fapt, compusă dintr-un număr de persoane cu diferite calificări, care lucrează împreună pentru a executa o muncă de rutină repetitivă. O altă formă este echipa de proces pe o durată cât este necesară executarea unei sarcini specifice episodice. Aceste echipe sunt numite echipe virtuale.
Atribuțiile diferitelor posturi se schimbă – <i>de la operații simple la lucrări multidimensionale</i>	Specialiștii nu execută o singură operație, ci o varietate de operații. Multe din lucrările de rutină sunt eliminate sau automatizate.
Rolul oamenilor se schimbă – <i>de la subordonare la putere de decizie</i>	Membrii unei echipe de proces au puteri de decizie. Acestora li se permite, dar li se și cere să gândească, să interacționeze, să-și utilizeze judecata și să ia decizii. Echipele se autoconduc. Munca efectivă nu se mai oprește ca generalistul să se ocupe de supraveghetorul venit în control, ci el se ocupă mai mult de client. Membrii echipei decid cum și când să se execute lucrările, nu trebuie să aștepte indicații de la supervizori. La angajarea de personal se au în vedere criterii suplimentare, cum ar fi caracterul în sensul dacă au inițiativă, autodisciplină, sunt interesați să facă orice pentru a mulțumi un client.
Pregătirea resursei umane se schimbă – <i>de la calificare la educație</i>	Salariații trebuie să aibă educația necesară pentru a discerne singuri ce trebuie făcut.

Criteriile de avansare se schimbă – <i>de la performanță la abilitate</i>	Avansarea în altă funcție în cadrul organizației se face pentru abilitate și nu pentru performanță. Aceasta este o schimbare, și nu o recompensă.
Șefii se schimbă – <i>din constatori de rezultate în lideri</i>	Conducătorii trebuie să fie lideri care să influențeze prin vorbe și faptele lor, amplificând valorile salariilor. Aceștia au responsabilități de ansamblu asupra performanțelor proceselor transformate prin reengineering, fără a avea controlul direct asupra celor care execută procesele. Modelând procesele și asigurând motivația salariilor, ei sunt direct interesați în modul cum se desfășoară efectiv munca.

Procesul de reengineering presupune o structură specială, de un tip nou, a celor care participă la realizarea sa. Analizând procesele de reengineering care au avut loc la mai multe companii, s-au distins în variate combinații formulele de organizare a celor care s-au ocupat de procesul de reengineering.

Potrivit abordării sistemice, organizația este influențată în principal de următoarele variabile: resursele umane, structura, activitățile, tehnologiile, strategiile care se interconstruiesc reciproc. Așadar, întreprinderea este un sistem organizat, adică prin descompunerea ei în elemente componente și prin analiza acestora, sistemul se poate recompune după anumite criterii tehnice, economice și de personal, având ca obiectiv atingerea stării dorite.

Abordarea sistemică permite, pe de o parte, înțelegerea profundă a fenomenului de schimbare, iar pe de altă parte, conceperea schimbării ca sistem deschis. Prin urmare, modelul abordării sistemice oferă managerilor posibilitatea să găsească schimbările în interconstrucțiile dintre elemente, deoarece nu se poate schimba o parte a unui ansamblu fără a schimba ansamblul. Evident, elementele ce se structurează se află într-o strânsă interdependență cu mediul extern. Managerul, cunoscând posibilitățile sistemului, trebuie să fie capabil să-l transforme cu succes.

Modificările mediului extern și intern conduc la necesitatea realizării schimbărilor în cadrul întreprinderii de transport. Schimbările mediului extern vor conduce în final la schimbarea mediului intern. Managementul schimbărilor presupune prevederea, coordonarea, organizarea, motivarea și controlul des-

fășurării activității de introducere a schimbării până la funcționarea sistemului în noua sa stare.

Concluzii:

- Odată cu globalizarea activității de transporturi, agenții economici elaborează noi strategii de aprovizionare și distribuție a mărfurilor, impunând o abordare sistemică de conducere în funcționarea întreprinderilor de transport auto.
- În sistemul Uniunii Europene, transportul auto de mărfuri din România este o parte integrantă a organismelor internaționale, care au stabilit importante măsuri de protecție în urma schimbărilor ce se manifestă prin procesele de reengineering, care au avut loc în mai multe societăți de transport din județul Bacău.
- Transportul auto a cunoscut o dezvoltare explozivă ca urmare a orientării spre liberalizarea economiei și adoptării principiilor și metodelor din legislația economiei de piață a standardelor europene.
- Transportatorii, obligați și de reglementările europene din ce în ce mai drastice privind emisiile poluante și a securității rutiere, au fost obligați să facă mari eforturi financiare în investiții.
- Activitatea de transport întrunește caracteristicile unui sistem și, ca urmare, conducerea sa poate fi abordată într-o manieră ce întrunește structura, funcționarea, scopul, implicând subsistemul decizional ca rol de reglator al întregului sistem.

Bibliografie:

- Bertalanffy L. *Teorie des sistem*, Paris, 1993
- Wiener N. *Cybernetics*, New York, 1961
- Stegăroiu J. *Metode și tehnici de management*. Editura Macarie, 1999, p.22
- Sîrbu I., Georgescu N. *Managementul întreprinderii*, Alma-Mater, Sibiu, 2003
- Tănășu I. *Managementul logisticii și ingineriei transporturilor*, Matrix Pom, București. 1998
- Rotaru I. *Transporturi, expediții și asigurări de mărfuri și călători*. Ediția a IV-a – revăzută, Editura Alma-Mater, Sibiu, 2007

IMPLEMENTAREA ISO 9000 – ELEMENT DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII ÎNTREPRINDERII

Drd. Mariana SMOLEVSCAIA, UCCM

Pour RM l'implémentation des principes de standardisation et certification représente un développement et approfondissement sur le plan conceptuel de domaine de la qualité, sur le plan économique – une possibilité de raccord du potentiel industriel au niveau des exigences européennes et internationales. Pour une entreprise un système de qualité bien instruit et certifié en correspondance avec des exigences des standards ISO 9000 représente une possibilité réelle de survivre en conditions d'une compétitivité intense.

Calitatea, fiind un argument al activității oricărei întreprinderi, este necesară unei bune reputații și devine un atu major în cucerirea unei piețe noi. Calitatea contribuie la creșterea productivității muncii, reducerea costului de producție, majorarea rentabilității și a competitivității produselor.

Efectele favorabile ale sporirii calității se concretizează prin implementarea unor sisteme de calitate adecvate. Componenta și existența sistemelor de calitate se reglementează în conformitate cu standardele internaționale ISO 9000. Existența acestor sisteme în cadrul întreprinderilor producătoare garantează consumatorilor o marfă de o calitate înaltă în conformitate cu cerințele lor, iar producătorilor – obținerea performanțelor înalte în afaceri și asigurarea succesului în competiție.

ISO 9000 este o colecție generică de standarde internaționale independente de specificul unei industrii a unui sector economic. Obiectivul general al ISO 9000 este facilitarea schimbului internațional de bunuri și servicii.

Standardele ISO 9000 se împart în două categorii:

- Standardele din nucleul central ISO 9001, ISO 9002 și ISO 9003, care se referă la asigurarea calității externe și au rolul de a conferi încredere clienților. Terminologia utilizată în cadrul acestor 3 standarde este de tipul „trebuie”. Prevederile acestor standarde devin obligatorii pentru organizația care a adoptat unul dintre cele trei modele menționate.
- Standardele-ghid ISO 9004-1, ISO 9004-2, ISO 9004-3, care se referă la asigurarea calității interne și au rolul de a conferi încredere propriului management. Terminologia utilizată în cadrul acestor standarde este de tipul „ar trebui” sau „se recomandă”.

Standardele ISO 9001, ISO 9002, ISO 9003 prezintă trei modele de sistem cu grade diferite de profunzime, după cum urmează:

1. ISO 9001 specifică cerințe pentru un sistem de management al calității atunci când o organizație are nevoie să-și demonstreze abilitatea de a furniza produse care îndeplinesc cerințele clientului și ale reglementărilor

aplicabile și urmărește să crească satisfacția clientului;

- ISO 9002 – model pentru asigurarea calității în producție, montaj și servicii. Se aplică în cazul unui furnizor care primește proiectele produselor sau serviciilor oferite, fie de la client, fie de la o autoritate de proiectare. Față de ISO 9001, îi lipsește elementul de sistem „Controlul proiectării”.
- ISO 9003 – model pentru asigurarea calității în inspecția și încercările finale. Se aplică în cazul unui furnizor care trebuie să se asigure numai în conformitate cu cerințele specificate în activitățile de inspecție și încercări finale. Față de ISO 9001, îi lipsesc elementele de sistem. „Analiza contractului”, „Controlul proiectării”, „Aprovizionare”, „Controlul proceselor” și „Servicii”.

Printre numeroasele avantaje ale implementării unui sistem al calității conform standardelor ISO 9000, tindem să menționăm două mai importante:

- *Un avantaj de natură externă* – prin transmiterea unui nivel sporit de încredere oricărui și fiecărui client;
- *Alt avantaj de natură internă* – prin optimizarea operațiunilor interne ale organizației.

ISO 9001: 2000 este un standard generic care pune accentul pe calitatea înaltă a produsului în general, satisfacerea deplină a cerințelor consumatorului și corespunderea acestuia conform standardului. Acest standard are în vedere o abordare bazată pe managementul proceselor organizației și o structură mult mai logică, orientarea către client și evaluarea satisfacerii acestuia, precum și angajamentul top-managementului pentru o îmbunătățire continuă. *Avantajele* în urma obținerii acestui certificat sunt: îmbunătățirea calității produselor, stabilirea de noi relații contractate, promovarea produselor, avantajul în fața concurenților, ameliorarea imaginii întreprinderii, prevederea pierderilor, creșterea motivării personalului, înlăturarea barierelor tehnice din calea comercializării libere a produsului și serviciilor, anticiparea cerințelor clienților, claritatea în definirea responsabilităților, comercializarea produselor și serviciilor care să

satisfacă mai bine aceste cerințe în condițiile unor prețuri avantajoase, organizarea eficientă a sistemului calității, creșterea credibilității și a încrederii în calitatea produselor/serviciilor, crearea cadrului pentru perfecționarea continuă etc.

În Republica Moldova sunt câteva organizații acreditate cu dreptul de a certifica întreprinderile, și anume: Organismul de certificare a sistemului de management din cadrul Institutului Național de Standardizare și Metrologie, Centrul de Standardizare și Metrologie Bălți. În plus, activează și unele organizații internaționale, printre care menționăm: compania germană TuV, compania belgiană SGS, Loyd, Veritas. În prezent, sunt certificate următoarele întreprinderi: SA Basarabia Nord, SA Viorica Cosmetic, SA Resan, SA Franzeluța, SA Bucuria, SA Floare Carpet, SA Aroma, SA Cement, SA Alba, SA Alfa Nistru, SA Orhei – Vit, SA Carmez etc.

Întreprinderile care au implementat și certificat sistemele de calitate au obținut anumite avantaje:

- o mai bună proiectare și o calitate superioară a producției;
- reducerea rebuturilor și a reclamațiilor clienților;
- utilizarea eficientă a personalului, echipamentelor și materialelor;

- eliminarea disfuncționalităților în producție și a atmosferei de lucru tensionate;
- obținerea conștientizării calității și a unei satisfacții mai mari a muncii printre angajați;
- încredere din partea clienților;
- menținerea piețelor de desfacere și penetrarea pe piețe noi;
- satisfacerea cerințelor clienților, partenerilor de afaceri și a cerințelor legale.

După părerea noastră, fundamentul implementării managementului calității producției la întreprindere îl constituie certificarea atât a produsului, cât și a sistemului de calitate în general. Din acest motiv, considerăm că pentru Moldova introducerea și generalizarea sistemelor de calitate reprezintă o posibilitate de racordare a potențialului industrial la nivelul exigențelor europene și internaționale. Orice organizație își poate clădi un viitor mai sigur prin implementarea unui sistem de management al calității – acea parte a sistemului de management al unei organizații care este orientată către obținerea rezultatelor în raport cu obiectivele calității.

Deci putem spune că, în prezent, calitatea rămâne a fi cel mai important capital pentru orice companie, deoarece fără ea nu se poate atinge un rezultat. Aceasta constituie baza succesului în fiecare domeniu de activitate a întreprinderii.

Bibliografie:

1. Cotelnic A. *Managementul unităților economice*. Editura ASEM. Chișinău, 1998.
2. Miriams M. *Certificarea ISO 9000*. Editura Economică. București, 1999.
3. Olaru M. *Managementul calității*. Editura Economică. București, 1999.
4. Paraschivescu A. *Ghidul calității*. Editura Tehnopress. Iași, 2005
5. Ильенков М. *Управление качества*. Редакция Юнити. Москва, 1998.
6. Sursă internet: www.iso.org

PROVIZIOANELE ȘI AJUSTĂRILE PENTRU DEPRECIERE-CONTABILIZARE ȘI IMPOZITARE CONFORM REGLEMENTĂRILOR ROMÂNEȘTI

*Prof. univ. dr. Dumitru Marius PARASCHIVESCU;
Asist. univ. drd. Doina PĂCURARI,
Universitatea „George Bacovia”, Bacău, România*

With the view of disclosure assets and liabilities in financial statements, accounting value must be compared with inventory value. Under historical cost method, the adjustment for depreciated assets and the provisions for appreciated liabilities must be registered according to prudence principle. Accounting depreciation is not always equal to tax deductible depreciation. The same for provisions. That is why, in Romania, many companies do not apply the adjustments and provisions technics.

Key-terms: provision, depreciated asset, romanian accounting and tax reporting

Societățile comerciale, societățile/companiile naționale, regiile autonome, institutele naționale de cercetare-dezvoltare, societățile cooperatiste și celelalte persoane juridice din România au obligația să organizeze și să conducă contabilitatea financiară proprie în conformitate cu Legea contabilității. Începând cu exercițiul financiar 2006, aceste entități aplică la întocmirea situațiilor financiare anuale Reglementările contabile conforme cu directivele europene, aprobate prin Ordinul ministrului Finanțelor publice nr.1752/2005¹ (denumite în continuare, *reglementări contabile*).

Elementele prezentate în situațiile financiare anuale se evaluează, de regulă, pe baza principiului costului istoric (cost de achiziție sau cost de producție, după caz). Principiul evaluării la valoarea justă intervine în cazul în care se optează pentru reevaluarea imobilizărilor corporale sau evaluarea instrumentelor financiare la valoarea justă (ca regulă de evaluare alternativă). Conform reglementărilor contabile menționate, valoarea justă este definită drept „suma pentru un activ ce putea fi schimbat de bunăvoie între părți aflate în cunoștință de cauză, în cadrul unei tranzacții cu preț determinat obiectiv”.

La închiderea exercițiului financiar, elementele de activ și cele de datorii se evaluează și se reflectă în situațiile financiare la valoarea de intrare, pusă de acord cu rezultatele inventarierii. În acest scop, valoarea de intrare se compară cu valoarea de inventar (stabilită pe baza inventarierii).

Provizioanele

Pentru elementele de pasiv de natura datoriilor, diferențele constatate în plus între valoarea de inventar și valoarea de intrare se înregistrează în contabilitate pe seama elementelor corespunzătoare de

datorii (provizioane). *Provizioanele pot fi recunoscute cu condiția să fie îndeplinite condițiile de mai jos:*

- entitate are o obligație curentă generată de un eveniment anterior;
- este probabil ca o ieșire de resurse să fie necesară pentru a onora obligația respectivă;
- poate fi realizată o estimare credibilă a valorii obligației.

Provizioanele nu pot depăși, din punct de vedere valoric, sumele necesare stingerii obligației curente la data bilanțului. În situația în care valoarea de inventar a unei datorii este mai mică decât valoarea de intrare (costul istoric) a acesteia, potrivit principiului prudenței, nu se înregistrează în contabilitate nici o diferență.

Conform reglementărilor contabile românești, se pot constitui provizioane pentru elemente, cum sunt:

- litigii, amenzi, penalități, despăgubiri, daune și alte datorii incerte;
- cheltuieli legate de activitatea de service în perioada de garanție și alte cheltuieli privind garanția acordată clienților;
- acțiunile de restructurare (valoarea acestor provizioane trebuie să includă numai costurile generate în mod necesar de procesul de restructurare și nu trebuie să includă cele legate de recalificarea sau mutarea personalului permanent, marketing, investițiile în noi sisteme și rețele de distribuție sau alte cheltuieli referitoare la administrarea viitoare a activității);
- pensii și obligații similare (valoarea acestor provizioane se stabilește de către specialiștii în domeniu);
- impozite (astfel de provizioane se constituie pentru sumele viitoare de plată datorate bugetului de stat, în condițiile în care sumele respective nu apar reflectate ca datorie în relația cu statul);
- alte provizioane.

Provizioanele trebuie să fie strict corelate cu riscurile și cheltuielile estimate, luându-se în considerare toate informațiile disponibile la data întocmirii

¹ Ordinul ministrului Finanțelor publice nr.1752/17.11.2005 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene (Directiva a IV-a și Directiva a VII-a a Comunităților Economice Europene), cu modificările și completările ulterioare

situațiilor financiare. În cazul în care între data bilanțului și data publicării situațiilor financiare intervin evenimente ce afectează estimările inițiale privind înregistrarea provizioanelor, acestea trebuie luate în considerare. Astfel, rezolvarea unui litigiu pentru care s-a constituit provizion, impune ajustarea acestuia. Dacă se estimează că o parte sau toate cheltuielile legate de un provizion vor fi rambursate de către o terță parte, rambursarea trebuie recunoscută numai în momentul în care este sigur că va fi primită. Această rambursare trebuie considerată ca un activ separat. Ea se va înregistra fie într-un cont de debitori diverși, pe baza documentului ce confirmă că suma va fi primită, fie direct în contul de trezorerie, la încasarea sumei (a se vedea exemplul de mai jos).

Contabilitatea provizioanelor se ține pe feluri, în funcție de natura, scopul sau obiectul pentru care au fost constituite. Odată constituite, provizioanele pot fi utilizate doar pentru scopul pentru care au fost recunoscute inițial. Constituirea și majorarea provizioanelor se înregistrează în contabilitate pe seama cheltuielilor. În planul de conturi sunt rezervate conturi distincte pentru fiecare tip de provizion. Anularea sau diminuarea provizioanelor constituite se înregistrează în contabilitate prin reluarea lor la venituri, fie atunci când se consideră că pentru stingerea obligației nu mai este probabilă o ieșire de resurse, fie pe măsură ce se înregistrează cheltuielile corespunzătoare evenimentului pentru care au fost constituite.

Stabilirea valorii provizioanelor, având la bază estimarea costurilor viitoare necesare stingerii obligației curente, ridică probleme de raționament contabil și implică, inevitabil, o doză de subiectivitate. Practica provizioanelor (majorarea și reducerea lor) poate constitui un instrument pentru „netezirea” rezultatului în funcție de interesele managerilor. În România, cel puțin deocamdată, majoritatea firmelor ale căror titluri nu sunt tranzacționate la bursa de valori, evită înregistrarea provizioanelor, chiar dacă acest lucru afectează imaginea fidelă pe care situațiile financiare trebuie să o redea. În prezent, încă mulți investitori realizează singuri managementul propriilor afaceri astfel încât cunosc situația firmei și nu sunt foarte interesați de informațiile cuprinse în situațiile financiare. În plus, legislația fiscală românească nu încurajează constituirea provizioanelor, întrucât acestea nu sunt recunoscute la calculul impozitului pe profit, excepție făcând provizioanele pentru garanții de bună execuție acordate clienților. De aceea, provizioanele se evaluează înaintea determinării *impozitului* pe profit. Acest impozit se calculează prin aplicarea cotei de impozitare (în prezent 16%) la profitul impozabil determinat prin relația:

$$\text{Profit impozabil} = (Vt - Vni) - (Ct - Cnd),$$

unde:

- Vt – venituri totale
- Vni – venituri neimpozabile
- Ct – cheltuieli totale
- Cnd – cheltuieli nedeductibile

Cu excepția menționată, cheltuielile cu provizioanele se cuprind în categoria cheltuielilor nedeductibile fiscal și, prin urmare, sunt impozitate. Prin corespondență, reducerea sau anularea provizioanelor care, anterior, nu au fost deductibile fiscal se include în venituri neimpozabile. Veniturile din provizioanele pentru garanții de bună execuție acordate clienților reprezintă venituri impozabile, din aceleași considerente.

Exemplu. La sfârșitul exercițiului financiar N, o societate comercială decide constituirea unui provizion în valoare de 10.000 lei, pentru un proces pe rol în instanță, în urma căruia ar putea fi obligată să plătească despăgubiri. Societatea are încheiată o poliță de asigurare, suma asigurată pentru astfel de riscuri fiind de 15.000 lei. În cursul exercițiului N+1 procesul continuă și se estimează că societatea va fi obligată să plătească despăgubiri în sumă de 12.000 lei. Procesul se finalizează în exercițiul financiar N+2 și, conform sentinței definitive a instanței, societatea comercială este obligată să plătească despăgubiri în valoare de 13.000 lei.

a) constituirea provizionului în valoare de 10.000 lei, la sfârșitul exercițiului N:

Cheltuieli de exploatare privind provizioanele	=	Provizioane pentru despăgubiri	10.000
--	---	--------------------------------	--------

(contul de cheltuieli se va închide prin contul de rezultat, suma urmând a fi impozitată, deoarece reprezintă o cheltuială nedeductibilă)

b) majorarea provizionului, la sfârșitul exercițiului N+1, cu diferența de 2.000 lei:

Cheltuieli de exploatare privind provizioanele	=	Provizioane pentru despăgubiri	2.000
--	---	--------------------------------	-------

c) plata despăgubirilor, în sumă de 13.000 lei, în cursul exercițiului financiar N+2:

Cheltuieli privind despăgubirile	=	Conturi la bănci	13.000
----------------------------------	---	------------------	--------

d) anularea provizionului rămas fără obiect:

Provizioane pentru despăgubiri	=	Venituri din provizioane	12.000
--------------------------------	---	--------------------------	--------

(veniturile înregistrate în urma anulării provizionului nu vor fi impozitate, urmând a fi scăzute din baza de calcul a impozitului pe profit)

e) încasarea asigurării de la societatea de asigurări:

Conturi la bănci	=	Venituri din despăgubiri	15.000
------------------	---	--------------------------	--------

Ajustările pentru depreciere

Diferențele constatate în minus între valoarea de inventar și valoarea contabilă netă a elementelor de

activ se înregistrează în contabilitate pe seama unei amortizări suplimentare, în cazul activelor amortizabile pentru care deprecierea este ireversibilă sau se efectuează o ajustare pentru depreciere sau pierdere de valoare, atunci când deprecierea este reversibilă, aceste elemente menținându-se, de asemenea, la valoarea lor de intrare. Prin valoare contabilă netă se înțelege valoarea de intrare, mai puțin amortizarea și ajustările pentru depreciere sau pierdere de valoare, cumulate. Și în acest caz, se observă conformitatea cu principiul prudenței, potrivit căruia activele nu trebuie supraevaluate. Eventualele creșteri de valoare a activelor deținute nu pot fi evidențiate în situațiile financiare întocmite pe baza costului istoric. Reglementările contabile românești prevăd, totuși, ca metodă de evaluare alternativă, reevaluarea la sfârșitul exercițiului în cazul imobilizărilor corporale și evaluarea justă a instrumentelor financiare.

Cazul imobilizărilor

Având în vedere faptul că înregistrarea ajustărilor pentru depreciere trebuie să țină cont de eventuala amortizare a activului, vom face câteva precizări, având în vedere reglementările privind amortizarea.

Amortizarea valorii activelor imobilizate (este vorba aici despre imobilizările necorporale și imobilizările corporale, cu excepția terenurilor) se efectuează în mod sistematic, pe baza unui plan de amortizare, reducându-se astfel valoarea contabilă a acestora. Metodele de amortizare sunt: metoda liniară, metoda degresivă și metoda accelerată. Planul de amortizare se stabilește la data punerii în funcțiune a activelor și se menține pe toată durata de deținere a activului, dacă acesta nu este reevaluat între timp. În cazul mijloacelor fixe (imobilizări corporale), duratele de utilizare pe baza cărora se calculează amortizarea sunt stabilite prin hotărâre de guvern, sub forma unor intervale cuprinse între o durată minimă și una maximă de funcționare. De asemenea, sunt precizate prin legislația fiscală metodele de amortizare permise în cazul mijloacelor fixe. Astfel, clădirile trebuie amortizate liniar, echipamentele tehnologice pot fi amortizate prin oricare din cele trei metode, iar celelalte mijloace fixe pot fi amortizate liniar sau degresiv. Amortizarea contabilă calculată altfel decât potrivit reglementărilor legale este nedeductibilă fiscal. În situația în care se procedează la reevaluare, planul de amortizare trebuie revizuit și va fi aplicat începând din anul următor reevaluării.

Așadar, în cazul activelor amortizabile, deprecierea constatată și considerate permanente la data bilanțului se înregistrează pe seama cheltuielilor ca o amortizare suplimentară. Deprecierile constatate și considerate reversibile se înregistrează în contabilitate sub forma unor ajustări pentru depreciere. Cheltuielile privind ajustările pentru deprecierea imobilizărilor nu sunt deductibile la calculul impozitului pe profit. Regula alternativă de evaluare a imobilizărilor corporale prevede reevaluarea periodică a acestora, în vederea prezentării lor în situațiile financiare la valoarea justă.

În această situație, nu se mai pune problema înregistrării ajustărilor pentru depreciere. Valoarea reevaluată a activului va înlocui valoarea la care acesta era înregistrat anterior în contabilitate. Înlocuirea costului istoric (sau a valorii stabilite cu ocazia unei reevaluări anterioare) cu valoarea reevaluată, în cazul clădirilor și terenurilor, are implicații de ordin fiscal, deoarece baza de calcul a impozitelor pe proprietate este reprezentată de valoarea la care aceste active sunt înregistrate în contabilitatea persoanelor juridice.

Pentru deprecierea constatată în cazul imobilizărilor neamortizabile, ca diferență între valoarea de inventar și valoarea contabilă netă (valoarea de intrare, mai puțin eventualele ajustări pentru depreciere sau pierdere de valoare, cumulate) se constituie sau se majorează ajustările pentru depreciere.

În situația în care, la o evaluare ulterioară, se constată aprecierea activelor imobilizate, pentru care au fost înregistrate ajustări pentru depreciere, se va proceda la reluarea la venituri a acestor ajustări (în limita valorii ajustărilor constituite). Veniturile astfel înregistrate nu reprezintă venituri impozabile la calculul impozitului pe profit, deoarece, la constituirea ajustărilor, cheltuielile nu au putut fi deduse. Cu ocazia ieșirii din gestiune a imobilizărilor, eventualele ajustări pentru depreciere sau pierdere de valoare constituite se anulează, prin reluarea lor la venituri.

Cazul activelor circulante

În cadrul activelor circulante sunt incluse stocurile, creanțele, investițiile pe termen scurt, casa și conturile la bănci, pentru ultima categorie nepunându-se problema ajustărilor pentru depreciere de valoare.

Activele de natura stocurilor nu trebuie reflectate în bilanț la o valoare mai mare decât valoarea care se poate obține prin utilizarea sau vânzarea lor. În acest scop, valoarea stocurilor se diminuează până la valoarea realizabilă netă, prin reflectarea unei ajustări pentru depreciere. Înregistrarea în contabilitate se realizează pe seama unei cheltuieli care, ca și în cazul imobilizărilor, este nedeductibilă fiscal.

Investițiile pe termen scurt se evaluează la costul lor istoric, iar pentru deprecierea constatată la data bilanțului se înregistrează, pe seama cheltuielilor financiare, ajustări pentru pierdere de valoare. La sfârșitul fiecărui exercițiu financiar, ajustările constituite se suplimentează, se diminuează sau se anulează, după caz. Pentru valorile mobiliare pe termen scurt, admise la tranzacționare pe o piață reglementată, care trebuie evaluate la data bilanțului, la cotația din ultima zi de tranzacționare, nu se pune problema înregistrării ajustărilor pentru pierdere de valoare.

Exemplu. O societate comercială deține acțiuni emise de societatea A, înregistrate în contabilitate la o valoare de 45.000 lei, precum și acțiuni emise de societatea B, înregistrate la valoarea de 20.000 lei. Acțiunile A sunt tranzacționate pe o piață reglementată, în timp ce acțiunile B nu îndeplinesc această condiție. La sfârșitul exercițiului N, valoarea de piață a acțiuni-

lor A este de 50.000 lei. Pentru acțiunile B s-a stabilit, la aceeași dată, o valoare de inventar de 18.000 lei. În cursul exercițiului N+1, toate acțiunile deținute sunt vândute, acțiunile A – pentru suma de 52.000 lei, iar acțiunile B – pentru suma de 17.500 lei.

a) înregistrarea diferenței de valoare a acțiunilor A în vederea prezentării lor la valoare de piață la sfârșitul exercițiului N:

Investiții pe termen scurt (acțiuni A)	=	Venituri din investiții financiare pe termen scurt	5.000
--	---	--	-------

b) înregistrarea unei ajustări pentru pierderea de valoare a acțiunilor B:

Cheltuieli financiare privind ajustările pentru pierderea de valoare a activelor circulante	=	Ajustări pentru pierderea de valoare a investițiilor pe termen scurt	2.000
---	---	--	-------

c) vânzarea acțiunilor A, în cursul exercițiului N+1:

Conturi la bănci	=	Investiții pe termen scurt (acțiuni A)	52.000
		Câștiguri din investiții pe termen scurt cedate	2.000

d) vânzarea acțiunilor B:

Conturi la bănci	=	Investiții pe termen scurt (acțiuni B)	18.000
Pierderi din investiții pe termen scurt cedate			17.500
			500

e) anularea ajustării pentru pierderea de valoare a acțiunilor B:

Ajustări pentru pierderea de valoare a investițiilor pe termen scurt	=	Venituri financiare din ajustări pentru pierderea de valoare a activelor circulante	2.000
--	---	---	-------

O situație aparte o reprezintă ajustările pentru deprecierea creanțelor-clienți. Ajustările ce trebuie înregistrate pentru deprecierea acestora, în cazul în care valoarea lor de inventar la data bilanțului este inferioară valorii contabile nete, sunt deductibile la calculul impozitului pe profit, în anumite condiții. Astfel, începând cu anul 2007, ajustările constituite în limita unui procent de 100% din valoarea creanțelor asupra clienților sunt deductibile fiscal, dacă îndeplinesc următoarele condiții:

- sunt înregistrate după data de 1 ianuarie 2007;
- creanța este deținută la o persoană juridică asupra căreia este declarată procedura de deschidere a falimentului, pe baza hotărârii

judecătorești prin care se atestă această situație;

- nu sunt garantate de altă persoană;
- sunt datorate de o persoană care nu este persoană afiliată contribuabilului;
- au fost incluse în veniturile impozabile ale contribuabilului.

Odată cu scoaterea din evidență a activelor circulante, se impune și anularea eventualelor ajustări pentru depreciere sau pierdere de valoare înregistrate, prin reluarea acestora la venituri. Cu excepția ajustărilor pentru deprecierea creanțelor-clienți, pentru care s-a beneficiat de deducerea fiscală, veniturile menționate sunt neimpozabile.

Exemplu. La sfârșitul exercițiului N, o societate comercială are înregistrată o creanță față de un client (societatea X), evidențiată în contabilitate la valoarea nominală de 10.000 lei. În cursul exercițiului N+1, se declară deschisă procedura de faliment a societății X și sunt îndeplinite toate condițiile cerute de lege pentru înregistrarea unei ajustări pentru deprecierea acestei creanțe, în valoare de 10.000 lei, deductibilă fiscal. Totodată, creanța este evidențiată în categoria creanțelor incerte. În cursul exercițiului N+2 este declarat falimentul societății X, iar creanța este scoasă din evidență.

a) transferarea creanței asupra clientului X în categoria creanțelor incerte și constituirea ajustării pentru deprecierea creanțelor-clienți:

Clienți incerti	=	Clienți	10.000
și:			
Cheltuieli de exploatare privind ajustările pentru deprecierea activelor circulante	=	Ajustări pentru deprecierea creanțelor-clienți	10.000

(în debitul articolului contabil de mai sus se va adăuga și contul corespunzător taxei pe valoarea adăugată, dacă, la înregistrarea inițială a creanței, s-a evidențiat taxa colectată).

b) scoaterea din evidență a creanței irecuperabile și anularea ajustării constituite, rămase fără obiect:

Pierderi din creanțe	=	Clienți incerti	10.000
și:			
Ajustări pentru deprecierea creanțelor-clienți	=	Venituri din ajustări pentru deprecierea activelor circulante	10.000

În *concluzie*, reglementările contabile românești prevăd prezentarea activelor și datoriilor la o valoare pusă de acord cu rezultatele inventarierii de la data bilanțului prin înregistrarea ajustărilor, în cazul activelor depreciate sau care prezintă pierderi de valoare și a provizioanelor, în cazul datoriilor apreciate. Atât

ajustările pentru depreciere sau pierdere de valoare, cât și provizioanele se înregistrează pe seama cheltuielilor care, în cele mai multe cazuri, nu pot fi deduse la calculul impozitului pe profit. Dacă la acest impediment de natură fiscală adăugăm lipsa de experiență

a contabililor români în ceea ce privește estimările și previziunile într-un mediu economic concurențial, înțelegem reticența constatată la nivelul agenților economici în ceea ce privește înregistrarea provizioanelor și ajustărilor pentru depreciere.

Bibliografie:

1. Paraschivescu, M.D., Păvăloaia, W., Radu, F., Olaru, G.D. *Contabilitatea financiară, aplicații și studii de caz* (2007), Editura Tehnopress, Iași
2. Muntean, M., Păcurari, D. *Fiscalitatea și contabilitatea întreprinderii – aplicații, teste, studii de caz* (2006), Editura Edusoft, Bacău
3. Ristea, M., Dumitru, C. *Testul de depreciere a imobilizărilor corporale*, Revista Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor nr.4/2006, Editura C.E.C.C.A.R., București
4. Cernușca, L. *Politici de manipulare a informațiilor prezentate în situațiile financiare*, Revista Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor nr.2/2005, Editura C.E.C.C.A.R., București
5. Lungu, C.I. *Dezvoltări privind deprecierea activelor imobilizate*, Revista Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor nr.1/2005, Editura C.E.C.C.A.R., București
6. *** Legea nr.82/1991 a contabilității, republicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.48/2005, cu modificările și completările ulterioare
7. *** Ordinul ministrului Finanțelor publice nr.1752/2005 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, Monitorul Oficial, Partea I, nr.1080 și 1080 bis din 2005, cu modificările și completările ulterioare
8. *** Legea nr.571/2003 privind Codul Fiscal, Monitorul Oficial, Partea I, nr.927/2003, cu modificările și completările ulterioare

PROCESUL DE ELABORARE A PROGRAMELOR DE AUDIT

Conf. univ. dr. Ana VITIUC, ASEM

The quality of the audit depends widely on the procedures which are elaborated by the auditor and which are consequently included in the audit program. In order to produce an efficient audit program the auditor has to know the relation among the purpose of the audit, the financial assertions and the audit procedures. Being well aware of such relation what remains for the auditor to do is to select the structure of the audit program. The article from below has the intention to describe all the stages involved in the build up of an audit program.

Cea mai mare parte a lucrărilor efectuate în cadrul unui audit al rapoartelor financiare constă în obținerea și evaluarea dovezilor prin intermediul aplicării procedurilor de audit. *Procesul de aplicare a procedurilor de audit se bazează pe trei elemente:*

- **natura procedurilor:** ce proceduri urmează a aplica?
- **momentul de exercitare a procedurilor:** când trebuie aplicate procedurile?
- **volumul procedurilor:** asupra câtor elemente trebuie aplicate procedurile?

Programa de audit reprezintă un document de lucru care conține procedurile ce trebuie exercitate de auditor în cadrul fiecărui angajament de audit. Cu alte cuvinte, aceasta include pașii ce trebuie parcurși de auditor pentru a acumula dovezi de audit. Elaborarea programei de audit permite auditorului să soluționeze problema determinării naturii procedurilor.

În calitate de suport normativ pentru elaborarea programelor de audit servesc următoarele standarde de audit:

SNA 300 „Planificarea” – cere auditorului elaborarea pe suport de hârtie a programei de audit pentru fiecare angajament de audit separat;

SNA 330 „Proceduri de audit aferente riscurilor evaluate” – indică componentele riscului de audit la nivel de cont sau tranzacție care trebuie examinate pentru a planifica natura, momentul de exercitare și volumul procedurilor;

SNA 500 „Dovezi de audit” – menționează cerințele de bază față de procesul de aplicare a procedurilor;

SNA 520 „Proceduri analitice” – explică modalitatea de aplicare a procedurilor analitice în calitate de proceduri ce țin de esență.

Pentru a elabora o programă de audit eficientă, orice auditor trebuie să cunoască legătura dintre afirmările conducerii, scopurile auditorului și proce-

durile de audit. Expunerea opiniei asupra veridicității rapoartelor financiare implică obținerea și evaluarea dovezilor pentru afirmările conducerii entității auditate. Afirmările reprezintă declarații ale conducerii expuse clar sau presupuse în rapoartele financiare. *Afirmările sunt redată sub formă de aspecte calitative ale rapoartelor financiare, care sunt divizate în următoarele categorii:*

- **Existența.** Activele sau datoriile reflectate în rapoartele financiare, într-adevăr, există la data de raportare.
- **Plenitudinea.** Toate tranzacțiile și conturile ce trebuie incluse în rapoartele financiare au fost incluse în acestea și nu există active, datorii sau tranzacții nedezvăluite.
- **Drepturi și obligații.** Entitatea deține dreptul de proprietate asupra activelor, datoriile în realitate aparțin doar entității și entitatea într-adevăr a participat la toate tranzacțiile raportate.
- **Evaluarea sau măsurarea.** Activele sau datoriile sunt evaluate, iar veniturile sau chel-

tuielile sunt măsurate în mod corespunzător.

- **Prezentarea și dezvăluirea informațiilor.** Activele, datoriile, veniturile și cheltuielile sunt dezvăluite, clasificate și descrise în mod adecvat.

Pentru fiecare element semnificativ al rapoartelor financiare (sold al contului sau grup de tranzacții) auditorul trebuie să acumuleze dovezi pentru a testa fiecare aspect calitativ. Astfel, aspectele calitative servesc drept călăuză pentru auditor în ceea ce privește elaborarea programei de audit, deoarece indică ce scopuri trebuie să-și stabilească auditorul și ce proceduri trebuie aplicate pentru fiecare sumă semnificativă din rapoarte.

Auditorul stabilește scopurile sale pentru fiecare sold al contului sau grup de tranzacții semnificativ. Scopurile reprezintă niște detalieri ce facilitează procesul de confirmare a elementelor din rapoartele financiare. De exemplu, dacă elementul „stocuri de mărfuri și materiale” (SMM) din rapoartele financiare ale entității auditate este semnificativ, auditorul elaborează următoarele scopuri pentru fiecare aspect calitativ (tabelul 1):

Tabelul 1

Scopurile auditorului pentru confirmarea SMM

Aspectele calitative ale rapoartelor financiare	Scopurile elaborate de auditor
Existența	SMM incluse în bilanțul contabil există în realitate. SMM sunt compuse din active care se utilizează în activitatea entității, în cadrul desfășurării activității sale ordinare.
Plenitudinea	Suma SMM include toate materialele, produsele, materiile prime și mărfurile de care dispune entitatea. Se respectă acuratețea includerii activelor în lista SMM și totalul din listă corespunde cu cel din bilanțul contabil.
Drepturile și obligațiile	Entitatea deține dreptul juridic sau dreptul de posesie asupra SMM. SMM nu conțin active transmise cumpărătorilor sau care se află în posesia altor persoane.
Evaluarea sau măsurarea	SMM sunt contabilizate la valoarea inițială (în cazul în care valoarea justă netă nu este mai mică). SMM cu nivel mic de rotație, învechite, rebutate sunt depistate și evaluate corespunzător.
Prezentarea și dezvăluirea	SMM sunt clasificate în bilanțul contabil ca active curente. Principalele categorii de SMM și modalitatea de evaluare a acestora sunt dezvăluite adecvat în rapoartele financiare. SMM gajate sunt în mod corespunzător dezvăluite.

Următorul pas la elaborarea programei de audit este selectarea procedurilor de audit ce ar permite realizarea scopurilor stabilite. În diverse surse de literatură putem întâlni utilizarea noțiunilor „teste” și „proceduri”. Nu există anumite deosebiri între noțiunile respective, acestea fiind sinonime. *Totuși, literatura de specialitate le explică astfel:*

- **Teste de control** – sunt îndreptate spre obținerea dovezilor de audit aferente caracterului rezonabil al structurii și eficienței funcționării sistemelor contabil și de control intern. Scopul testelor de control este de a confirma nivelul riscului de control evaluat.

- **Proceduri ce țin de esență** – includ teste detaliate și proceduri analitice ce au drept scop depistarea existenței sau lipsei denaturărilor semnificative în soldurile conturilor sau grupurile de tranzacții.

Examinarea documentelor și înregistrărilor contabile stă la baza atât a testelor de control, cât și a testelor detaliate. Acest fapt conduce spre o tratare identică din partea multor auditori a testelor de control și a celor detaliate. Însă acestea se deosebesc mult, și anume prin scopul pe care-l urmăresc. Însuși faptul că se testează o tranzacție nu rezultă în faptul că testul reprezintă un test de control. De exemplu,

examinarea facturilor fiscale ce confirmă intrările de mijloace fixe este un test detaliat, scopul căruia constă în confirmarea intrării activelor. În cazul în care aceleași facturi fiscale vor fi examinate din punctul de vedere al „semnelor documentare” lăsate de controlul intern, acesta va fi un test de control, scopul căruia este stabilirea eficienței politicilor de control intern. Reprezintă testul aplicat un test de control sau un test detaliat depinde doar de scopul testului, și nicidecum de faptul se aplică el soldurilor conturilor sau grupurilor de tranzacții. De regulă, testarea detaliată se aplică după ce auditorul a testat sistemul de control intern.

Procedurile de audit reprezintă mijloace prin intermediul cărora se aplică testele de control și testele detaliate. Există o legătură strânsă între aspectele calitative și procedurile de audit. Programa de audit este acel document de lucru care reflectă legătura respectivă. Când auditorul trebuie să ia decizia pri-

vind *selectarea procedurilor de audit ce vor fi aplicate fiecărui angajament separat, el trebuie să răspundă la următoarele întrebări:*

- Ce procedură să utilizeze?
- Cărui sold al contului trebuie aplicată procedura?
- Care este direcția de testare: de la documentele primare spre rapoarte financiare sau de la rapoarte spre documente primare?

Decizia privind aplicarea uneia sau altelei proceduri depinde de scopul auditorului. Dacă auditorul dorește să testeze existența unui activ, el trebuie să participe la inventarierea fizică a acestuia. Deseori, pentru a atinge un anumit scop al auditorului, sunt necesare mai multe proceduri sau invers, o procedură poate prezenta dovezi pentru mai multe scopuri. În tabelul 2 sunt determinate și explicate procedurile de audit, precum și legătura lor cu aspectele calitative.

Tabelul 2

Procedurile de audit

Procedurile de audit	Descrierea procedurii	Aspectele calitative aferente procedurii	Exemple
Inventarierea fizică	Stabilirea cantității activelor, în unele cazuri a calității acestora	<i>de bază:</i> existența <i>secundare:</i> evaluarea, drepturile și obligațiile	Examinarea existenței reale a SMM, mijloacelor bănești
Confirmarea	Stabilirea unei legături directe cu terțele părți independente de entitatea auditată	<i>de bază:</i> existența, drepturile și obligațiile, plenitudinea <i>secundare:</i> evaluarea	Expedierea scrisorilor de confirmare a creanțelor sau a conturilor bancare
Cercetarea	Examinarea documentelor ce stau la baza înregistrărilor contabile sau a sumelor (direcția de testare: de la înregistrarea contabilă spre documentul confirmativ)	<i>de bază:</i> existența, drepturile și obligațiile, evaluarea, prezentarea și dezvăluirea. Nu are legătură cu plenitudinea	Examinarea tranzacțiilor aferente vânzărilor și confruntarea cu facturile fiscale
Urmărirea	Urmărirea includerii documentelor în înregistrările contabile (direcția de testare: de la documentul primar spre înregistrări contabile)	<i>de bază:</i> plenitudinea <i>secundare:</i> evaluarea, prezentarea	Selectarea facturilor fiscale și confruntarea lor cu datele înregistrate în contabilitate
Repetarea	Aplicarea repetată de către auditor a acțiunilor de rutină a clientului, cum ar fi calculele aritmetice, reflectarea tranzacțiilor	<i>de bază:</i> evaluarea <i>secundare:</i> existența, plenitudinea	Recalcularea sumei uzurii, înregistrarea corectă a operațiunilor de barter
Examinarea detaliată	Examinarea vizuală a tranzacțiilor, rapoartelor și documentelor pentru a depista elemente neordinare, anomalii sau neconsecutivități	toate aspectele calitative	Examinarea cheltuielilor de reparație pentru a depista sume ce trebuie capitalizate; examinarea registrului de vânzări pentru decembrie pentru descoperirea articolelor neordinare
Intervievarea	Intervievarea conducerii entității auditate și a lucrătorilor de nivel mediu (răspunsurile pot fi atât verbale, cât și scrise)	toate aspectele calitative	Solicitări privind existența activelor gajate
Verificarea neordinară	Examinarea documentelor de ordin general, fără a urmări atingerea unui anumit scop	toate aspectele calitative	Examinarea notelor contabile, ordinelor, contractelor, proceselor verbale
Procedurile analitice	Analiza și compararea raporturilor dintre sumele reale, tendințele și coeficienții	toate aspectele calitative	Calcularea coeficientului de solvabilitate pentru entitatea ce a cerut credit
Observarea	Urmărirea vizuală a activității sau amplasării entității auditate	toate aspectele calitative	Organizarea unei excursii la locurile de muncă

Un alt indice de selectare a procedurilor de audit (adițional scopului auditorului) este nivelul riscului denaturărilor semnificative. Riscul respectiv reprezintă o combinație dintre riscul inerent (RI) și riscul legat de control (RC). Inițial, auditorul evaluează aceste două riscuri, apoi selectează proceduri de audit pentru a corecta riscul de nedescoperire (RN) până la un nivel scăzut acceptabil. Cu cât este mai înalt riscul denaturărilor semnificative, cu atât mai înaltă trebuie să fie garanția procedurilor de audit de a depista denaturările respective. *În cazurile în care riscul denaturărilor semnificative este înalt, auditorul poate:*

1. Modifica natura procedurilor ce țin de esență de la proceduri mai puțin eficiente spre cele mai mult eficiente. De exemplu, aplicarea procedurilor orientate spre obținerea dovezilor de la terțe persoane din afara entității auditate (expedierea scrisorilor de confirmare către creditori și debitori), în locul celor orientate spre acumularea informațiilor din interior (intervievarea).
2. Modifica momentul aplicării procedurilor ce țin de esență. De exemplu, aplicarea procedurilor la sfârșit de an și nu la date intermediare.
3. Modifica volumul procedurilor ce țin de esență prin majorarea eșantionului.

Asupra programei de audit va influența doar prima decizie, adică modificarea naturii procedurilor.

Cunoscând legătura dintre scopurile auditorului, aspectele calitative și procedurile de audit, auditorul poate elabora programa de audit. SNA 300 „Planificare” cere de la auditor „elaborarea și perfectarea documentară a programei de audit”. Cerința întocmirii unei programe de audit pe suport de hârtie rezultă din faptul că programa este un mijloc de control al lucrărilor îndeplinite pe parcursul angajamentului. *Există două întrebări care necesită soluționare atunci când se întocmește programa de audit:*

- Modalitatea de structurare a programelor de audit
- Gradul de utilizare a informațiilor acumulate anterior

Soluționarea ambelor întrebări ține de politica internă a societății de audit și nu există vreun act normativ sau restricții legislative vis-à-vis de acestea.

Programele de audit pot fi structurate pe **cicluri** sau pe **elemente ale rapoartelor financiare**. Structurarea programelor pe cicluri include elaborarea a câte o programă de audit pentru fiecare ciclu contabil al activității entității auditate. De exemplu, programe de audit pentru ciclurile:

- Venituri/Creanțe comerciale/Intrări de mijloace bănești
- Procurări/Datorii comerciale/Achitări
- Salariu/Contribuții sociale și medicale etc.

Programele elaborate pe cicluri conțin proceduri de audit aplicabile mai mult grupurilor de tranzacții semnificative decât soldurilor conturilor. Principalul

avantaj al acestor programe este posibilitatea auditorului de a cunoaște și înțelege businessul entității auditate. Structurarea programelor pe elemente ale rapoartelor financiare se reduce la elaborarea programelor separate pentru fiecare element al rapoartelor financiare. *De exemplu, elaborarea programelor pentru:*

- Active materiale pe termen lung
- Stocuri de mărfuri și materiale
- Datorii calculate pe termen scurt
- Costul vânzărilor etc.

Procedurile de audit conținute în asemenea programe pun accentul pe confirmarea soldurilor conturilor. Avantajul simplifică acumularea dovezilor. Dezavantajul – unul și același document poate fi examinat de mai mulți auditori (de ex., aceeași factură fiscală poate fi ridicată de auditorul care verifică stocurile, de cel ce verifică datoriile comerciale, de cel ce verifică mijloacele bănești).

În ceea ce privește gradul de utilizare a informațiilor acumulate anterior, auditorul trebuie să decidă care dintre următoarele modalități de elaborare a programei:

1. Întocmește programe unice pentru fiecare entitate auditată, de fiecare dată începând de la zero;
2. Folosește o listă a tuturor procedurilor posibile;
3. Utilizează programe standardizate.

Programe unice. Abordarea respectivă permite auditorului de a începe de la zero elaborarea programelor de audit, pentru fiecare entitate auditată. Pentru aceasta el trebuie să elaboreze scopuri pentru fiecare sold sau grup de tranzacții semnificativ și să aleagă proceduri de audit ce ar testa scopurile respective. Principalul avantaj al elaborării programelor unice este conformarea deplină a acestora cu necesitățile entității auditate. Dezavantajele – costul auditului crește, procesul de elaborare a programei ocupă mai mult timp decât pentru alte abordări, nu se utilizează informația acumulată anterior.

Lista procedurilor. Abordarea reprezintă un compromis dintre programele unice și programele standardizate. Auditorul folosește o listă a tuturor procedurilor posibile pentru atingerea scopurilor sale. Timpul folosit la elaborarea unei asemenea programe este mai mic decât la programele unice, însă mai mare decât la programele standardizate. Abordarea respectivă folosește într-o anumită măsură informațiile acumulate anterior. Avantajul – nivelul înalt de asigurare că nu vor fi omise procedurile de audit. Dezavantajul – auditul excesiv, din cauza aplicării unui număr prea mare de proceduri sau auditul insuficient, din cauza selectării unor proceduri ineficiente.

Programe standardizate. Această abordare utilizează pe larg informațiile acumulate anterior. Programele includ proceduri de la cele mai eficiente spre

un număr mic de proceduri suplimentare. Eficiența procedurilor se stabilește ținând cont de experiența acumulată la auditele anterioare. Avantajul – costul auditului se reduce la minim, elaborarea programei ocupă puțin timp, deoarece informațiile se iau din programele de audit precedente. Dezavantajul – exercitarea mecanică a procedurilor.

Societățile de audit trebuie să prevadă în politica lor internă modul de structurare a programelor de audit, precum și tipul de abordare a procedurilor. Tipul de abordare poate fi unic pentru toate entitățile auditate sau poate devia în funcție de volumul entității sau ramura în care activează. Este o decizie foarte subiectivă și va fi luată de fiecare auditor în parte.

Bibliografie:

1. Monitorul Oficial nr.91-93 din 29 iulie 2000, nr.29-31 din 02 martie 2007
2. Дефлиз Ф.Л., Дженик Г.Р., О'Рейли В.М., Хирш М.Б. *Аудит Монтегомери*: пер. с англ. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997
3. Robertson J.C. *Auditing*, 6th edition, BPI / IRWIN 1990
4. Arens A.A., Loebbecke J.K. *Auditinf, an Integrated Approach*, 6th edition, Prentice Hall 1994

APLICAREA PROCEDURILOR ANALITICE AFERENTE AUDITULUI DECONTĂRILOR COMERCIALE

Drd. Iurie SAJIN, ASEM

Dans la pratique d'audit on confonde souvent l'analyse économique et financière avec les procédés analytiques en qualité de procédés d'audit. Les mêmes méthodes d'analyse sont considérées procédés analytiques d'audit si elles sont utilisées pour l'identification des dénaturations des rapports financiers. La pratique internationale d'audit emploie fréquemment les procédés d'analyse économique comme procédés fondamentaux d'audit.

Conform SNA 520 „Proceduri analitice”, procedurile analitice îl obligă pe auditor să compare situația existentă la întreprindere cu cea care este prevăzută a fi găsită la întreprinderea dată. În cazul auditului creanțelor și datoriilor comerciale, procedurile analitice sunt necesare pentru:

- a identifica posibilele erori în soldul contului,
- a reduce volumul testelor de audit detaliate,
- a obține dovezi cu privire la continuitatea activității întreprinderii.

Procedurile analitice sunt aplicate întregului ciclu de vânzări-încasări și cumpărări-plăți. Aceasta se explică prin corelația reciprocă dintre conturile bilanțiere și conturile de rezultate. Tabelul 1 ne dezvăluie câteva exemple ale unor comparații folosite pentru ciclul de cumpărări-plăți, precum și erorile potențiale ce ar putea fi semnalizate de procedurile analitice. În tabel rezultatele sunt comparate în dinamică, adică anul în curs cu anul precedent, dar pot fi utilizate pentru comparație și bugetele sau tendințele de evoluție în ramura de activitate a clientului.

Tabelul 1

Proceduri analitice aplicabile ciclului cumpărări-plăți

Procedura analitică	Eroare posibilă
Compararea cu anii precedenți a soldurilor conturilor de cheltuieli legate de procurări.	Prezentare eronată a datoriilor comerciale și a cheltuielilor.
Analiza listei de datorii comerciale pentru a detecta datoriile neobișnuite și a celor care nu au legătură cu furnizorii sau sunt purtătoare de dobânzi.	Eroare de clasificare a datoriilor necomerciale.
Compararea cu anii precedenți a soldurilor individuale de datorii comerciale.	Conturi neînregistrate sau inexistente sau prezentări eronate.
Calculul indicatorilor analitici precum raportul dintre cumpărări și datorii comerciale și raportul dintre datoriile comerciale și cele pe termen scurt.	Conturi neînregistrate sau inexistente sau prezentări eronate.

Sursa: Elaborată de autor în baza informației propuse de A. Arens, J. Loebbecke. [3, p. 679].

Aplicarea procedurilor analitice de audit implică parcurgerea a câtorva pași, care vor fi expuși în continuare.

În prima etapă, un auditor va dori să afle cauzele modificării soldurilor datoriilor/creanțelor comerciale, comparativ cu datele precedente, apoi va

calcula indicatorii semnificativi în analiza datoriilor comerciale. Un indicator semnificativ, în acest sens, este **profitul brut**. Creșterea acestui indicator față de nivelul prognozat poate indica o subevaluare a datoriilor comerciale cu scopul de a reflecta venituri mai mari decât cele reale. Analiza **conturilor de cheltuieli** prezintă, de asemenea, o importanță deosebită. Constatarea unor cheltuieli reduse considerabil poate indica neînregistrarea unor datorii comerciale, în special generată de nerespectarea contabilității de angajamente. În fiecare caz, când modificarea relațiilor normale dintre diverși indicatori nu poate fi explicată în mod rezonabil, auditorul trebuie să urmărească obținerea unor explicații din partea conducerii, aplicând de asemenea unele teste de detaliu suplimentare.

$$D_{zd} = \frac{\overline{Dc}}{V_n} \times 365 = \frac{(r.830 \text{ col.4} F1 + r.380 \text{ col.5} F1) / 2}{r.010 F2} \times 365, \quad (1)$$

unde: D_{zd} – durata medie în zile de rotație a datoriilor comerciale
 Dc – soldul mediu al datoriilor comerciale
 V_n – volumul vânzărilor nete¹

Totuși, nu putem da o apreciere reală stării de lichiditate a întreprinderii, dacă nu comparăm acest indicator cu durata de rotație a creanțelor comerciale.

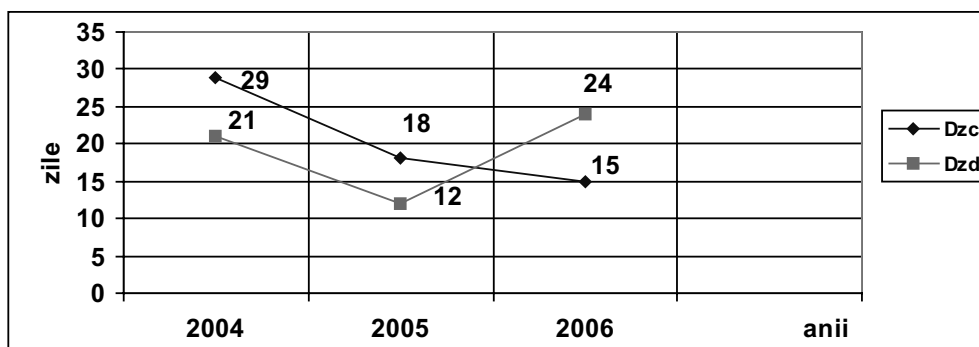
Este recomandabil ca durata medie de plată a datoriilor comerciale să fie mai mare decât durata

Indicatorul principal, la analiza datoriilor comerciale, este **durata de rotație a datoriilor comerciale** (formula 1), care exprimă durata medie în zile de plată a contravalorii bunurilor achiziționate de la furnizori sau numărul de zile de credit comercial, acordat de furnizori. Practic, aceasta ne indică decalajul mediu în zile dintre data facturării și data plății contravalorii bunurilor. O viteză de rotație mică (durata în zile este mare) înseamnă că firma folosește resursele furnizorului și, cu toate că reflectă o situație favorabilă, poate conduce la înrăutățirea relațiilor comerciale, dacă durata în zile a unei rotații este mai mare de 30 de zile și nu este efectul unei înțelegeri prealabile. Dacă tendința vitezei de rotație este în creștere, există semnale că firma se confruntă cu greutăți de plată, acest lucru fiind un semn de „slăbiciune” financiară și un semnal de alarmă pentru auditori.

medie de încasare a creanțelor curente aferente facturilor comerciale (formula 2), întrucât obiectivul oricărei întreprinderi este de a realiza un procent cât mai mare din producție, aceasta fiind premisa creșterii profitului operațional.

$$D_{zc} = \frac{\overline{C_c}}{V_n} \times 365 = \frac{(r.260 \text{ col.5} F1 + r.260 \text{ col.6} F1) / 2}{r.010 F2} \times 365, \quad (2)$$

unde: D_{zc} – durata medie în zile de rotație a creanțelor comerciale
 C_c – soldul mediu al creanțelor aferente facturilor comerciale,
 V_n – vânzările nete anuale.

Figura 1. Dinamica duratei medii de rotații a datoriilor comerciale în comparație cu durata medie de rotație a creanțelor comerciale la SRL „Prim-market”

Conform figurii 1 remarcăm încălcarea acestei reguli prin faptul că, în 2004 și în 2005, durata medie de rotație a datoriilor comerciale la SRL „Prim-mar-

¹ La un congres internațional pe probleme economice, în urma discuțiilor pe această temă, s-a ajuns la concluzia că trebuie folosit ca termen de comparație un indicator care să asigure comparabilitatea rezultatului în timp [1, p32].

ket” a fost în medie mai mică decât durata de rotație a creanțelor comerciale cu 8 zile (21-29), decalaj pentru 2004 și, respectiv, 6 zile (12-18) – pentru 2005, acest lucru influențând negativ flexibilitatea fondurilor trezoreriale. Cu totul altă situație este în anul 2006, când durata de rotație a datoriilor a devenit mai mare decât durata de rotație a creanțelor cu 9 zile (24-15), asigurându-se, deci, un echilibru financiar prin exis-

tența decalajului în favoarea duratei de imobilizare a creanțelor comerciale între cei 2 indicatori. În așa caz, întreprinderea ar fi putut să facă față plăților la scadență, chiar și în condițiile unui fond de rulment negativ (dacă acesta ar fi existat, desigur).

În pofida faptului că scopul unui auditor nu este de a evalua starea financiară a unei întreprinderi, auditorul poartă, totuși, răspundere pentru **aprecierea continuității activității**. Conform §3 din SNA 570 „Principiul continuității activității” la aplicarea procedurilor de audit „auditorul urmează să ia în considerare corespunderea cu principiul continuității activității, care stă la baza pregătirii rapoartelor financiare” [4]. Pierderile semnificative sau deficitele de fond de rulment pot da naștere unei incertitudini în ceea ce privește capacitatea unei companii de a păstra caracterul continuu al activității sale și a-și onora obligațiile pe o perioadă de maximum un an de la data auditului situațiilor financiare. De asemenea, reglementările internaționale de audit DSA / SAS 59 (AU 341) îi cer auditorului să evalueze dacă există o îndoială substanțială privind capacitatea clientului de a-și menține continuitatea activității timp de cel puțin 1 an după data închiderii bilanțului contabil [3, p.840]. Este de dorit astfel să se facă o evaluare finală după colectarea tuturor probelor de audit. Procedurile analitice reprezintă unul dintre cele mai importante proceduri folosite pentru evaluarea continuității activității. Când auditorul exprimă rezerve privind prezumția continuității activității, este necesar să se evalueze planurile concepute de management pentru a evita falimentul.

Există o serie de indicatori financiari, care absorb în calcule datele creanțelor și datoriilor comerciale, în baza cărora conducerea întreprinderii și, nu în ultimul rând auditorul, ar trebui să determine capacitatea întreprinderii de a activa într-un viitor previzibil. Unul

dintre aceștia este lichiditatea bilanțului contabil. Indicatorul cel mai generalizator al lichidității bilanțului contabil este **coeficientul lichidității generale** (formula 3), denumită și curentă sau de gradul III. Acest raport arată dacă întreprinderea dispune de active curente suficiente pentru achitarea datoriilor pe termen scurt în perioada raportată. Mărimea satisfăcută a acestui coeficient trebuie să fie 1. Limita de jos este condiționată de faptul că activele curente trebuie să fie, cel puțin, suficiente pentru achitarea datoriilor pe termen scurt. În caz contrar, întreprinderea va fi insolubilă pe termen scurt.

$$Lg = \frac{AC}{DTS} = \frac{r \cdot 460}{r \cdot 970} \frac{F \ 1}{F \ 1} \quad (3)$$

Se apreciază pozitiv creșterea acestui indicator în dinamică, dar până la un oarecare nivel. Se consideră că, dacă valoarea acestui indicator este mai mare de 2,5, activele întreprinderii au o structură nerațională: o parte din mijloacele ei sunt „înghețate” în stocuri de mărfuri și materiale, în componența producției în curs de execuție; sunt incluse, de asemenea, comenzile anulate ale cumpărătorilor insolubili, din cauza dificultăților cu desfacerea; poate să crească stocul producției finite la depozit. În calculul și aprecierea lichidității generale sunt cointeresați acționarii, investitorii și creditorii potențiali, în cazul în care se ia decizia privind acordarea creditului pe termen lung.

Analizând în dinamică evoluția lichidității bilanțului contabil la întreprinderea SRL „Prim-market” (în baza datelor din tabelul 2 și figura 2), din punctul de vedere al lichidității generale, putem afirma că firma este bine asigurată împotriva incapacității de plată pe termen scurt, deoarece în ultimul an (2006) ea deținea active curente în valoare de 1,61 lei pentru fiecare leu de datorii pe termen scurt.

Tabelul 2

Calculul și analiza lichidității generale la SRL „Prim-market”

Indicatori	Perioada de analiză			Simbol sau formula de calcul
	2004	2005	2006	
Active curente, lei	28744068	34829577	46124590	AC
Datorii pe termen scurt, lei	19127067	7519495	28618804	DTS
Lichiditate generală, unități	1,5028	4,6320	1,6117	AC/DTS
Valoare minim acceptabilă	1,00	1,00	1,00	Min
Valoare maxim acceptabilă	2,50	2,50	2,50	Max

Ținând cont de faptul că indicatorul lichidității generale se bazează pe ipoteza că stocurile pot fi vândute în orice moment, iar creanțele vor fi încasate la termenele stabilite în contracte, ceea ce în Moldova, uneori, nu corespunde realității, aprecierea lichidității întreprinderii poate induce în eroare auditorul la aplicarea procedurilor analitice.

În practica mondială, sunt utilizate mai multe metode de analiză a situației financiare a întreprinderii, însă cele mai utilizabile sunt metodele statistice denumite metode **scoring** [2, p.93], care constau în compararea acestei situații cu niște cote normative. În această grupă de metode intră și **metoda credit – men**, elaborată în Franța de către G. Depallens. El este

convins că situația financiară a întreprinderii poate fi caracterizată prin prisma a 5 indicatori, și anume:

1. Coeficientul lichidității intermediare = (creanțe pe termen scurt + mijloace bănești) / datorii pe termen scurt;
2. Coeficientul de autofinanțare a capitalului permanent = capital propriu / capital permanent;
3. Coeficientul de concentrare a capitalului pro-

priu = capital propriu / total valuta bilanțului;

4. Viteza de rotație a stocurilor de mărfuri și materiale = Costul vânzărilor / valoarea medie a stocurilor de mărfuri și materiale;
5. Viteza de rotație a creanțelor = rulajul debitor al creanțelor pe termen scurt, aferente facturilor comerciale / soldul mediu al creanțelor pe termen scurt aferente facturilor comerciale.

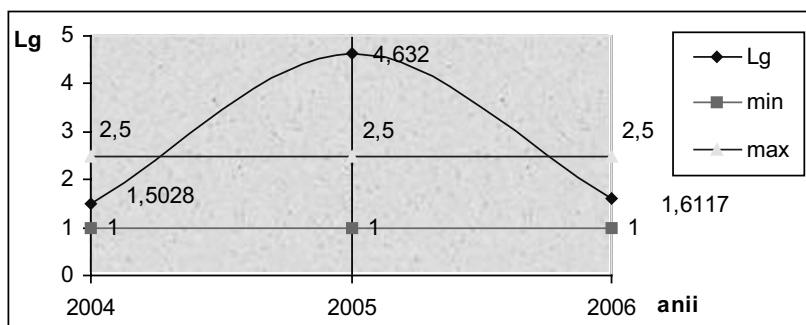

Figura 2. Evoluția lichidității generale la SRL „Prim-market”

Pentru fiecare din acești indicatori se determină o cotă normativă, adică o valoare empirică, care servește în continuare ca bază de comparație pentru indicatorii luați în cadrul analizei. Pentru testarea situației generale a întreprinderii conform metodei date, am utilizat următoarea funcție (formula 4):

$$C = 25M_1 + 25M_2 + 10M_3 + 20M_4 + 20M_5, \quad (4)$$

unde M_i se determină ca raport între indicatorul analizat și cota normativă a acestuia, iar coeficienții (25, 25, 10, 20, 20) exprimă greutatea specifică a influenței relative a fiecărui indicator. Dacă, ca rezultat al funcției date, se obține C egal cu 100, atunci situația financiară a întreprinderii este considerată normală;

dacă C este mai mare decât 100, se consideră o situație bună, iar dacă se obține o valoare C mai mică decât 100, atunci apare necesitatea luării unor decizii reformatoare urgente în scopul ameliorării situației întreprinderii. Eficacitatea acestui model se bazează, în primul rând, pe stabilirea corectă a cotelor normative care sunt luate în calcul. Metoda dată poate fi utilizată cu succes atât în afara întreprinderii (de către bănci în adoptarea deciziilor în privința creditării), precum și în cadrul întreprinderii, pentru autocontrolul politicii de conducere. Utilizând această metodă la diagnosticarea situației financiare a SRL „Prim-market”, am alcătuit tabelul 4.

Tabelul 3

Date inițiale pentru calculul și analiza solvabilității generale

lei

Indicatori inițiali	Anul		Simbol sau formula de calcul
	2005	2006	
Creanțe pe termen scurt	6854266	11649960	CTS
Mijloace bănești	947098	1659416	MB
Datorii pe termen scurt	7519495	28618804	DTS
Capital propriu	87966505	100862933	CP
Datorii pe termen lung	17519075	32926473	DTL
Capital permanent	105485580	133789406	CP+DTL
Total activ	113005075	162408210	TA
Costul vânzărilor	62574396	87504643	Cv
Valoarea medie a stocurilor	23221106	29920746	St
Vânzări nete	111932215	148784254	Vn
Valoarea medie a creanțelor aferente facturilor comerciale	6289306	5565242	Cc

$$C = 25M_1 + 25M_2 + 10M_3 + 20M_4 + 20M_5 =$$

$$25 \times 0,4651/0,8 + 25 \times 0,7539/0,5 + 10 \times 0,6210/0,5 + 20 \times 2,9245/3 + 20 \times 26,7346/26 \approx 105$$

Așadar, în baza acestor rezultate, deoarece coeficientul $C=105 > 100$, apreciem starea financiară a întreprinderii ca fiind bună și capacitatea ei de a face față problemelor economice majore

într-un viitor previzibil. Propunem a utiliza această metodă statistică drept una dintre procedurile analitice utilizate la aprecierea continuității activității întreprinderii. Astfel, prin combinarea tuturor

procedurilor analitice propuse mai sus, auditorul va obține o imagine de ansamblu și o asigurare generală mai mare privind operațiunile efectuate

în cadrul conturilor din ciclul de cumpărări-plăți în vederea unei aprecieri veridice a continuității activității întreprinderii.

Tabelul 4

Calculul indicatorilor pentru aprecierea solvabilității generale

Indicatori calculați	Cota normativă	Valoarea reală	Formula de calcul
Coeficientul lichidității intermediare	0,8	0,4651	$(CTS+MB)/DTS$
Coeficientul de autofinanțare a capitalului permanent	0,5	0,7539	$CP/(CP+DTL)$
Coeficientul de concentrare a capitalului propriu	0,5	0,6210	CP/TA
Viteza de rotație a stocurilor*	3	2,9245	Cv/St
Viteza de rotație a creanțelor comerciale**	26	26,7346	Vn/Cc

Notă: Rotația normativă a stocurilor este determinată la întreprindere în funcție de specificul pieței de desfacere. **Viteza de rotație a creanțelor comerciale este normată în medie la 26 de rotații pe an, în baza contractelor comerciale încheiate și, în special, a clauzelor de plată. Pentru calculul acestor indicatori autorul s-a bazat pe informațiile generale culese de la întreprindere.

Bibliografie:

1. Georgescu N., Șerban C., Negescu M. *Analiza creanțelor și obligațiilor* // „Tribuna Economică”, București, 2002, nr.19, p.29-32.
2. Rusu Viorica. *Metode empirice de evaluare a situației financiare a întreprinderii* // „Drept, economie și informatică”, 2001, nr.6, p.93-98.
3. Arens A., Loebbecke J. *Audit. O abordare integrată*. Ediția a 8-a. // Chișinău, Editura Arc, 2003, - 949 p.
4. SNA 570 *Principiul continuității activității* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.91-93, din 29 iulie 2000.

NECESITATEA AJUSTĂRII RAPOARTELEI FINANCIARE ALE ÎNTEPRINDERILOR INSOLVABILE ÎN SCOPURI ANALITICE

Drd. Anastasia BALAN, ASEM

The companies which are subject to insolvency procedures often do not have the necessary analytical support in order to execute a proper analysis of their situation. The standard methodologies of analysis are not adjusted to their specific situation. Besides this fact, the presentation of financial data in the financial reports of such companies is done according to the rules applied for all the companies of the Republic of Moldova, without taking into consideration the features imposed by the insolvency legislation. In these conditions becomes necessary the modification of the financial reports according to the legislation and specific situation of officially insolvent companies. This will lead to the possibility to execute the analysis of insolvent companies using data directly from adjusted financial reports, saving the effort to collect additional information from other sources.

Într-o economie de piață este indispensabilă existența nu doar a întreprinderilor viabile, ci și a întreprinderilor care au eșuat în desfășurarea activității economice, devenind insolvabile, această stare provocând drept urmare intentarea proceselor judiciare de insolvabilitate.

Segmentul de analiză a întreprinderilor în procese judiciare de insolvabilitate nu este suficient examinat în literatura de specialitate, întreprinderile insolvabile fiind constrânse să utilizeze doar anumite aspecte ale analizei economice valabile pentru întreprinderile financiar-sănătoase. Este de remarcat faptul că mulți dintre indicatorii calculați în mod standard își pierd sensul (coeficienții lichidității, rentabilității etc.), ceea ce justifică opinia că pentru întreprinderile insolvabile este necesară aplicarea unor metode și tehnici

speciale de analiză, care să ia în considerare multitudinea aspectelor specifice, dictate de particularitățile activității economice în aceste situații, precum și de legislația în vigoare.

În acest context, devine evidentă necesitatea examinării rapoartelor financiare ale întreprinderilor declarate oficial drept insolvabile, deoarece informațiile conținute în aceste rapoarte servesc drept bază pentru efectuarea analizei economice a întreprinderii insolvabile.

În prezent, conform art. 121 al Legii insolvabilității nr.632-XV din 14 noiembrie 2001, “intentarea procesului de insolvabilitate nu afectează obligația debitorului de a prezenta dare de seamă fiscală și dare de seamă comercială”. Este de remarcat faptul că contabilul întreprinderii insolvabile este obligat să întocmească aceste rapoarte în baza formularelor tipizate valabile

și pentru întreprinderile ce activează în regim normal, neluând în considerare particularitățile activității economice în starea de insolvabilitate judiciară.

În urma analizei rapoartelor financiare ale unei întreprinderi aflate în proces de insolvabilitate, s-a ajuns la concluzia că nu există nici o diferențiere între posturile de bilanț redade la această întreprindere și posturile existente în rapoartele financiare ale altor întreprinderi. În același timp, a fost remarcat că o astfel de expunere a informației financiare își pierde sensul economic în cazul întreprinderilor insolubile, pentru că nu redă obiectiv realitatea. Fără modificarea structurii raportului financiar devine problematic a aprecia dacă activitatea întreprinderii în proces judiciar de insolvabilitate este eficientă sau nu, ceea ce, ulterior, influențează negativ asupra deciziilor luate în cadrul procedurii.

Autorul propune ca transformarea raportului financiar să fie efectuată luând în considerare prevederile legale în domeniul insolvabilității. Astfel, în prezent, în rapoartele financiare prezentate de agenții economici datoriile sunt clasate în datorii pe termen scurt și datorii pe termen lung. În același timp, conform legislației speciale, în cadrul procesului judiciar datoriile întreprinderii insolubile sunt clasate în datorii istorice (existente la momentul intentării procedurii) și datorii curente, apărute ca rezultat al desfășurării procesului judiciar. Datoriile care, până la intentarea procesului judiciar, erau clasate drept datorii pe termen scurt, automat trec în categoria datoriilor istorice, în timp ce acest fapt nu este oglindit în nici un mod. Este de menționat faptul că există posibilitatea ca nu toate datoriile să fie validate de către instanța de judecată, ceea ce semnifică că aceste datorii nu au fost recunoscute și, deci, nu vor fi restituite din masa debitoare. În același timp, ele nu pot dispărea din raportul financiar, existând șansa ca să fie achitate după ce toate datoriile validate vor fi stinse, iar procesul de insolvabilitate finalizat. Această nuanță, de asemenea, trebuie să persiste în raportul financiar al întreprinderii insolubile. Generalizând, rezultă că clasarea-standard din rapoartele financiare își pierde sensul în cazul întreprinderilor în procese judiciare de insolvabilitate, deoarece cerințele utilizatorilor se axează pe alte aspecte.

Introducerea unor modificări ținând cont de particularitățile activității întreprinderii insolubile va oferi o imagine reală și va permite efectuarea unei analize adecvate, folosind datele direct din raport. Drept urmare, în cazul întreprinderii aflate în procesul judiciar de insolvabilitate prin lichidare, informațiile din raportul financiar transformat vor demonstra dacă se realizează obiectivul principal al procesului, adică creditorii își recuperează creanțele. Acest fapt poate fi urmărit comparând modificarea datoriilor istorice cu modificarea surselor obținute din vânzarea patrimoniului. Astfel, în cazul în care aceste surse vor fi îndreptate spre achitarea creditorilor, atunci datorii-

le istorice se vor afla în scădere, iar în caz contrar va fi evident că sursele au fost utilizate pentru acoperirea cheltuielilor procesului. Sesizarea la timp a acestor aspecte va permite eficientizarea activității decizionale în cadrul procesului judiciar.

În ceea ce privește procedura planului, necesitatea transformării raportului financiar devine și mai acută, pentru că atunci întreprinderea urmează să desfășoare o activitate economică relativ ordinară, care, în cazul raportului netransformat, va indica permanent starea de insolvabilitate, deoarece datoriile pe termen scurt oricum vor depăși activele curente. Astfel, indiferent de activitatea desfășurată, raportul va demonstra ineficiența măsurilor întreprinse. De aici rezultă că raportul netransformat induce în eroare utilizatorii informației și nu redă obiectiv situația întreprinderii aflate în procedura planului. Drept urmare, autorul propune ca raportul să fie modificat, ca și în cazul lichidării, prin introducerea noțiunii de datorii istorice. În plus, spre deosebire de cazul lichidării, în procedura planului vor exista nu doar datorii curente de desfășurare a procesului judiciar, ci și datorii ce se referă la dezvoltarea activității prevăzute de plan. Separarea posturilor de bilanț va permite desfășurarea adecvată a analizei activității economice a întreprinderii aflate în procedura planului, care va genera rezultate veridice și va determina luarea unor decizii oportune.

Demonstrarea necesității ajustării rapoartelor financiare ale întreprinderilor insolubile poate fi exemplificată și cu ajutorul datoriilor față de personal privind retribuirea muncii. La momentul intentării procesului judiciar de insolvabilitate, aceste datorii trec în categoria datoriilor istorice. În același timp, odată cu începerea procesului, o parte din personal continuă a fi salarizat, iar datoriile ulterioare vor face parte deja din datoriile curente ale procesului judiciar. Marcarea distinctă a acestor două tipuri de datorii este foarte importantă pentru analiza situației întreprinderii, inclusiv respectarea legislației speciale. Astfel, în conformitate cu art. 63 al Legii insolvabilității, la achitare prioritatea o dețin datoriile curente, în timp ce cele istorice se rambursează conform unui clasament stabilit de art. 54 al prezentei legi. Aceeași situație se observă și în cazul datoriilor pentru energia electrică. Odată cu inițierea procesului judiciar de insolvabilitate, întreprinderea oricum va consuma energie electrică, dar acest consum se va atribui la datoriile curente ale procesului judiciar, pe când datoriile anterioare procesului vor fi considerate istorice.

Un alt moment important ce trebuie evidențiat la transformarea raportului financiar al întreprinderii insolubile se referă la active. Odată cu inițierea procesului judiciar de insolvabilitate, activele întreprinderii se transformă în masă debitoare care va servi pentru achitarea creanțelor creditorilor. În același timp, conform art.51 al Legii insolvabilității, există categorii de active care nu fac parte din masa debitoare, spre exemplu, fondul social de locuințe, instituțiile preșcolare, obiec-

tivele de infrastructură comunală etc. Acest fapt este necesar a fi oglindit în rapoartele financiare, pentru a fi posibilă efectuarea unei analize adecvate a situației.

În afară de aspectele descrise anterior referitoare la transformarea rapoartelor financiare ale întreprinderilor aflate în proces judiciar de insolvabilitate, metamorfozele menționate vor evita pierderile de timp ale conducerii întreprinderii în cazul în care entitățile publice care au tangențe cu procesul judiciar au nevoie de informații generale despre situația financiară a acesteia (fiind necesară pregătirea în prealabil a unor note informative), precum și despre pierderile de timp legate de procedurile birocratice ce se referă la schimbul de informații (procedura expedierii scri-

sorilor și analiza răspunsurilor la acestea etc.). Această economie de timp se va datora faptului că rapoartele financiare vor oglindi într-un mod obiectiv situația generală a întreprinderii.

Sintetizând, autorul consideră că pentru efectuarea unei analize economice adecvate a întreprinderii în proces judiciar de insolvabilitate este necesar să se țină cont de particularitățile activității acesteia, fapt ce trebuie oglindit în rapoartele financiare. În acest scop, devine evidentă necesitatea introducerii modificărilor în rapoartele financiare ale întreprinderilor oficial insolubile, ceea ce va permite aprecierea obiectivă a situației și va stimula luarea unor decizii utile și oportune.

UNELE ASPECTE PRIVIND EVALUAREA STOCURILOR

Drd. Corneliu BUGAN, ASEM

In our days the stock problems became a comprehensive developed economic category. To be possible to take stocks on the account they should be estimated. The estimation of stocks consists in giving monetary significance to material assets.

Stocurile de mărfuri și materiale, pentru a putea fi incluse în patrimoniul întreprinderii, trebuie să aibă o anumită valoare. Astfel, unul dintre procedeele metodei contabilității, cu o semnificație deosebită în plan contabil, este *evaluarea*. Aceasta asigură condiția presupusă de întregul flux de prelucrare și informare contabilă, care permite trecerea de la informații singulare, exprimate în etalon natural, la informații generalizatoare, de sinteză, în expresie valorică. Conceptul-cheie în procesul de evaluare este valoarea unui bun.

În literatura de specialitate, întâlnim mai multe opinii privind evaluarea. În opinia savantului Călin Oprea, evaluarea în contabilitate „constă în cuantificarea și exprimarea în unități monetare a mărimii elementelor patrimoniale (active și pasive)” [5, pag. 221]. Economistul Valeriu Voica susține că evaluarea include „măsurarea și exprimarea cantitativă a obiectului evaluat, alegerea prețurilor cu care se face evaluarea, punerea în corelație a acestora și obținerea expresiei valorice a obiectului evaluat” [4, pag. 29].

Astfel, evaluarea reprezintă procedeu prin care se transformă în expresie valorică mijloacele materiale, exprimate în etalon natural, folosind prețuri și tarife. Fiind o formă specifică a evaluării, ca procedeu al metodei contabilității, aceasta este îndreptată spre un obiect propriu, care determină conținutul ei.

Respectând normele contabile internaționale, elaborate de Comitetul pentru Standardele Internaționale de Contabilitate (IAS), precum și regulile de evaluare formulate de Directiva a IV-a a Comunității Economice Europene (CEE), țările occidentale și-au creat propriile reguli de evaluare, care se articulează

cu standardele internaționale, adaptate la interesele fiecărei țări.

Republica Moldova a elaborat și a pus în aplicare propriul Standard Național de Contabilitate „Stocurile de mărfuri și materiale” (SNC 2). Acest act normativ a fost elaborat în conformitate cu prevederile (IAS 2) „Contabilitatea Stocurilor”.

Acele normative în vigoare stabilesc următoarele momente reprezentative ale perioadei de gestiune a evaluării stocurilor de mărfuri și materiale:

- evaluarea la data intrării în patrimoniul întreprinderii;
- evaluarea cu ocazia inventarierii;
- evaluarea la data ieșirii din patrimoniul întreprinderii;
- evaluarea la data întocmirii rapoartelor financiare.

Vom trata în continuare evaluarea la data intrării în patrimoniu ca evaluare inițială.

La intrarea în patrimoniu, bunurile se evaluează și se înregistrează în contabilitate la valoarea de intrare, denumită și valoare contabilă. Conform IAS 2, costul stocurilor trebuie să cuprindă toate cheltuielile aferente achiziției și prelucrării, precum și alte cheltuieli suportate pentru a aduce stocurile în forma și în locul în care se folosesc în prezent. Evaluarea stocurilor la intrarea în patrimoniul întreprinderii depinde de modalitatea lor de dobândire:

Stocurile achiziționate de la terți sunt evaluate, în conformitate cu IAS 2, la valoarea de achiziție, care include prețul de procurare plus cheltuielile privind achiziționarea. Costul stocurilor de mărfuri și materiale, conform punctului 8 din SNC 2, cuprinde

cheltuielile de achiziționare și alte cheltuieli, precum taxe vamale și alte impozite, prevăzute de legislația în vigoare, precum și cheltuielile de transport, legate nemijlocit de achiziționarea stocurilor. Rabaturile comerciale, sumele returnării stocurilor și sumele altor corecții se scad la determinarea cheltuielilor de achiziționare. Diferența de curs valutar, survenită nemijlocit la procurarea recentă a stocurilor de mărfuri și materiale facturate în valută străină (SNC 21 „Efectele variațiilor cursurilor valutare”), de asemenea, poate fi inclusă în cheltuielile de achiziționare.

Stocurile obținute din producție proprie (producția în curs de execuție, semifabricatele și produsele finite) sunt evaluate la costul de producție, care include, conform definiției date de IAS, cheltuielile de producție și o cota-parte de cheltuieli indirecte de producție, fixe și variabile, ce au fost efectuate de o unitate economică în procesul de producție. În practica internațională, încorporarea în costul de producție a cheltuielilor fixe indirecte trebuie să se realizeze ținându-se cont de capacitatea normală de producție a întreprinderii. Prin includerea în costul de producție a cheltuielilor fixe indirecte, în raport cu gradul de utilizare a capacității de producție, se obține un cost de producție unitar, independent de nivelul de activitate.

În conformitate cu prevederile IAS 2, evaluarea stocurilor de producție poate fi efectuată după metoda costurilor standard. În acest caz, costurile standard urmează a fi analizate periodic, iar atunci când este necesar, ele vor fi modificate și adaptate condițiilor la momentul evaluării.

Conform SNC 2 „Stocuri de mărfuri și materiale”, cheltuieli directe de producție sunt acelea care pot fi incluse direct în costul unui produs, fără un calcul suplimentar. Cheltuielile indirecte de producție sunt formate din cheltuieli fixe, care nu depind de volumul producției, și cheltuieli variabile, care variază în funcție de volumul producției.

Stocurile înregistrate la intrarea în patrimoniu ca aport la capitalul statutar al întreprinderii sau obținute cu titlu gratuit sunt evaluate la valoarea de utilitate sau actuală, ce reprezintă suma estimată de întreprindere, la care poate fi vândut un element al stocurilor. Valoarea de utilitate a acestor stocuri îmbracă diferite forme. Astfel, pentru stocurile aduse ca aport la capitalul statutar, evaluarea acestora se face la momentul aportului la mărimea valorii juste a acțiunilor primite în schimb, egală cu valoarea de utilitate a stocurilor. Valoarea de utilitate a stocurilor, obținute cu titlu gratuit, poate să fie valoarea bursieră sau valoarea de piață, sau, în lipsa unei valori de piață, valoarea de utilitate stabilită de întreprindere.

Problemele ce apar la momentul evaluării stocurilor la intrarea în patrimoniul întreprinderii constau în determinarea exactă a costului de achiziție, a stocurilor procurate. Aceasta ține de includerea cheltuielilor de transport în costul de achiziție, în ca-

zul cheltuielilor de transport propriu, sau în cazul în care documentul ce confirmă aceste cheltuieli este primit cu întârziere.

În cazul dat, unitatea economică poate soluționa problema dată prin două căi:

- 1) includerea în costul de achiziție a unei valori planificate;
- 2) deschiderea unui subcont separat, în care vor fi acumulate cheltuielile de transport, care la finele perioadei (lunii) vor fi repartizate și incluse în costul vânzărilor și al mărfurilor aflate în stoc.

Evaluarea stocurilor la data inventarierii. Ori-ce întreprindere, indiferent de specificul activității, pentru stabilirea integrității bunurilor, efectuează inventarierea. De regulă, la inventariere stocurile sunt evaluate la valoarea de inventar sau de utilitate.

Privit Regulamentului privind inventarierea nr. 27 din 28.04.2004, valoarea de inventar reprezintă valoarea stabilită la evaluarea elementelor patrimoniale, la momentul inventarierii, în funcție de utilitatea bunului și prețul de piață.

Evaluarea stocurilor la ieșirea (trecerea în consum) din patrimoniu, întâlnită în literatura de specialitate și ca evaluare curentă, este necesară, deoarece pe parcursul perioadei de gestiune prețurile stocurilor se modifică. În cele mai dese cazuri este imposibil a determina care parte a stocurilor intrate a trecut în consum (ieșite) și care au mai rămas stocate pentru următoarea perioadă.

Evaluarea stocurilor la ieșirea din patrimoniu, conform SNC 2 „Stocuri de mărfuri și materiale”, paragrafele 19-26, cu modificările și completările din 03 martie 2000, poate fi realizată prin una dintre metodele:

- a costului normativ,
- a vânzărilor cu amănuntul,
- de identificare,
- prima intrare – prima ieșire (FIFO)
- ultima intrare – prima ieșire (LIFO)
- a costului mediu ponderat.

Metoda costului normativ, de obicei, se aplică la evaluarea curentă și controlul operativ al existenței și circulației produselor finite și în curs de execuție. Costurile normative trebuie să fie determinate pe baza nivelurilor normale privind cheltuielile cu materii prime și materiale, cheltuielile cu manopera, precum și eficiența și utilizarea capacității de producție. Costurile normative trebuie revizuite sistematic: pentru a corespunde condițiilor din momentul evaluării, ele se pot determina atât pentru stocurile achiziționate de la terți, cât și pentru cele din producție proprie. Aceste costuri permit managerilor să controleze mai eficient costurile reale. Abaterile dintre costurile reale și costurile normative sunt analizate pentru determinarea cauzelor ce le-au determinat.

Metoda vânzărilor cu amănuntul, întâlnită în literatura de specialitate ca metoda procentului de profit global, este folosită în unitățile cu amănuntul

îndeosebi în cadrul existenței unei varietăți mari de sortimente cu modificări frecvente. În acest caz, costul mărfurilor vândute este calculat prin deducerea adaosului comercial din prețul de vânzare a stocurilor. Stocurile aflate în această situație au viteză de rotație mare, sunt confundabile și au adaosuri comerciale asemănătoare.

Metoda de identificare se utilizează, de obicei, la ieșirea stocurilor care, de regulă, nu sunt reciproc substituibile și a stocurilor destinate unor proiecte speciale.

Metoda primei intrări-primei ieșiri (FIFO) constă în evaluarea bunurilor ieșite din stoc la costul de achiziție sau de producție a primei intrări, iar pe măsura epuizării lotului bunurile ieșite din stoc se evaluează la prețul de achiziție sau de producție a lotului următor, în ordine cronologică, în stoc rămânând bunurile cu prețurile cele mai recente.

Metoda costului mediu ponderat (CMP) constă în calcularea costului printr-o medie ponderată a elementelor aflate în stoc la începutul perioadei și a celor intrate în cursul perioadei de gestiune. Costul unitar mediu ponderat se calculează fie după fiecare intrare, fie periodic (de exemplu, lunar), ca raport între valoarea totală a stocului inițial plus valoarea intrărilor la costul de achiziție sau de producție, raportată la cantitatea existentă în stoc plus cantitățile intrate în cursul perioadei (de exemplu, lunar).

Relația utilizată la determinarea CMP unitar poate fi reprezentată astfel:

$$CMP = \frac{\text{Valoare stoc inițial} + \text{Valoarea intrărilor}}{Q \text{ stoc inițial} + Q \text{ stoc intrat}}$$

Metoda ultimei intrări-primei ieșiri (LIFO) presupune evaluarea stocurilor ieșite din stoc la costul de achiziție sau de producție al ultimului lot intrat, în ordine cronologică. În cazul utilizării acestei metode, costul bunurilor aflate în stoc este mai mic decât costul actual.

Conform Comitetului Internațional al Standardelor Contabile (IAS), metoda costului mediu ponderat

și a primei intrări-primei ieșiri, sunt considerate ca metode de referință în evaluarea stocurilor la ieșirea din patrimoniu. Ultima metodă, ultima intrare-prima ieșire, nefiind compatibilă cu principiul costului istoric, nu se mai permite în practica internațională.

Standardele internaționale prevăd utilizarea metodei care se bazează pe epuizarea lotului și prin procedeul următoarei intrări-primei ieșiri (NIFO). Potrivit acesteia, evaluarea stocurilor la ieșire se realizează la un preț anticipat, denumit cost de înlocuire, care poate să coincidă cu prețul ultimei facturi sau să fie un preț estimat al facturii următoare. În cazul stocurilor fabricate, se folosește costul ultimului lot sau, după caz, costul estimat al lotului ce urmează a fi realizat.

Utilizarea costului de înlocuire este eficientă pentru unitățile patrimoniale care folosesc bunuri ce devin foarte repede perisabile. Această metodă are dezavantajul că poate să conducă uneori la obținerea unor solduri negative, motiv pentru care se impune reevaluarea permanentă a stocurilor. Folosirea uneia dintre metodele de evaluare a stocului la ieșirea din patrimoniu se cere a fi abordată în funcție de politica contabilă a fiecărei firme care, la rândul ei, este influențată de fluctuația sau stabilitatea în timp a prețurilor.

Evaluarea stocurilor la data întocmirii rapoartelor financiare. Conform prevederilor SNC 2 „Stocuri de mărfuri și materiale”, paragraful 7, reflectarea valorii stocurilor în rapoartele financiare se efectuează la valoarea cea mai mică dintre cost și valoarea realizabilă netă. Această procedură se bazează pe faptul că activele nu pot fi evaluate în rapoartele financiare la o valoare mai mare decât cea care s-ar obține prin utilizarea sau vânzarea lor.

Concluzionând cele expuse mai sus, putem spune că un specialist din domeniu, bazându-se pe raționamentul profesional, în funcție de specificul activității întreprinderii, de politicile acesteia și de alți factori, poate opta pentru acea metodă de evaluare, care în consecință să răspundă cerințelor noilor reglementări în domeniu, precum și diverșilor utilizatori de informații, livrate de acest compartiment.

Bibliografie:

1. SNC 2 „Stocuri de mărfuri și materiale”, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor al RM nr. 174 din 25.12.1997. MO al RM nr. 88-91 din 30.12.1997
2. IAS 2 „Contabilitatea stocurilor” Standardele Internaționale de Contabilitate. București. Editura Economică, 2000
3. *Contabilitate financiară*, ed. II. Colectiv de autori: coordonator A Nedeiță. Chișinău. ACAP, 2003
4. Tulvinschi Mihaela. *Gestiunea, contabilitatea și controlul stocurilor*. Iași, Sedcom Libris, 2004
5. Oprea Calin. *Contabilitate de gestiune*. București, Tribuna Economică, 2000

INVESTIȚIILE ÎN DEZVOLTAREA BAZEI TEHNICO-MATERIALE A PIEȚEI PETROLIERE DIN MOLDOVA

*Prof. univ. dr. hab. Petru ROȘCA;
Drd. Gabriel STATI, ULIM*

In the article is studied the investment activity in the field of development of technical and material basis of the oil products market in Moldova. Is analyzed the legislative framework in this field, volume and structure of foreign investments in fixed capital, contribution of some companies to the development of energy sector of the country, role that will have the terminal from Giurgulesti in supplying the country with oil products etc.

Investițiile sunt elementul-cheie în dezvoltarea economică în orice țară, îndeosebi în țările în tranziție. Politica economică a Republicii Moldova, pe termen mediu și de lungă durată, este orientată spre sporirea volumului de investiții (străine și autohtone) și menținerea lor la un înalt nivel, deoarece activitatea investițională determină posibilitățile potențialului țării și dinamica dezvoltării economice.

Activitatea investițională joacă un rol deosebit în procesul de creare și renovare a fondurilor fixe, prin construirea unor noi obiecte, extinderea, renovarea sau reutilizarea tehnică a întreprinderilor și obiectelor în funcțiune [9, p.154-171]. Politica în domeniul investițiilor stabilește direcțiile prioritare ale economiei, asigurarea unei creșteri cât mai substanțiale a volumului de producție și a Produsului Intern Brut la fiecare leu cheltuit.

Se știe că volumul de investiții depinde de rata acumulării, adică de partea produsului intern brut care se economisește. Este o dependență directă între rata creșterii economice și rata investițiilor. Însă, în anii de tranziție, rata economisirii în republică a fost la un nivel foarte scăzut și, drept consecință directă, rata investițiilor în capitalul fix a fost și mai scăzută. Este evident că rata joasă de economisire nu poate asigura ramurile economiei naționale cu investițiile necesare pentru restructurarea și modernizarea lor [10, p.64-69].

Practica mondială demonstrează că ritmurile înalte de creștere economică se asigură, în primul rând, în țările cu o rată înaltă de acumulare și, respectiv, cu o rată înaltă de investiții (de peste 25%). Conform investigațiilor efectuate de unii savanți [12], în anul 1995, din 133 de țări supuse analizei în 56 s-a înregistrat o rată de acumulări brute în PIB de peste 22 la sută. O rată a acumulării mai mare de 25% din PIB s-a înregistrat în Finlanda – 43%, China – 40%, Republica Coreea – 37%, Indonezia – 36%, Singapore – 33%, Japonia – 29%, Austria – 27%, Chile – 27%. Anume aceste țări, cu rate înalte de acumulare, au înregistrat în timpul deceniului și ritmuri înalte de creștere economică.

Creșterea economică este stimulată de crearea mediului investițional favorabil. **Politica investițională** prevede liberalizarea totală a transferurilor și plăților, proceduri vamale simplificate, sistem fiscal

stabil, eliminarea dublei impuneri, acordarea de facilități fiscale, o rețea de organe în țară și peste hotare, preocupată de atragerea și stimularea investițiilor, stabilirea relațiilor cu organismele internaționale, cu agenții semioficiali și neguvernamentali în domeniul investițiilor din alte țări ș.a. [4, p.11].

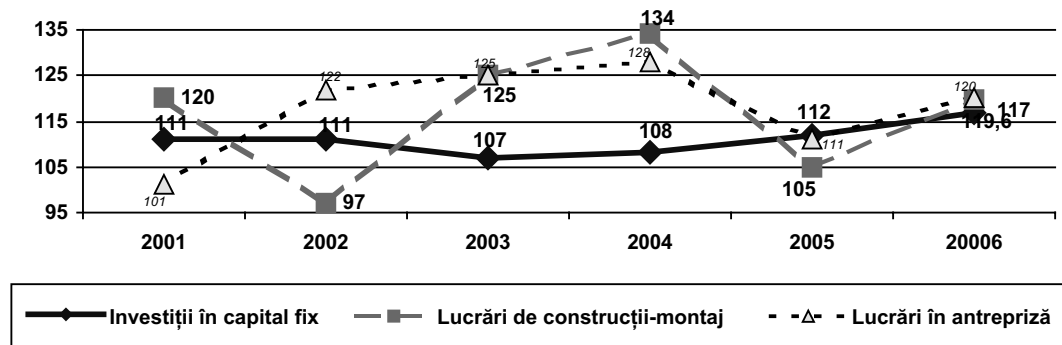
În ultimii ani, în republică, în acest domeniu s-a întreprins un șir de măsuri economice, juridice, organizatorice. În acest scop a fost elaborată Strategia de atragere a investițiilor străine și promovarea exportului pentru anii 2006-2015. *Scopul principal al Strategiei este:*

- sporirea volumului de investiții în scopul creării noilor locuri de muncă. Totodată, trebuie supravegheat ca investițiile să asigure un așa nivel de dezvoltare economică, când ritmurile de sporire a exportului depășesc cele de creștere a importului, iar ritmul de sporire a investițiilor orientate în capitalul fix și de creștere a producției industriale depășesc ritmurile creșterii PIB;
- creșterea volumului de investiții în tehnologii inovatoare, cercetări științifice și învățământ, ceea ce va contribui la ameliorarea situației în economia națională și la creșterea competitivității ei;
- direcționarea investițiilor în regiunile care necesită o dezvoltare social-economică mai înaltă;
- extinderea investițiilor în domeniul ocrotirii mediului înconjurător, folosirea mai eficientă a resurselor naturale și reducerea impactului negativ asupra mediului ca rezultat al activității economice;
- orientarea factorilor de producție ai Republicii Moldova pentru a atrage în țară potențial productiv din afară la fabricarea mărfurilor destinate exportului;
- consolidarea efortului tuturor instituțiilor implicate în procesul investițional, inclusiv în sectorul energetic.

În prezent, în R.Moldova funcționează un cadru juridic favorabil pentru investițiile străine în economia națională. În opinia experților din domeniu, legislația cu privire la atragerea investițiilor străine în

Moldova (Legea privind investițiile străine nr. 998-XII din 1 aprilie 1992) [2] oferă investitorilor străini condiții favorabile de activitate. În ultimii ani, în republică, crește volumul investițiilor în capitalul fix, ceea ce confirmă datele din figura 1. Conform date-

lor statistice, în anul 2006 activitatea investițională în țară a consemnat o creștere cu 17% (în prețuri comparabile), față de anul 2005, a fluxului de **investiții în capitalul fix**, volumul cărora a constituit 9580,4 mil. lei.

Figura 1. Evoluția principalilor indicatori ai activității investiționale în R.Moldova, în anii 2001-2006 (în % față de anul precedent)

Sursa: calcule conform datelor Biroului Național de Statistică

În perioada 2000-2006, evoluția indicilor investițiilor în capitalul fix a fost caracterizată de creșteri fluctuante, cu excepția anului 2006, unde se remarcă cea mai înaltă majorare (tab.1).

În ultimii ani s-a schimbat esențial structura

investițiilor în capitalul fix. De exemplu, în anul 2006, din suma totală de investiții peste 60% constituie mijloacele proprii ale întreprinderilor și populației și peste 20% – mijloace alocate de investitori străini (tab. 2)

Tabelul 1

Investiții în capitalul fix în Republica Moldova, pe forme de proprietate, milioane lei (prețuri curente)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Investiții în capital fix - total	1444,4	1591,8	1759,3	2315,1	2804,2	3621,7	5140,0	7996,5	10906,8
din care:									
Publică	416,5	617,2	763,1	715,2	1090,2	1254,4	1676,1	2552,2	3685,8
Privată	458,2	352,7	392,9	667,9	936,8	1319,1	1655,0	2741,1	3934,5
Mixtă (publică și privată), fără participarea străină	114,8	68,5	81,8	148,1	76,0	118,1	187,1	262,0	366,4
Străină	83,2	49,3	93,2	219,8	145,6	179,2	497,2	686,4	1370,1
A întreprinderilor mixte	371,7	504,1	428,4	564,1	555,6	750,9	1124,6	1566,0	1560,0

Sursa: Anuarul statistic al Moldovei. Ch.: Statistica, 2006, p.371 [1] și Anuarul statistic 2007, p.366

Tabelul 2

Structura investițiilor în capitalul fix pe surse de finanțare în Republica Moldova, în anii 2005-2006

	În prețuri curente, mil. lei		Structura, %	
	2005	2006	2005	2006
<i>Investiții în capitalul fix, în total</i>	7189,1	9580,4	100	100,0
Inclusiv din: bugetul de stat	405,4	460,7	5,6	4,8
bugetele locale	315,9	458,6	4,4	4,8
mijloacele proprii ale întreprinderilor și populației	4602,6	5768,9	64,0	60,2
mijloacele investitorilor străini	1414	1923,0	19,7	20,1
alte surse	451,2	969,2	6,3	10,1

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică

Este remarcabil faptul că sursele principale de finanțare a activității investiționale le-au constituit mijloacele proprii ale agenților economici și populației, care, în 2006, au format 60,2% din totalul investițiilor în capitalul fix sau o pondere cu 3,8 p.p. mai mică față de anul 2005. În structura specifică a investițiilor în capitalul fix, cota majoritară a investițiilor este orientată spre procurarea mașinilor, utilajului, mijloacelor de transport (44,2% din volumul total). Intensificarea activității investiționale a fost determinată, în special, din contul capitalului întreprinderilor și organizațiilor din sectorul nestatal al economiei. Acestor agenți economici le revin 66% din volumul total al investițiilor în capitalul fix însușite și 68% – din lucrările de construcții-montaj efectuate.

Pe parcursul anului 2006, întreprinderile și organizațiile de construcții-montaj au executat **lucrări în antrepriză** în valoare de 3745 mil. lei (în prețuri curente), ceea ce este cu 20% (în prețuri comparabile) mai mult față de anul 2005. Partea preponderentă, și anume 84,4% (3162 mil. lei), este asigurată de agenții economici cu forma de *proprietate privată*. Analiza structurii lucrărilor executate în antrepriză de întreprinderile de construcții din țară pe forme de proprietate reflectă o pondere majoră a sectorului privat – 84,4%, în cursul anului 2006, înregistrând o creștere de 1,6 p.p față de perioada similară a anului 2005. Ponderea sectorului mixt de 7,6% s-a redus cu 1,1 p.p. față de aceeași perioadă a anului curent. De asemenea, a scăzut cota sectorului public și a întreprinderilor mixte cu 0,3 p.p. și, respectiv, 1,5 p.p.

Este pozitiv faptul că majoritatea investițiilor străine în republică se concentrează în sectorul de producție, energia electrică, gaze, industria prelucrătoare. Pe parcursul ultimilor ani, se află în continuă creștere nu doar numărul întreprinderilor cu investiții străine, ci și indicatorii ce caracterizează activitatea lor economică. De exemplu, în anii 1995-2000, numărul întreprinderilor cu investiții străine în țară a crescut de 3,4 ori, pe când depunerile în

capitalul lor statutar s-au majorat de 9,6 ori, inclusiv depunerile investitorilor străini – de 7,5 ori și au alcătuit, în anul 2000, peste 349 milioane de dolari, ceea ce a contribuit și la creșterea considerabilă a volumului producției fabricate la întreprinderile cu investiții străine – de 13,7 ori. În urma acestor creșteri a avut de câștigat, în primul rând, populația băștinașă, deoarece volumul realizării mărfurilor și al serviciilor pe piața internă de către întreprinderile cu investiții străine s-a majorat, în anul 2000, de 17,9 ori față de anul 1995 [4, p. 8-9].

Pintre cei mai mari investitori străini în economia Republicii Moldova este compania „Union Fenosa”, care a procurat cele trei rețele electrice și a investit în Moldova peste 40 milioane de dolari SUA; SA „Gazprom” din Federația Rusă, care deține 666,4 mln lei în capitalul statutar al societății mixte moldo-ruse „Moldova-gaz”; compania germană „Sudzucker”, care a procurat acțiunile a patru fabrici de zahăr: Alexandreni, Fălești, Dondușeni și Drochia; compania „Lukoil” din Federația Rusă, care a investit în economia noastră peste 50 milioane de dolari SUA ș.a.

Investițiile străine directe reprezintă nu numai o sursă de capital, ci și o sursă de atragere în economiile receptoare a investițiilor străine și a tehnologiilor avansate în diverse domenii ale economiei naționale, inclusiv pe piața produselor petroliere. Creșterea economică o constituie transferul de tehnologii avansate și know-how, care măresc gradul de calificare a forței de muncă și al eficienței utilizării ei. Inovația tehnologică, actualizarea sectorului productiv în baza progresului tehnico-științific devin factorii decisivi pentru progresul economic în majoritatea țărilor lumii, inclusiv în țara noastră [7, p.27, 37].

De menționat că, în ultimii ani, s-au alocat surse de investiții solide în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a pieței produselor petroliere din R.Moldova. În timpul de față, republica dispune de o rețea dezvoltată a stațiilor de alimentare și depozite cu produse petroliere, cu un număr total de peste 500 de unități, inclusiv 30 de depozite petroliere (tab. 3).

Tabelul 3

Stațiile de alimentare și depozitele cu produse petroliere și gaze, amplasate pe teritoriul Republicii Moldova

Nr. d/o	Denumirea localităților	Stații și depozite la sfârșitul anului 2003					
		Total stații	Inclusiv			Depozite	
			cu petrol	cu gaze	mixte	cu petrol	cu gaz
1	Mun. Chișinău	91	66	13	12	4	1
2	Anenii Noi	14	13	1	-	1	2
3	Criuleni	19	18	1	-	-	-
4	Dubăsari	8	7	-	1	1	-
5	Ialoveni	14	11	1	2	-	-
6	Strășeni	13	8	1	4	-	1
7	Mun. Bălți	16	12	2	2	2	1
8	Sângerei	7	6	1	-	-	-

9	Glodeni	5	4	1	-	-	-
10	Fălești	9	8	1	-	1	-
11	Râșcani	15	14	-	1	-	-
12	Căușeni	7	5	-	2	1	-
13	Ștefan Bodă	5	4	-	1	1	-
14	Căinari	3	1	-	2	-	-
15	Orhei	22	18	4	-	1	-
16	Șoldănești	3	3	-	-	1	-
17	Rezina	6	5	1	-	-	-
18	Telenești	13	9	4	-	-	-
19	Basarabeasca	4	4	-	-	1	-
20	Cimișlia	9	7	2	-	1	-
21	Leova	8	6	1	1	-	-
22	Hâncești	23	18	-	5	1	-
23	Soroca	10	7	1	2	-	-
24	Florești	7	4	1	2	1	1
25	Drochia	9	9	-	-	2	-
26	Sănătăuca	4	4	-	-	-	-
27	Ungheni	17	12	4	1	1	1
28	Nisporeni	11	9	1	1	1	-
29	Călărași	11	9	2	-	1	-
30	Cahul, Cantemir	21	18	2	1	1	-
31	Edineț	19	18	1	-	1	-
32	Dondușeni	11	9	2	-	1	-
33	Briceni	17	15	2	-	1	-
34	Ocnîța	3	2	1	-	1	-
35	Taraclia	9	8	1	-	-	-
36	UTA Gagauzia	30	28	2	-	1	-
În total		493	399	55	39	30	7

Sursa: Hotărârea Guvernului RM din 04.08.03. Anexa 5, Monitorul Oficial nr. 170-172/971 din 08.08.2003 [3]

Cele mai mari companii care activează pe piața petrolieră în Moldova sunt: Lukoil-Moldova, Tîrex-Petrol, Petrom-Moldova, Valiexchîmp, care dispun de cele mai multe benzinării în țară (tab. 4).

Tabelul 4

Companiile cu cele mai multe benzinării în Republica Moldova

Denumirea	2004	2005	Cota în 2004, %	Cota în 2005, %
Lukoil-Moldova	67	79	16,0	17,9
Tîrex-Petrol	69	71	16,4	16,1
Petrom-Moldova	58	71	13,8	16,1
Valiexchîmp	32	38	7,6	8,6
Avante	13	18	3,1	4,1
Gloria-Qvare	8	8	1,9	1,8
Rapira	7	7	1,7	1,6
Derang-plus	7	7	1,7	1,6
În total 8 companii	261	299	62,2	67,8
În total benzinării în RM	420	441	100	100

Sursa: www. eco.md [14].

Drept exemplu poate servi firma „**Lukoil-Moldova**”, care, în baza investițiilor alocate în republică, într-un timp destul de redus, a realizat obiective importante pentru economia țării: s-au construit terminale pentru păstrarea produselor petroliere, stații de alimentare auto cu produse petroliere și gaz, obiective pentru deservirea tehnică a automobilelor, centre moderne de comerț ș.a. Toate acestea joacă un rol important în formarea și funcționarea normală a infrastructurii economiei naționale [5]. Odată cu lărgirea activității firmei și creșterea volumului produselor petroliere importate și comercializate în Moldova, au sporit și sumele vărsate în bugetul republicii în formă de diferite impozite și taxe pe activitatea efectuată. Firma „Lukoil-Moldova” deține o cotă de circa 40% de benzină, motorină și gaze lichefiate importate și comercializate în republică.

O activitate investițională activă promovează în țară și multe alte companii implicate în importul și comercializarea produselor petroliere, precum compania „Petrom-Moldova”, „Tirex-Petrol”, „Valiexchimp”, „Ascom Grup”, „Stati&Co” și altele. Drept exemplu concret de investire în domeniul extragerii, importului și comercializării produselor petroliere poate servi compania **ASCOM**, creată în 1994, pe baza mai multor întreprinderi de diferit profil din Republica Moldova, ca o societate pe acțiuni cu 100% capital privat, ce activează preponderent în industria petrolului și gazelor. Din 1995, „Ascom Grup” și-a extins activitatea în Turkmenistan și la numai trei ani compania avea acolo 100 de sonde din care extrăgeau zilnic 2885 tone de petrol și 3,54 milioane metri cubi de gaze. Din vara anului 2000, Ascom începe să-și mute centrul afacerilor cu petrol în Kazahstan, unde au fost create trei companii moldo-kazahne pentru exploatarea a patru câmpuri petroliere. Numai în primii trei ani, Ascom a reușit să ajungă la o producție zilnică de 1100 tone de petrol și de 3 milioane metri cubi de gaze. Printre proiectele sale se numără și intenția de a construi o conductă petrolieră de la rafinăria RAFO Onești (România) până la Chișinău. S-a încercat să se înceapă importul direct al gazului în Moldova din Turkmenistan (2000-2001) și apoi din Kazahstan (2005-2006), dar de fiecare dată afacerea a fost blocată de Rusia [8, p.37].

De un bun succes se bucură, de asemenea, prima companie transnațională din R.Moldova, compania „**Stati-Holding**”. Holdingul include 35 de companii și întreprinderi, șase dintre care au fost lansate în lumea businessului în anul 2006. Compania nu face doar act de prezență pe piață, ci ocupă o poziție importantă în sferile sale de activitate datorită unui studiu atent de piață și unui management performant. În anul 2006, de exemplu, rulajul financiar a crescut de patru ori. Una dintre cele mai impresionante realizări atât în Republica Moldova, cât și peste hotare, o constituie extinderea geografică a afacerilor [8, p.63-64]. Dacă, până nu demult, compania era antrenată în businessul cu petrol, în asigurări, investiții, farmaceutică, din

2006, Grupul efectuează și operațiuni cu imobil și terenuri. Holdingul include rafinării, uzine de producere a utilajelor petroliere, prestează servicii în energetică, construiește stații de distribuție a produselor petroliere etc. Așadar, dacă Ascom se ocupă de extragerea petrolului și a gazelor naturale, „Stati-Holding” asigură lansarea și distribuția pe piață a produsului finit.

Conform legislației în vigoare, comercializarea produselor petroliere în Republica Moldova este licențiată. Companiile pot dispune de două tipuri de licență: comercializarea cu ridicata și comercializarea cu amănuntul a produselor petroliere. Primii pot comercializa produsele numai din depozite petroliere. Astfel, pe parcursul anului 2003 au realizat importuri și comercializare cu ridicata de benzină, motorină și petrol lampat 45 de agenți economici. Dacă includem și comercializarea păcurii, atunci vor fi 62 de agenți economici, principalii figuranți pe piața en gross a produselor petroliere. Dar de licență de comercializare cu amănuntul pot dispune numai companiile care au în proprietate sau arendează stații de alimentare. Rețeaua de desfacere cu amănuntul a benzinei și motorinei din republică se constituie din 493 de stații de alimentare care aparțin la 188 de agenți economici. Capacitatea totală de alimentare a stațiilor înregistrate este de circa 77,9 mii alimentări/zi, iar capacitatea totală de stocare a acestora este de circa 51,4 mii m³. Din totalul de stații 132 aparțin direct importatorilor. În municipiul Chișinău sunt amplasate 91 de stații de alimentare sau 18% din numărul total și 5 depozite (4 de petrol și 1 de gaze) [11, p.42]. Conform schemei de amplasare a stațiilor de alimentare aprobate de Guvern, în republică până în anul 2010 numărul stațiilor de alimentare se va dubla și va ajunge la 808 stații. Majoritatea stațiilor urmează a fi amplasate în zonele rurale.

Se poate afirma că dezvoltarea rețelei de desfacere cu amănuntul a produselor petroliere nu numai că are efecte pozitive asupra pieței, asupra gradului de satisfacere a cererii consumatorilor, dar prezintă și o constrângere în plus pentru cei care încearcă să distribuie produsele de contrabandă. Tot în acest scop a fost implementat sistemul automatizat de evidență a produselor petroliere, care presupune și dotarea tuturor stațiilor de alimentare cu aparate de casă cu memorie fiscală. Acest sistem este menit să asigure o monitorizare eficientă a aprovizionării cu produse petroliere de bază și a desfacerii acestora pe teritoriul R. Moldova.

În extinderea pieței cu produse petroliere un rol deosebit îl va avea **terminalul (portul) de la Giurgiulești** – [13]. – *singura ieșire la Dunăre a Republicii Moldova. Astfel, țara noastră va beneficia de o deschidere mai mare în relațiile economice și de o reducere a dependenței energetice de Federația Rusă.*

Un proiect cu o istorie agitată. La acest proiect autoritățile au început lucrul încă în ianuarie 1995, prin crearea întreprinderii mixte „Terminal”, în care statul deținea 41% de acțiuni – întreprinderea elenă Technovax – 39% și Banca Europeană pentru Recon-

strucție și Dezvoltare – 20%, de la care SA „Terminal” a luat un credit în valoare de 25,5 milioane de dolari. În urma dificultăților financiare cu care s-a confruntat compania, proiectul de construcție a Terminalului a fost sistat. În iunie 2001, BERD a declarat S.A. „Terminal” în stare de faliment. La un an după aceasta, au fost găsiți alți investitori. În 2004, a fost semnat un acord de investiții cu trei companii din Azerbaidjan: *Azpetrol, Azertrans și Azpetrol Refinery*. Până astăzi, compania „Azertrans” a investit în Terminalul petrolier Giurgiulești mai mult de 18 milioane de dolari, restituind inclusiv datoria față de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare. Terminalul va avea o capacitate de stocare de un milion tone de motorină și benzină. În anul 2006, de exemplu, în R.Moldova s-au consumat 1,3-1,4 mil. tone de combustibil.

Petrolul va fi transportat în Moldova, în acest Terminal, pe cale maritimă. Importul îl va asigura investitorul. Însă, coordonând acțiunile conform acordului interguvernamental, evident că petrolul va veni din acele țări unde este mai calitativ și mai ieftin. La prima etapă ar putea veni din Azerbaidjan și Kuweit, cu care Republica Moldova are deja înțelegeri preventive, precum și din alte țări. Deși, pentru prima dată, petrolul va fi importat din altă parte decât din Federația Rusă. Darea în exploatare a Terminalului petrolier Giurgiulești va fi o lovitură puternică pentru „economia tenebră” în afacerile cu petrol din R.Moldova, dar și pentru cei care concurează pe piața petrolieră din țară, creându-se, de fapt, o concurență sănătoasă în acest domeniu.

Planuri de viitor. Construcția unui port de marfă și pentru pasageri la Giurgiulești este a doua etapă a proiectului investitorilor din Azerbaidjan. De asemenea, va fi construită o fabrică de prelucrare a țițeiului cu o capacitate de până la două milioane de tone și lansată o rețea de 50 de benzinării pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Toate acestea vor fi funcționale în doi-trei ani, cu investirea a 250 milioane de dolari și crearea a 2500 locuri noi de muncă.

Totodată, în planurile de viitor se află și construcția unei centrale termoelectrice în localitatea Burlăceeni din raionul Cahul, cu o capacitate de 400 megawați, și construcția unei autobane, care va lega cea mai de sud localitate – Giurgiulești, cu cea mai de nord – Criva. Se consideră că construcția Terminalului petrolier și a portului va schimba foarte mult viața localităților respective. În primul rând, vor fi locuri de muncă în care vor fi angajați localnici. Aceasta, asemenea unui potențial agent economic va contribui esențial la formarea bugetului local. Va fi o zonă economică liberă, unde cu timpul vor veni mulți rezidenți. Va fi o colaborare reciprocă între Ucraina, România și R.Moldova.

Dublă importanță. Potrivit opiniei experților, realizarea Proiectului Terminalul Giurgiulești are o dublă importanță pentru Republica Moldova, pe lângă faptul că va stimula prosperarea zonei de sud, mai puțin dezvoltată, a țării. În primul rând, Moldova este o țară închisă terestru. Și realizarea proiectului

va permite o deschidere maritimă pentru R.Moldova. Pentru că țările închise terestru, de fapt, sunt țări sărace în cea mai mare măsură. Acum marja de manevră în comerțul internațional al Republicii Moldova este foarte mică. În al doilea rând, Terminalul este foarte important pentru securitatea energetică a Moldovei: el va permite importarea unor resurse petroliere alternative pe căi alternative.

Din studiul efectuat, rezultă că Guvernul Republicii Moldova, în ultimii ani, a mutat accentul în politica investițională de stat de pe atragerea creditelor externe pe atragerea investițiilor străine directe în economia națională. Și totuși, până în prezent, lansarea acestor investiții în economia țării rămâne la un nivel scăzut. *Nivelul insuficient al atragerii investițiilor străine directe în R.Moldova este determinat de mai mulți factori, cei mai importanți fiind:*

- instabilitatea politică generată de problema Transnistriei și prezența pe teritoriul republicii a armatei Federației Ruse;
- raporturile tensionate dintre forțele politice interne;
- politica fiscală nefavorabilă pentru o largă desfășurare a activității economice;
- corupția, care a împânzit viața economică a țării;
- birocrațismul din aparatul administrativ care, la rândul său, duce la extinderea corupției în întreaga societate.

În scopul asigurării unei politici active de atragere și promovare a investițiilor străine directe în țară, trebuie asigurată stabilitatea politică și perfecționat mediul de activitate economică, ceea ce implică continuarea reformelor economice, promovarea de mai departe a privatizării, menținerea stabilității macroeconomice, reglementarea veniturilor, aplicarea unei politici fiscale adecvate etc. În scopul atragerii active a investițiilor străine directe în economia națională, *propunem să se acorde stimulente investitorilor (atât străini, cât și autohtoni) strategici, care au investit sume de capital considerabile în economia națională:*

- investitorii care au investit în fondurile fixe ale întreprinderilor și/sau în dezvoltarea infrastructurii economiei naționale un capital echivalent cu cel puțin 10 mln. dolari SUA să fie scutiți de plata impozitului pe profitul obținut pe un termen de 5 ani;
- investitorii care au investit în fondurile fixe ale întreprinderilor și/sau în dezvoltarea infrastructurii economiei naționale un capital echivalent cu cel puțin 25 mln. dolari SUA să fie scutiți de plata impozitului pe profitul obținut pe un termen de 10 ani.

Includerea acestor facilități în legislația republicii ar putea atrage în economia națională investiții de proporții considerabile.

Strategia atragerii și promovării investițiilor străine directe trebuie să includă un program larg de

îmbunătățire a imaginii Republicii Moldova atât din punctul de vedere al amplasării ei teritoriale, ca centru de legătură dintre spațiul de est și cel occidental, cât și cel al potențialului natural, uman și tehnic, favorabil pentru atragerea investițiilor străine directe.

Realizarea propunerilor menționate, în opinia noastră, ar contribui la schimbarea esențială a atitudinii investitorilor străini față de R.Moldova și ar asigura o creștere considerabilă a investițiilor străine directe atrase în economia națională.

Bibliografie:

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova. Gh.: Statistica, 2006. – 560p. și din anul 2007. – 560p. (p. 356.)
2. Legea Republicii Moldova „Cu privire la investițiile străine” nr. 998-XII din 01.04.1992, MO al RM nr. 4 din 30.04.1992.
3. Hotărârea Guvernului R.M. din 04.08.03., Anexa 5, Monitorul Oficial nr. 170-172/971 din 08.08.2003.
4. Ciornâi N. *Investițiile străine și impactul lor asupra performanței economice a Republicii Moldova*. Autoreferat al tezei de doctor în economie. Ch., 2001, p.8-9
5. Ciornâi N. *Tranziția la economia de piață și investițiile străine în Republica Moldova*. Ch., Ed. Prut Internațional, 2002, 303 p.
6. Ciubotaru M. *Optimizarea macroeconomică în Republica Moldova: elaborarea sistemului de simulare*. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în economie. Chișinău, 2000, p.11.
7. Chistruga B. *Integrarea postbelică a țărilor Europei Centrale și de Est: Aspecte teoretico-aplicative*. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în economie. Chișinău, ASEM, 2006. – 47p. (p.27,37).
8. Revista editată de ELITA MEDIA și VIP MAGAZIN. *Cei mai influenți 50 de moldoveni*. Ch. 2006.
9. Roșca P. *Economia întreprinderii*. Manual. ULIM – Ch., 2004, p.154-171.
10. Roșca P. *Republica Moldova are nevoie de investiții*. În culegerea „Procesele investiționale din Republica Moldova”. Simpozion internațional, 4-5 decembrie 2002, Chișinău, Ed. Dep. Ed.–Poligr. ASEM, 2002, 218p. (p. 64-69).
11. Roșcovan M ș.a. *Studiu privind evaziunea fiscală și contrabanda cu produse petroliere în Republica Moldova*. Ch., 2004, p.42.
12. Zamăn Gh., Vilenu G. *Procesele investiționale și economia în tranziție a României*. București; Economistul, nr. 110-113, 1998.
13. http://www.bbc.couk/romania/news/story/2006/02/0602221_giurgiulesti_moldova.shtml
14. www.eco.md

PROBLEME ALE CREȘTERII ECONOMICE ȘI INFLUENȚA UNOR FACTORI ASUPRA STABILITĂȚII ECONOMICE

*Cercet. șt. sup. AȘM Vladimir CUCIREVII,
lect. sup. dr. ASEM*

The obtainment of the economical stability in the Republic of Moldova within the period of 2000-2006 years is due to the contribution of some sectors from the sphere of production to the economical growth, the stabilization of the situation on ISC markets, the rise of demand on the internal market, including the growth of remittances send by the citizens from the Republic of Moldova who work abroad. It is necessary to use the elements of the budgetary-fiscal and credit-monetary policies on a large scale in order to assure propitious conditions for the reanimation of the production sector.

Reformele economice și transformările structurale ce au avut loc pe parcursul anilor '90 ai secolului trecut au permis sectorului întreprinzător al Republicii Moldova să răspundă pozitiv la cererea internă și internațională în curs de ascensiune. Întreprinderile din sectorul industrial au avut experiența unei creșteri sănătoase în producere, în special, în domeniile de prelucrare alimentară, textile și producerea vinicolă, pe când creșterea înregistrată în rândul întreprinderilor prestatoare de servicii a fost și mai rapidă. Numai în sectorul agricol, unde reformele au fost tergiversate, creșterea a rămas stagnată.

Situația din sectorul industrial al economiei este determinată de activitatea întreprinderilor din industria prelucrătoare, cărora le revine, în medie, 82,4% din volumul total de producție (în prețuri comparabile), obținut de întreprinderile cu activități industriale principale.

Valoarea adăugată s-a impus ca un instrument util de măsurare a rezultatelor economice efective atât la nivelul unităților, cât și la cel al economiilor.

Datele tabelului 1 demonstrează că valoarea adăugată creată în sfera serviciilor are o contribuție semnificativă la Produsul Intern Brut. În anul 2005,

ponderea serviciilor în PIB a constituit 53,8%, în anul 2006 – 56%. Ca rezultat al creșterii cu ritmuri mai înalte

a valorii adăugate, create în sfera serviciilor, ponderea acestora în industrie, în agricultură se diminuează.

Tabelul 1

Resursele Produsului Intern Brut

Activități economice	Mil. lei, prețuri curente						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Resurse							
Valoarea adăugată brută	14022	16773	19689	23523	27518	31616	36669
Bunuri – total	6684	7836	642	9922	1102	12111	12963
Agricultura, economia vânatului, silvicultura și pescuitul	4071	4271	4742	5062	5633	6175	6636
Industria – total	2614	3564	901	4860	5468	5936	6327
Exploatarea carierelor	26	36	50	70	106	114	230
Industria prelucrătoare	2281	3005	3352	4265	4651	5022	5304
Energie electrică, gaze și apă	308	523	499	524	712	770	793
Servicii – total	7717	9370	11510	14248	17146	20262	24699
Construcții	433	584	665	812	1101	1257	1730
Comerțul cu ridicata și cu amănuntul, reparația autovehiculelor	2003	2287	2488	2967	2384	3929	4583
Transport și comunicații	1528	1974	2255	2977	3780	4604	5343
Alte servicii	3754	4525	6102	7492	8880	10473	13043
Serviciile intermediarilor financiari măsurate indirect	-380	-433	-463	-647	-730	-757	-993
Impozite nete pe produs și import	1998	2279	2867	4036	4154	6036	7400
Produsul Intern Brut	16020	19052	22556	27610	32032	37652	44069

Sursa: BNS

Deși creșterea mai rapidă a fost însoțită de o rentabilitate sporită, nivelul **activității investiționale** a rămas redus – doar 11% din toate întreprinderile realizează vreo formă de investiții pe parcursul redresării economice. Totodată, mai multe firme au reușit să majoreze producția prin sporirea utilizării capacităților încăperilor și echipamentelor existente. Drept consecință, productivitatea a crescut considerabil, însă generarea locurilor de muncă în economie a rămas insuficientă.

Eficiența economică a întreprinderilor, în cea mai mare măsură, se determină de alocațiile mijloacelor lor în investițiile directe, ce includ cheltuieli efectuate pentru lucrări de construcții, de instalații și de montaj, pentru achiziționarea de utilaje, mijloace de transport, alte cheltuieli destinate creării de noi mijloace fixe pentru dezvoltarea, modernizarea, reconstrucția celor existente.

Investițiile la nivel național sunt caracterizate de indicatorul *rata investiției*, exprimată în procente ale efortului național de investiție în raport cu bunurile care au fost produse.

Complexitatea internă a sistemului economic național și situarea lui într-o ambianță socio-economico-ecologică generează influențe complementare asupra factorilor de producție, considerați **factori cu acțiune mediată**. În principal, în această categorie se includ: rata investițiilor, cheltuielile de cercetare-dez-

voltare, politica financiară, monetară, bugetară și fiscală statală, capacitatea de absorbție a pieței interne, schimburile internaționale, politica ecologică.

Rolul principal în dezvoltarea economică a țării îi revine sectorului nestatal, fapt care denotă tendințe progresive în schimbările structurale ale economiei naționale. În anul 2006, volumul investițiilor în capitalul fix s-a majorat față de anul 2000 de 5,4 ori. De menționat că circa 60% din volumul investițiilor în capitalul fix sunt efectuate din sursele proprii ale agenților economici.

Cea mai mare parte a investițiilor în capitalul fix este îndreptată spre industria prelucrătoare, în medie pe trei ani: 20% – în totalul investițiilor; 13% – în comerțul cu ridicata și cu amănuntul; 24% – în transporturi și comunicații. Nivelul scăzut de investiții în agricultură (6% din toate investițiile) este nesatisfăcător pentru dezvoltarea infrastructurii în sectorul real și sfera socială la sate și influențează negativ creșterea economică în acest sector. Nivelul redus al infrastructurii în spațiul rural și al serviciilor de extensiune prestate în sectorul agricol este deosebit de îngrijorător.

Contribuția investițiilor pentru obținerea creșterii economice are o influență deosebită. Relansarea economiei nu a adus schimbări cardinale în situația investițională – rata investiției în capitalul fix a fost doar cu 2,7 puncte procentuale mai mare în comparație cu anul 1990.

Rata investițiilor în Republica Moldova

	Valoarea în prețuri curente			2004 în % față de 2003	2005 în % față de 2004	2006 în % față de 2005
	2004	2005	2006			
Produsul intern brut, mil. lei	32032	37852	44069	107,4	107,5	104,0
Investiții în capitalul fix din contul tuturor surselor de finanțare, mil. lei	5140,0	7189,1	9580,4	108,0	112,0	117,0
Inclusiv lucrări de construcție-montaj, mil. lei	2548,1	3406,4	4913,6	134,0	105,6	119,6
Rata investițiilor, %	16,0	18,9	21,7	-	1,18 p.p.	1,14 p.p.
Finanțarea investițiilor în capitalul fix din contul bugetului republican, mil. lei;	153,7	405,7	460,7	202,0	263,8	113,5
bugetelor locale, mil. lei;	288,3	315,9	458,8	230,0	109,6	145,2
mijloacelor proprii ale agenților economici, mil. lei.	3151,9	4434,2	5582,3	124,0	140,7	125,9
Mijloacele populației, mil. lei	125,4	168,4	186,6	95,4	134,3	116,3
Mijloacele investitorilor străini, mil. lei;	1056,8	1414,0	1923,0	177,6	133,8	136,9
altor surse, mil. lei;	363,8	451,2	969,2	171,4	124,0	221,6
din care credite bancare, mil. lei	240,1	364,9	865	-	151,4	237,0

Realizarea unei creșteri economice durabile este legată de elaborarea și efectuarea unei strategii adecvate bugetare, care ar armoniza politica fiscală, politica cheltuielilor de stat, inclusiv în sfera investițiilor de stat și a achizițiilor publice, strategia datoriei de stat internă și măsurile adecvate pentru finanțarea deficitului bugetului de stat.

Pentru a extinde baza fiscală și a majora veniturile fiscale de la impozitarea directă, statul a început să reducă ratele impozitelor. Reducerea ratelor impozitelor trebuie însoțită de eforturi în vederea lărgirii bazei fiscale prin simplificarea structurii impozitelor, reducerea scutirilor de la impozite și continuarea îmbunătățirii administrării impozitelor și mecanismelor de aplicare.

Statul a concentrat eforturi pentru sporirea cheltuielilor, asigurarea programelor sociale, care au fost reduse în perioada anilor '90 ai secolului trecut – în vârstă, sănătate și protecție socială. Cheltuielile pentru investiții publice și servicii economice au rămas totuși „comprimate”. *Folosirea activă a mecanismului fiscal-bugetar necesită:*

- reglarea integrală a sistemului de impozitare și plăți, luând în considerare cota rațională a impozitelor și plăților în PIB, starea mijloacelor circulante și a contului de decontare a subiecților activității economice;
- orientarea strategică spre micșorarea cotelor impozitelor indirecte la mărfurile pieței de consum în scopul stabilizării prețurilor;
- diversificarea facilităților privind impozitul pe venit al persoanelor fizice și juridice, cu pune-

rea accentului pe facilitățile investiționale;

- activizarea folosirii creditului impozabil investițional în baza extinderii formelor sale, în particular, din contul acordării creditului impozabil investițional, a formei participării statului la finanțarea investițiilor capitale efectuate (dacă ele sunt realizate cu folosirea utilajului autohton).

În sfera cheltuielilor și a achizițiilor de stat, *în promovarea politicii financiare, este necesară orientarea spre mărirea cheltuielilor pentru:*

- asigurarea garanțiilor pentru creditele cu participarea prin cote a bugetului la finanțarea proiectelor de re tehnologizare a întreprinderilor în care statul deține o parte de acțiuni;
- includerea mijloacelor din buget (cu cota determinată) la finanțarea unui șir de obiecte din construcții, care determină prioritățile strategice ale economiei naționale.

Aceasta va da posibilitate de a spori încrederea investitorilor în instituțiile puterii de stat și va crea condiții pentru atragerea investițiilor autohtone și străine. Este oportun să se determine nomenclatorul programelor de stat cu caracter investițional, cheltuielile cărora se includ obligatoriu în devizul de cheltuieli al bugetului anului respectiv.

Ignorarea funcțiilor dezvoltării și readucerea politicii bugetare la întrebări formale – fără deficitul bugetar, micșorarea cheltuielilor, consolidarea fondurilor nebugetare etc. o lipsește pe aceasta de un scop bine direcționat, iar pe stat – de un instrument important al asigurării creșterii economice. **Po-**

sibilitățile politicii bugetare trebuie folosite pe larg pentru stimularea activității investiționale și inovaționale, restructurarea și modernizarea economiei în baza noului regim tehnologic.

Linia strategică spre minimizarea cheltuielilor bugetare, în calitate de obiectiv al politicii economice, se află într-o contradicție dură nu numai cu necesitatea asigurării convenite a funcțiilor de stat, dar și cu tendințele globale de ridicare a rolului statului în dezvoltarea socio-economică. De pe pozițiile politicii moderne și a teoriei creșterii economice, ieșirea din criză și noua creștere economică este imposibilă **fără direcționarea politicii bugetare de stat spre stimularea maximală activă a investițiilor și inovațiilor**. Pentru aceasta se folosesc atât instituțiile directe de stat, cât și stimularea indirectă a investitorilor, inclusiv pe calea oferirii garanțiilor de stat.

Un rol important în creșterea investițiilor, în condițiile economiei dezechilibrată, îl joacă institutele de dezvoltare. Cu ajutorul bugetului, statul poate spori cererea finală, influențând depășirea „depresiei”. Anume așa a fost asigurată ieșirea din „marea depresie”, restabilită gospodăria națională după război, dezvoltarea rapidă a noilor țări industriale.

Trebuie să ne dezicem de politica ofertei bănești „prin normarea masei bănești”, având în vedere dovezile influenței depresive a acestei politici în condițiile actuale. Evident, prin imposibilitatea planificării argumentate a creșterii masei monetare, în condițiile determinării inexacte a cererii pentru leul moldovenesc și demonetizării sectorului real al economiei, propunerea acestei politici monetare va însemna păstrarea tuturor consecințelor: neplăților, dobânzilor ridicate și neaccesului la sfera de procurare a creditelor, precum și a nivelului extrem de mic al investițiilor în sfera de producere. **Masa monetară** este influențată și de suma plăților, și volumele operațiilor Guvernului cu BNM, extinderea emisiei obligațiilor de stat din partea Guvernului și a obligațiilor din partea Băncii Naționale și atragerea de către BNM a depozitelor băncilor comerciale. Fiecare dintre aceste măsuri mărește cererea de bani și limitează oferta lor, duce la ridicarea artificială a ratei dobânzii, provoacă emisia de bani neasigurată, creează bariere suplimentare pentru aflusul de bani în sectorul real al economiei și subminează, în perspectivă de durată medie, stabilitatea sistemului financiar.

Politica monetar-creditară, scopul căreia îl constituie stabilitatea economică, este necesar a fi efectuată nu numai în limitele unei legături puțin efective: „comprimarea masei monetare – micșorarea deficitului bugetar relativ – scăderea cererii – micșorarea inflației”, dar și în sistemul „acumularea capitalului – extinderea cererii – creșterea veniturilor bugetare – reducerea deficitului bugetar – micșorarea inflației”. Politică de stabilizare trebuie începută cu „asanarea” finanțelor întreprinderilor și a ramurilor, formarea și folosirea direcționată a potențialului investițional de

producere, compensarea și acumularea capitalului pe baza tehnologiilor noi.

Politica macroeconomică e chemată să asigure condiții favorabile pentru soluționarea problemelor nominalizate, garantând, în primul rând, avantajul activității de producere și, de asemenea, un climat investițional și inovațional normal. Această politică trebuie să favorizeze ridicarea posibilităților de concurență a producătorilor autohtoni, evitarea dezintegrării economiei, normalizarea circuitului bănesc și a circuitului capitalului în sfera de producere, atingerea și susținerea proporțiilor de prețuri favorabile creșterii producerii și altor parametri ai mecanismului de gospodărire.

O direcție strategică importantă atât pentru economie, în general, cât și pentru bănci, în particular, este reorientarea politicii monetar-creditară spre inițierea acțiunilor active ale creditării sectorului real. Se are în vedere stoparea încercărilor de asigurare a stabilității financiare cu credite externe, pe când mijloacele libere ale băncilor, întreprinderilor și populației sunt atrase mai mult în sfera serviciilor, comerțului și în cea a creditelor interbancare.

Asigurarea echilibrului cererii și ofertei banilor și, corespunzător, soluționarea problemei deficitului masei monetare în circulație, sunt legate direct de perspectivele introducerii regimului diminuării consecvente a taxei de refinanțare a Băncii Naționale, dar pe lângă aceasta - și ridicării cererii subiecților sectorului real la mijloacele împrumutate. Efectul administrării acestei măsuri constă în reanimarea circulației de mărfuri și creșterea necesității ei obiective în masa de bani. În plus, activizarea procesului de acumulare bănești în toate sectoarele economiei va contribui la încetinirea vitezei de rotație a masei monetare și neutralizarea efectului inflaționist al expansiei monetare.

Este necesar a face o sortare între următoarele **posibile direcții ale dezvoltării structurii sistemului bancar**, luând în considerare perspectivele dezvoltării economiei naționale:

1. Stabilirea supravegherii dure din partea BNM a băncilor comerciale;
2. Concentrarea capitalului bancar prin procedura inițierii și accelerării falimentului, diferitelor forme de asociere etc. (nu este cazul de a reduce rolul băncilor mici și mijlocii în dezvoltarea concurenței și reflectării intereselor diferitelor grupe de clienți);
3. Perfecționarea structurii sistemului bancar, crearea băncilor de tip nou, așa-numitele bănci de dezvoltare sau bănci investiționale (această cale poate fi realizată într-o formă specială – prin mecanismul creării băncilor de stat);
4. Sistemul asocierii flexibile a băncilor în grupe bancare, orientate spre creditarea proiectelor investiționale mari.

Extinderea bazei de cercetare a tuturor factorilor, inclusiv – de restructurare, care prevede dezvoltarea ramurilor prioritare ale economiei susținute de investi-

ții și sursele de finanțare a lor, sistemul creditar-mone-tar, cursul valutar, politica bugetar-fiscală vor contribui la creșterea economică în perioada de durată medie.

Bibliografie:

1. Anuarele BNS, 2004, 2005, 2006, 2007.
2. Глазьев С. *Проблемы прогнозирования макроэкономической динамики*. Ж. РЭЖ, N.4, 2001;
3. Dinu Marin, Cristian Socol, Marius Marinaș. *Economie Europeană*. București: Editura Economică, 2004, 320 pag.
4. Coralia Angelescu, Ileana Stănescu, *Politica de creștere economică*. Editura Economică, 2004, 175 pag.

PRIORITĂȚILE STRUCTURALE DE RAMURĂ – UNUL DINTRE INDICATORII GLOBALIZĂRII

Conf. univ. dr. Tatiana PÎȘKINA, ASEM

This work reflects the results of analysis of the problems related to the structural priorities as well as to the mechanisms of their realisation within developing countries, in particular in the Rep. of Moldova, in the context of gradual impact of Globalization . We suggest that in order to survive under various pressures of the Globalization process each and every developing country must go with the stream remaining within the vector of global structural dynamics directed to the transition to economics targeting innovation.

Unul dintre procesele de bază ce au loc în sistemul unitar al economiei mondiale îl constituie procesul de globalizare. Globalizarea intensifică neuniformitatea dezvoltării economice și concurența între state. Totodată, în condițiile globalizării se accelerează procesele integrării crescânde a economiilor naționale în mișcarea lor spre o piață mondială unitară.

Stabilitatea mondială se conturează în jurul celor mai mari și puternice „poluri”. Pe continentul nostru un astfel de pol, evident, este Uniunea Europeană (UE), cu potențialul ei politic și economic în creștere. Integrarea europeană exercită o anumită influență asupra dezvoltării politice și social-economice a Republicii Moldova. Pentru țara noastră, integrarea în UE este considerată drept un obiectiv de lungă durată. Astfel, pe parcursul viitoarei perioade R. Moldova trebuie să obțină succese reale în dezvoltarea social-economică și constituirea unei economii competitive. Pentru realizarea acestor sarcini, în opinia noastră, este necesară schimbarea priorităților structurale ale economiei.

Considerăm că, în condițiile globalizării, trebuie pus accentul pe prioritățile structurale mondiale, căci anume acestea, în opinia noastră, constituie indicatorii globalizării ca fenomen nou, deoarece influențează asupra volumului producției mondiale, comerțului mondial și a posibilităților țărilor lumii de integrare. Pe baza cercetării de către autor a dinamicii, tendințelor și influenței prioritățile structurale mondiale asupra dezvoltării economice a societății și, în particular, a supraviețuirii țărilor în dezvoltare în condițiile globalizării, ca un nou fenomen, au fost trase următoarele concluzii:

1. Dezvoltarea economică a societății este logic să ne-o imaginăm ca pe o ascensiune conse-

cutivă pe treptele unei „scări structurale”: de la economia bazată pe factori – la economia bazată pe cunoștințe sau, utilizând elementele teoriei stadiilor de creștere a lui M.Porter, – de la stadiul factorial la stadiile impulsionate de investiții, apoi de inovații și, în sfârșit, de avuție. Acest proces, de regulă, este însoțit de transformările structurale de ramură și de schimbarea priorităților structurale ramurale într-o anumită succesiune – de la extragerea și prelucrarea materiei prime, la producerea mărfurilor ce necesită un volum mare de materiale și muncă, apoi de capital, tehnică, apoi la cele scientofage și, în final, la cercetări și elaborări.

2. Acest model specific de mișcare în sus (spre o nouă calitate a dezvoltării) pe treptele „scării structurale” reflectă, după părerea noastră, traiectoria-etalon (sau caracterul de vector) a dezvoltării structurale mondiale.¹
3. Trecerea, în dezvoltarea societății, la o nouă treaptă a „scării structurale” este fixată de un indicator original, rolul căruia îl îndeplinesc prioritățile structurale de ramură ale economiei mondiale. Acestea reprezintă și indicatorii globalizării ca un fenomen nou, deoarece influențează nemijlocit nu numai asupra indicatorilor cantitativi (volumul producției mondiale, al comerțului internațional), dar și calitativi ai dezvoltării economice, precum și asupra posibilităților de integrare a țărilor lumii.

¹ Formularea autorului

De ce anume prioritățile structurale le considerăm unul dintre elementele-cheie de influență asupra economiei? Structura de ramură a economiei constituie "fundamentul" de dezvoltare a oricărui sistem economic. Stabilitatea și calitatea acestui "fundament", respectiv durabilitatea și calitatea dezvoltării economice, sunt determinate de prioritățile structurale, adică de preferințele strategice în repartizarea factorilor-cheie ai creșterii economice: capitalul (C), munca (M), tehnologiile în unele sau altele ramuri și sfere de activitate (definiția ne aparține).

Între prioritățile structurale și creșterea economică există o interconexiune funcțională (exemplul R.Moldova și al multor altor țări în dezvoltare): fără schimbarea priorităților structurale este imposibilă o creștere economică durabilă (în asemenea caz, poate avea loc o creștere fără dezvoltare). În alte cazuri (de exemplu, în țările dezvoltate), prioritățile structurale se schimbă în urma creșterii economice.

Structura economiei influențează asupra volumului produsului intern brut (PIB), deci și asupra nivelului de viață al populației; determină posibilitatea de ieșire pe piețele externe și, respectiv, structura balanței de plăți și competitivitatea unei sau altei țări.

4. Pentru caracterizarea fenomenului de globalizare, noi sugerăm utilizarea metaforei "fluxului" extensiv, care determină direcția dezvoltării (mișcării) economice a oricărei țări în cadrul economiei globale unitar-închise. Noi propunem următoarea definiție a globalizării: **globalizarea este procesul cumulativ al transformărilor economiilor naționale (statelor naționale) în segmente în dezvoltare, reciproc legate, structural unidirecționate, ale pieței mondiale unice (spațiu unitar mondial).**

Noi considerăm că vectorul dezvoltării structural-mondiale este indicatorul orientării proceselor de globalizare și un semnal specific pentru economiile naționale în alegerea strategiei de dezvoltare social-economică din punctul de vedere al supraviețuirii optime a unei sau altei țări în condițiile globalizării. Vectorul (sau orientarea) dezvoltării structural-mondiale, propunem să fie examinat ca o traiectorie-etalon a dezvoltării structurale mondiale pentru economiile naționale în condițiile globalizării. Vorbind despre segmentele în dezvoltare, reciproc legate, structural unidirecționate, ale pieței mondiale unice, noi nu considerăm că globalizarea duce la unificarea tradițiilor economice, politice, culturale și a altor forme ale activității de stat în întreaga lume, deși un asemenea punct de vedere este susținut de un șir de economiști, precum Boli J., Thomas G.M., Ramirez F.O., Meyer J.W. etc. Dimpotrivă, noi suntem adepții opiniei a celor autori care consideră că globalizarea trebuie percepută ca un fenomen dialectic, când procesele ce au loc într-o regiune îndepărtată deseori duc la procese foarte bune sau chiar

contrarii în alta și de aceea, în condițiile globalizării, trebuie să existe stiluri naționale diferite în politica inovațională, comercială și socială.

În ce privește politica structurală, presupunem că orice țară, în special cea în dezvoltare, care a nimerit în categoria celor „globalizate”, pentru a supraviețui în acest „flux”, trebuie să se „miște după curs”, adică în albia dinamicii structurale mondiale, respectând caracterul de vector (sau orientarea) dezvoltării structural-mondiale. În opinia noastră, prin intermediul priorităților structurale se pune baza aceluia ansamblu de cerințe internaționale față de competitivitate, care permite statelor naționale să supraviețuiască în condițiile proceselor de globalizare ce decurg intensiv.

5. În condițiile globalizării, caracterul de vector al dezvoltării structural-mondiale reflectă tranziția sistemului economic internațional la economia inovațional-orientată.
6. Trecerea la economia inovațional-orientată presupune pentru fiecare țară aparte corectarea priorităților ei structurale de ramură în corespundere cu caracterul de vector al dezvoltării structural-mondiale. Deosebit de importantă este această corecție pentru țările în dezvoltare, fiindcă dinamica structurală a țărilor în curs de dezvoltare coincide cu dinamica structurală mondială.
7. Este posibil, în țările în dezvoltare, inclusiv în R.Moldova, a orienta prioritățile structurale spre economia inovațională? Din punctul nostru de vedere – da. Aici apar două întrebări: "De ce este posibil?" și "Cum de făcut real aceasta?" Răspunsul pozitiv la prima întrebare se explică prin mai multe cauze. Una dintre ele este legată de faptul că, pornind de la logica internă a dezvoltării economiei mondiale ca un sistem unitar, ce presupune transmiterea „codului genetic” (A.Smith, K.Menger), neschimbat sau transformat (T.Maltus, T.Veblen), se poate concluziona despre prezența „mecanismul memoriei genetice” (formularea autorului) în dezvoltarea economiilor diferitelor țări ca un subsistem al economiei mondiale unice. Pornind de la aceasta, putem susține că, în condițiile globalizării, pentru țările în curs de dezvoltare este acceptabil modelul dezvoltării structurale cu parcurgerea concomitentă a treptelor principale ale „scării structurale” pe baza „inoculării” elementelor inovaționale (sau cvaziinovaționale) separate în anumite „trepte” ale acesteia. În acest context, menționăm că „drumul” de la stadiul factorial la stadiul impulsional de investiții, iar apoi și de inovații, a fost deja o dată parcurs de către unele țări în dezvoltare. De exemplu, Moldova, în 1990, a parcurs anumite trepte ale „scării structurale” și s-a apropiat îndeaproape de stadiul impulsional de inovații.

În Republica Moldova, până în anii '90 ai sec. trecut, s-a dezvoltat intensiv complexul ramural de construcție a mașinilor, care constituia baza orientării industrial-agrară a economiei naționale și asigura dezvoltarea prioritară a ramurilor științifice ale industriei. Dar, după declinul ciclic îndelungat (1991-2000), țara s-a trezit „aruncată” într-un stadiu mult mai jos, cel factorial, ceea ce s-a răsfrânt în micșorarea nivelului potențial al producției, deformări negative ale structurii de ramură a economiei, legate de de-industrializarea ei și schimbarea statutului din țară industrial-agrară în agrar-industrială. Totodată, „mecanismul memoriei genetice”, ce se referă la mișcarea de la stadiul factorial la cel investițional, iar apoi și la cel inovațional, a rămas. S-au păstrat și anumite priorități concurențiale comparative pentru dezvoltarea acestor ramuri (care treptat dispar), de exemplu: forța de muncă calificată și ieftină, precum și unele elemente ale bazei material-industriale.

În prezent sunt necesare anumite eforturi pentru renovarea clusterului ramurilor înalt-tehnologice, științifice, pe contul unei noi baze tehnologice (inovaționale și cvaziinovaționale).

Pentru conducerea acestui proces poate fi utilizată experiența Chinei, care a reușit destul de repede să creeze noi ramuri în industria grea, inclusiv electronică și auto, ce au devenit componentele structurale de bază ale PNB. Aproape cu 20 de ani în urmă, în China nu exista construcția de mașini. Nu se produceau automobile. Ideea principală, pusă la baza reglementării de stat a dezvoltării structurale a țării, a constat în delimitarea abordărilor antreprenoriatului mic și mare, adică dacă era vorba de businessul mic, atunci întreprinzătorului i s-a oferit libertatea acțiunilor. Dar pentru dezvoltarea businessului mare trebuiau bani alocați de stat. Deci anume la nivel de stat se decidea ce întreprinderi și din care ramură trebuie dezvoltate.

Dezvoltarea construcției de mașini a fost anunțată prioritate națională. Evident, pentru „alinieră” la structura ramurală a PIB-ului, unei așa ramuri mari și tehnologice-înalte îi era necesară colaborarea cu vreo companie străină. În cazul Chinei, aceasta a fost Volkswagen, care a început să lucreze paralel cu întreprinderea de stat. Chinezii au folosit deprinderile și pregătirea pe care le-au dat-o specialiștii de peste hotare și acum assemblează automobile de o calitate acceptabilă cu mai puține cheltuieli decât producătorii străini.

În China, se produc deja automobile de două mii de dolari. Desigur, aceasta se răsfrânge pozitiv asupra competitivității economiei chineze. Astfel s-au dezvoltat și ramurile electronicii în menaj (electrocasnicele), unde, datorită concurenței, au apărut companii puternice ce lucrează pentru piața externă. Conform prognozelor existente, deja peste 5-10 ani minimum o treime din industria chineză de automobile va deveni privată și aceste companii nici într-un fel nu vor depinde de stat.

Politica promovată de statul chinez s-a dovedit a fi foarte reușită în sensul ridicării competitivității economiei naționale și asigurării creșterii economice. China și-a creat repede ramuri noi destul de puternice pentru a impulsiona creșterea întregii economii. Astfel, experiența acestei țări poate fi utilizată la noi pentru dezvoltarea ramurilor înalt-tehnologice, științifice, orientându-le spre piața internă, iar apoi, pe măsura consolidării lor, spre cea externă.

Încă una dintre cauzele ce explică posibilitatea dezvoltării structurale cu parcurgerea concomitentă a câtorva „trepte” ale „scării structurale” o constituie, după părerea noastră, **globalizarea**. În condițiile globalizării, ținând cont de interconexiunile ei cu integrarea, localizarea și regionalizarea, în multe țări în dezvoltare, inclusiv în R.Moldova, apar potențiale „puncte de creștere” concomitent la mai multe „trepte” ale „scării structurale” care, cu condiția utilizării mecanismelor de dezvoltare inovațională, pot majora competitivitatea economiilor naționale și schimba calitatea creșterii economice. Așa, de exemplu, activitatea pe piețele naționale ale companiilor transnaționale „difuzează” condițiile mondiale ale competitivității în economiile naționale indiferent pe ce treaptă a dezvoltării structurale acestea s-ar găsi. Dar trebuie de avut în vedere că, în etapa actuală, premise pentru tranziția unui șir de țări în curs de dezvoltare, inclusiv a Moldovei, la stadiul de inovații și, cu atât mai mult la cel impulsionat de avuție, nu sunt suficiente. De aceea, într-un interval scurt de timp, poate fi vorba numai despre „inocularea” unor elemente separate ale economiei inovaționale în anumite „trepte” ale „scării structurale”.

Răspunsul la întrebarea a doua, „Cum de realizat în realitate procesul parcurgerii concomitente a mai multor trepte ale „scării structurale?” depinde de țara concretă, particularitățile structurii ei economice și specificul național.

8. În ceea ce privește *concluziile referitoare la actualitatea și posibilitatea potențială de tranziție la economia inovațional-orientată a țărilor în dezvoltare, noi presupunem următoarele: Actualitatea de trecere la economia inovațional-orientată a țărilor în curs de dezvoltare, în opinia noastră, este legată de unele împrejurări:*

Dinamica structurală mondială constituie indicatorul de orientare a proceselor de globalizare și un semnal specific pentru economiile naționale în alegerea strategiei dezvoltării structurale din punctul de vedere al supraviețuirii optime a unei sau altei țări în condițiile globalizării. În condițiile globalizării, această dinamică caracterizează mișcarea (evoluția) sistemului economic mondial spre economia inovațional-orientată, cu dezvoltarea prioritară a producțiilor înalt-tehnologice, științifice. De ce? Practica mondială demonstrează că ramurile în care se creează cea mai mare valoare adăugată și care, în condiții egale, asigură profit maxim sunt cele de producere a noilor cunoștințe, de creare a tehnologiilor științifice, inovaționale. Inovațiile de-

vin mijlocul de bază pentru majorarea veniturilor. Anume astfel le consideră și marile companii occidentale.

În prezent, gradul de dezvoltare a sferei tehnico-științifice determină hotarele dintre țările bogate și sărace. Anume din cauza lipsei orientării inovaționale în țările în dezvoltare, inclusiv în Republica Moldova, are loc așa-numita creștere fără dezvoltare. Și anume lipsa componentei inovaționale în dezvoltarea structurală a acestor țări mărește gradul de rămânere a lor în urma celor dezvoltate. Prin urmare, prioritățile structurale ale țărilor în dezvoltare trebuie să fie examinate în contextul globalizării și să reflecte mișcarea spre o economie inovațional-orientată.

În ce privește posibilitatea potențială de tranziție la economia inovațional-orientată a țărilor în dezvoltare, noi considerăm că aceasta este condiționată de experiența reușită a dezvoltării inovaționale a multor țări. Experiența mondială arată că pentru realizarea practică a mecanismelor de dezvoltare inovațională este posibil să se utilizeze abordarea bazată pe împrumutul și importul inovațiilor, cu adaptarea lor ulterioară în interiorul țării, adică pe cvaziinovații. Eficiența acestei abordări este confirmată de experiența unor transformări structurale de succes în mai multe țări. Noi presupunem că aceasta este acceptabil și pentru R.Moldova, constituind unul dintre mijloacele de „inoculare” a unor elemente separate ale economiei inovaționale în anumite „trepte” ale „scării structurale”.

9. În etapa actuală, premise pentru tranziția economiei moldovenești (precum și a economiilor altor țări în dezvoltare) la stadiul inovațional sunt insuficiente. De ce? *Răspunsul la aceste întrebări este legat, după părerea noastră, de trei cauze:*

- a) baza științifică și de producție învechită (uzată);
- b) insuficiența inovatorilor pe piața națională;
- c) lipsa mecanismelor de piață în dezvoltarea inovațională.

Prima cauză este evidentă și se explică prin dificultățile perioadei de postrestructurare și de consecințele declinului economic de lungă durată.

Cea de-a doua este legată de întrebarea ulterioară „Unde să găsim inovatori?” Răspunzând la această întrebare, noi presupunem că, în primul rând, ei pot deveni, mai întâi de toate, corporațiile transnaționale (CTN) și fondurile venture. În conformitate cu practica mondială, anume aceste structuri constituie promotorii tehnologiilor inovaționale contemporane și sunt capabile, în corelație cu cadrele naționale bine pregătite, să ridice competitivitatea economiilor naționale. În al doilea rând, considerăm că este necesar a forma în interiorul țării noi consumatori de piață ai cunoștințelor și a crea cererea de piață la acestea. Consumatori de cunoștințe pot deveni diferite structuri de piață și antreprenoriat inovațional-orientate. Firește, pentru crearea unor asemenea conglomerate inovaționale mari sunt necesare cheltuieli importan-

te de timp și mijloace, precum și o politică structurală bine gândită.

Factorul principal al dezvoltării inovaționale îl constituie capitalul intelectual. Aceasta înseamnă că pentru orice țară, care într-adevăr vrea să-și îmbunătățească parametrii creșterii economice și să-și ridice competitivitatea pe piețele mondiale, știința trebuie să devină o ramură prioritară în structura economiei. Spre regret, în multe țări postsocialiste, inclusiv în Republica Moldova, una dintre cele mai periculoase consecințe ale crizei transformatoriale au fost degradarea potențialului științific și distrugerea bazei tehnico-materiale a științei, care s-au creat decenii la rând. „Exodul creierelor” a devenit una dintre cele mai negative și serioase tendințe de lungă durată, caracteristice pentru procesele socioeconomice de dezvoltare a numeroaselor țări postsocialiste în curs de dezvoltare, inclusiv R.Moldova.

Creșterea rămânerii tehnologice în urmă a economiei naționale față de nivelul țărilor dezvoltate are loc pe fundalul micșorării cheltuielilor bugetare pentru știință. Nivelul de finanțare a științei în Moldova (în 2008, cheltuielile pentru știință trebuie să constituie 393.600 lei, adică circa 1% din PIB) este mai scăzut în comparație nu numai cu țările dezvoltate, ci și cu țările ex-sovietice (Cehia – 1,26%, Ungaria – 1,1%, Ucraina – 1,1 %).

În ceea ce privește cauza a treia, conform opiniei noastre, mecanismele de piață ale dezvoltării economice vor funcționa atunci când procesul inovațional se va realiza ca un tot unitar, ceea ce presupune interacțiunea strânsă a învățământului, științei fundamentale și a celei aplicative, precum și a sferelor de producție. Cunoștințele trebuie să fie nu numai reproduse ca un produs intelectual de sine stătător, dar și transformate în produse, servicii și tehnologii, solicitate atât pe piețele interne, cât și externe. Astfel vor fi create premisele de bază pentru tranziția economiilor naționale la stadiul inovațional de dezvoltare.

Din punctul de vedere al practicii, considerăm că procesul de creare a premiselor pentru trecerea la stadiul inovațional de dezvoltare nu este firesc, propriu oricărui sistem economic, și de aceea nu se poate produce automat, fără influența statului asupra economiei.

Toate cele relatate mai sus au servit drept fundament teoretic pentru matricea logico-structurală a **Concepției Noii Dezvoltări Structurale (CNDS)**, pe care o privim ca pe o concepție a „supraviețuirii” optime în condițiile globalizării și ca pe un model teoretico-aplicativ de tranziție la economia inovațional-orientată a diferitelor țări, în primul rând, a celor în dezvoltare, inclusiv a Republicii Moldova. Noi considerăm că concepția elaborată are caracter universal mai întâi din punctul de vedere al abordărilor metodologice ale alegerii priorităților structurale în condițiile globalizării și apoi din cel al recomandărilor practice privind realizarea lor (ținând cont de o anumită adaptare ce ia în considerație specificul național), ceea ce o face adapta-

bilă pentru multe țări în curs de dezvoltare. Scopul acestei concepții îl constituie crearea unei economii competitive inovațional-orientate. În cadrul ei, propunem evidențierea câtorva blocuri complex-intercorelate:

1. **Industrial-ramural.** Scopul lui este realizarea ideii dezvoltării structurale de ramură, cu parcurgerea concomitentă a mai multor „trepte” ale „scării structurale” pe baza „inoculării” unor elemente inovaționale separate (sau cvaziinovaționale) în anumite „trepte”.
2. **Organizațional.** Scopul lui constă în crearea premiselor pentru tranziția economii-

lor naționale la stadiul inovațional de dezvoltare.

3. **De reglementare.** Scopul lui rezidă în activizarea proceselor inovaționale și crearea unui mediu favorabil de afaceri pentru atragerea investițiilor.
  4. **Al politicilor macroeconomice.** Scopul lui este fundamentarea politicii structurale, orientată spre crearea mecanismelor de tranziție la o economie inovațional-orientată.
- Astfel, CNDS va răspunde la întrebarea: „Cum țările în dezvoltare să învingă în lupta pentru competitivitate și supraviețuirea optimală?”.

Bibliografie:

1. Закон о Государственном бюджете на 2008г.№254-XVI от 23.11.07, Monitorul Oficial nr.193/745 din 13.12.072008
2. Делягин М.Г. *Глобальная альтернатива*: Интернет-журнал при Институте проблем глобализации / www.aglob.ru).
3. Клайн Л. *Глобализация: вызов национальным экономикам*// Проблемы теории и практики управления. 1998 №6, с.44-49.
4. Явлинский Г. www.yavlinsky.ru/said/interviews/index.
5. Porter M. *The Competitive Advantage of Nations*. Porter M The Free Press, N.Y., 1990.
6. Meyer J.W., Boli J., Thomas G.M., Ramirez F.O. *World society and the nation-state* // American Journal of Sociology. 1997, № 130 (1). P. 144–181.
7. Albrow, M. 1997. *The Global Age*. Stanford University Press: Stanford. Appleby, S Menger K. «Основания народнохозяйственного учения» [«Grundsätze der Volkswirtschaftslehre»] (1871).
8. Hodgson, G.M; Samuels, W.J; Tool, M.R: *The Companion to Institutional and Evolutionary Economics*, eds., Aldershot UK & Brookfield US: Edward Elgar, 1994, pp. 291-294, 2000.
9. Пышкина Т.В, “Структурные приоритеты экономики в условиях глобализации (методология, принципы, опыт)”, Монография, Кишинев, ASEM, 2006.
10. Пышкина Т.В. *Структурные приоритеты в условиях усиления мировых интеграционных процессов*. Научно-практическая международная конференция: “Развитие экономического сотрудничества между Беларусью и Молдовой в рамках европейской и региональной интеграции”, 29-31 марта 2007, с.94-105.

OBIECTIVELE POLITICII VAMALE ÎN ETAPA DE MODERNIZARE A ECONOMIEI NAȚIONALE

Conf. univ. dr. Aliona BALAN, ASEM

The custom department of the R.M., created in the period of the reorganization of the state economic strategy, be games today an instrument of the national economic development as for the custom regulation of protection of the internal market and as a sure source of the state budget financial resources collection. The external trade development in the last decade becomes a result of the economic development and the increasing of the states of the world economic cooperation. This situation has determined the “thin points” of the custom regulation and the increasing way of its efficiency.

74

Conform Codului vamal al Republicii Moldova, politica vamală este parte integrantă a politicii externe și interne a statului. Ea urmărește asigurarea eficienței operațiunilor vamale, a reglementării schimbului de mărfuri pe teritoriul țării, contribuie la soluționarea problemelor politice și comerciale privind protecția pieței interne, la stimularea dezvoltării economiei naționale.

Un rol important în apărarea intereselor economice și politice ale statului, protecției societății și mediului înconjurător îi revine serviciului vamal al țării noastre. Organele vamale își efectuează activitatea în baza cerințelor și actelor normative ale R.Moldova. În același timp, serviciul vamal participă activ, alături de alte structuri de stat, la elaborarea politicii vamale, a politicii comerciale a statului, întrucât, ca nimeni al-

mul, organele vamale cunosc situația în acest domeniu. Serviciul vamal dispune de un obiect unic de cercetare – datele statisticii vamale care, la rândul lor, servesc drept bază în adoptarea deciziilor strategice ale statului, în elaborarea soluțiilor necesare în cadrul reformei economice.

Atingerea obiectivelor propuse de politica vamală, în mare măsură, depinde de faptul cât de eficient își exercită funcțiile organele vamale în practică. Dacă participarea serviciului vamal la elaborarea politicii vamale se înfăptuiește în colaborare cu alte departamente cointeresate, atunci asigurarea realizării politicii vamale în viață este un obiectiv specific vămii.

În acest context este dificil a aprecia locul și rolul serviciului vamal, al instrumentelor vamale, în fine, al politicii vamale a statului în condițiile actuale, condiții care au devenit tot mai dure și contradictorii din punctul de vedere al situației economice. Impunător este și aportul considerabil pe care organele vamale îl aduc în compartimentul venituri al bugetului de stat. Este dificil a aprecia corect locul vămii în acest proces, loc care pare a fi prestigios. Pe de o parte, este îmbucurător faptul că contribuția sistemului vamal la formarea veniturilor bugetului de stat este de 65%, constituind în 2007 – 8 mld. 275 mil. lei, iar pe de altă parte, este clar că un asemenea procent înalt al vărsămintelor vamale reflectă situația dificilă a economiei naționale. În acest context, putem afirma: Da, e îmbucurător faptul că sistemul vamal aduce o asemenea contribuție la veniturile bugetului de stat și că aceste mijloace bănești sunt folosite pentru plata salariilor diferitelor categorii sociale de populație, pentru întreținerea concetățenilor. Iar, pe de altă parte, înțelegem că, într-un stat prosper, cu o economie „sănătoasă”, aportul vămii la formarea veniturilor statului nu poate să atingă asemenea dimensiuni colosale.

În această situație, poziția serviciului vamal constă în stabilirea unui asemenea tarif vamal, care să fie chibzuit din punctul de vedere al influenței acestuia asupra mecanismelor economice interne, asupra formării prețurilor, una din componentele căreia este cota tarifului vamal. În aceste condiții, este dificil a reaprecia rolul tarifului vamal, deoarece anume el joacă un rol important în formarea atât a balanței de plăți, cât și a balanței relațiilor economice externe, reflectând aportul acumulărilor vamale la bugetul de stat. În această etapă de dezvoltare a economiei, este necesară reorientarea treptată a funcțiilor tarifului vamal în direcția echilibrării intereselor participanților la activitatea economică externă și cele ale statului.

Tendența de dezvoltare a legislației vamale, de perfecționare a tehnologiei, procedurilor vamale și crearea condițiilor pentru accelerarea circuitului de mărfuri prin frontiera vamală a R.M. în viitorul apro-

piat vor deveni dominante în procesul de rectificare a politicii vamale a statului. Evident că serviciul vamal este dependent de lumea exterioară și că ea nu poate și nu trebuie să rămână în urmă de dezvoltarea mondială a activității vamale. De menționat că în ultimii ani serviciul vamal național a „luptat” pentru integrarea profundă și rapidă în sistemul vamal mondial, pentru ca procedurile vamale să fie unificate la maximum cu cele internaționale.

Rolul și locul tarifului vamal, a măsurilor netarifare de reglementare și a altor pârghii și instrumente ale politicii vamale vor deveni ponderabile și respectate, dacă vor fi la maxim exacte și coordonate cu practica vamală internațională. Un exemplu elocvent al rolului consolidator al politicii vamale este crearea uniunii vamale în Europa. Organele conducerii de stat trebuie să tindă ca politica vamală a statului să joace rolul de unificator în cadrul dezvoltării și integrării statelor lumii. În același timp, trebuie menționat că politica vamală, activitatea vamală și serviciul vamal ale țărilor economico-social dezvoltate sunt orientate, actualmente, spre apărarea, în primul rând, a intereselor proprii.

Care ar fi rolul politicii vamale a R.Moldova în etapa actuală de modernizare a economiei? În primul rând, în asigurarea susținerii maxime a producătorilor autohtoni. Prin urmare, guvernul, toate organele puterii de stat vor trebui să se preocupe de crearea unui climat investițional favorabil și din punct de vedere vamal, or stabilitatea și pronosticarea regimurilor vamale, rapiditatea și simplificarea perfectării actelor vamale sunt considerate componente principale ale acestui climat. În viitorul apropiat, serviciul vamal va trebui să perfecționeze și să îmbunătățească activitatea în domeniul protecției **proprietății intelectuale în R.M.**, întrucât comerțul cu acest tip de marfă a obținut proporții mondiale. În acest sens se prevede:

- pregătirea introducerii în legislație a amendărilor referitoare la protecția proprietății intelectuale;
- corectarea sistemului de administrare a controlului vamal în domeniul protecției proprietății intelectuale în conformitate cu amendările în legislație;
- efectuarea instruirii operative a cadrelor în domeniul protecției proprietății intelectuale;
- asigurarea unei colaborări strânse între organele vamale și structurile de stat responsabile de protecția proprietății intelectuale.

O sarcină importantă în viitorul apropiat va deveni prevenirea și combaterea încălcărilor legislației vamale, ce au ca scop sancțiunile materiale și administrative, investigarea și urmărirea penală a infracțiunilor vamale. E cunoscut faptul că sfârșitul secolului XX a fost marcat de extinderea infracțiunilor economice cu un caracter transnațional, care au adus și aduc în continuare pagube colosale intereselor statelor lumii, inclusiv țării noastre. Lupta cu acest fenomen negativ

a ieșit din cadrul nu numai a funcției serviciului vamal, întrucât asemenea problemă, precum „contabilitatea dublă sau conturi duble”, actualmente, sunt discutate la nivel mondial. Este necesar a găsi acel echilibru rezonabil în reglementarea vamală, care le-ar permite participanților la activitatea economică externă (A.E.E.) a activa legal, pentru ca aceștia să nu recurgă la eschivarea de la plata impozitelor, să reziste la implementarea noilor mijloace de reglementare, inclusiv netarifare. Dacă tariful vamal va fi echilibrat, vor apărea mulți participanți la A.E.E. care vor dori să continue activitatea în secolul XXI cu demnitate, cu business prosper, acumulând forțe pentru înfrunghirea rezultatelor obținute în programe sociale. Însă până când se vor obține asemenea rezultate, organele vamale vor trebui să lucreze intens, aplicând competența care le-a fost acordată prin lege asupra exercitării funcției de **combatere a infracțiunilor vamale**.

În acest context se prevede:

- organizarea luptei cu infracțiunile și fraudele vamale, realizarea activității operative de investigații a acestora;
- controlul și supravegherea activității subdiviziunilor teritoriale în ce privește combaterea contrabandei, a eschivării de la achitarea plăților vamale, a fraudelor vamale și respectarea legislației în procedura de urmărire penală și activitatea operativă de investigații;
- colaborarea cu organele de drept ale R.M. și ale altor state;
- examinarea legislației în vigoare cu privire la prevenirea și combaterea infracțiunilor și fraudelor vamale;
- instruirea angajaților prin desfășurarea activităților de îmbunătățire a calităților profesionale.

O altă problemă care va deveni prioritară în viitorul apropiat este intensificarea activității în combaterea internațională a **traficului ilicit de droguri**, care, actualmente, a afectat toată civilizația mondială. În acest context, menționăm că organele implicate în combaterea acestui flagel nu dispun de mijloace financiare, tehnică performantă care le-ar permite dacă nu să întrerupă, măcar să frâneze tendința de extindere a contrabandei și a consumului de droguri, de aceea din bugetul de stat ar fi oportună alocarea mijloacelor speciale în lupta cu acest pericol mondial.

În acest scop, considerăm necesară:

- dezvoltarea și perfecționarea activității îndreptate spre prevenirea traficului ilicit de droguri;
- perfecționarea procesului de instruire a colaboratorilor Serviciului Vamal;
- dezvoltarea serviciului chinologic orientat spre depistarea drogurilor;
- crearea sistemului de identificare a persoanelor participante la traficul ilicit de droguri;
- crearea unui sistem de schimb de informație

între Serviciul Vamal și organele de drept, implicate în combaterea traficului de droguri;

- crearea unui sistem de schimb de informație între Serviciul Vamal al R.M. și instituțiile străine, care luptă împotriva traficului ilicit de droguri, având posibilitatea de a utiliza bazele de date internaționale.

În viitorul apropiat, este necesară continuarea dezvoltării infrastructurii vamale. Acest obiectiv este important nu numai din considerentul creării condițiilor normale de lucru organelor vamale, deși și aceasta este nu mai puțin important, dar mai ales pentru ca activitatea vămii să contribuie la dezvoltarea comerțului exterior, pentru ca deservirea participanților A.E.E. să fie mai calitativă și mai eficientă din punctul de vedere al culturii, rapidității efectuării controlului vamal. De asemenea, odată cu intensificarea traficului de mărfuri și pasageri peste frontiera vamală a R.Moldova, crește și riscul posibilelor încălcări ale legislației vamale. *Pentru efectuarea calitativă a controlului vamal este necesară:*

- elaborarea și perfecționarea sistemelor informaționale pentru crearea condițiilor optime de lucru ale organelor vamale;
- aducerea la cunoștința tuturor instituțiilor vamale, cu ajutorul mecanismului schimbului de informație, a factorilor potențiali de risc;
- evaluarea repartizării actuale a resurselor umane și tehnice și efectuarea modificărilor operative privind distribuția sau majorarea lor pentru efectuarea controlului vamal;
- ridicarea permanentă a nivelului profesional al cadrelor și specializarea acestora în anumite domenii ale controlului vamal;
- desfășurarea diverselor seminare, mese rotunde etc. în scopul explicării și identificării problemelor apărute.

În viitorul apropiat este necesară intensificarea mecanismelor vamale, implementarea diferitelor tipuri de taxe, deja existente în practica vamală, în scopul protejării unor participanți la A.E.E., cum ar fi, spre exemplu, aplicarea taxei sezoniere la pătrunjelul obișnuit importat din Turcia sau la aceleași căpșuni importate din Spania și alte produse. În perioadele de sezon este necesară aplicarea unei taxe vamale în mărime de 5000% la aceste produse, iar în lunile de iarnă – să fie anulate. Sperăm că asemenea variații implementate în mecanismul tarifar-vamal să contribuie la protejarea agriculturii și altor ramuri ale economiei naționale, pentru ca politica vamală a statului să fie orientată spre crearea unei economii „sănătoase” și a unui stat prosper.

Secolul XXI va fi însoțit de descentralizarea dinamică a activității economice externe, de creșterea nivelului intelectual și cultural al vameșilor – reprezentanți ai aparatului de stat, structură care trebuie să creeze condiții pentru accelerarea volumului comerțului exterior și în același timp să lupte cu infracțiuni-

le și fraudele vamale. Dacă se va ține cont de aceste obiective la promovarea politicii vamale, aceasta va permite țării să sporească eficiența reglementării tarifar-vamale a comerțului exterior, să contribuie la

reorganizarea structural-tehnologică a economiei, la sporirea eficienței și competitivității ei, la atragerea și utilizarea eficientă a investițiilor străine și, în fine, la renașterea social-economică a țării.

Bibliografie:

1. www.customs.md
2. Publicația periodică a Serviciului Vamal al R.M. "Vama", decembrie, 2007, nr. 1.

OPORTUNITĂȚI DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII ECONOMICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Drd. Olga BEJENARU, ASEM

The interstate relations are developing both as form and content within the present international system and this fact has a direct or indirect impact on Republic of Moldova. The economic and trade liberalization, the strengthen of the market relations, the adjustment and the approximation of the national legislation with the european and world standards will open many possibilities for the economical and social development of Republic of Moldova in order to connect the economy and the trade within the international circuit.

Una din problemele majore ale societății moldave față de concurența internațională din ce în ce mai acerbă este **competitivitatea produselor și serviciilor**. Astăzi, nu mai este suficientă crearea și producerea bunurilor ce corespund unui plan de strictă tehnicitate, realizate de către specialiști calificați. *Pentru a fi competitiv, trebuie* furnizate produse oferind servicii perfect adaptate cerințelor unei piețe exigente și vândute pretutindeni la cel mai bun preț, încercând a găsi marjele beneficiare indispensabile și diverse evoluții tehnice, sociologice, economice și chiar ecologice pentru a înfrunța concurența. Valoarea acestora trebuie să fie menținută.

Pentru a realiza produse și servicii competitive, este necesar să fie implementată strategia de compe-

titivitate. **Elementele generale ale acestei strategii de competitivitate** sunt:

- Politici macroeconomice
- Infrastructură fizică și numerică
- Eficiență în gestiunea publică
- Capacitate productivă: gestiune, calitate, productivitate, inovație, asociații
- Acces către piețele interne și de export
- Climat de afaceri: comerț, finanțare, investiții, menținerea spiritului de întreprindere
- Bunăstare socială: educație, sănătate, locuință, securitatea personală
- Cooperare internațională
- Crearea locurilor de muncă și reducerea sărăciei
- Consolidarea guvernării democratice

Tabelul 1

Principiile competitivității (bazele)

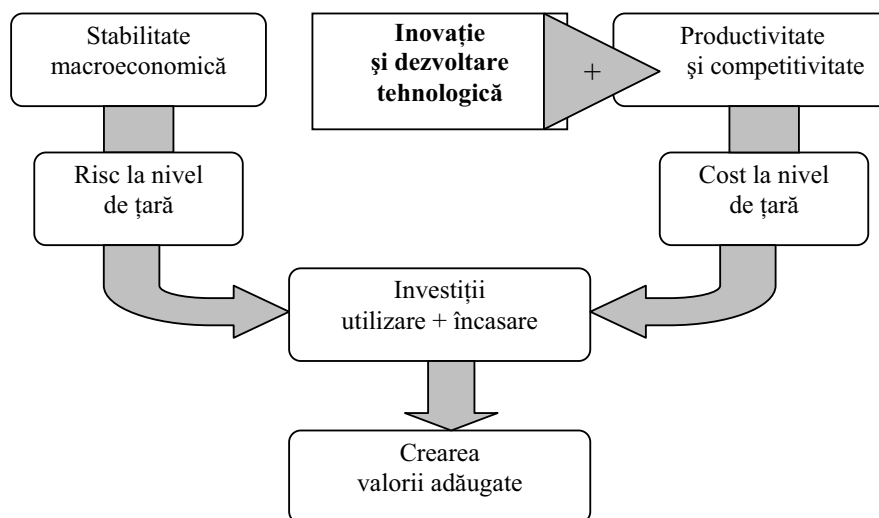
Nivel micro-	Nivel macro+
Productivitate	Rata dobânzii
Inovație	Inflație
Creare	Deficit cont curent
	Deficit public
COMPETITIVITATE MICROECONOMICĂ	STABILITATE MACROECONOMICĂ
COST RIDICAT- ȚARĂ	RISC SCĂZUT- ȚARĂ

Pentru a avea produse competitive și, în același timp, o stabilitate macroeconomică în țară, trebuie urmate principiile competitivității astfel, încât acestea să nu intre în contradicție și să se creeze un echilibru între micro- și macroeconomie. Acest echilibru poate fi prezentat prin intermediul figurii 1.

Încercând a analiza principiile competitivității, rând pe rând, observăm:

În perioada ianuarie-mai 2007, **deficitul comerțului exterior** al RM a constituit \$852 mln., în creștere cu 46,8% comparativ cu anul 2006. Exporturile au însumat \$481,4 mln. (+25,9%), iar importurile – \$1,3 mlrd. (+38,4%). Rata de acoperire a importurilor prin exporturi a constituit 36,8%, față de 40,5%, în aceeași perioadă a anului trecut.

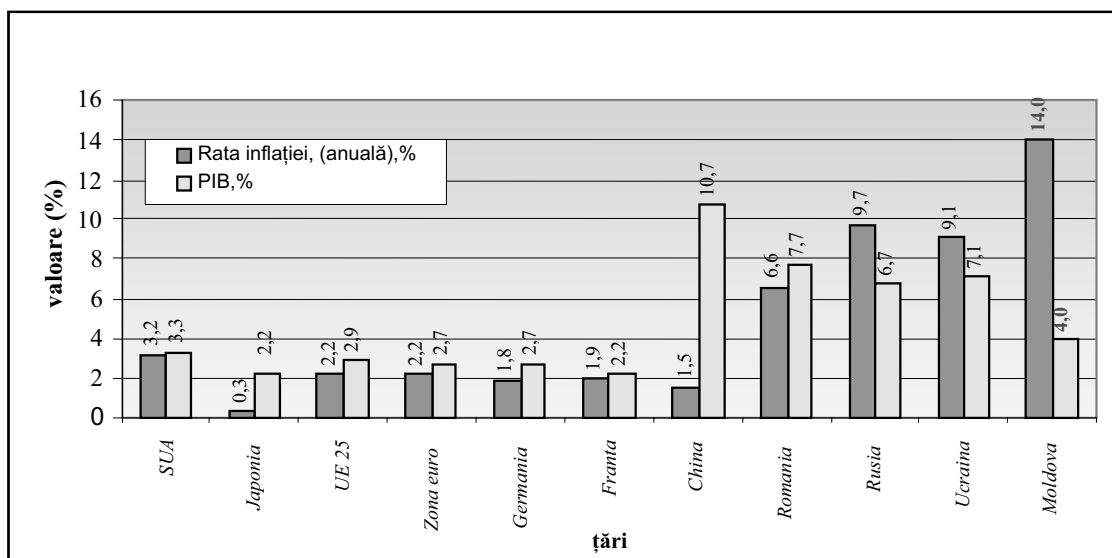

Figura 1. Echilibrul între micro- și macroeconomie

Rata medie anuală (anul 2006) a dobânzii la creditele acordate în monedă națională a fost de 18,18%, în timp ce în valută națională – de 11,06%.

Inflația, în anul 2006, a avut cel mai înalt nivel din ultimii 3 ani (14,0%), creșterea Produsului Intern Brut real fiind doar de 4%.

Figura 2. Rata inflației și ritmul de creștere a PIB în anul 2006

Contul curent al balanței de plăți a înregistrat, în anul 2006, un **deficit** în valoare de 399,0 mil. USD, creștere de 65,3% comparativ cu anul 2005, deteriorarea acestui cont curent fiind determinată de majorarea deficitului balanței comerciale.

Stocul **datoriei externe publice** și public garantate la sfârșitul anului 2006 a înregistrat 876,7 mln. USD.

În 2007, Moldova a ocupat locul 48 din 60 în **ratingul instabilității** țărilor din lume, în 2006 ocupând locul 57 într-un rating similar. Ratingul a fost elaborat de către publicația „Foreign Policy” și centrul de analiză „Fund for Peace” în baza a 12 criterii politice, economice, militare și sociale. În special, este analizată situația demografică, prezența refugiaților, respectarea drepturilor omului, capacitatea și subordo-

narea serviciilor speciale, coeziunea elitelor de stat și prezența factorilor externi, spre exemplu, a ocupației străine. În primele zece cele mai instabile țări au intrat Irakul, Sudanul, Somalia, Zimbabwe, Chad, Cote d’Ivoire, Republica Democratică Kongo, Afganistanul, Guineea și Republica Sud-Africană. Printre statele CSI, în ratingul instabilității Tadjikistanul ocupă locul 29 (în 2006 – 42), Kârgâzstanul – 41 (28), Turkmenistanul – 43 (45), Moldova – 48 (57), Belarus – 51 (50), Georgia – 58 (60). Un alt factor de insecuritate care creează și riscuri economice este regiunea separatistă Transnistria. Conflictul a compromis, în primul rând, integritatea sistemului economic moștenit de la RSSM, iar în al doilea rând, Transnistria oferă oportunități pentru infrafracțiuni economice și servește drept sursă de pierderi bugetare și de imagine pentru Moldova.

Regiunea este utilizată ca zonă de tranzit în exportul ilegal de capitaluri și operațiuni internaționale de spălare a banilor.

Din punct de vedere instituțional, economia suferă în urma definerii ambigue, protejării insuficiente a drepturilor de proprietate și frânării concurenței oneste de către grupurile de presiune. Corupția este percepută ca fiind omniprezentă și intensă. Potrivit clasamentului internațional privind **nivelul corupției**, în ratingul întocmit anual de Transparency International, Republica Moldova s-a clasat în 2006 pe locul 81 din 163 de țări – un rezultat puțin mai bun decât în 2005, când era pe locul 95.

Revenind la cea de a doua bază a **competitivității de nivel micro**, este menționabil faptul că **productivitatea muncii** în industrie, în ianuarie-decembrie 2006, a crescut cu 0.8% față de perioada similară a anului trecut. În medie, un moldovean muncește în schimbul a 0,8 euro pe oră, în timp ce

cetățenii statelor vechi membri ai UE nu acceptă să fie plătiți cu mai puțin de 25 de euro pe oră, iar angajații unor state din centrul și estul Europei câștigă, în medie, 7 euro pentru o oră de lucru. Astfel, moldovenii lucrează în continuare pentru puțin, dar, practic, nu dau randament.

Încercând a face unele comparații regionale, pentru a observa unde se află Republica Moldova, constatăm că salariul mediu lunar plătit în economie în Moldova, în anul 2006, a fost de 130 USD, în România, potrivit Institutului Național de Statistică, de peste 350 USD. În Ucraina, salariul mediu în sectorul bugetar este de 260 USD. Decalajele sunt și mai mari, dacă am compara cotele salariale cu cele din statele baltice; aici, în 2006, salariul mediu a constituit ceva mai mult de 650 USD. Deci și puterea de cumpărare a unui estonian, lituanian sau leton este cu mult mai mare decât a unui moldovean. Acest lucru poate fi observat în figura 3.

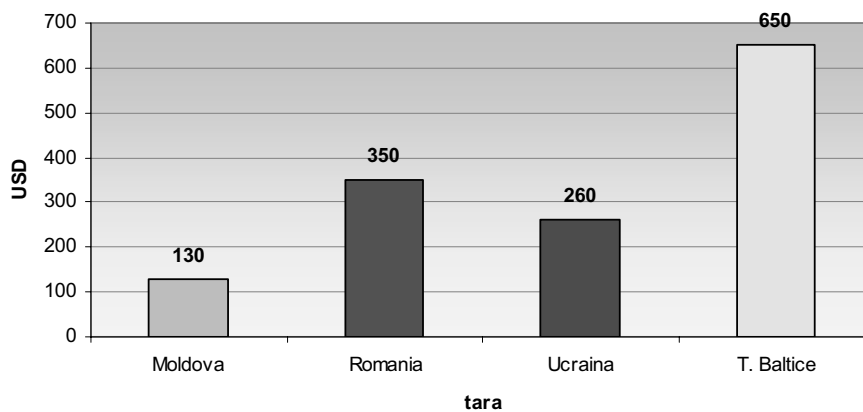

Figura 3. Salariul mediu lunar în anul 2006 (USD)

Imaginea mai amplă a poziției R.Moldova printre țările lumii, în anul 2005, cu privire la salariul mediu anual plătit în economie este prezentată în figura 4.

În urma datelor analizate, am ajuns la următoarea concluzie: în Moldova, lucrătorii nu sunt motivați să creeze ceva nou, să inventeze produse și servicii

competitive și, în plus, au și un randament scăzut. În plus, mai e și faptul că un personal calificat nu va rămâne mult timp să activeze în aceste întreprinderi și cu siguranță va emigra în țările Europei de Vest, unde pentru aceeași muncă efectuată va fi remunerat de cel puțin 6-7 ori mai bine.

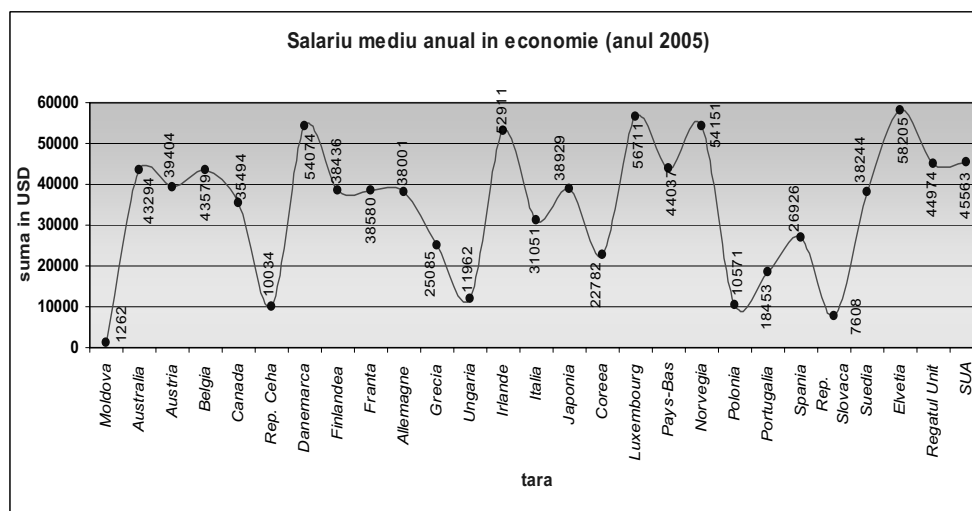

Figura 4. Salariul mediu anual în economia mondială

Revenind la principiul competitivității de nivel micro, identificăm **factorii strategici de producție**:

- A. *Economia industrială a secolului XX*: (resurse naturale, forță de muncă, utilaj și echipament, factori de producție și elementele acestora, capitalul = formarea calității);
- B. *Economia cunoștințelor secolului XX*: (spiritul de inițiativă, capitalul uman, tehnologia, proprietatea intelectuală, capitalul de risc).

Astăzi, Republica Moldova trebuie să se orienteze spre Economia cunoștințelor, deoarece avantajele comparative trec deja pe planul doi. Cu ceva ani în urmă, economiile naționale își mai contabilizau încă „avantajele comparative”: industrii apropiate de materii prime, resurse energetice abundente, forță de muncă ieftină, avantaje care se dovedesc a nu fi deja actuale. În prezent, primează acel avantaj pe care nici o națiune nu-l mai folosește așa cum este în stare brută, ci îl prelucrează cu inteligență. Finlanda conduce în topul competitivității preparând o cafea ce conține produse cu tot mai puțină materie brută (fier, oțel, lemn, mase plastice, resurse energetice) și cu tot mai multă materie cenușie încorporată în substanța finală. Însă, din păcate, Moldova încă mizează pe avantaje comparative: produse brute, cu deosebire alimentare, forță de muncă ieftină. Însă pentru că nu există o constrângere competitivă – adică concurență – nu avem nici climat concurențial și nici legi care să impună performanța în muncă și nici vocația lucrului bine făcut.

Pentru depășirea acestei situații, RM trebuie să urmeze **calea internaționalizării**. Această cale trebuie urmată prin *activități internaționale de promovare*: studiu de piață, misiuni comerciale de prospec-tare/pătrundere pe piețe, publicitate și promovare, invitarea clienților potențiali, formarea sălilor de expoziții sau de degustare a produselor, participarea la saloane internaționale (fără pavilion oficial), participarea sau/ efectuarea de seminare, congrese, conferințe etc., vizitarea unui salon internațional.

Însă, pentru a urma calea internaționalizării, întreprinderile nu pot parcurge acest drum fără suportul statului. În ultimii ani se observă unele tendințe pozitive, în primul rând, sunt adoptate de către Guvern o serie de planuri: SCERS, Planul de acțiuni RM-

UE, Programul Național „Satul Moldovenesc” și Programul Guvernului „Modernizarea țării, bunăstarea populației”, inclusiv în 2006 se creează Centrul pentru Productivitate și Competitivitate din Moldova, în urma reorganizării Agenției pentru Restructurarea Întreprinderilor și Asistență „ARIA” și a Centrului pentru Productivitate și Competitivitate. Recent, a fost lansat proiectul conceptului Planului Național de Dezvoltare a Republicii Moldova, document de importanță strategică pentru întreaga societate.

Toate aceste documente au în comun faptul că sunt inspirate de ideea liberalizării pieței. Din punctul de vedere al reformei structurale și mediului de afaceri s-a propus abordarea principiului „ghilotinei” – *Legea privind revizuirea și optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de întreprinzător*, crearea unui singur ghișeu la înregistrarea întreprinderilor, reducerea numărului de licențe necesare pentru desfășurarea unei afaceri care, din păcate, s-a dovedit a fi doar formală și declarativă. Însă, în luna iulie 2007, legea „ghilotinei” iarăși apare în atenția autorităților pentru a fi implementată, obținând denumirea de „ghilotina II” – *Legea cu privire la principiile de bază și mecanismul de reglementare a activității de întreprinzător*. Această lege presupune implementarea Proiectului Băncii Mondiale de Ameliorare a Competitivității, reforma regulatorie, elaborarea și implementarea Sistemului European de Control al Calității Produselor etc. Asigurarea aspectului calitativ al acestei reforme are o importanță majoră atât pentru societate, cât și pentru mediul de afaceri din Moldova, fapt afirmat atât de președintele Parlamentului RM, Marian Lupu, cât și de Șeful Misiunii Băncii Mondiale, Irina Astrakhan.

Toate aceste obiective, în cazul în care vor fi implementate, vor conduce la ameliorarea mediului de afaceri, deoarece iau amploare procesele de globalizare și mondializare a relațiilor politice, economice, financiare și comerciale care, pe lângă aprofundarea interdependențelor statelor naționale, presupune o liberalizare deplină a comerțului și regimurilor investițiilor străine. Inadaptarea la acest mediu global ar însemna riscul pierderii unor poziții și segmente de piață importante.

Bibliografie:

1. Reprezentantul Fondului Monetar Internațional în Republica Moldova, Edgardo Ruggiero: „Există toate premisele pentru un nou program de colaborare între FMI și Republica Moldova”, 25 mai 2005, Revista „ECO” nr.24,
2. www.stats.oecd.org/wbos/
3. www.bnm.md/md/docs/buletine/114_6632.pdf
4. www.allmoldova.com/index.php?action=newsblock&rid
5. www.moldova.org/pagini/rom/55/
6. www.e-democracy.md „Guvernare și democrație în Moldova” e-journal, an. III, nr. 59, 27 septembrie - 10 octombrie 2005
7. www.e-democracy.md/comments/socioeconomic/ „Guvernare și democrație în Moldova” e-journal, an. V, nr. 91, 5–18 martie 2007
8. www.InfoMarket.md/news/ 18.04.2007

9. www.social.moldova.org/stiri/rom/29136/
10. www.mfa.md/integrarea-europeana/comertul-si-piata/+competitivitatea
11. www.moldovanoastra.md/economic.php „Se cere elaborată strategia de dezvoltare a industriei în Republica Moldova”, 7 decembrie 2005 (Serviciul de presă al AȘM)
12. www.statistica.md/sal_med_lunar_al_unui_ang_2006/
13. www.oecd.org/topicstatsportal/0,3398,fr
14. www.oecd.org/document/5/0,3343,fr

INTERACȚIUNEA CARACTERISTICILOR CANTITATIVE ȘI CALITATIVE ALE REGIONALIZĂRII

Drd. Tatiana BÎLBA, ASEM

Mit der wachsenden Bedeutung der aussenwirtschaftlichen Beziehungen fuer die Staaten und damit der engeren Verflechtung der Volkswirtschaften untereinander gewinnt das Prozess der Internationalisierung und der Globalisierung der Wirtschaft immer mehr an Gewicht. Globalisierungsprozess wird nur zusammen mit dem Regionalisierungsprozess entwickelt.

Die Analyse der Auswirkungen eines zunehmenden Regionalisierungsprozesses laesst sich unter den qualitativen und zahlenmaessigen Gesichtspunkte betrachten.

Economia mondială contemporană este profund marcată de fenomenul internaționalizării afacerilor, creșterii interdependenței economice a statelor, integrării economice la nivelurile regional sau mondial. Însă, drept opțiune pentru integrarea țărilor în procesul globalizării devine fenomenul regionalizării, care se manifestă prin crearea unor zone comerciale preferențiale la nivel subregional, regional sau interregional, prin facilitarea accesului produselor autohtone al statelor mici pe piețele țărilor partenere, cu efecte economice de proporții mari.

Se consideră că globalizarea prezintă o etapă condiționată a dezvoltării societății umane, pe când **regionalizarea** reprezintă o organizare teritorială a statului de tip nou, prin crearea instituțiilor regionale și transferul de competențe administrative la nivel regional.

Procesul de integrare regională se remarcă printr-o tendință generală de afirmare a identității economice naționale și aspirațiile popoarelor de a-și folosi resursele în scopul creșterii economice, unde piața mondială ca „organizator” se lovește de existența modalităților de reglementare a propriilor state și economii naționale, ceea ce generează problema conturării unor raporturi reciproce între firme, teritorii și organisme de integrare regională și mondială.

Pentru a înțelege mai bine esența fenomenului regionalizării, se poate cerceta acest proces prin prisma **ansamblului de avantaje, care se intercalează sub aspect calitativ și cantitativ**. G. Itto-Gillies propune o enumerare cantitativă și calitativă a parametrilor acestui proces^[1]. Dar aceste caracteristici atât de mult se interacționează și se compensează reciproc, încât deseori este imposibil a deosebi parametrul cantitativ de cel calitativ. Bazându-ne pe relațiile literaturii de specialitate, se disting mai multe **măsuri cantitative** ale procesului de globalizare^[2].

Cooperarea regională în domeniul schimburilor comerciale se află într-o continuă extindere și completare a **sectoarelor** de vârf: investițiile directe și de portofoliu (volumul lor total depășește, astăzi, 2.700 miliarde de dolari, adică o sumă triplă în comparație cu anul 1988); transferurile de venituri; mișcarea capitalului; migrarea internațională; „jocurile” bursiere; manipularea creditelor internaționale; metodele noi de comercializare a mărfurilor, serviciilor și programelor de telecomunicație. Modelul internaționalist de colaborare se extinde într-un mod foarte accelerat pe teritoriul noilor regiuni, interesând noile state și grupe de țări. Această tendință de formare a noilor grupe realizează o dorință colosală de unire a popoarelor și națiunilor, ducând la stabilitate economică: diminuarea inflației, nivelul scăzut al dobânzilor, micșorarea datoriilor externe.

Se extinde cercul **domeniilor implicate** în procesul regionalizării. A. Appadurai^[1] a propus utilizarea noțiunii *scape*: la fel cum gândim despre domeniu (landscape), se poate menționa și media; prezentarea ideilor; tabloul financiar global; migrarea; domeniile culturale și economice (mediascapes, ideoscapes, finanscapes, migrascapes, culturescapes, ecoscapes). Din aceste considerente, efectul multidimensional este în creștere: „început într-un anumit domeniu, procesul de regionalizare antrenează și alte ramuri: mișcarea populației – cultura – mediul înconjurător – businessul – politica – cooperarea militară etc.”.

Caracteristicile calitative sunt determinate cel mai reușit conform clasificării efectuate de G. Itto-Gillies^[1]. Analizând această clasificare, putem accentua următoarele momente cardinale:

În primul rând, **baza tehnologică**, care a suportat transformări fundamentale, rezultate din trecerea la cele mai noi tehnologii informaționale și de comu-

nicare, biotehnologii, sisteme energetice și cosmice. Renovarea calitativă a bazei tehnologice, implementarea tehnologiilor resurso-energofobe oferă țărilor în curs de dezvoltare o șansă de a beneficia de tehnologii noi de producție.

În al doilea rând, **schimburile sociale și organizaționale**. Regionalizarea schimbă radical forma de organizare și gestionare a producției, organizarea societății și controlul consumului. Structura organizatorică în interiorul statului și la nivel mondial și internațional este în continuă schimbare. Sunt înlăturate legăturile vechi și se formează noi forme de relații între națiuni și societăți. Rețeaua economică și cea organizatorică schimbă rolul statelor și al tuturor factorilor internaționali, naționali și transnaționali. Rețeaua de cooperare dintre state, în sfera publică și cea privată, face să dispară noțiunea de hotar între țări, diminuează costul tranzacției, pune în funcțiune și unește nemijlocit agenții de afaceri ale lumii economice. Se instituționalizează un spațiu regional pentru schimburile economice, un spațiu comun de soluționare a problemelor și împărțire a veniturilor.

În al treilea rând, **dependența financiară a economiei**. Sfera financiară este cea sferă în care internaționalizarea piețelor a cunoscut un avânt important; cea în care gestionarea capitalului a atins cele mai înalte niveluri din punct de vedere dinamic.

Noile tehnologii informaționale, rețeaua globală și transnaționalizarea capitalului au dus la apariția evenimentului de **geofinanțe**. S-a conturat o structură geoeconomică deosebită și un sistem geofinanciar. La aceasta se referă Kocetov, G. Petrova^[3] în articolul „Goeconomia: finanțe reale și virtuale: „Începând cu anul 1990, are loc transformarea funcțiilor calitative ale finanțelor mondiale: în primul rând, se evidențiază cele mai noi deplasări de capital. Natura mișcărilor constă în aceea că ele nu numai servesc ca schimb echivalent în limitele circuitelor productive, dar și conțin cea mai nouă componentă, care reflectă apariția enormului proces mondial în domeniul financiar”. Dependența financiară a economiei, descoperindu-se în fenomenul dualismului financiar, este cea mai clară manifestare a transformării globale a acesteia și a sferei sociale și de drept a societății”. Ca dovadă se pot prezenta următoarele date: în ultimii zece ani, mărimea operațiunilor bancare internaționale a depășit volumul producției industriale, al comerțului internațional și de investiții

respectiv de 30,8; 17,4 și 26,3 ori^[4]. Pe parcursul acestei perioade, capitalizarea piețelor mondiale a crescut de 3 ori, iar PIB-ul s-a majorat de 2,5 ori.

În ultimii 30 de ani, pe piețele financiare au apărut multe instrumente financiare noi, care au căpătat denumirea hârtiilor de valoare sau a derivatelor acestora. Spre deosebire de hârtiile de valoare clasice, destinate pentru atragerea capitalului de lungă durată, instrumentele derivate au apărut ca sursă a operațiunii de *hedging* – asigurarea contra riscului de preț, iar, în consecință, au ocupat o poziție forte în sistemul geofinanciar ca un element efectiv al speculațiilor financiare – așa-numitul eveniment *quasifinanciar* (Kocetov, Petrova)^[3]. Conform datelor statistice bancare, achitarea internațională, în 1998-2001, a costurilor nominale ale activelor derivatelor bursiere de bază a constituit 13-14 trln USD – de 19 ori mai mult decât în 1987.

În al patrulea rând, **baza politică**. Procesul globalizării a fost forțat într-un număr mare de state înalt dezvoltate de către politica descentralizată; liberalizarea comerțului exterior; monitorizarea sistemului de reglementare a economiei la macronivel; perfecționarea aparatului administrativ, revizuirea sistemului de impozitare și de drept, promovarea antreprenoriatului.

Transformările structurale economice globale au efecte de influență asupra regiunilor aparte. Iată de ce problemele dezvoltării regionale constituie una dintre preocupările prioritare ale economiei mondiale. În consecință, o țară care tinde spre piața externă trebuie să se integreze în spiritul și în realitățile internaționale, acordând o atenție deosebită pregătirii teritoriului său pentru a corespunde exigențelor, dezvoltând o politică regională coerentă și activă.

„Economia națională, integrată în diferite formule de regionalizare își poate dovedi în continuare vitalitatea”^[5]. Din punct de vedere economic, fenomenul regionalizării presupune funcționarea pieței economice unice, ce ar corespunde standardelor mondiale și ar obliga statele să adopte măsuri ce țin de liberalizarea comerțului exterior și lichidarea taxelor vamale, dispariția granițelor comerciale, cu consecințe oportune de creare a posibilităților noi de dezvoltare a piețelor, promovarea tehnologiilor noi, creșterea productivității și ridicarea nivelului de trai, facilitarea accesului produselor proprii pe piețele țărilor partenere, cu efecte economice de proporții.

Bibliografie:

1. Ietto- Gillises Gr. *Globalisation: An Analysis of Teoretical Perspectives and Dominant Causes*, <http://www.sbu.acuk/cibs>
2. Сапир Е.В. „Глобализация мирового хозяйства и локальные экономические системы”, *Белорусский экономический журнал* 6 nr.1, 2004, стр.18-23
3. Кочетов Э. Петрова Г.: *Геоэкономика финансы реальные и виртуальные*, 2000, Nr.1, стр. 38-39.
4. Suci D., *Steigerung der Auslanndsinvestitionen erwartet // DE Bizz*, Deutschsprachiges Wirtschaftsmagazin, nr.6, September, 2003, Seite 4-7.
5. Popa Ioan, *Tranzacții de comerț exterior*, Ed. Economica, București, 2002, p.18-19.

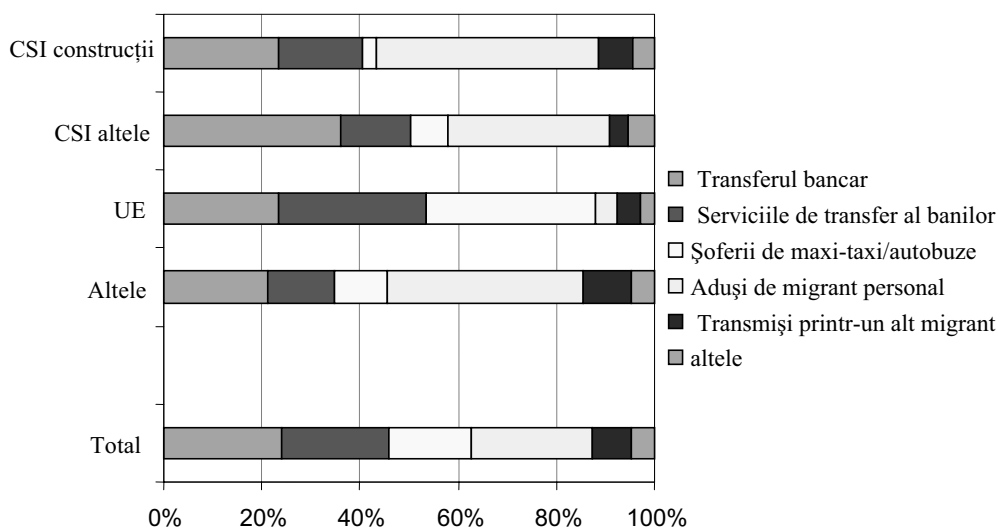
REMITENȚE: SURSE, BENEFICIARI, OPORTUNITĂȚI

Drd. Dinu LIPCANU, ASEM

Labor migration profoundly affects the economic and social development of Moldova. As of mid-2006, approximately one quarter of the economically active population was occupied abroad. Remittances from migrant workers to their families in Moldova amounted to one third of Moldova's gross domestic product. The number of migrants as well as remittances has grown steadily since 1999 with no indication yet that this trend might be reversed. At almost 30 percent of GDP in 2006, Moldova's dependence on remittances is one of the highest in the world. Over 80 percent of Moldova's migrants remit funds and over 70 percent of these remit over half of their earnings. Moreover, estimates confirm that remittances continue to grow, and suggest that transfers from permanent migrants may be growing even further in importance in 2007-2008.

În ultimul timp, o importanță tot mai mare se acordă investițiilor străine directe, modalităților de atragere a acestora în economia țării. O atenție mai mică, dar cu un interes în creștere, este determinată de direcțiile de utilizare a remitențelor. Conform datelor Băncii Mondiale, Republica Moldova, împreună cu Tadjikistanul, se află pe primul loc în Europa după mărimea remitențelor în raport cu Produsul Intern Brut (PIB), care constituie o treime din acesta. Pe parcursul anului trecut, persoanele fizice au transferat în R.Moldova, prin intermediul băncilor comerciale, circa 855 mln USD, în creștere cu un sfert în raport cu anul precedent. Organismele internaționale estimează că, în 2007, suma totală trimisă acasă de cetățenii moldoveni ar putea depăși 1 miliard de dolari. Această tendință se va menține atât timp, cât emigranții nu-și iau familiile peste hotare și nu se stabilesc definitiv acolo. Cele mai multe remitențe vin din Rusia și Italia.

Pentru studierea mai detaliată a unor astfel de probleme, Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în RM, a organizat o cercetare națională reprezentativă a gospodăriilor casnice din Moldova. Cercetarea a fost efectuată de către CBS „Axa” în 2006, în cadrul căreia a fost analizat nivelul remitențelor din punctul de vedere al migranților, al canalelor de transfer și al impactului acestora asupra bunăstării gospodăriilor casnice și a sărăciei. În general, aproape o jumătate din aceste resurse monetare ale migranților moldoveni, potrivit cercetării în cauză, au fost transferate ca valută străină în numerar. De cele mai multe ori, migranții din CSI aduceau singuri banii acasă, în timp ce migranții din Uniunea Europeană (care stau în străinătate perioade mult mai îndelungate) se foloseau de serviciile însoțitorilor de tren și ale șoferilor de microbuze (figura 1).

Figura 1. Principalele metode folosite pentru transmiterea banilor (în procente)

Ne-a interesat și cum se infiltrează banii din străinătate în economia țării noastre? Acești bani sunt din start desemnați, în mare parte, consumului. Un rol mai mare îl are aici sistemul bancar care, acumulând aceste venituri remise, trebuie să le direcționeze în economia reală. Dar acest lucru este greu de făcut

atât timp cât climatul de afaceri este mai anevoios și progresele nu sunt atât de rapide pe cât se aștepta.

În cadrul cercetării, am evidențiat patru grupuri de migranți:

1. Muncitori din industria construcțiilor în țările CSI (Rusia, Belarus, Ucraina, Kazahstan și

- Azerbaidjan), care constituie în total o treime din migrații moldoveni;
2. Alți migrații în țările CSI (aproximativ un sfert din toți migrații);
  3. Migrații în UE (Austria, Belgia, Cehia, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Polonia, Portugalia, Slovenia, Spania, Regatul Unit); Israelul a fost adăugat la această categorie pentru că condițiile de lucru și de viață de acolo sunt foarte similare cu cele din UE – o treime din toți migrații;
  4. Toți ceilalți, inclusiv migrații în Turcia, România și Cipru (12%).

Deși fiecare din cele patru grupuri sunt relativ omogene, ele diferă considerabil unul de celălalt în ceea ce privește caracteristicile socio-economice,

de migrare și modelele de remitențe. Aceste grupuri diferă substanțial din punctul de vedere al domeniului de ocupație, al perioadei de ședere, al statutului legal și al caracteristicilor socio-economice. De aceea, este de așteptat ca și tipul remitențelor lor să fie, de asemenea, diferite. De fapt, remitențele imigranților în UE constituie aproximativ 1.749 de dolari SUA în decurs de 12 luni, conform cercetării noastre, comparativ cu suma de aproximativ 1.100 de dolari SUA în cazul celorlalte trei grupuri (tabelul 1). Pentru a explica diferențele de nivel al remitențelor, trebuie să se ia în considerație o varietate de factori determinanți, inclusiv câștigul migraților, motivul care a stat la baza plecării lor, perioada sezonieră de migrație, costul călătoriei spre țara-gazdă și costul traiului în ea.

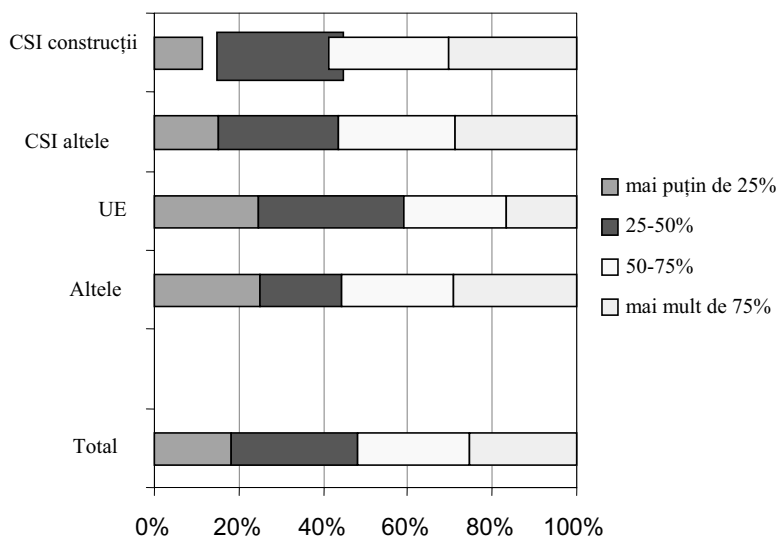
Tabelul 1

Suma medie a remitențelor trimise în ultimele 12 luni (în dolari SUA)

CSI construcții	CSI altele	UE	Altele	Total
1.048	1.110	1.749	1.130	1.300

În cazul gospodăriilor casnice ce primesc remitențe, acestea au o importanță majoră pentru bugetele familiilor. Și anume, remitențele finanțează mai mult de jumătate din cheltuielile curente în circa 60 la sută din familiile care le primesc, fapt valabil pentru toate cele patru grupuri de migrații; de asemenea, acești bani sunt utilizați pentru procurarea bunurilor de consum neperisabile și

realizarea unor economii mai mari. Comparativ cu cercetarea similară din 2004 (prima cercetare națională reprezentativă a gospodăriilor casnice din R. Moldova privind migrația forței de muncă și remitențele), există o mică creștere a numărului de familii care afirmă că utilizează parțial remitențele pentru a investi în anumite bunuri din Moldova, inclusiv în mici afaceri.

Figura 2. Partea de venit trimisă în țară (în procente)

În același timp, migrații din CSI tind să remită o cotă mai mare din câștigurile lor decât compatrioții din UE. În timp ce 60% dintre migrații în CSI remit peste jumătate din câștigul lor de peste hotare, în ceea ce privește migrații în UE acest lucru este valabil numai în cazul a 40%. Această discrepanță probabil reflectă parțial ideea că migrația spre CSI este determinată, în mare de necesități, spre deosebire de migrația spre UE, care este determinată în spe-

cial de oportunități. Mai mult decât atât, aceasta se explică și prin costul înalt al traiului și călătoriei în cazul migraților în UE. În gospodăriile care primesc remitențe, acestea joacă un rol important pentru bugetul familiei. Concret, remitențele sunt folosite în mai mult de jumătate din cheltuielile curente pentru aproximativ 60% dintre gospodăriile care le primesc, fapt valabil pentru toate cele patru grupuri de migrații. Uneori, se discută faptul că remitențele

sunt utilizate mai mult în scopuri de consum decât de investiții și de aceea ele, oarecum, se risipesc. Dar întrucât Moldova este cea mai săracă țară din Europa, nu este surprinzător faptul că gospodăriile care primesc remitențe pun pe prim-plan cheltuielile de consum. În studiul CBS-AXA, multe familii care primesc remitențe au declarat că puterea mai mare de cumpărare datorită acestor bani este, în primul rând, orientată spre necesitățile zilnice, cum ar fi hrana, hainele sau chiria. Pe al doilea loc se află obiectele de uz casnic, precum televizoarele, frigiderul sau computerele. Restul este folosit pentru investiții domestice mai mari, cum ar fi mașina sau renovarea casei. Acest model amplu este caracteristic pentru toate cele patru grupuri. Este dificil a înțelege, din informația disponibilă, dacă remitențele sunt folosite în mod diferit față de alte venituri ale gospodăriei, deoarece, în principiu, aceste resurse monetare sunt substituibile cu veniturile din alte surse. Există dovezi clare ale faptului că gospodăriile care primesc remitențe investesc în instruirea mai bună

a copiilor lor. Conform datelor Anchetei Forței de Muncă (AFM), Görlich, Omar Mahmoud și Trebesch (2007), tinerii proveniți din gospodăriile cu migranți sunt mult mai dispuși să se înscrie la universități decât conașionalii lor din gospodăriile fără migranți. În special, creșterea rapidă recentă a numărului de studenți în universitățile din R.Moldova, inclusiv a celor din universitățile private, pare să se datoreze, în mare măsură, finanțării din remitențe.

În ultimul timp se atrage atenție asupra remitențelor sociale mobilizate de muncitorii moldoveni migranți. **Remitențele sociale** se definesc ca fiind ideile, practicile și capitalul social care se transferă între țările sau comunitățile de destinație și cele de origine. Acestea pot afecta normele familiale, rolurile sexelor, identitatea claselor și raselor, participarea politică, economică și religioasă. Remitențele sociale asigură o contrapondere deloc neglijabilă nivelului macro monetar și al fluxurilor culturale și sunt esențiale pentru înțelegerea modului în care migrația schimbă viețile celor care rămân acasă.

EVOLUȚIA SISTEMULUI ASIGURĂRILOR SOCIALE LA NIVEL INTERNAȚIONAL

Drd. Valentin STEGĂROIU;
Conf. univ. dr. Nicolae ȚĂU, ULIM

This paper examines the evolution, the forms and the means of integrating the social insurance system with that of the old member states of the communitarian space, the advantages and disadvantages, as well as the possibilities of applying the above mentioned in the national economy as a continuance of the social insurance reforms.

By estimating and evaluating the coordination mechanisms, the necessity of the country social security system to interact with other similar systems, has been established, therefore proving the need to develop a country model of computing and transferring, of offering social insurance and of modifying and improving the international context concerning the coordination and harmonization of the specific legislation.

În prezent, asigurările sociale reprezintă, fără echivoc, unul dintre cei mai importanți piloni ai politicilor economice, precum și o preocupare permanentă a îmbunătățirii și dezvoltării acestui segment de către statele moderne. Încă din primele decenii ale secolului al XIX-lea, asigurările sociale au devenit un factor activ și important al existenței multor categorii sociale din întreaga lume. La începuturile istorice ale acestui segment al vieții sociale, principala grijă a oamenilor era găsirea unor metode și soluții de apărare împotriva diverselor și nenumăratelor riscuri, atât din punctul de vedere al sănătății, cât și pentru menținerea integrității familiale sau a bisericii, sau a întreprinderilor unde lucrau. Aceste forme de înlăturare a riscurilor au fost diversificate pe parcursul istoric al dezvoltării omenirii de la o epocă la alta, de la un regim la altul. Mărirea nevoilor sociale și a riscurilor colaterale acestora a condus la apariția altor forme de protecție, bazate pe o mai mare solidaritate – securitatea socială, însă formele tradiționale de protecție împotriva riscurilor nu dispăruse complet. În sine, asigurările sociale au ca scop principal acordarea unui sprijin din partea comunității acelor care, dintr-un motiv sau altul, sunt în imposibilitatea de a dispune de resurse proprii necesare subzistenței sau unei îngrijiri medicale adecvate [1, p. 14]. Potrivit acestui aspect, societatea colectează de la membrii săi, în funcție de unele criterii, anumite rente sau cotizații care, acumulate în fonduri de ajutorare și pensii, acordă un minim de beneficiu acestora și membrilor familiilor lor [2, p.25].

Responsabilitatea statului privind asigurările sociale, care sunt identificate ca sisteme de securitate socială, rezultă din unele documente internaționale [3, p.99], unde statul este caracterizat ca fiind o organizație compusă din cetățeni, necesară acestora în asigurarea bunăstării generale, având ca bază legislația proprie ce vizează anumite categorii de persoane, care pentru anumite perioade sunt îndreptățite să primească unele ajutoare sub formă de prestații. În general, aceste sisteme sunt coordonate și gestionate de instituții, cu atribuții în acest domeniu, ale statu-

lui, dar pe lângă care pot funcționa în paralel, fără a se exclude, societăți de asigurare din domeniul privat.

Dezideratul fiecărei societăți este acela de a atinge un grad cât mai înalt al protecției sociale, având drept scop acoperirea diverselor nevoi determinate de inegalitatea veniturilor, a sărăciei, a pierderii capacității de muncă din cauză de boală și bătrânețe etc. [2, p. 27].

În majoritatea statelor, în constituțiile acestora sunt prevăzute obligațiile statului de a garanta tuturor cetățenilor săi dreptul la muncă decentă, protecția sănătății, a copilului, a mamei, a celor în vârstă înaintată, iar din cauza anumitor situații în care se află – starea fizică sau psihică, economică, incapacitatea de muncă, sunt îndreptățiti de a primi de la colectivitate mijloacele necesare existenței.

Germenii nevoii de protecție au apărut cu mult înainte de revoluția industrială, ca o necesitate, însă modul de protecție socială s-a realizat prin intermediul acțiunilor de caritate întreprinse de biserică [4, p.14]. Istoric vorbind, se poate afirma că prima formă de asistență socială a apărut în Anglia începutului de secol XVII, prin adoptarea legii sărăciei, ca răspuns al conflictului dintre regalitate și biserică, prin care se asigura doar asistență bolnavilor și celor cu infirmități. Totuși, ca modalitate de susținere a finanțării practicii sociale, apare obligativitatea plății unor taxe cu scopul de a colecta sume de bani pentru păturile sărace; spre exemplu, în *Germania* (1520), prin legea săracilor de la oraș, care, ulterior (1530), a fost extinsă la toate categoriile populației. Mai târziu (1794), Prusia își asumă responsabilitatea de a acorda unor categorii de cetățeni, care erau incapabili a le avea, hrană și locuință.

Coloniștii spanioli au creat, în *America Latină*, o agenție publică destinată ajutorării săracilor, a cărei schemă se baza pe experiența a trei astfel de precedente. Întâiul precedent a fost cel al vechiului sistem axat pe colectarea taxelor, în cadrul unei bresle, într-un fond pe care fiecare membru al unei activități era obligat să contribuie, la anumite intervale, cu fonduri

ce erau colectate pentru plata spitalizării, hrană, pentru vârstnici și unele cheltuieli de înmormântare.

A doua etapă ce a precedat sistemul de asigurări sociale a constituit-o Prusia, care, în anul 1810, a introdus obligativitatea ca meșteșugarii să fie asigurați în vederea beneficiilor de îngrijiri medicale în caz de îmbolnăvire [5, p.24]. În sfârșit, ultima etapă a reprezentat-o obligativitatea impusă prin lege, a celor ce angajau, pentru plata unor despăgubiri pentru accidente din cauza neglijenței acestora.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în *Germania*, a fost introdusă legea obligatorie de asigurare de boală a tuturor, conducând la crearea de fonduri de asigurare atât pentru cei ce angajează, cât și pentru angajați, din care erau achitate costurile îngrijirilor medicale pe durata incapacității. Împotriva accidentelor de muncă, este aprobată, în 1884, legea ce obliga toate categoriile de muncitori să fie asigurați obligatoriu. Cele două legi erau, practic, niște scheme contribuții ce au funcționat pe principii contribuției, al căror control era asigurat de către salariați și patroni. Aceste două legi au creat premisa adoptării, în anul 1889, a legii asigurării pentru pensie, care obliga salariații din ramurile productive să participe cu o anumită contribuție, diferențiată, pentru a avea asigurat un minim de venit în perioada pierderii capacității de a munci datorită vârstei sau invalidității. În acest sens a fost creată și instituția de administrare directă a acestui fond – Oficiul Imperial al Asigurarilor. Prin introducerea acestei legi s-a încercat ameliorarea nemulțumirilor ridicate de către muncitorii expuși mereu la sărăcie și la pierderea locurilor de muncă. Legea în sine a condus la crearea primului sistem german de asigurări sociale bazat pe contribuții, în cadrul căruia atât muncitorii, cât și patronii vărsau o parte din venitul lor în acest fond, din care, ulterior, puteau fi plătite cazurile de boală, accidentele de muncă și vârsta înaintată.

Austria introduce legea asigurării pentru pensie în 1888, *Italia* – în 1893, iar *Olanda* și *Suedia* abia în 1901. *Austria* a fost nevoită să introducă această lege din cauza luptei politice ce era îndreptată spre ridicarea standardului de viață al muncitorilor. În acest context, *Marea Britanie* se numără printre primele state industrializate care au preluat și dezvoltat sistemul de asigurări sociale german, adaptându-l intereselor sale specifice, ce presupuneau o slabă intervenție a statului în realizarea acestor obiective. Principiul sistemului german de asigurări sociale, dezvoltat de aceste state, prevedea acordarea de beneficii muncitorilor pe perioada pierderii capacității de muncă și plata tratamentului medical pentru unitatea spitalicească de o anumită contribuție a fiecărui membru, denumită și plată „per capita” [6, p. 35].

Începutul de secol XX aduce în *Marea Britanie*, pentru persoanele de peste 70 de ani, acordarea unui minim venit sub formă de pensie, bazată pe un sistem noncontributiv și testarea mijloacelor, re-

ușind în acest fel, pentru un termen scurt, un sprijin financiar, a cărui condiție conducea direct la supunerea individului față de monarhie. Aparent, aceste obiective erau îndreptate către îmbunătățirea condițiilor de viață ale muncitorilor, ale căror drepturi sociale nu erau respectate, deoarece beneficierea de drepturi economice era condiționată de unele obligații concis stipulate de legislație, printre care obligativitatea indivizilor de a participa și de a contribui la piața muncii.

Introducerea și adaptarea principiilor asigurărilor sociale, peste tot, au fost precedate de o serie întreagă de dezbateri pro și contra între cei ce preferau sistemul voluntar de asigurare și cei care susțineau un sistem public obligatoriu. Din aceste considerente, *Marea Britanie* a adoptat (1911) o schemă obligatorie de asigurări pentru sănătate, dezvoltând-o treptat până spre sfârșitul anilor '50 ai secolului trecut. Practic, după anul 1920, asigurările sociale obligatorii au fost rapid asimilate în țările europene.

În *SUA*, pentru prima dată a fost utilizat termenul de securitate socială ca titlu al unei legi votate de Congres – **Social Security Act** din 14 august 1935, prin care s-a introdus un program național de asigurări sociale, aflat în responsabilitatea guvernamentală centrală și locală. Astfel, programele federale de asigurări sociale, dezvoltate după acest an, au fost în număr de trei: beneficiile în caz de retragere de pe piața muncii și pentru urmași; îngrijirea medicală pentru persoanele în vârstă și asigurarea împotriva handicapului [7, p.134].

Deși termenul de securitate socială a apărut pentru prima dată într-o lege americană, ideea de securitate socială este contemporană cu fințarea drepturilor omului [8, p.152]. Apărută în anii puternicei recesiuni, această lege nu a furnizat doar sprijin financiar din partea guvernului sau asistență pentru vârstnici și persoane cu probleme de dizabilitate, ci introducea scheme federale pentru asigurări de pensie sau șomaj, precum și alocații financiare din partea statului pentru cei care au pierdut locurile de muncă din domeniul public și care erau incluși în schemele de asigurări pentru șomaj.

Ideea eliminării statului de proveniență apare pentru prima dată în *Noua Zeelandă*, în 1938, prin introducerea pensiei universale, fără existența testării mijloacelor pentru persoanele care au împlinit 65 de ani, nefiind condiționată de origine, ci de rezidență, fiind deschisă oricărei persoane care a contribuit cu o parte din venitul propriu la sistemul de securitate.

O etapă majoră în dezvoltarea mondială a securității sociale a avut-o celebrul **Raport al guvernului britanic din 1942**, prin care se accentua lupta pentru găsirea metodelor de combatere a sărăciei. Motivul principal invocat de Raport, era acela că, pentru menținerea deplină a ocupării forței de muncă, este nevoie de acordarea unor alocații pentru toate familiile, precum și de un program social complet de asistență

socială, bazată pe testarea mijloacelor și a nevoilor. În plus, în Raport se insistă pe aspectul prevenirii riscului, iar securitatea socială era definită prin garantarea unui venit minim [9, p.107].

Inspirat de Raportul guvernului britanic, guvernul francez a introdus, începând cu anul 1948, acest sistem, căruia i-a adus o serie de modificări ce au condus la crearea unui sistem propriu unificat de asigurări sociale.

Dezvoltarea rapidă s-a manifestat nu numai pe vechiul continent, ci și în *America Latină*, unde planurile de asigurări sociale au fost completate și adaptate sistemelor proprii bazate pe alocații familiale.

Potrivit *Convenției nr. 102 (1952) a Organizației Internaționale a Muncii (OIM)*, termenul de **securitate socială** se referă la cele nouă ramuri ale asigurărilor sociale, în care nu este inclusă asistența socială: boală, maternitate, invaliditate, bătrânețe, urmași, accidente de muncă și boli profesionale, șomaj, alocațiile familiale și decesul. Cu toate acestea, fiecare stat și-a creat propriul sistem de securitate socială. În cadrul statelor industrializate, legislația privind asigurările sociale reprezintă un set de prevederi legale, care privesc latura protecției sociale, desfășurată prin intermediul categoriilor cărora i se adresează, ce include reguli bine definite de transfer de bani de la instituțiile publice ce coordonează aceste sisteme direct cetățenilor asigurați.

Această ramură face parte din sistemul național de drept ce converge din alte ramuri de drept ca: cel administrativ, al muncii, familiei și chiar dreptul fiscal. Prin intermediul acestor ramuri și al relațiilor ce se stabilesc între diferitele sisteme naționale de securitate socială se realizează direct legături între acestea și unele elemente ale unor ramuri ale dreptului internațional, de unde și faptul că dreptul securității sociale are diferite dimensiuni cu conotație internațională. În cadrul relațiilor internaționale dintre state se manifestă, ca diferență, salariile și costurile sociale, care devin mult mai importante în determinarea posibilităților de concurență comercială, pe lângă faptul că mai există un aspect primordial al diferențierii, acela al lucrătorului imigrant, care, atunci când trece frontiera, riscă să-și piardă toate drepturile și, în special, cele privind protecția socială [10, p.612].

Domeniul securității sociale, ca parte a sistemelor publice de protecție socială, abordează două direcții în cadrul reglementărilor internaționale. O primă direcție, denumită **coordonare**, urmărește continuarea acordării asistenței sociale pentru acele categorii de persoane care circulă în afara granițelor unui stat. Cea de-a doua direcție se referă la stabilirea nivelului venitului ce stă la baza sistemelor de securitate socială, care se mai numește și **armonizare** sau **standardizare** [11, p.32].

La nivel internațional, armonizarea este stabilită de reglementări din domeniul securității sociale aprobate de organizații, ca OIM sau UE, iar dreptul

internațional al securității sociale se referă la legislația privind securitatea socială, elaborată de aceste organizații, ce sunt impuse SM în vederea adaptării legislațiilor naționale din domeniul securității sociale la aceste standarde. În cadrul acestor criterii, fiecare SM are libertatea deplină în a-și stabili propriile sisteme de asigurări sociale, cu condiția respectării întru totul a standardelor internaționale privind securitatea socială.

Alinierea diferitelor sisteme de securitate socială este un proces complex și anevoios, care, în cele mai multe cazuri, este doar la nivelul unor acorduri internaționale din domeniul securității sociale.

Din punctul de vedere al coordonării, acordurile internaționale, ca parte a dreptului internațional, au rolul de a rezolva cazurile care apar ca urmare a necoordonanței legislației unui stat cu altul în domeniul securității sociale, prin stabilirea regulilor de determinare a legislației aplicabile. *De ce a fost necesară găsirea acestor metode?* Un prim răspuns ar fi fenomenul imigrației persoanelor dintr-o țară în alta în scopul găsirii unui loc de muncă. Un alt răspuns ar fi acela al necesității adaptării legislației naționale din domeniul securității sociale aplicabile și stabilirea de către ramura dreptului intern, dacă legea străină poate fi aplicabilă sau nu, cazuri în care trebuie să definească și să reglementeze aceste impacturi.

La realizarea acestor reglementări stau ca fundament legal acordurile internaționale încheiate între sistemele naționale de securitate socială. Acordurile respective, de obicei, au forma unui tratat internațional, ca parte a dreptului public internațional, sau, în alte cazuri, pot lua forma unei dispoziții obligatorii a unei organizații internaționale, așa cum este cazul țărilor membre UE, în cadrul cărora legislațiile naționale privind securitatea socială sunt coordonate de către Regulamentul (CEE) nr. 1408/1971. Scopul coordonării sistemelor de securitate socială, în baza încheierii de acorduri bilaterale în acest domeniu, este să elimine prevederile discriminatorii pe baza cetățeniei, să uniformizeze aplicarea legislației naționale și să stabilească modul de cooperare între instituțiile implicate în derularea acordurilor de securitate socială și organismele cu sarcini în acordarea prestațiilor.

Ca vechime, acordurile internaționale bilaterale, menite să găsească o cale de rezolvare a problematice sociale a lucrătorilor care circulă dintr-un stat în altul, putem să le considerăm contemporane cu asigurările sociale, deoarece încă de la începuturile nevoii de asigurare împotriva riscurilor exista fenomenul imigrației lucrătorilor. Astfel, au fost încheiate o serie de acorduri între state, dar care aveau ca obiective principale cu totul alte problematice decât specificarea expresă a fenomenelor sociale, care, în mai toate cazurile, erau limitate la prevederea asigurării împotriva accidentelor de muncă. Acordurile internaționale între state, pe linia securității sociale, trebuiau să trateze cetățenii celeilalte părți fără discriminare,

să înlăture clauza de rezidență în vederea păstrării drepturilor dobândite de lucrătorii imigranți.

După sfârșitul celui de-al doilea război mondial, problema asigurărilor sociale, ca parte a unui întreg al protecției și securității sociale, în special în țările dezvoltate economic, a evoluat într-un ritm rapid, acoperind din ce în ce mai toate riscurile sociale, concomitent cu includerea în totalitate a categoriilor de salariați. Are loc înlocuirea vechiului concept de asigurare cu un nou concept, de un spectru mai larg al cuprinderii, acela de securitate socială, bazat pe repartizarea riscurilor și redistribuirea veniturilor. Prin încheierea unor acorduri bilaterale nu se statua decât situația lucrătorilor imigranți ai statelor respective, ca părți contractante, ce puteau să se deplaseze în interiorul acestora, și ca urmare a fenomenelor imigrației și a extinderii colaborării internaționale, a apărut necesitatea încheierii unor acorduri multilaterale care să acopere riscurile deplasărilor cetățenilor între mai multe state partenere. În acest sens, primul acord a fost **Tratatul de la Bruxelles**, semnat la 7 noiembrie 1949, între Belgia, Franța, Luxemburg, Olanda și Marea Britanie, prin care se garanta tratamentul egal pentru cetățenii proprii din punctul de vedere al legislației privind securitatea socială și cuprindea prevederi exprese referitoare la dreptul acestora la prestații indiferent de statul unde intervenea riscul, cu condiția ca beneficiarul să fie rezidentul statului respectiv, deoarece aceste acorduri și în prezent respectă dreptul fiecărui stat la determinarea propriei politici sociale, limitându-se la coordonarea sistemelor, nicidecum la armonizarea lor, iar principiul fundamental al acordurilor fiind acela al reciprocității în baza căruia sunt prevăzute numai acele ramuri ale securității sociale care sunt comune părților semnatare.

La nivelul structurilor UE au existat încă de la început manifestări în găsirea unor soluții comune pri-

vind securitatea socială, protecția socială, aceasta în condițiile asigurării principiului comun al asigurării liberei circulații a bunurilor și serviciilor. Problema socială a UE a fost parte a **Tratatului de la Roma**, al cărui obiectiv primordial a fost și a rămas realizarea unei piețe interne unice, bazate pe dezvoltarea rapidă a tuturor ramurilor liber consimțite, necesară afirmării progresului economic [12, p.8-22].

Actul Unic European, din 1986, prin acceptarea în cadrul pieței unice a dimensiunii sociale, ce a continuat pe această linie, prin recunoașterea, din 1989, a Cartei fundamentale a drepturilor lucrătorilor, a constituit generarea unei politici sociale consolidate la nivelul comunității [13, p.7]. Crearea Pieței Unice Europene (PUE) prin Actul Unic European (AUE) nu a însemnat pentru politica socială comunitară un pas înainte din singurul motiv al competenței instituțiilor europene care, în acest caz, este limitată la acceptarea liberei circulații a lucrătorilor și a tratamentului egal între cetățeni, pentru o concurență loială pe o piață unică, singura realizare notabilă fiind cea a coordonării sistemelor naționale de securitate socială, realizată prin intermediul regulamentelor comunitare, ale căror prevederi sunt în prezent în faza de discuții privind îmbunătățirea și extinderea ariei de aplicare.

O primă discuție, care a produs mari controverse, s-a purtat pe linia garantării unei concurențe loiale în cadrul pieței, ceea ce a condus la crearea unui nou sector de competență în domeniul social prin încercarea armonizării sistemelor de asigurări sociale în cadrul acesteia. Potrivit acestor discuții, armonizarea sistemelor de asigurări sociale la nivelul pieței unice trebuie să conducă la perfecționarea sistemelor naționale de asigurări sociale, necesară alinierii acestora din urmă la același numitor comun, armonizarea aflându-se undeva între unificarea totală a sistemelor de asigurări sociale și coordonarea acestora.

Bibliografie:

1. Richardson, J. H., „*Economic and Financial Aspects of Social Security: An International Survey*”, London, 1960, pp.14.
2. Doublet, J., Lavau, G., *Securitate sociale*, Press Universitaires de France, Paris, 1957 pp. 25-27.
3. ILO, „*Approaches to Social Security*”, Geneva, 1942, p.99.
4. Fierens, J., *Droit et pauvrete: droits de l'homme, securite sociale, aide sociale*, Bruxelles, E. Breylant, 1992, p.14.
5. Cace, C., *Asigurările sociale. Management, evoluții și tendințe*, Editura Expert, București, 2004, pp.24-25.
6. Dobrescu, S., Șeitan, M., *Pensii private*, Editura Juridică, București, 2005, p.35.
7. Mulligan, C. B., Sala -I- Martin, X., *Social Security in Theory and Practice (I): Facts and Political Theories*, Columbia University, 1999, p.134.
8. Dupeyrox J. J., *Droit de la securite sociale*, Bruxelles, E. Bruylant, 1992, p.152.
9. Beveridge William, *Report an Social Insurance and Aliens Services*, 1942, pp.105-107.
10. Doublet, J., Lavau, G., *Securitate sociale*, Press Universitaires de France, Paris, 1957, p.612.
11. Pennings F., *Introduction to European Social Security Law*, third edition, in the series Studies in Employment and Social Policy, Kluwer Law International, Haga, 2001, p.32.
12. Berghman, J., *Basic concept for social security in Europe*, Institute for Social Right of the Katholieke Univeriteit Leuven, European Master in Social Security, 2003, pp. 8-12.
13. Preda, M., *Politica socială*, Institutul European din România, București, 2003, p.7.

CAPITALUL TRANSNAȚIONAL ÎN CONDIȚIILE MODERNIZĂRII TEHNOLOGICE

Conf. univ. dr. Tatiana LÎȘÎ, UTM

Some general landmarks are presented about to the integration of the industrial capital with the banking one in the context of technological modernization of modern time. The work's main idea is concentrated on the promotion of research, development and finance areas and the major directions of the scientific research as: nano-science and the complex systems.

Integrarea capitalului bancar cu cel industrial capătă o importanță de proporții și urcă pe o treaptă calitativ nouă. Actualmente, integrarea economică prin formele sale de manifestare s-a transformat într-un factor impunător atât pe piața internă, cât și în context mondial. La nivel macro, o importanță deosebită o are forma integrării economice, în ceea ce privește contopirea capitalului industrial cu cel bancar. Aceasta ar da un impuls determinant realizării modernizării tehnologice a economiilor naționale.

Societatea de astăzi depinde esențial, în mod critic, de știință și tehnologie. Haosul derivă din faptul că, pornind de la dezvoltarea tehnologică și economică, un număr important al activităților umanității se situează pe un orizont atât de mare, încât acesta depășește limitele unei națiuni. Acest fenomen a fost denumit globalizare. Un aspect-cheie al globalizării, în epoca postindustrială, sunt schimbările tehnologice și inovațiile, în special în sectoarele transporturilor și comunicațiilor, tehnologiei informaționale, medicină și farmacie, chimie și materiale avansate, care au ajutat la îmbunătățirea relațiilor dintre dezvoltatorii aceleiași industrii din diferite părți ale lumii, la crearea entității globale și au dus la sporirea creșterii economice. La bază a stat nu producția materială, ci asimilarea și folosirea noilor tehnologii în scopul înnoirii și creșterii producției, crearea și valorificarea noilor piețe, recâștigarea piețelor pierdute cu vechile produse.

Colectivitățile puternice, în particular, țările dezvoltate, sunt forța motrice a tehnologiei, prin finanțarea adecvată, așa încât tehnologiile avansate sunt, în bună măsură, proprietatea acestor țări dezvoltate. Pentru țările mici, mai puțin dezvoltate, nu atât de puternice, oportunitatea dezvoltării tehnologice derivă din faptul că știința este universală și deschisă tuturor, așa încât acestea au șansa de a juca roluri importante, critice, în procesul științific și tehnologic, cu cheltuieli adecvate condiției lor. Și Republica Moldova, în actualul proces de globalizare, nu este o excepție.

Marile surse financiare ce pun în mișcare societatea omenească sunt considerabil interesate de știință, tocmai în vederea asigurării bunăstării, a puterii economice și militare. Știința a produs tehnologii hotărâtoare pentru viața noastră, precum construcții și mașini mecanice, electricitatea, energia nucleară, electronica, laserul, materiale, transporturi, telecomunicații, calculatorul electronic, tehnologii medicale. [1]

În condițiile modernizării tehnologice, rolul capitalului bancar nu poate fi subestimat. E necesară o motivație ponderată și reală pentru finanțarea nanotehnologiilor și materialelor multifuncționale bazate pe cunoaștere. Până nu vor fi definitive avantajele modernizării tehnologice, va fi destul de dificil a promova cercetarea și dezvoltarea în domeniul nanotehnologiei.

De aici derivă întrebările: *care ar fi motivul integrării capitalului bancar cu capitalul industrial în scopul modernizării tehnologiilor? În ce se manifestă acest interes?* Conlucrarea de succes pe viitor constă în viitorul fabricației și rolul nanotehnologiilor în Europa, precum și în schimbările importante care vor avea loc în spațiul mondial, în general, și în cel european, în special, în sensul trecerii de la industria grea la tehnologiile moderne.

Concomitent cu aceasta, procesul de integrare are avantaje esențiale. Se observă o corelație intensă între fuzionări și integrări cu investițiile capitale imense în mijloacele de bază – 16-20% din totalul investițiilor interne. Realizarea efectivă a asocierii ca rezultat al sporirii reale a randamentului de producere duce la ameliorarea calității producției și la micșorarea cheltuielilor. E util de menționat că rezultatele pozitive se obțin prin asocierile cu companiile prospere și, de asemenea, fuzionarea și integrarea firmelor mici, ceea ce permite facilitarea integrării într-o structură unică.

Analizând situația din țările industrial dezvoltate, se poate realiza oportunitatea cooperării și integrării în procesul producției, apariției unor noi structuri de producție mari, care să-și unească integral sau parțial activele materiale și nemateriale și să funcționeze ca subiecți cu drepturi depline ai activității antreprenoriale. Drept exemplu de asemenea evoluție sunt corporațiile transnaționale (CTN), care reprezintă o parte esențială a businessului corporativ la scară internațională și au rolul principal în consolidarea relațiilor economice internaționale.

Aspirațiile strategice contemporane ale managementului corporativ al CTN sunt condiționate de necesitatea priorităților tehnologice, bazate pe utilizarea factorului inovațional și asigurarea, în final, a competitivității lor. **Analiza activității investiționale a CTN în plan mondial permite elucidarea următoarelor tendințe:**

- *Procesul investițional al CTN include în sine un grad înalt de inovare, care a influențat esențial însuși natura corporațiilor. Astfel, cercetările științifice și implemen-*

tările au fost extrem de efective, cheltuielile având o reală realizare intelectuală – patentele. De exemplu, GFI General Motors, lider în rating-ul mondial de investiții inovatoare, cheltuie, în medie, 29,5 mln. \$ pe an pentru un patent, obținând 278 patente; GFI Motorola primește 1192 patente cu cheltuieli minime pentru un patent – 2,3 mln. \$ anual; cheltuielile corporației IBM pentru un patent sunt, în medie, de 2,45 mln. \$, ceea ce-i permite să obțină – 1758 patente [4].

- *Contopirile și fuzionările corporative, ca instrumente ale strategiei investiționale ale CTN*, contribuie la transformări rapide pe piața mondială și la modificări ale potențialului investițional în sfera bancar-industrială, care, în consecință, intensifică creșterea economică. Rezultatul financiar al contopirilor și fuzionărilor în plan mondial a atins cifra de 3 trilioane \$ (America Online și Time Warner valorând 111 mlrd. \$, Daimler-Benz & Chrysler Corporation – 36 mlrd. \$). Lideri actuali bancari în ratingul mondial sunt Citigroup (SUA), BankAmerica Corp (USA), HSBC (Anglia), Credit Agricole Group (Franța). [6]

- *Fuzionarea potențialului intelectual și investițional în sectorul public și cel academic*. Corporațiile financiar-industriale întrunesc un potențial intelectual și investițional în comun cu sectorul public și academic, formând consorții în anticiparea noilor revoluții industriale. De exemplu, în SUA, un spectru larg de dezvoltare au căpătat centrele inovatoare (Centres for University Based Technological Innovation), care sunt create pe lângă universități. Acestea realizează o mare parte a cercetărilor științifice de bază și funcționează în strânsă interacțiune cu sectoarele corporative și publice. În scopul realizării problemelor inovatoare fundamentale, în prezent s-au format consorții internaționale, care și-au întrunit posibilitățile investiționale: Royal Dutch/Shell, Ford, Xerox, Harley-Davidson, Detroit-Edison, Visteon, Nike și World Bank. [3].

Cercetarea aplicată, tehnologică și transferul tehnologic sunt finanțate cu precădere din surse financiare proprii. Transferul tehnologic în particular se face în trei forme: compania privată cumpără rezultatul cercetării, compania privată își dezvoltă propria cercetare, cercetătorul se privatizează în vederea valorificării propriilor rezultate.

Dacă în secolul XX întreprinderea era doar un complex material, parte componentă a firmei, în secolul XXI, agenții economici au devenit așa-zisele rețele de antreprenoriat – grupe de firme ce au relații contractuale de lungă durată, legături personale, și nu numai relații de proprietate formale. Firma rămâne doar ca o verigă financiară independentă a rețelei. Din componența ei se exclud subdiviziunile adăugătoare și de deservire, păstrându-se doar acele business-unități care corespund competenței de bază a firmei. În rețea se formează un centru logistic, care administrează fluxurile de mărfuri-materiale. Firmele rețelei, de asemenea, sunt concentrate în sistemul unic informațional, ce asigură schimbul reciproc de

informație și transferul know-how. Potrivit economiei evoluționiste, rețeaua-sistem se adaptează cel mai bine la schimbările continue ale pieței globale.

Astfel, pe măsură ce spațiile și mediile economice naționale și locale se deschid economiei globale, devine tot mai evident că marile corporații, mai curând decât economiile naționale, sunt unitățile de coordonare a relațiilor economice actuale. Iar odată cu deschiderea spre exterior a economiilor naționale, se dovedește a fi posibil și avantajos pentru o corporație să profite de diferențele existente între regiuni și localități privind utilizarea surselor de muncă, potențialul pieței, impozitele, reglementările ecologice, facilitățile infrastructurale locale etc. Aceasta înseamnă că astfel de firme pot să-și utilizeze posibilitățile la scară mondială, astfel încât să fabrice produse acolo unde costurile sunt cele mai mici, să le vândă acolo unde sunt piețe mai profitabile și să transfere veniturile rezultate acolo unde fiscalitatea este cea mai loială.

În aceste condiții este inevitabilă proiectarea, sinteza și integrarea micro- și nanostructurilor în scopul dezvoltării sistemelor funcționale. Este necesară focalizarea asupra domeniului prin creșterea importanței cercetării în domeniul materialelor (aici apare o solicitare importantă din partea industriei), în domeniile noi și tradiționale, în vederea creșterii capacității tehnologice și dezvoltării abilității lor de a opera la nivel european și internațional.

În ceea ce privește finanțarea guvernamentală a programelor de nanoștiință și nanotehnologie, se constată că, în 2003-2006, Europa de Vest a cheltuit mai mult decât Statele Unite și, respectiv, Japonia. Aceste cheltuieli au fost de circa 1200 mil. euro anual (Europa de Vest). Pe cap de locuitor pe primul loc se afla însă Japonia. În ceea ce privește finanțarea domeniului de nanotehnologie din fonduri private, aceasta se apropie de 50% în Statele Unite, Japonia, Germania și Coreea.

În anul 2006, companiile private au depășit finanțarea din fonduri publice, este adevărat că aceasta din urmă a arătat o tendință de limitare a creșterilor după o perioadă în care s-a cheltuit mult pentru noi investiții. Acest moment marchează trecerea de la *technology push* la *industry pull*. Actualmente, companiile investesc tot mai mult în cercetare, ele finanțează programe de cercetare și universitare. Acest lucru se motivează prin faptul că ele promovează creativitatea, mai greu de dezvoltat într-o organizație mare.

Principala condiție a succesului modernizării tehnologice bazate pe integrarea capitalului bancar cu cel industrial trebuie să devină intensificarea rolului statului în asigurarea procesului investițional al nanotehnologiilor. Aceasta, însă, nu înseamnă sporirea primitivă a cotei cheltuielilor statale pentru investiții, cu toate că volumul la astfel de cheltuieli trebuie mărit. Se sugerează dezvoltarea mecanismului garanțiilor de stat și, totodată, ridicarea rolului coordonator al statului în elaborarea premiselor organizaționale și instituționale ale activității investiționale și extinderea direcțiilor

de promovare a proceselor investiționale. Activitatea sectorului economic de stat și a monopolurilor trebuie orientată spre programe naționale prioritare. În USA, Germania, Rusia și alte țări problemele „nanoștiinței și nanotehnologiilor” au fost anunțate Programe Naționale Prioritare. Sistemul bancar trebuie să devină un suport pentru stat în promovarea acestei politici. Totodată, relațiile dintre stat și sistemul bancar trebuie să se bazeze pe parteneriatul strategic.

Rolul capitalului bancar și al consultanților în implementarea nanoștiinței și nanotehnologiilor fără precedent conduce și la extinderea unui nou sector de servicii financiare specializate. Rolul băncilor nu se rezumă doar la cel de furnizor de fonduri. Internaționalizarea pieței controlului corporatist a condus la mutații considerabile în activitatea tradițională a băncilor și la consolidarea unor adevărate consorții bancare. Implicarea băncilor comerciale în managementul financiar al acțiunii investitorilor vizează și negocierea prețului, finanțare, plată, evaluarea cos-

turilor suplimentare, consultanță contabilă, dar oferă și o paletă mult mai vastă de surse de capital la toate nivelurile structurii finanțării [2]. Dintre marile bănci comerciale, implicate în tranzacții corporatiste internaționale, amintim Morgan Stanley Dean Witter, Citigroup, J. P. Morgan Chase, Goldman Sachs, Salomon Smith Barney, Merrill Lynch, Credit Suisse First Boston, cunoscute sub numele de „the buldge market”, deoarece se impun prin mărime, reputație, prezență pe piețe și încrederea investitorilor.

Succesul afacerii este influențat direct de capacitatea capitalului bancar de a mobiliza și utiliza resursele în vederea dezvoltării materialelor multifuncționale bazate pe cunoaștere, precum și participarea la programe inițiate, care va avea drept scop creșterea transferului de tehnologie din cercetare către economie. De rând cu acestea, problema de bază rămâne concentrarea investițiilor spre direcțiile cele mai atrăgătoare, în particular, finanțarea lucrărilor științifice de cercetare și a celor de experiment.

Bibliografie:

1. Apostol M., *Asupra politicii greșite din cercetarea științifică românească*, Antiphysical. Review. 65 1 (2003)
2. Hebb, G., *Commercial Bank Involvement in Equity Underwritings*, Working Paper, August, 1999
3. Senge, P. and Carestedt, G. *Innovation Our way to the next Industrial Revolution // MIT Sloan Management Review*, Winter 2001, p.24
4. Industrial Research Institute 's First Annual R&D Leaderboard // *Research – Technology Management*, V. 43, 2000, January – February, p.25.
5. National Research Council, *Physics in a New Era*, National Academy Press, Washington 2003
6. Гендлин, В. *Самые дорогие брачные контакты // «Секрет фирмы»*, 2002, № 10, с.25

DIRECȚIILE PRINCIPALE DE CONSOLIDARE A SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

*Dr. în economie Mariana CUCU,
Universitatea din Regensburg, Germania*

The article discusses main consolidation directions: increase in banking sector transparency through publication of periodic financial stability reports describing main evolutions and risks persisting in the banking and financial non-banking systems; promoting prudent credit processes and creation of credit bureau that would extend the availability of credit information and contribute to a better evaluation of debtors by banks; improvement of corporate governance practices by introducing relevant changes in existing deposit guarantee scheme, consolidation of capital requirements and risk assessment of capital; limiting of governments' influence in the banking sector by privatization of state-owned banks, etc.

Sistemul bancar este unul dintre cei mai importanți piloni ai economiei unei țări, reprezentând veriga de legătură dintre ramurile economiei, a căror activitate influențează situația financiară, socială și politică a unui stat. Importanța asigurării stabilității sistemului bancar sporește odată cu alegerea vectorului pro-european, piețele bancare bine dezvoltate și sigure reprezentând o premisă esențială

pentru integrarea cu succes în Uniunea Europeană. Determinarea direcțiilor principale de consolidare a sistemului bancar moldovenesc necesită abordarea principalelor impedimente în funcționarea lui, mai cu seamă a celor ce îngrijorează atât autoritățile autohtone, cât și instituțiile financiare internaționale. În contextul dat, Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, în cadrul programului de evaluare

a stabilității sistemului financiar FSAP-Moldova, accentuează probleme ce țin de transparența insuficientă, impactul advers al expansiunii creditelor, problemele provenind din rolul crescând al statului în sistemul bancar. Unele rezerve, cum sunt opacitatea în structura proprietarilor și clienților băncilor, guvernarea corporativă inadecvată, rolul evolutiv al statului în sistemul bancar sunt menționate și în ultimele Rapoarte de Tranziție întocmite de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Transparența în sectorul bancar este o condiție de bază pentru respectarea disciplinei efective de piață, deoarece deponenții mici reprezintă stratul cel mai puțin informat și neprotejat al participanților la procesele economice. Abordarea disciplinei de piață, realizată prin intermediul dezvoltării informației publicului, este unul dintre cei trei „piloni” ai Acordului Basel II și face parte din noile Directive europene, fapt care demonstrează importanța acesteia pentru promovarea unui sistem bancar stabil și sigur. Conform actelor normative bancare autohtone, băncile publică periodic un șir de indicatori financiari care facilitează aprecierea calității activelor, a rentabilității capitalului etc. și permit verificarea gradului de conformitate a activității băncilor cu exigențele impuse de legislația în vigoare. Totodată, majorarea gradului de transparență în sectorul bancar și financiar poate fi atinsă prin intermediul publicării periodice a unor rapoarte cu privire la stabilitatea sectorului financiar. Autoritățile financiare ale țărilor europene au majorat în ultimii ani atenția acordată stabilității sectorului financiar prin publicarea rapoartelor cu privire la stabilitatea financiară. Primele rapoarte de acest gen au fost publicate în 1995, în Marea Britanie și unele țări europene nordice, practică, preluată, ulterior, de băncile centrale ale altor state, numărul cărora a atins circa 50 la sfârșitul anului 2006. Rapoartele nominalizate sunt axate pe elucidarea amplă a stabilității sistemului financiar, reflectând date cu privire la structura, supravegherea, vulnerabilitățile și dezvoltările acestuia, instrumentele utilizate de băncile centrale pentru estimarea stabilității sistemului financiar etc. Rapoartele de stabilitate financiară acordă o deosebită atenție analizei subsectoarelor financiare nonbancare, a căror activitate este în strânsă interconexiune și reprezintă o sursă majoră de risc pentru stabilitatea băncilor. Rapoartele de stabilitate financiară abordează riscurile și expunerile întregului sistem financiar și astfel diferă substanțial de publicații, cum sunt rapoartele anuale emise de băncile centrale, ce reflectă performanțele sistemului bancar pe parcursul anului de raportare.

Preluarea practicii de publicare a unor asemenea rapoarte este bine venită și pentru sistemul nostru financiar, deoarece va contribui la un grad mai sporit de transparență și va motiva băncile și participanții de pe piața financiară să îmbunătățească infrastruc-

tura financiară. Astfel, un raport cu privire la stabilitatea financiară trebuie să includă, cel puțin, informația cu privire la analiza sectorului nonfinanciar și a sectorului financiar nonbancar, precum și abordarea factorilor de risc care pot afecta activitatea sectorului bancar etc. Drept exemplu pot fi luate rapoartele de stabilitate financiară a Olandei, Irlandei, Austriei, Belgiei, în care sunt abordate dimensiunile interne și externe ale stabilității financiare. Pe lângă raportarea financiară de acest gen, în diferite state sunt incluse și articole pe marginea temelor actuale, aferente indicatorilor de stabilitate financiară, publicate atât de autorii autohtoni, cât și economiștii străini (practică aplicată în Austria, Germania, Cehia, Belgia, Suedia, Regatul Unit etc.).

În același timp, emiterea și extinderea rapoartelor cu privire la stabilitatea financiară pot fi atinse doar prin dezvoltarea bazei analitice a băncii centrale în domeniu, fapt ce necesită intensificarea cooperării cu organele de reglementare și supraveghere din alte subsectoare financiare, precum și din alte state. Necesitatea unei colaborări de supraveghere devine tot mai stringentă odată cu alegerea vectorului proeuropean, dezvoltarea continuă a „banking-ului internațional” și noul climat investițional, care confruntă supraveghetorii cu probleme de coordonare a activității de supraveghere în țările-gazdă și în țările de origine. Cooperarea și coordonarea transfrontalieră a eforturilor de supraveghere este de o importanță majoră, luând în considerație atragerea pe piața autohtonă a băncilor străine (Société Générale din Franța, „Venetto Banca” din Italia, Reiffeisenbank din Austria, ProCredit Bank din Germania etc.). Mai mult ca atât, privatizarea BC Băncii de Economii SA de către un investitor strategic, de asemenea va „aduce” o nouă bancă străină. Este evident că o atare colaborare va contribui nu doar la stabilitatea subdiviziunilor băncilor străine înființate în Moldova și la un schimb efectiv de experiență dintre autoritatea de supraveghere autohtonă și autoritățile competente din alte state, dar va conduce neapărat și la consolidarea sistemului bancar al RM.

O altă problemă ce persistă în îngrijorările instituțiilor financiare internaționale este creșterea considerabilă, pe parcursul ultimilor ani, a volumului de creditare în sistemul bancar autohton. De obicei, dinamica crescândă a volumului de credite demonstrează dorința populației de a împrumuta bani de la bancă și constituie una dintre sursele veniturilor acestora. Totodată, pentru orice bancă și pentru sistemul bancar în ansamblu, există o corelație directă între volumul creditelor acordate și riscul asumat, astfel, în cele mai multe cazuri, unei creșteri mari a împrumuturilor acordate i se asociază și riscuri respective înalte. Însă, în situația în care are loc un „boom creditor”, sistemul financiar poate deveni precar și neperformant, iar țara, la rândul ei, poate fi supusă unui risc major de șoc macroeconomic.

În acest context, precum și în vederea implementării pe viitor a prevederilor noului Acord Basel II, care solicită de la bănci cunoașterea informației din ultimii ani cu privire la creditele acordate, rezultă importanța creării biroului de credite în republică, în care s-ar acumula informația cu privire la debitorii „problematici” și „litigioși” ai băncilor, moment prevăzut și de Strategia cu privire la dezvoltarea sectorului financiar al Republicii Moldova în perioada 2005-2010. Crearea unui birou specializat ar contribui la ridicarea nivelului de cultură bancară a populației, facilitând obținerea unei informații ample necesare pentru activitatea de creditare a băncilor, constituind o modalitate de micșorare a termenului de acordare a creditelor și minimizând riscurile cu care se confruntă băncile în activitatea lor de creditare. Birouri de credite (fie publice, fie private) funcționează deja în SUA, majoritatea statelor europene, Federația Rusă și în alte țări.

Îmbunătățirea guvernării corporative, de asemenea, este tratată ca direcție prioritară pentru asigurarea stabilității fiecărei bănci în parte și, ca rezultat, a sistemului bancar în întregime. Din perspectiva activității bancare, guvernarea corporativă implică modul în care sunt guvernate activitatea și afacerile băncii de către consiliul de directori și managementul superior, ce determină modul în care se stabilesc activele corporative, se gestionează activitatea băncii de zi cu zi, se onorează obligațiunile față de acționari, se realizează corespunderea activităților și conduitei corporative pentru asigurarea că banca operează într-un mod sigur, stabil și în conformitate cu legislația în vigoare. Promovarea guvernării corporative în bănci este îndreptată spre îmbunătățirea eficacității activității acestora și, din perspectiva sistemului bancar, presupune, mai întâi de toate, majorarea gradului de transparență, garantarea depozitelor, determinarea și consolidarea cerințelor față de capital etc.

Astfel, direcția de bază a guvernării corporative adecvate constă în protejarea intereselor deponenților prin aplicarea schemelor de garantare a depozitelor în sistemul bancar. În Moldova, schema de garantare a depozitelor funcționează începând cu anul 2004 și este administrată de Fondul de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar, constituit ca persoană juridică de drept public. Faptul dat oferă independență juridică organului respectiv, ceea ce presupune evitarea în luarea deciziilor a influenței politice, industriei bancare etc. Sistemul de garantare a depozitelor presupune obligativitatea participării tuturor băncilor din țară, se răsfrânge asupra majorității depozitelor în monedă națională și în valută străină păstrate de către persoanele fizice rezidente și nerezidente în băncile respective și stabilește limita de asigurare în mărime de 4500 lei. Totodată, schema de garantare existentă ar putea fi perfecționată prin participarea directă a deponenților care vor decide benevol cu privire la participarea în schemele de garantare a depozitelor și plata primelor de asigurare. În această schemă, pri-

mele urmează a fi achitate de către deponenții din contul viitoarelor venituri sau transferate băncilor în prealabil. Nivelul primelor de asigurare poate varia în funcție de termenul și tipul depozitelor, precum poate fi și diferențiat și de la o bancă la alta conform evaluărilor băncii centrale sau ale companiilor de rating independente, cu privire la corespunderea băncilor cerințelor prudențiale. Pentru a micșora probabilitatea survenirii riscului hazardului moral, în sistemul bancar este oportună și o diferențiere în mărimea primelor de asigurare plătite de bănci în Fondul de Garantare a Depozitelor, practică aplicată în Statele Unite ale Americii și în unele state europene. Astfel, pentru băncile cu un grad sporit de risc primele în cauză urmează să fie mai înalte decât cele prevăzute pentru băncile care se încadrează în categoria băncilor „nerisicante”. Întru realizarea acestui obiectiv este necesară o colaborare adecvată între autoritatea de supraveghere și Fondul de Garantare a Depozitelor în vederea atribuirii nivelului expunerii la risc a fiecărei bănci în parte și determinarea, în baza acestuia, a primelor de asigurare ce urmează a fi plătite.

O altă direcție de îmbunătățire a practicii de guvernare corporativă în sistemul bancar autohton, ce merită atenție, este consolidarea în continuare a cerințelor față de capital. Menționăm că, începând cu 31.12.2005, băncile din R.Moldova au fost obligate să se conformeze noilor cerințe față de capital, și anume sumei de 50 mil. lei (circa 3 mil. euro) pentru capitalul de gradul I al acestora. Conform Directivelor europene, cerința față de capitalul băncilor constituie 5 mil. euro. Totodată, în majoritatea statelor există doar o singură categorie de autorizație a băncilor, iar cerința față de capital este identică celei stabilite de Directiva Europeană, sau chiar mai înaltă. Astfel, în Bulgaria, Ungaria, Polonia, România, Croația, Letonia, Lituania, Rusia cerința în cauză constituie 5 mil. euro, în Belarus și Ucraina banca nou-înființată trebuie să dispună de capitalul minim în mărime de 10 mil. euro, în Slovacia – de 13 mil. euro, pe când în Cehia această cerință constituie 17,5 mil. euro.

Pentru majorarea nivelului de competitivitate a băncilor autohtone este evidentă oportunitatea majorării cerinței față de capitalul minim necesar, astfel încât aceasta să fie comparabilă cu exigențele stabilite de directivele europene. Totodată, referindu-ne la prevederile noului Acord cu privire la Capital, Basel II, menționăm că, în sectorul bancar autohton, sunt bine venite stipulările ce țin de evaluarea riscului de capital. Implementarea în termen mediu și lung a metodelor de evaluare a acestor riscuri va contribui la sporirea stabilității financiare prin implementarea unor sisteme avansate de gestiune a riscurilor, precum va asigura și o supraveghere mai eficientă a sistemului bancar autohton, și o disciplină de piață mai dură.

De menționat că, cu toate că noul Acord Basel lasă la discreția autorităților de supraveghere a țărilor de-

cizia cu privire la necesitatea implementării acestuia, iar instituțiile financiare internaționale nu insistă asupra aplicării obligatorii a Acordului Basel II în practica bancară a oricărui stat, includerea prevederilor acestui Acord în Directiva europeană 2006/48/CE privind inițierea și exercitarea activității instituțiilor de credit îl „transformă” în standard european. Astfel, orice țară care a ales vectorul proeuropean urmează să întreprindă eforturi considerabile pentru implementarea pe termen lung a Basel II. Mai mult ca atât, Directiva europeană, similară noului acord, poate fi caracterizată prin flexibilitate, oferind posibilitatea alegerii de către bănci a unor metode optime de evaluare a riscurilor și astfel permițând adoptarea de către instituțiile financiare a celor mai adecvate abordări rezultate din situația financiară concretă și managementul oportun al riscurilor.

Implementarea noului document-cadru (Basel II) și crearea unui sistem comprehensiv de evaluare a riscurilor este o direcție importantă pe viitor, a cărei realizare va contribui la stabilizarea și sporirea în continuare a siguranței sistemului bancar autohton. Eforturile băncilor în elaborarea și menținerea funcțiilor de management al riscurilor va avea ca rezultat stabilizarea întregului sistem bancar. Rolul activ al supraveghetorilor va încuraja în continuare funcțiile de management al riscurilor în bănci, participanții pe piață având, în același timp, informația amplă pentru evaluarea adecvată a riscurilor, performanțelor și suficienței de capital ale instituțiilor.

Totodată, indiferent de tipul abordării alese, pornind de la prevederile Directivei și noului Acord pentru evaluarea riscului de credit și operațional, implementarea acesteia poate constitui o problemă pentru băncile autohtone, deoarece cel mai important compartiment ține de clasificarea portofoliului de credit, rezultând din ratingul atribuit debitorilor. Implementarea unui sistem național de rating bancar și exercitarea acestei activități de către o instituție independentă ar facilita atât autoritățile competente, cât și analiștii bancari, deponenții și potențialii investitori în evaluarea gradului de stabilitate a unei anumite bănci, precum și a sistemului bancar autohton ca un tot întreg. Acest fapt ar contribui și la eficientizarea managementului riscurilor asumate de către bănci, având ca impact sporirea siguranței întregului sistem.

O altă îngrijorare a experților FMI, BM și BERD este rolul statului în sistemul bancar autohton, acest indicator reprezentând unul dintre obstacolele de bază în procesele de integrare în Uniunea Europeană. Tratatul privind Uniunea Europeană stipulează că statele care tind să devină membre ale UE trebuie să asigure o deplină autonomie băncilor centrale, elimi-

nând acțiunea factorului politic asupra instituțiilor de emisie. Din experiența statelor-membre ale UE constatăm că problemele, cândva ignorate, cu privire la proprietatea sau controlul statului în unele bănci au cauzat deficiențe de ordin fiscal, au determinat dificultăți de alocare a creditelor, precum și au constituit un obstacol pentru dezvoltarea concurenței. Ținând cont de aceasta, conform recomandărilor FSAP, în unele state, unde persistă proprietatea statului în sistemul bancar, a fost necesară operarea modificărilor în legislație și introducerea restricțiilor privind participarea statului la instituțiile financiare. În cazul țării noastre, menționăm că privatizarea băncii BC Banca de Economii SA, care este la moment în proces de realizare, va avea o contribuție substanțială la dezvoltarea și stabilizarea sectorului bancar autohton, determinată prin extinderea gamei și calității serviciilor prestate, majorarea nivelului de concurență în sistemul bancar și, ca rezultat, eforturile băncilor vor fi îndreptate spre perfecționarea managementului și creșterea eficienței operațiunilor sale.

Piețele bancare bine dezvoltate și stabile reprezintă o premisă esențială pentru integrarea cu succes a Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Intensificarea proceselor de globalizare impune sporirea rezistenței sistemului bancar la crizele financiare. În contextul celor expuse, concluzionăm că, pentru consolidarea sistemului bancar al RM, în condițiile de integrare în structurile europene, este oportună promovarea încrederii populației în sectorul bancar prin asigurarea transparenței activității și proprietății băncilor, atinse prin publicarea și informarea periodică a publicului larg privind evoluțiile și vulnerabilitățile sistemului financiar-bancar din republică; promovarea proceselor de creditare prudente și crearea biroului de credite în vederea extinderii disponibilității informației creditoare pentru îmbunătățirea evaluării debitorilor de către bănci; aplicarea unor practici de guvernare corporativă adecvate, și anume: perfectarea schemei de asigurare a depozitelor în sistemul bancar al țării, consolidarea în continuare a cerințelor față de capital și evaluarea acestuia din punctul de vedere al expunerii la riscuri; implementarea pe termen lung a stipulărilor Acordului cu privire la capital Basel II; crearea pe piața bancară a R.Moldova a unor agenții specializate ce-ar exercita evaluarea independentă de atribuire a ratingului băncilor din sistem; stabilirea unor relații strânse între autoritățile de supraveghere naționale cu autoritățile similare din alte state și exercitarea pe termen lung a supravegherii pe bază transfrontalieră a băncilor autohtone înființate de bănci străine; limitarea influenței statale asupra sistemului bancar prin privatizarea băncilor aflate în proprietatea statului etc.

Bibliografie:

1. Moldova Detailed Assessments of Compliance with Standards and Codes, February 2005, the World Bank, International Monetary Fund, [http://wbln0018.worldbank.org/FPS/fsapcountrydb.nsf/\(attachment-webSC\)/Moldova_SC_web.pdf/\\$FILE/Moldova_SC_web.pdf](http://wbln0018.worldbank.org/FPS/fsapcountrydb.nsf/(attachment-webSC)/Moldova_SC_web.pdf/$FILE/Moldova_SC_web.pdf)

2. Republic of Moldova: Financial System Stability Assessment, including Reports on the Observance of Standards and Codes on the following topics: Monetary and Financial Policy Transparency, Banking Supervision, February 2005, IMF Country Report No. 05/64, <http://www.imf.md/press/fssa-cr0564.pdf>
3. BERD *Transition Reports*, 1998-2006, <http://www.ebrd.com/pubs/econo/6813r.pdf>
4. HGMR cu privire la dezvoltarea sectorului financiar al Republicii Moldova în perioada 2005-2010 nr. 135 din 08.02.2005 (Monitorul Oficial al RM nr. 30-33/252 din 25.02.2005)
5. Maastricht Treaty. Treaty on European Union, 92/C 191/01, Maastricht 7.02.1992
6. Basel Committee *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards (Revised Framework)*, November 2005.

ANALIZA EVOLUȚIEI MANAGEMENTULUI RELAȚIILOR ECONOMICE INTERNAȚIONALE: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Comp. Adrian ULINICI, UCCM

L'assurance efficace du management des relations économiques internationales peut être réalisée par le choix des sources de livraison sur la marche internationale. Les nouvelles tendances et conjonctures de l'économie mondiale (la mondialisation du marché, la concurrence, la qualité et les coûts différenciés) imposent à faire appel à de telles sources.

Les particularités de ce processus apparaissent grâce aux conditions socio-économiques et des systèmes législatifs inhérents à chaque pays. Ainsi, la stabilité économique et politique influence le degré de risque qui apparaît dans la relation avec le partenaire externe. La distance et l'utilisation de différents moyens de transport se répercutent sur le délai de l'approvisionnement, donc sa réduction peut être obtenue par une programmation rigoureuse et un lancement précoce des commandes.

Asigurarea eficientă a managementului relațiilor economice internaționale se poate realiza prin alegerea surselor de furnizare pe piața internațională. Noile tendințe și conjuncturi ale economiei mondiale (mondializarea pieței, concurența, calitatea și costurile diferențiate) impun apelarea la asemenea surse. *Apelul la piața internațională se face, în principal, din următoarele cauze:*

- calitatea resurselor disponibile;
- prețul;
- lipsa surselor de pe piața internă;
- existența relațiilor de alianță strategică;
- posibilitatea aprovizionării în contrapartidă;
- experiența în producție;
- condițiile asigurătorii în privința livrărilor;
- oferirea pachetelor de asistență tehnică și service.

Particularitățile acestui proces apar datorită condițiilor economico-sociale și sistemelor legislative proprii fiecărei țări. Astfel, stabilitatea economică și politică influențează gradul de risc ce apare în relația cu partenerul extern. Distanța și utilizarea diferitelor mijloace de transport își pun amprenta asupra timpului de aprovizionare, diminuarea acestuia obținându-se numai printr-o programare riguroasă și o lansare timpurie a comenzilor.

Afacerile economice internaționale contemporane prezintă o serie de caracteristici:

- a) *Aprofundarea interdependențelor economice internaționale:*

În ultimele 5-6 decenii (practic, după cel de-al doilea război mondial), a avut loc o puternică dezvoltare și diversificare a afacerilor economice internaționale, care a determinat adâncirea interdependențelor economice internaționale. Această creștere se desfășoară sub incidența revoluției tehnico-științifice contemporane (amplului progres științifico-tehnic), precum și sub incidența unor factori socio-economici.

- b) *Relațiile internaționale au dobândit un rol important în realizarea progresului economico-social al țărilor lumii.* Deși factorii economici interni ai fiecărei țări rămân prioritari, performanțele economiilor naționale sunt condiționate, din ce în ce mai mult, de participarea lor la circuitul economic mondial (afacerile internaționale).
- c) *Sporirea comerțului mondial în ritmuri fără precedent:* Adâncirea interdependențelor economice internaționale este atestată de ritmurile înalte de dezvoltare ale comerțului mondial. În perioada 1951-1995, volumul comerțului mondial a crescut, în ansamblu, cu un ritm mediu anual de 10%, față de numai 1% în perioada interbelică, și de 5%-6% în perioada de la sfârșitul secolului XIX.
- d) *Diversificarea considerabilă a componentelor și fluxurilor relațiilor economice internaționale.* Astfel, relațiile economice internaționale cunosc numeroase forme de realizare care

se întrepătrund, deși au o existență de sine stătătoare. Componentele acestora sunt:

- comerțul internațional cu mărfuri tangibile;
- comerțul internațional cu servicii (comerțul invizibil) bancare, de transport, turism internațional, transporturi internaționale, servicii de natură tehnică și tehnologică;
- circulația internațională de capital și alte relații financiar-monetare: investiții directe, credite externe, investiții de portofoliu (cumpărări de hârtii de valoare – acțiuni și obligațiuni);
- cooperarea economică internațională.

Aceste forme sunt în continuă diversificare, rafinare, șlefuire, realizare și din ce în ce mai sofisticate.

e) *Diversificarea afacerilor internaționale* – are loc nu numai în ce privește obiectul acestei diversificări a componentelor și fluxurilor relațiilor economice internaționale, dar și în privința mijloacelor și tehnicilor de realizare. O serie de tehnici mai vechi (licitații, burse internaționale, operațiuni de reexport, comerțul în contrapartidă) s-au dezvoltat, s-au modernizat, semănând foarte puțin cu cele existente acum 40-50 de ani. Pe lângă formele mai vechi, au apărut altele mai noi:

- consulting;
- transfer de tehnologii;
- operațiuni de leasing, switch, swap, franchising;
- cooperarea internațională în producție.

f) *Internaționalizarea afacerilor* – extinderea ariei geografice în care se realizează afacerile internaționale, creșterea numărului de țări și de firme în care se realizează aceste afaceri. Acest proces a fost destul de îndelungat și anevoios și s-a realizat pe mai multe căi:

1. Deschiderea drumului mirodeniilor (calea Orientului Îndepărtat);
2. Calea exporturilor de materii prime din mine și plantații;
3. Calea industrializării.

În toate aceste căi de internaționalizare a afacerilor, condițiile și motivațiile internaționalizării au fost diferite; spre exemplu: controlul resurselor materiale este legat de perioada colonială și de nevoia de siguranță în aprovizionare (Anglia, Franța, Olanda, Germania, USA, Japonia etc.).

În prezent, societățile transnaționale, orientate spre resurse naturale, își diversifică acțiunea datorită faptului că țările producătoare de materii prime își doresc să redevină stăpâni ai resurselor lor.

Creșterea numărului companiilor private în Republica Moldova, mediul concurențial în care acestea activează, au determinat o mult mai atentă și judicioasă gestionare a resurselor financiare și direcționarea lor către mai multe sectoare de activitate. În consecință, leasingul a devenit un instrument de

finanțare din ce în ce mai folosit, avantajele acestuia, în comparație cu alte modalități de finanțare a investițiilor, promovându-l ca factor important al creșterii economice la nivel global.

Analiza descriptivă a organizării structurale a celor mai mari companii de transport și logistică din lume a arătat clar că în afacerile internaționale tot mai mult se încearcă combinarea diferitelor tipuri de structuri ca urmare a diversificării mediului de afaceri și a flexibilității crescânde a factorilor externi, de care se ține cont la realizarea strategiei. Conform autorilor Thompson și Strickland, „este irațional de a realiza o nouă strategie în detrimentul unei structuri vechi”. De aceea se poate spune că flexibilitatea mediului aduce ajustări atât în strategie, cât și în întreaga organizație. Acest lucru a fost actual pe timpul lui Alfred Chandler, care încă din anii '60 a menționat că „schimbarea strategiei poate crea serioase probleme administrative”, iar în condițiile de astăzi devine actuală și problema reformării organizării structurale sub impactul proceselor globalistice și de internaționalizare a afacerilor. Cu toate că, după cum menționează aceiași autori, Thompson și Strickland, structura funcțională și regională sunt elemente standard pentru organizațiile cu un singur profil de activitate, se poate vedea, totuși, o abordare diferită în acest context pentru companiile analizate, care au interpretat diferit direcțiile de dezvoltare strategică și au recurs la diferite instrumente de organizare a activității.

Analiza tendințelor de integrare în arealul mondial al economiei Republicii Moldova permite punerea în evidență a unor **recomandări** în acest scop:

1) Întru intensificarea proceselor de preglobalizare în R. Moldova, ca una dintre căile de aderare la piața europeană și cea mondială, se necesită:

- descentralizarea rolului statului în efectuarea funcțiilor economice tradiționale și orientarea spre executarea funcțiilor politice;
- integritatea teritorială a țării ca premisă de stabilizare economică și aderare la piața europeană;
- constituirea de „jure și de facto” a proprietății private ca fundament al economiei de piață și atragerea investițiilor străine directe;
- aprobarea prin lege a unor strategii la nivel național de durată medie și lungă, atât vizând ramurile prioritare ale economiei, cât și infrastructura socială.

2) Serviciul vamal trebuie să propună noi taxe la exportul de materie primă și materiale de bază în scopul utilizării lor cu prioritate de către industria autohtonă în vederea valorificării la cote cât mai ridicate: a grânelor, pieilor de animale, vinurilor, uleiului din floarea-soarelui, nucilor etc., precum și unele taxe majorate față de import la produsele fabricate în țară (zahăr, băuturi alcoolice, carne, lactate, produse agricole etc.), folosirea atât a taxelor ad-valorem, cât și a altora, specifice pe unitate de

produs pentru protejarea industriei, agriculturii, altor ramuri ale economiei naționale.

3) Este necesar ca Guvernul R. Moldova să ia măsuri dure privind comerțul de frontieră cu Ucraina, România, inclusiv cel al Transnistriei, care, actualmente, se folosește de prioritățile zonei economice libere (ZEL), în care de „jure” nu este, și care împiedică substanțial mișcările de marfă, capital și forța de muncă

cu regiunile vecine ale Ucrainei, monopolizând acest segment al țării noastre.

4) Ministerul Economiei și Reformelor, fiind coordonator al dezvoltării economiei naționale, necesită să desfășoare o activitate de protejare reală a tuturor sectoarelor economiei, a relațiilor economice internaționale, indiferent de formele de proprietate a agenților economici.

Bibliografie:

1. A. A. Томпсон, А. Дж. Стрикленд, *Стратегический менеджмент*. Издательство «ЮНИТИ», Москва 2004.
2. Chandler Alfred. *Strategy and Structure*, Mass: MIT Press, 1962.
3. Cojocaru P. *Strategia dezvoltării social-economice a Republicii Moldova în perioada de până în anul 2000 // Economic și finanțe*. – 1997. – № 1. – P. 30-41.
4. Hrișcev E.I. *Managementul firmei*, Complexul editorial ASEM, Chișinău, 1998.

INFLUENȚA FACTORILOR SOCIALI ASUPRA SISTEMULUI DE OCROTIRE A SĂNĂȚĂȚII ÎN ȚĂRILE SLAB DEZVOLTATE

Drd. Marcel BEJAN, ASEM

Tandis que dans plusieurs pays manquent les fonds, les facilites et le personnel nécessaire à atténuer et à guérir les maladies, dans les pays industrialisés ceux-ci ont une évolution positive. C'est pourquoi il faut découvrir les lacunes et les remplacer avec un système de services sociaux et de santé développé et orienté vers certains aspects.

Sănătatea reprezintă acea stare a organismului uman în care toate organele, aparatele, sistemele și țesuturile funcționează normal și regulat. Dorința fiecărui individ dintr-o colectivitate este de a-și conserva sănătatea și de a da longevității un sens pozitiv. Cu alte cuvinte, fiecare dintre noi dorește să trăiască cât mai mult, cât mai sănătos și cât mai util posibil din punct de vedere social. În acest fel, putem admite faptul că sănătatea devine o forță de producție și de bunăstare materială.

Printr-o astfel de viziune trebuie înțeleasă și definiția sănătății dată de comitetul de experți al **Organizației Mondiale a Sănătății (OMS)**: o stare de bine completă din punct de vedere fizic, mintal și social înseamnă absența bolii sau a infirmității.

În anul 1985, a fost lansat **Programul pentru Europa „Health for all” – Sănătate pentru toți** (în anul 2000) – în care se arată că: „*țelul serviciilor de sănătate este de a da oamenilor un sens pozitiv sănătății, astfel încât să-și poată folosi la maximum capacitățile lor fizice, mentale și emoționale*”. După opinia Organizației Mondiale a Sănătății, sănătatea pentru toți în 2000 înseamnă a face accesibilă tuturor o stare de sănătate care să permită oricărei persoane să ducă o viață activă, utilă societății, prin producția de bunuri materiale și servicii.

Starea de sănătate a populației influențează dezvoltarea economică a unei țări și este, la rândul ei, influențată de către aceasta. De fapt, starea de sănătate

este un element de condiționare a dezvoltării. Așa se explică atenția pe care o acordă guvernele țărilor dezvoltate (civilizate) acestui sector, convinse fiind că investiția în sănătate se reîntoarce în economie ca asanare și dezvoltare a forței de muncă. Tocmai de aceea, buletinul și programele OMS subliniază că repartiția resurselor financiare joacă un rol primordial în determinarea stării de sănătate.

În speranța de a se menține sau de a fi sănătoși, de teamă față de suferințele generate de o maladie, membrii oricărei colectivități doresc să fie siguri că atunci când vor avea nevoie de un serviciu de sănătate, acesta să le fie asigurat, iar accesul să fie facil. De aceea, cetățenii oricărei țări fac presiuni asupra guvernelor pentru ca acestea să promoveze o politică sanitară în interesul tuturor.

În timp ce în numeroase țări lipsesc fondurile, facilitățile și personalul, necesare alinării și vindecării bolilor, în țările industrializate acestea au o evoluție pozitivă. Este și motivul pentru care trebuie descoperite lacunele și înlocuite cu un sistem dezvoltat de servicii sociale și de sănătate, orientat spre anumite aspecte.

1. Îmbunătățirea condițiilor de viață din țările în curs de dezvoltare

Nivelul scăzut al speranței de viață este un indice semnificativ al stării proaste de sănătate a populației din țările în curs de dezvoltare, influențat, în principal, de rata crescândă a mortalității infantile. Cifrele care figurează în Raportul asupra dezvoltării umane, pu-

blicat în fiecare an prin „Programul de dezvoltare al ONU”, arată că ratele mortalității infantile sunt mult mai ridicate în țările cu un venit scăzut pe cap de locuitor. Aceste cifre pun în evidență raportul strâns care există între situația materială și nivelul de sănătate al populației.

Dispozițiile care se vor da în viitor în materie de politici de sănătate trebuie să vizeze stabilirea unei legături între serviciile de sănătate din țările industrializate și cele în curs de dezvoltare cu privire la calitatea serviciilor. *Ajutorul pentru dezvoltare ar trebui să fie orientat spre a favoriza autosatisfacerea și trebuie acordat numai proiectelor care permit:*

- ajutorarea țărilor care nu sunt în măsură să-și acopere nevoile esențiale;
- protecția globală a mediului înconjurător;
- lupta contra analfabetismului (mai ales la femei, căci ele sunt baza sănătății familiei);
- punerea la dispoziție a unor locuințe decente;
- crearea de locuri de muncă.

2. Probleme legate de interesele lucrătorilor din serviciile sociale și de sănătate

Caracterul particular al sarcinilor care se realizează în cadrul serviciilor sociale și de sănătate explică faptul că unele valori tradiționale sunt încă profund înrădăcinate în mentalitatea numeroșilor angajați. În susținerea acestei atitudini, este, adeseori, dificil pentru personal să-și apere propriile interese, aderând la un sindicat. În schimb, cei care angajează în perioade de criză economică, și exploatează personalul, impunându-i condiții de muncă inacceptabile.

Calitatea serviciilor este determinată de condițiile de muncă ale celor ce lucrează în aceste servicii. Un personal nesatisfăcut și surmenat nu este în măsură să dea clienților îngrijirile medicale sau sprijinul de care au nevoie. Angajații din serviciile sociale și de sănătate au dreptul la condiții umane de lucru și la libertatea alegerii locului de muncă.

În aceste condiții este necesar ca acești lucrători să fie tratați la fel ca cei din alte sectoare economice, în probleme, ca: remunerația și probleme de echitate de salariu; repaus săptămânal; concediu anual plătit; concedii de maternitate; concedii medicale; securitate socială.

3. Repercusiuni asupra lucrătorilor

Când măsurile de prevenire au eșuat, prima preocupare a unui serviciu de sănătate trebuie să fie aceea de a se ocupa de cei bolnavi sau a căror sănătate este direct amenințată. Această obligație este pusă frecvent pe planul doi pe motiv că politica de sănătate se axează pe costuri.

Profesionalismul și specializarea sporită a serviciilor de sănătate tind să marginalizeze cunoștințele de medicină empirică. Această evoluție a întărit mai mult ca niciodată poziția dominantă a medicinei. Alte profesii medicale (exercitate de femei) au fost în-

ghițite, devenind simple anexe ale medicilor, fără a avea autonomie sau responsabilități proprii.

4. Evoluția noilor tehnologii

Utilizarea unei tehnologii medicale mai sofisticate a îmbunătățit calitatea îngrijirii medicale și a tratamentelor prescrise. Devine din ce în ce mai greu pentru personalul din domeniul sănătății să vadă procesul de tratament medical în complexitatea sa. Satisfacția muncii este din ce în ce mai mică și procentul erorilor crește.

Pentru a pregăti mai bine personalul, noile tehnologii și planuri de raționalizare trebuie să fie evaluate înainte de a fi introduse. Prioritar, trebuie să se asigure condiții de muncă acceptabile și cele mai bune îngrijiri medicale posibile pentru pacienți înaintea măsurilor de raționalizare pe termen scurt în scopul reducerii costurilor.

5. Evoluția serviciilor de sănătate

E nevoie să menționăm că transformările condițiilor de viață și de muncă au dus la o schimbare a *gamei de servicii furnizate, cum ar fi:*

- dezvoltarea strategiilor de prevenire a bolilor și coordonarea serviciilor sociale și de sănătate ale municipalității și comunicațiilor;
- extinderea serviciilor pentru persoanele în vârstă și bolnavii cronici;
- relansarea introducerii noii tehnologii în domeniul sănătății;
- propagarea dramatică a sindromului SIDA subliniază necesitatea alocării de resurse pentru educația sanitară;
- schimbările structurale aduse serviciilor de sănătate riscă să conducă la concedierea angajaților experimentați din spitale, ceea ce ar reprezenta o pierdere importantă de personal calificat.

Pentru a putea face față acestei evoluții într-o manieră satisfăcătoare, pregătirea de bază și perfecționarea personalului din domeniul sănătății trebuie să se adapteze în mod continuu.

6. Normele de pregătire calificată a celor verifiți în domeniul îngrijirii medicale

Pentru a face față noilor exigențe, este nevoie de un personal bine pregătit. În consecință, în conformitate cu cerințele Internaționalei Serviciilor Publice, ar fi necesar ca *pregătirea de bază și perfecționarea profesională din domeniul sănătății să corespundă următoarelor norme:*

- pregătirea profesionistă din sectorul sănătății trebuie să fie mai bine coordonată;
- pregătirea personalului infirmier și paramedical trebuie să acopere un evantai vast de domenii;
- suprimarea și înlocuirea cursurilor intensive cu o pregătire profesională veritabilă;
- posibilitățile de acces și promovare în profesiunile din domeniul sănătății nu trebuie să depindă exclusiv de educația formală

urmată, ci de experiența și pregătirea profesională;

- garantarea unui număr adecvat de stagii cu un nivel de pregătire suficient de ridicat;
- sindicatele, care reprezintă personalul din serviciile de sănătate, trebuie să exercite o influență asupra calității pregătirii profesionale și a condițiilor de muncă ale lui și să susțină

salarizarea acestuia prin intermediul contractelor colective de muncă;

- nivelul pedagogic al pregătirii trebuie să fie îmbunătățit, verificând dacă au fost urmărite toate etapele procedurii de ucenicie. Practica, precum și noile cunoștințe științifice, vor permite cunoașterea nevoilor în pregătirea profesională prin combinarea teoriei cu practica.

Bibliografie:

1. Schulenburg, J.M. *Graf von der. Forming and reforming the market for third-party purchasing of health care: a German perspective.* / J.M. Schulenburg // *Social Science and Medicine.* – 1994. – N. 10. – P. 1473-1481.
2. *Slovenian experience on health care reform* / M. Markota, I. Svab, K. S. Klemencic, T. Albrecht // *Croatian Medical Journal.* – 1999. - No 40(2). – P. 190-194.
3. Street, A. *Cost-sharing and pharmaceutical utilization in Russia: evidence from a household survey* / A. Street, A. Jones, A. Furuta. – New York: Centre for Health Economics, University of New York, 1997. – (Discussion Paper, N 155)
4. *Trends in health: status, services, and finance* / E. Goldstein, A. Preker, O. Adeyi, G. Chellaraj // *The transition in Central and Eastern Europe.* – Vol.1. World Bank technical paper. No. 341. – 1996.
5. Adeyi, O. *Health sector reform in Albania: In need of capacity for implementation* / O. Adeyi, B. Nuri, I. Semini // *Eurohealth.* – 1998/1999. – Vol. 4, N. 6. – P. 43-46. – (Special Issue Winter)
6. Albrecht, V. *Reforms of the health care systems in countries in transition.*
7. *La gestion des conséquences sociales du changement structurel: Documents de travail préparatoires a la rencontre, 28-29 novembre* / V. Albrecht. – Paris, 1996.
8. Balicki, M. *L'accès aux services de santé doit rester gratuit, mais il faut modifier la répartition de l'argent du Budget* / M. Balicki // *Alternative.* – 1994. – No. 34. – P.14-17.

VALORIFICAREA TURISTICĂ A COMPLEXULUI ORHEIUL VECHI – PROBLEME ȘI SOLUȚII

Prof. univ. dr. hab. Elena TURCOV, ASEM

This article reflects the tourist evaluation of the Orheiul Vechi Complex which has the chance to be included in the list of the UNESCO World Heritage. The author highlights the most representative objects within the framework of the mentioned complex and also determines a series of actions necessary to protect and develop this complex for international tourism.

Turismul contribuie la dezvoltarea societății umane prin extinderea schimburilor internaționale în diferite domenii, prin valorificarea monumentelor de istorie, cultură și artă.

De menționat că, în ultimul timp, în Republica Moldova se manifestă o anumită preocupare pentru cunoașterea, identificarea, ocrotirea și păstrarea monumentelor de istorie și cultură. Ministerul Culturii și Turismului, societatea civilă, savanții abordează tot mai des necesitatea promovării patrimoniului cultural al R.Moldova prin turism.

În structura turismului internațional, Moldova se prezintă ca o destinație emitentă unde, tradițional, plecările de vizitatori depășesc sosirile. Situația actuală se datorează absenței unei politici argumentate în problemele creării infrastructurii turistice și amenajării turistice teritoriale. Una dintre problemele prioritare de dezvoltare a turismului în țara noastră este în funcție directă de capacitatea și gradul de valorificare a resurselor turistice.

În acest sens, politica și strategia guvernului privind valorificarea turistică a patrimoniului cultural trebuie să fie realizate în baza concepției de dezvoltare durabilă, unde viitoarele proiecte turistice vor fi suportabile, pe termen lung, sub aspect ecologic, viabile economic și echitabile etic și social pentru populația locală.

Concepțiile de bază ale dezvoltării turismului sunt reflectate în Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova pentru perioada 2003-2015 (proiectul Dezvoltarea durabilă a turismului, PNUD-Moldova și Organizația Mondială a Turismului). Acest document stabilește prioritățile dezvoltării durabile a turismului prin valorificarea și protejarea obiectivelor patrimoniului turistic.

Elaborarea planului de valorificare turistică al complexului istorico-natural Orheiul Vechi are scopul de a pune în circuitul turistic toate obiectivele naturale, culturale și istorice ale acestui complex, care sunt cele mai reprezentative pentru istoria și cultura Moldovei și care, cu condiția unor amenajări teritoriale, ar putea fi incluse în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO.

Orheiul Vechi reprezintă cel mai important monument arheologic și istoric din R.Moldova, care posedă statut de rezervație istorico-naturală și muzeu sub cerul liber.

În preajma satelor Butuceni și Trebujeni din raionul Orhei, râul Răut face două cotituri, care formează două promontorii în formă de cetăți naturale. Din investigațiile arheologice este cunoscut că pe aceste locuri, în secolele X-IX până la nașterea lui Hristos, s-a aflat un sat al tracilor – cei mai vechi strămoși istorici ai neamului românesc, iar din secolele IV-III până în era noastră s-a dezvoltat un sat al geto-dacilor.

La începutul secolului XIV, teritoriul din sudul și centrul Moldovei a fost cotropit de către Hoarda de Aur. Tătaro-mongolii au cucerit orașul Orhei, unde au construit mai multe edificii fundamentale de menire publică: două caravan-saraie (hanuri), o moschee, trei băi publice de tip oriental, diverse ateliere, case de locuit de diferită mărime și formă etc.

Ocuparea Orheiului de către tătaro-mongoli a durat până la începutul anilor șazeci ai secolului XIV. Dezvoltarea orașului capătă amploare după ce domnitorul Moldovei a instituit aici o pârclăbie și a numit pârclăbul Orheiului.

În limitele complexului istorico-natural Orheiul Vechi, au fost identificate de cercetători 17 situri arheologice, dintre care mai importante sunt complexul *Orheiul Vechi* și *Butuceni*. Situl *Orheiul Vechi* cuprinde toate orizonturile cultural-cronologice de bază cunoscute pe teritoriul Republicii Moldova, de la paleolitic până la Evul mediu.

În cadrul a 17 situri sunt identificate 70 de așezări neîntărite, care datează de la paleolitic până în Evul mediu, 14 cetăți (12 geto-dace și 2 medievale), 2 orașe medievale și 7 necropole.

Cele mai reprezentative monumente din cadrul complexului *Orheiul Vechi*, în urma unor amenajări și reconstrucții corespunzătoare, ar putea fi incluse în circuitul turistic. Printre acestea pot fi menționate:

Davele geto-dace. Din perioada mileniului I î. Hr., în cadrul complexului arheologic Orheiul Vechi sunt identificate vestigiile materiale ale geto-dacilor – urmașii direcți ai tracilor, cei mai vechi strămoși ai românilor. În stadiul actual al cercetărilor, vestigiile geto-dace sunt datate începând cu sec. VII-V î. Hr. până în sec. II-I î. Hr.

Din sec. IV-III î. Hr., pe promontoriile din cadrul complexului muzeal Orheiul Vechi sunt documentate 5 așezări fortificate, cunoscute la geto-daci sub denumirea de *dave*, termen prin care traciile antice desemnau locurile fortificate sau cetățile, documenta-

te foarte bine pe întregul teritoriu al Daciei istorice. Cetățile geto-dace de la Orheiul Vechi impresionează profund prin locul amplasării, particularitățile reliefului ales, dimensiuni, formă, numărul și mărirea liniilor fortificate.

Mănăstirile rupestre. În primele secole ale erei noastre, în zona Orheiului Vechi, ca și în alte locuri din spațiul carpato-nistean, au apărut primii creștini. Complexurile rupestre de la Orheiul Vechi au evoluat esențial în perioada medievală.

Ca rezultat al evoluției multisekulare, complexurile respective sunt definitive în forma actuală prin secolele XV-XVII. Aceste construcții sunt dislocate în două sectoare: în malul de nord al promontoriului Butuceni și în versantul de nord al terasei Mășcăuți. Din punct de vedere arheologic, în zonă se evidențiază șase complexuri rupestre, care cuprind circa 200 de peșteri. Dintre acestea, două complexuri aflate în malul de nord al promontoriului *Butuceni (Schitul Peștera și Mănăstirea pârcălabului Bosie)* reprezintă complexuri monastice bine delimitate, cu biserici rupestre și galerii cu chilii adiacente pentru călugări. Celelalte patru complexuri rupestre (*Peștera, Holm, Stânca Corbului și Schitul pârcălabului Albu – Mășcăuți*) sunt mai modeste după proporții.

Primul complex rupestru, situat la extrema de nord a șirului de peșteri, la circa 500 metri spre est de biserică de zid *Nașterea Maicii Domnului*, este *Mănăstirea pârcălabului Bosie (1665)*, aflată la o altitudine de 20-30 m mai sus de apa Răutului. Ea reprezintă un complex arhaic, alcătuit din galerii amenajate în câteva rânduri, cu o biserică rupestră compartimentată cu altar și naos, chilii spațioase, inscripții din secolele XVI-XVII etc.

Orașul Nou – Şehr al-Cedid. În anul 1241, așezarea de la Orheiul Vechi a fost cucerită de către tătaromongoli care, la vremea respectivă, instauraseră dominația lor asupra unor teritorii întinse din Europa.

Așezarea urbană de la Orheiul Vechi a fost denumită *Şehr al-Cedid* (în varianta tiranică) sau *Yanghi-Şehr* (în varianta arabă), ce însemna în limba localnicilor *Orașul Nou*.

În 1364-1365, orașul Şehr al-Cedid devine un centru politic al Hoardei de Aur. În perioada numită, în așezarea din valea Răutului, au fost efectuate importante lucrări de construcție. Dintre acestea pot fi menționate: *citadela, „palatul” din citadelă, moscheea musulmană, hanul, trei băi, cavouri din cărămidă roșie* etc.

Citadela din piatră. A fost edificată în partea superioară a promontoriului. Citadela a fost construită din piatră de calcar prinsă cu mortar din var. Varul era ars în cuptoare enorme, amenajate chiar lângă ziduri. Temelia citadelei, cu lățimea de 1,70-2,0 m, s-a păstrat până în zilele noastre.

„Palatul pârcălabului”. În interiorul citadelei, lângă peretele de nord-est, se afla o clădire monumentală, cunoscută în literatura de specialitate drept

„palatul pârcălabului de Orhei”. Edificată în perioada Hoardei de Aur, pe la mijlocul secolului XIV, construcția dată a existat, de asemenea, și în perioada moldovenească, până în prima jumătate a secolului XVI, fiind reconstruită în câteva etape. Clădirea cuprinde circa 20 de compartimente de diferite mărimi, are pereții construiți din cărămidă pătrată.

Băile. La marginea orașului, pe malul Răutului, se găseau trei băi publice de tip oriental, construite din piatră. O baie se afla în partea de răsărit a orașului, lângă podul ce traversează râul spre Trebujeni. Acest loc reprezenta, până în anii '70 ai secolului XX, o movilă mare de pământ, numită de către localnici „feredeu”, termen prin care strămoșii noștri numeau „baia”. În urma săpăturilor arheologice aici au fost descoperite vestigiile unei băi impunătoare din piatră.

Orașul medieval Orhei. După izgonirea mongolilor, ținutul Orheiului a fost inclus în componența Țării Moldovei. După stabilirea pe râul Nistru a hotarului Țării Moldovei, domnitorii au luat măsuri pentru crearea în această zonă a unui sistem defensiv, în cadrul căruia un rol important i-a revenit și vechiului oraș din valea Răutului care, după alungarea mongolilor, era populat în exclusivitate de către băștinași.

Începând cu perioada domniei lui Alexandru cel Bun, domnitorii Țării Moldovei au acordat cetății Orhei o atenție deosebită. Înflorirea Orheiului medieval datează cu perioada domniei lui Ștefan cel Mare (1457-1504), când în oraș este numit un împuternicit al domnitorului, un pârcălab, înzestrat cu funcții militare, social-politice și economice.

Săpăturile arheologice, efectuate în cadrul orașului Orhei, reflectă procesul de creștere și înflorire a orașului pe parcursul sec. XV.

Complexul muzeal ORHEIUL VECHI

Complexul muzeal *Orheiul Vechi*, în etapa actuală, reprezintă o instituție de stat subordonată Ministerului Culturii și Turismului al Republicii Moldova. În cadrul complexului lucrează o echipă de specialiști care sunt responsabili de organizarea și efectuarea excursiilor. Complexul muzeal dispune de colecții muzeale de arheologie și etnografie.

Complexul muzeal *Orheiul Vechi*, cu siguranță, poate fi considerat un veritabil centru științific de informare și educare a tinerilor în spiritul cunoașterii și protejării patrimoniului natural și cultural. Pe lângă complexul muzeal funcționează un hotel cu restaurant. Capacitatea de cazare a hotelului este de 20 de locuri. În cadrul lui funcționează o sală de conferințe cu 160 de locuri, iar capacitatea restaurantului este de 200 locuri. De menționat că în zona complexului funcționează 5 pensiuni turistice cu o capacitate de primire de până la 40 de vizitatori. Complexul muzeal poate organiza excursii și vizite pentru 180-360 de vizitatori pe zi, însă cererea actuală pentru itinerarii organizate este cu mult mai mică.

Evaluarea prealabilă a complexului istorico-natural *Orheiul Vechi* a evidențiat un șir de probleme, care

necesită soluționare, înainte ca acesta să poată fi evaluat de către experții de la UNESCO. Toate obiectivele din cadrul complexului pot fi incluse în circuitul turistic, cu condiția unor amenajări suplimentare.

În urma examinării stării actuale a obiectivelor de interes turistic din cadrul complexului istorico-natural *Orheiul Vechi*, s-au constatat mai multe deficiențe:

- accesibilitatea redusă pentru vizitatori, în unele cazuri acces periculos sau chiar imposibil;
- lipsa indicatoarelor și a panourilor informaționale despre valoarea istorică și culturală a obiectivelor de patrimoniu;
- lipsa unor terase de vedere de panoramă *belle vedere*, amenajate adecvat pentru vizitatori;
- starea degradată avansată a obiectivelor arheologice;
- lipsa unor amenajări și reconstrucții, care ar putea restabili unele monumente dispărute;
- starea avansată de degradare a caselor țărănești de valoare arhitecturală locală;
- lipsa dotărilor de infrastructură generală în zonă, apeduct, sisteme de canalizare, sisteme de aprovizionare cu gaze naturale;
- lipsa unor dotări de acumulare și prelucrare a deșeurilor pentru toate satele comunei Trebujeni;
- insuficiența de parcări amenajate în jurul complexului;
- lipsa unui plan de amenajare turistică teritorială a complexului;
- lipsa parteneriatului dintre sectorul public și privat în problemele lansării și realizării proiectului „Complexul istorico-natural Orheiul Vechi”.

În funcție de deficiențele constatate, se pot contura câteva *direcții strategice și acțiuni, care ar facilita valorificarea și promovarea turistică a Orheiului Vechi*:

- Amenajarea accesului pietonal către obiectivele de interes turistic din cadrul complexului. Amenajarea de poteci pietonale, scări, în unele cazuri cu suporturi de protecție pentru a ușura accesul în galeriile rupestre.
- Amplasarea indicatoarelor și a panourilor informaționale, necesare la toate obiectivele de interes turistic, cu informații prezentate în limbile română, rusă, engleză și franceză.
- Amenajarea unor terase cu vedere de panoramă (belvedere), dotate cu suporturi de protecție adecvate, preferabil în apropiere cu parcare auto.
- Realizarea lucrărilor de conservare, protecție și amenajare a obiectivelor și monumentelor arheologice.
- Construcția apeductului pentru satele comunei Trebujeni.
- Construcția sistemelor de canalizare în zona Complexului istorico-natural *Orheiul Vechi*.

- Construcția sistemelor de aprovizionare cu gaze naturale pentru locuitorii din satele Butuceni, Trebujeni și Morovaia.
- Amenajarea sistemelor de acumulare și prelucrare a deșeurilor, care trebuie să fie evacuate din zona complexului.
- Amenajarea locurilor de parcare pentru transportul auto în jurul complexului.
- Elaborarea planului de amenajare turistică teritorială a Complexului istorico-natural *Orheiul Vechi*.
- Atragerea populației locale în prestarea serviciilor pentru vizitatori.
- Asigurarea transportului public permanent pe ruta Chișinău – Orheiul Vechi, care va circula în conformitate cu un grafic stabilit.
- Completarea colecției Complexului muzeal *Orheiul Vechi* cu exponate istorice, documente, imagini, tablouri etc.
- Elaborarea și realizarea proiectelor de reconstrucție pentru cele mai reprezentative monumente din cadrul complexului (reconstruirea unei cetăți geto-dace, a unui segment al Căminului de piatră, a palatului Pârcălabului, a Bisericii medievale, Caravan Seraiului, Băii tătărești, reconstrucția unor case tradiționale țărănești din satele Trebujeni, Butuceni, Morovaia).
- Elaborarea și realizarea proiectelor de conservare și de protecție a monumentelor din cadrul complexului.
- Amenajarea caselor tradiționale țărănești, la cererea proprietarilor, în agropensiuni pentru primirea vizitatorilor.
- Scutirea proprietarilor de agropensiuni de tot felul de impozite (funciar, pe venit etc.) cu scopul impulsivării dezvoltării turismului rural în arealul Complexului istorico-natural *Orheiul Vechi*.
- Amenajarea conservării și dezvoltarea potențialului etnofolcloric, a tradițiilor și a obiceiurilor populare, crearea centrelor artisanale.
- Dezvoltarea economiei locale prin crearea de centre agroindustriale comerciale (vânzarea de produse alimentare ecologic pure, prestarea de servicii etc.).
- Asigurarea unor servicii de informare turistică la nivel local, național și internațional.
- Asigurarea funcționării centrului informațional pentru vizitatori, amplasat la intrarea pe teritoriul complexului muzeal.
- Asigurarea parteneriatului eficient dintre sectorul public și privat în problemele amenajării și dezvoltării complexului. În acest sens se propune crearea unei structuri publice cu statut de rezervație, care ar coordona și monitoriza amenajarea și dezvoltarea Complexului istorico-natural *Orheiul Vechi* în conformitate cu cerințele UNESCO cu privire la protecția patrimoniului natural și cultural.

Bibliografie:

1. Hâncu I. *Orheiul Vechi*. Chișinău, 1995, 34 pag.
2. Postică Gh. *Orheiul Vechi. Ghid turistic*, Chișinău, PNUD, 2004, 24 pag.
3. Postică Gh. *Orheiul Vechi: cercetări arheologice 1996-2001*, Iași, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, 2006, 224 pag.
4. E. Turcov (coordonator al consultanților naționali). *Strategia de Dezvoltare Durabilă a Turismului în Republica Moldova pentru anii 2003-2015*, Editura PNUD-MOLDOVA, Chisinau, 2003, 98 pag.
5. E. Turcov. *Direcțiile de dezvoltare și promovare a turismului în Republica Moldova*, Monografie științifică. Ed. ASEM, Chișinău, 2002, 136 p.
6. E. Turcov. *Coordonarea turismului*. Monografie științifică. Editura ASEM, Chișinău, 2006, 208 p.

ASPECTUL METODOLOGIC DE MODELARE A PROCESULUI DE DETERMINARE A CERERII ȘI OFERTEI LA SERVICIILE TURISTICE

Conf. univ. dr. Iurii CROTENCO, ULIM

The methodological the bases of the simulation of the process of determining of supply and demand for the tourist services are examined. Is proposed a number of the systematic methods, which can be used for development and making of strategic decisions.

În ultimii ani, în economia mondială se observă un interes sporit față de sfera turistică, dar dezvoltarea turismului și a călătoriilor necesită o bază turistică adecvată. Printre multitudinea de probleme în acest domeniu, un loc important îl ocupă cercetarea bazelor metodologice de modelare a procesului de determinare a cererii și ofertei la serviciile turistice.

Structura capacităților de amplasare a turiștilor în Republica Moldova este orientată, în principal, spre deservirea copiilor. Conform datelor statisticii oficiale, în 2005, numărul de locuri în taberele de copii constituia 53% din numărul total al locurilor în structurile colective de amplasare a turiștilor, 20% – din taberele de odihnă și alte structuri de agrement, 14% – din hoteluri și moteluri, 8% – din structurile de asanare. Printre hoteluri și structurile analogice, cota organizațiilor cu categorii (2, 3 și 4 stele) este joasă – 25% în 2005, adică din 23.992 locuri doar 1.100 dintre locurile hoteliere sunt cu categorii (mai puțin de 5%). De aceea apare problema formării unui potențial calitativ al sistemului național de amplasare a turiștilor.

Potențialul hotelier al țării se utilizează în medie cu 25%. Numărul de turiști nerezidenți față de numărul total al turiștilor constituie 22%, iar numărul de înnoptări ale nerezidenților – 11%. Numărul vizitatorilor străini care au sosit în țară a fost de 25.073, iar numărul vizitatorilor moldoveni care au plecat peste hotare – 57.231, deci se constată un saldo negativ – (32.158). Dintre turiștii străini care au vizitat R.Moldova 60% revin la cinci țări: România (3496), Rusia (3294), SUA (3088), Turcia (3038) și Ucraina (3406).¹ Numărul total al turiștilor de peste hotare care au vizitat Moldova se micșorează (în

2006, a fost 86,5% față de nivelul anului 2005, și 83,3% față de cel al anului 2004).²

În ultimul timp, turismul s-a transformat într-o sferă impunătoare a economiei mondiale. În 2006, veniturile turistice internaționale au constituit 733 mlrd. dol. SUA sau 2 mlrd. dol. SUA pe zi.³ Anual, devin turiști sute de milioane de oameni. Drept un motiv ce condiționează acest lucru poate servi starea sănătății, o manifestare științifică, culturală, sportivă.⁴ Organizația turistică mondială (UNWTO) atribuie categoriei de turiști persoanele ce călătoresc în scopul odihnei, agrementului și concediului; cele care efectuează călătorii de afaceri, vizitează rudele și prietenii; în scopuri religioase (pelerinajele), de tratament etc.⁵

Călătoriile turistice, în funcție de specific, finalizează cu anumite rezultate. Cercetătorul Rezanov D.P.⁶ este convins că călătoriile turistice contribuie la ridicarea productivității muncii. În opinia noastră, pot fi enumerate și alte rezultate, în funcție de interesele turiștilor. Politicienii pot apărea în calitate de turiști pentru realizarea unor anumite scopuri (pe cineva să

² Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Activitatea turistică în 2006 – http://www.statistica.md/statistics/dat/929/ro/turism_anul_2006.pdf

³ Organizația mondială de turism. UNWTO Tourism Highlights, Edition 2007. – <http://unwto.org/facts/eng/highlights.htm>

⁴ Кривошеев В.М. Социально-физиологические основы организации рекреационной деятельности. В сб. Социально-географические проблемы повышения эффективности туристско-экскурсионного обслуживания. Минск, Изд-во Белорусского ун-та, 1978.

⁵ Organizația mondială a turismului. UNWTO Tourism Highlights, Edition 2007. – http://unwto.org/facts/eng/pdf/highlights/highlights_07_eng_lr.pdf

⁶ Рязанов Д.П. Медицинская и экономическая эффективность при использовании различных форм отдыха у рабочих промышленного предприятия. Автореф. канд. дисс. М., 1975.

¹ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova – http://www.statistica.md/statistics/dat/914/ru/Turism_1998_2005_ru.htm.

susțină sau să „răstoarne”); bolnavii – să se trateze⁷ etc. Varietatea formelor și tipurilor de turism necesită soluționarea multiplelor probleme, multe dintre care pot fi rezolvate cu ajutorul metodelor economico-matematice.⁸ O formulă a eficienței economice totale a întregii sfere de turism propune A.Berestova.⁹ O taxonomie tridimensională de poziționare a produselor turistice regionale privind concurenții de bază și schema-bloc de determinare a efectului multiplicativ de la dezvoltarea turismului, în produsul regional global, propune I.Cercasova.¹⁰ Legătura dintre mișcarea populației (fluxul de călători) și starea economiei în țară (PIB-ul calculat per capita) a stabilit M.Gordienko¹¹.

Pentru funcționarea reușită a sferei turistice este necesară asigurarea interacțiunii eficiente a sistemului „cerere-ofertă a serviciilor turistice”. În ansamblul lor, cererea și oferta la serviciile turistice depind de mai mulți factori: nivelul de viață al populației, specificul turismului, densitatea punctelor populate, distanța până la centrele turistice etc. Studiarea sistemului cerere-ofertă și a influenței asupra acestuia a factorilor mediului extern prezintă una dintre cele mai importante premise ale formării unei sfere eficiente a serviciilor turistice.

Metodele de cercetare a cererii și ofertei pot fi statistice¹², bazate pe rezultatele anchetării¹³. Unii autori¹⁴ propun pentru studierea cererii construirea unor dependențe corelative pentru ca cererea să fie determinată prin intermediul altor indicatori. De exemplu, R.Volf a examinat câteva puncte populate, situate la diferite distanțe de baza turistică. Costul cazării se formează din cheltuielile pentru trai, alimentație, transport. Influența distanței până la baza turistică autorul o determină cu ajutorul metodei inerției,

$$\Delta K_{ij} = \frac{\partial K_{ij}(N_i, C_j, R_{ij})}{\partial N_i} \Delta N_i + \frac{\partial K_{ij}(N_i, C_j, R_{ij})}{\partial C_j} \Delta C_j + \frac{\partial K_{ij}(N_i, C_j, R_{ij})}{\partial R_{ij}} \Delta R_{ij};$$

⁷ Данилов Ю.Е., Рыбинская М.Г., Богатырева Г.В. Экономическая оценка стоимости предупрежденного ущерба в результате проведенного санаторно-курортного лечения. // Сов. здравоохранение, 1971, № 1.

⁸ Cesario F. Operations Research in Outdoor Recreation. J. Leisure Res., 1969, v. 1, №1; Shontz W., Dorfman P. Recreation Succession: a Simulation Model. Annals Regional Sci., 1977, v. 11, № 1; Maximilian S. Modelarea proceselor economice USM, Ch.2005, 449p. <http://www.USM.md/ed/Elec.aspX>

⁹ Берестовой А. Организационно-экономический механизм управления туризмом в Приморском крае. Автореф. канд. дисс. - Владивосток, 1999. 26с. С.18-20.

¹⁰ Черкасова И. И. Регулирование регионального туристского рынка на основе совершенствования организационно-качественных параметров. Автореф. дисс. д-ра экон.наук. - Санкт-Петербург. 2007. 42с. – с.22, 34.

¹¹ Гордиенко М. В. Организационно-экономические проблемы управления российским туризмом Автореферат дисс. канд. экон. наук. – М.: 2001, 26с. – С.18.

¹² Cicchetti C., Fisher A., Smith V. Economic Models and Planning Outdoor Recreation. Operations Res., 1973, v. 21, № 5

¹³ Knetsch I. Outdoor Recreation Demands and Benefits. Land Economics, 1963, v. 39

¹⁴ Cesario F, Knetsch J. Time Bias in Recreation Benefit Estimation. Water Res., 1970, v. 6, № 3

ce constituie o generalizare a formulei de gravitație¹⁶. Unele neajunsuri ale acestei abordări au fost lichidate cu ajutorul ecuațiilor empirice ale cererii la serviciile turistice¹⁷. De abordarea stohastică la construirea ecuațiilor regresior, pentru determinarea posibilității de odihnă în bazinul râului Delaver (SUA), s-a folosit R.Davidson¹⁸. Unele generalizări ale acestei metode le găsim și la J.Knetsh¹⁹. După părerea noastră, cele mai cu perspectivă par a fi metodele probabilității²⁰.

Să încercăm să cercetăm dependența călătoriilor turistice și a factorilor mediului extern cu ajutorul metodelor modelării matematice.

Numărul călătoriilor turistice (K_{ij}) din punctul i ($i=1,2,3,\dots,m$) la baza turistică j ($j=1,2,3,\dots,n$) se află în dependență directă de numărul populației (N_i) punctului i , ($i=1,2,3,\dots,m$), cu capacitatea bazei turistice (C_j), $j=1,2,\dots,n$ și în dependență inversă de cheltuielile de transport, inclusiv de cele de timp (R_{ij}) pe ruta „ $i-j$ ” ($i=1,2,\dots,m; j=1,2,\dots,n$), т.к.

$$K_{ij} = \frac{N_i^{\alpha_{ij}} C_j^{\beta_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}}} \quad (1)$$

Călătoriile turistice pot cădea sub influența următorilor factori:

- Mărirea sau micșorarea numărului populației j ($i=1,2,\dots,m$);
- Schimbarea capacității bazei turistice j ($j=1,2,\dots,n$);
- Schimbarea cheltuielilor, a mijloacelor și a timpului la plecarea turistului din punctul i ($i=1,2,\dots,m$) la baza turistică j ($j=1,2,\dots,n$).

În limbaj formalizat, creșterea călătoriilor turistice poate fi prezentată astfel:

¹⁶ Crampton L. The Gravitation Model. A Tool for Travel Market Analysis. Rev. du tourisme, 1965, v. 20, №3

¹⁷ Water Research. Baltimore, 1966

¹⁸ Davidson P., Adams G., Seneca J. The Social Value of Water Recreational Facilities Resulting from an Improvement in Water Quality the Delaware Estuary. // Water Research. Baltimore, 1966

¹⁹ Knetsh J., Davis R. Comparisons of Methods for Recreation Evaluation. // Water Research. Baltimore, 1966

²⁰ Wennergren B., Nielsen D. Probability Estimates of Recreation Demands. J. Leisure Res., 1970, v. 2, № 2; Tapiero C. The Demand and Utilization of Recreational Facilities, a Probability Model. Regional and Urban Economics, 1974, v. 4, № 2; Management Science Applications to Leisure Time Operations. Amsterdam, 1975; Tapiero C., Dayan I. Assessing the Probable Demand for Recreational Facilities — a Stochastic Process Approach. // Management Science Applications to Leisure Time Operations. Amsterdam, 1975

când $i=1,2,\dots,m; j=1,2,\dots,n$

$$\text{au } \Delta K_{ij} = \frac{\alpha_{ij} N_i^{\alpha_{ij}-1} C_j^{\beta_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}}} \Delta N_i + \frac{\beta_{ij} C_j^{\beta_{ij}-1} N_i^{\alpha_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}}} \Delta C_j - \frac{\gamma_{ij} N_i^{\alpha_{ij}} C_j^{\beta_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}+1}} \Delta R_{ij}, \quad (2)$$

unde $i=1,2,\dots,m; j=1,2,\dots,n$.

Să aflăm schimbarea relativă a numărului de călătorii turistice. În acest scop, expresia (2) o împărțim la expresia (1):

$$\frac{\Delta K_{ij}}{K_{ij}} = \frac{\alpha_{ij-1} N_i^{\alpha_{ij}-1} C_j^{\beta_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}}} \Delta N_i \cdot \frac{R_{ij}^{\gamma_{ij}}}{N_i^{\alpha_{ij}} C_j^{\beta_{ij}}} + \frac{\beta_{ij} C_j^{\beta_{ij}-1} N_i^{\alpha_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}}} \Delta C_j \cdot \frac{R_{ij}^{\gamma_{ij}}}{N_i^{\alpha_{ij}} C_j^{\beta_{ij}}} - \frac{\gamma_{ij} N_i^{\alpha_{ij}} C_j^{\beta_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}+1}} \Delta R_{ij} \cdot \frac{R_{ij}^{\gamma_{ij}}}{N_i^{\alpha_{ij}} C_j^{\beta_{ij}}}$$

După reducerile corespunzătoare, obținem:

$$\frac{\Delta K_{ij}}{K_{ij}} = \alpha_{ij} \frac{\Delta N_i}{N_i} + \beta_{ij} \frac{\Delta C_j}{C_j} - \gamma_{ij} \frac{\Delta R_{ij}}{R_{ij}}, \quad i = 1,2,\dots,m; \quad j = 1,2,\dots,n.$$

Expresia obținută înseamnă că majorarea numărului de călătorii turistice se află în dependență directă de creșterea populației în punctul i , cu capacitatea bazei turistice j , și în dependență inversă față de cheltuielile de transport, timp și mijloace.

Pentru stabilirea ponderii semantice a parame-

trilor $\alpha_{ij}, \beta_{ij}, \gamma_{ij}$ ($i = 1,2,\dots,m; j = 1,2,\dots,n$), aflăm schimbarea numărului de călătorii în % față de schimbarea numărului populației N_i , a capacității bazei turistice C_j și a cheltuielilor de transport R_{ij} cu 1%, adică aflăm elasticitatea $E_K(N_i), E_K(C_j), E_K(R_{ij})$:

$$E_K(N_i) = \frac{\partial K_{ij}}{\partial N_i} \cdot \frac{N_i}{K_{ij}} = \frac{\alpha_{ij} N_i^{\alpha_{ij}-1} C_j^{\beta_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}}} \cdot \frac{N_i \cdot R_{ij}^{\gamma_{ij}}}{N_i^{\alpha_{ij}} \cdot C_j^{\beta_{ij}}} = \alpha_{ij} \quad (3)$$

În mod analogic determinăm:

$$E_K(C_j) = \beta_{ij}; \quad E_K(R_{ij}) = \gamma_{ij}; \quad i = 1,2,\dots,m; \quad j = 1,2,\dots,n.$$

Deci, ecuațiile regresiei de tip (1) pot fi utilizate de către bazele turistice la alcătuirea pronosticurilor.

În baza datelor despre schimbarea numărului populației i , a capacității bazei turistice j și a cheltuielilor de transport, numărul călătoriilor turistice se va

schimba corespunzător cu $\alpha_{ij}, \beta_{ij}, \gamma_{ij}$, %. În total funcții de tipul (1) vor fi mn , unde m – numărul punctelor de unde vin turiștii, n – numărul bazelor turistice. Funcțiile obținute pentru determinarea numărului de turiști în cadrul fiecărei baze turistice, punct populat sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1

Funcțiile pentru determinarea numărului de călătorii turistice

$C_j; j$ $N_i; i$	$C_1; 1$	$C_2; 2$	...	$C_j; j$	...	$C_n; n$
$N_1; 1$	$K_{11} = \frac{N_1^{\alpha_{11}} C_1^{\beta_{11}}}{R_{11}^{\gamma_{11}}}$	$K_{12} = \frac{N_1^{\alpha_{12}} C_2^{\beta_{12}}}{R_{12}^{\gamma_{12}}}$	...	$K_{1j} = \frac{N_1^{\alpha_{1j}} C_j^{\beta_{1j}}}{R_{1j}^{\gamma_{1j}}}$	...	$K_{1n} = \frac{N_1^{\alpha_{1n}} C_n^{\beta_{1n}}}{R_{1n}^{\gamma_{1n}}}$
$N_2; 2$	$K_{21} = \frac{N_2^{\alpha_{21}} C_1^{\beta_{21}}}{R_{21}^{\gamma_{21}}}$	$K_{22} = \frac{N_2^{\alpha_{22}} C_2^{\beta_{22}}}{R_{22}^{\gamma_{22}}}$	...	$K_{2j} = \frac{N_2^{\alpha_{2j}} C_j^{\beta_{2j}}}{R_{2j}^{\gamma_{2j}}}$	...	$K_{2n} = \frac{N_2^{\alpha_{2n}} C_n^{\beta_{2n}}}{R_{2n}^{\gamma_{2n}}}$
⋮	⋮	⋮	...	⋮	...	⋮
$N_i; i$	$K_{i1} = \frac{N_i^{\alpha_{i1}} C_1^{\beta_{i1}}}{R_{i1}^{\gamma_{i1}}}$	$K_{i2} = \frac{N_i^{\alpha_{i2}} C_2^{\beta_{i2}}}{R_{i2}^{\gamma_{i2}}}$	...	$K_{ij} = \frac{N_i^{\alpha_{ij}} C_j^{\beta_{ij}}}{R_{ij}^{\gamma_{ij}}}$	...	$K_{in} = \frac{N_i^{\alpha_{in}} C_n^{\beta_{in}}}{R_{in}^{\gamma_{in}}}$
⋮	⋮	⋮	...	⋮	...	⋮
$N_m; m$	$K_{m1} = \frac{N_m^{\alpha_{m1}} C_1^{\beta_{m1}}}{R_{m1}^{\gamma_{m1}}}$	$K_{m2} = \frac{N_m^{\alpha_{m2}} C_2^{\beta_{m2}}}{R_{m2}^{\gamma_{m2}}}$	...	$K_{mj} = \frac{N_m^{\alpha_{mj}} C_j^{\beta_{mj}}}{R_{mj}^{\gamma_{mj}}}$	...	$K_{mn} = \frac{N_m^{\alpha_{mn}} C_n^{\beta_{mn}}}{R_{mn}^{\gamma_{mn}}}$

În baza tabelului 1 pot fi determinate cererea și oferta la serviciile turistice. Astfel:

1. Dezvoltarea turismului necesită aplicarea unui mecanism adecvat de planificare și prognozarea a perspectivelor strategice.
2. Pentru determinarea cererii și ofertei la serviciile turistice, pot fi utilizate metodele de modelare matematică.
3. Numărul călătoriilor turistice din punctul populat spre baza turistică se găsește în

dependență directă de numărul populației punctului dat, capacitatea bazei turistice și în dependență inversă față de cheltuielile de transport.

4. În cazul unui număr mare de centre turistice, cererea și oferta la serviciile turistice sunt prezentate printr-un sistem de ecuații ce permit parametrilor de pronostic și a elasticității cererii turistice în funcție de schimbarea altui șir de parametri.

REGLEMENTAREA COMERȚULUI REPUBLICII MOLDOVA ÎN BAZA ABORDĂRII LOGISTICE

*Doctor în economie, Ala PETROVICI,
Filiala "Traist" a IM "Estind"*

The achievement of goals in domestic trade is a very complex matter. The logistic system which comprises two elements- supplying of goods and physical distribution - can become an efficient tool in the organization of domestic trade. The factors which influence the evolution of trade are described in this paper and proposals concerning trade and competition policy, as well as the functioning of logistic distribution system are made.

Evoluția comerțului Republicii Moldova este condiționată de un șir de factori:

1. Producția de bunuri materiale și servicii influențează asupra evoluției comerțului prin oferta de mărfuri. În anul 2007, volumul producției materiale a scăzut cu 3,7% față de anul 2006. De menționat că întreprinderile industriale sunt repartizate neuniform pe teritoriul republicii: 60,8% din întreprinderile producătoare sunt amplasate în centru (din care, 3/4 în municipiul Chișinău), 33% – la nord și numai 6,2% în sud.
2. Producția agricolă formează oferta pentru rețeaua comerțului cu amănuntul.
3. Investițiile impulsionează dezvoltarea comerțului interior. Realizarea investițiilor în diferite unități comerciale va crea condiții pentru creșterea volumului vânzărilor de mărfuri. Un volum mare al investițiilor străine revine filialelor companiilor străine. Ponderea investițiilor din sfera productivă în economia națională este modestă.
4. Comerțul exterior influențează asupra dezvoltării comerțului interior și contribuie la reglementarea întregii piețe. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în comerțul exterior, în anul 2007, a avut loc o creștere a exportului cu 27,6% și a importurilor cu 37% față de anul 2006. Ca rezultat, deficitul comerțului exterior al țării a atins valoarea maximă de 2,35 mlrd. \$ sau cu 43% mai mult față de anul 2006.

5. Veniturile populației influențează asupra comerțului interior prin formarea cererii solvabile a populației. Veniturile determină capacitatea de cumpărare a populației, nivelul și structura cererii, stimulează oferta de mărfuri și relațiile de piață. Salariul mediu, în anul 2007, a crescut cu 21% față de anul 2006, iar transferurile din străinătate s-au redus de la 40 la 20%.
6. Prețurile și inflația joacă un rol important în dezvoltarea comerțului interior, deoarece de acești doi factori depinde accesibilitatea mărfurilor, solvabilitatea cererii și potențialul de cumpărare al populației. Rata inflației, în 2007, a constituit 13,1%, iar pentru anul 2008 se prognozează o rată a inflației de 9%. Acest indicator calitativ influențează asupra creșterii rentabilității comerțului, a productivității muncii în comerț și altor indicatori calculați integral.
7. Nivelul scăzut de dezvoltare a comerțului angro, care efectuează o repartizare neuniformă a mărfurilor pe teritoriul republicii. Astfel, circa 92% din volumul comerțului cu ridicata se desfășoară în municipiul Chișinău, 65% din volumul comerțului cu amănuntul este concentrat în municipiile Chișinău și Bălți.
8. Lipsa unui cadru instituțional și juridic, precum și a unui sistem de conlucrare dintre organele cu funcție de control în domeniul comerțului, care ar reglementa clar rolul și funcțiile organelor de stat implicate în elaborarea și realizarea politicii în domeniul comerțului.

9. Lipsa unui organ central coordonator al activității tuturor organelor implicate în controlul activității agenților comerciali, ceea ce permite acestor organe să efectueze contro-luri excesive și din interese instituționale.
10. Lipsa unui concept unic de modernizare a bazei normativ-juridice în domeniul comerțului, bazat pe experiența internațională în domeniu.

Intensitatea acțiunii factorilor de mai sus rezultă din faptul că comerțul interior este cea mai dinamică și cea mai mobilă ramură a economiei naționale. Schimbările în viața socială a oamenilor, mobilitatea mișcării populației sunt factori cu puternice implicații asupra modului de organizare a comerțului intern. În-suși comerțul este un factor motivant în dezvoltarea distribuției mărfurilor, schimbarea standardului de viață al populației. Ponderea comerțului en gros și en detail în formarea Produsului Intern Brut, în prezent, este de 11-12%.

Realizarea obiectivelor comerțului interior reprezintă o problemă complexă. Un instrument eficient în organizarea activității comerțului interior poate servi sistemul logistic, care cuprinde două componente principale: activitatea de aprovizionare și distribuția fizică. Cele mai importante tipuri de activități de distribuție fizică sunt: transportul, stocarea, depozitarea, manipularea fizică, reambalarea, expedierea și recepția mărfurilor. Dirijarea cu acest sistem logistic și integrarea lui în realizarea obiectivelor comerțului interior trebuie să aibă în vedere unele aspecte importante. Spre exemplu, o decizie luată privind aprovizionarea cu loturi de produse sau schimbarea rutei de transport conduce la schimbări în politica de stocare și depozitare a produselor. Numai o abordare logistică sistemică poate asigura integrarea tuturor componentelor distribuției fizice într-un mod unitar și corelat, în așa mod ca aprovizionarea cu produse să fie efectuată în cantitatea necesară și în sortimentul solicitat de cumpărători, la timpul și locul potrivit, cu cheltuieli logistice minimale. Prin urmare, scopul principal în reglementarea comerțului interior este elaborarea unui set de decizii în conducerea multiplelor componente ale lanțului logistic și corelarea activităților în dirijarea fluxurilor de mărfuri de la producător la consumator.

În viziunea noastră, Republica Moldova are nevoie de un organ independent în domeniul comerțului, care ar determina politica ramurii în viitor și ar coordona activitatea pieței de consum, ar elabora împreună cu ramurile producătoare o strategie orientată spre fabricarea și comercializarea produselor autohtone. Este nevoie de un organ de stat care va coordona în totalitate patru blocuri: 1) comerțul extern și intern, 2) alimentația publică, 3) deservirea socială, 4) businessul mic și mijlociu.

Obiectivele reglementării comerțului de către stat le constituie crearea mediului concurențial, dez-

voltarea și stimularea tehnologiilor moderne în sfera comerțului.

O problemă importantă este modul de gestionare a comerțului en gros și a logisticii. Din experiența țărilor dezvoltate, circa 60% din produsele alimentare sunt livrate în rețeaua cu amănuntul centralizat de la un depozit universal, iar 40% – direct de la producători. Pentru a se respecta această proporție (60/40) în Moldova este nevoie de o metodă specifică de gestionare a depozitului. Depozitul va deveni un centru logistic de gestiune a fluxurilor materiale, care va coordona procesul de livrare a produselor în comerțul cu amănuntul și va asigura o gamă largă de produse.

Analiza arată că, în prezent, circa 2/3 din magazine sunt nevoite să organizeze livrarea produselor de sine stătător și cu transport propriu de la diverși producători. Ca rezultat, cresc semnificativ cheltuielile de transport, care ocupă o pondere de peste 40% din totalul cheltuielilor logistice.

Crearea centrelor logistice presupune implementarea unui sistem nou de mișcare a fluxurilor materiale, financiare și informaționale. Un centru logistic modern trebuie să corespundă standardelor internaționale.

E rațional de elaborat o lege cu privire la reglementarea comerțului interior în R.Moldova, care ar asigura respectarea echilibrului dintre interesele producătorilor autohtoni și întreprinderilor comerciale, ar asigura participarea organelor locale în realizarea politicii de stat în domeniul comerțului, ar asigura un sistem rațional de mișcare a mărfurilor, ar lărgi aria acordării serviciilor logistice tuturor clienților.

Acest act normativ ar extinde drepturile organelor locale în reglementarea și controlul activității comerțului interior în următoarele domenii:

1. Elaborarea politicii statului în domeniul activității comerciale cuprinde: metodele și formele de reglementare a comerțului, delimitarea împuternicirilor organelor administrative orășenești și raionale în reglementarea comerțului local, asigurarea accesului egal și nediscriminatoriu al persoanelor responsabile la unitățile comerciale și infrastructura comerțului în ansamblu.
2. *Asigurarea mediului concurențial și a echilibrului de interese între businessul mic și mijlociu prin utilizarea următoarelor instrumente:*
  - a) crearea sistemului de comunicare între unitățile comerțului en gros mari, medii și mici;
  - b) organizarea rețelei comerțului mobil (chi-oșcuri, tarabe, gherete) cu scopul de a nu admite amplasarea haotică a acestuia;
  - c) crearea registrelor comerciale, care ar conține informații referitoare la locurile de amplasare a unităților comerciale și specializarea acestora.
- 3) *parteneriatul comercial presupune:*

- a) stabilirea echilibrului de interese între rețeaua de comerț și furnizori și neadmiterea abuzului de putere în comerțul cu amănuntul,
  - b) reducerea cotei unităților care domină piața,
  - c) stabilirea granițelor geografice ale piețelor pentru desfacerea produselor alimentare, a medicamentelor, tehnicii de uz casnic, marfurilor durabile etc.,
  - d) respectarea normelor legislației antimonopol de către întreprinderile care ocupă o poziție dominantă pe piața bunurilor de consum.
- 4) Crearea mecanismului de reglementare a comerțului interior, care va contribui la constituirea unui spațiu economic unic pe teritoriul țării, limitarea posibilităților de intervenție a statului în activitatea agenților comerciali,

crearea premiselor pentru dezvoltarea formelor moderne de activitate în comerț.

- 5) Elaborarea unui sistem logistic flexibil de distribuție a mărfurilor în baza practicii și exigențelor europene, a ghidurilor practice pentru producători și comercianți privind cerințele referitoare la acordarea serviciilor logistice, organizarea aprovizionării comerțului cu amănuntul prin intermediul centrelor logistice.

Aceste propuneri vin să stabilească prioritățile în dezvoltarea cadrului juridic și instituțional în domeniul comerțului. Realizarea lor va conduce la lichidarea lacunelor existente în actele normative care reglementează activitatea de comerț, va asigura un caracter unitar pentru reglementarea comerțului pe tot teritoriul Republicii Moldova și va ameliora relațiile de parteneriat.

INTERACȚIUNEA MANAGEMENTULUI ȘI A MARKETINGULUI ÎN SISTEMUL INSTITUȚIILOR MEDICALE

Drd. Haj Assaf MAHAMMOUD, ASEM

The issues of management and marketing in the establishments of health services in the Republic of Moldova are examined in the article. Development trends of marketing management reflecting their interconnections in conditions of market relations evolution in the country are revealed. The roles of managers in medical institutions and foremost the role of leader that is currently getting extremely relevant are described; managers' and leaders' characteristics are compared. The conclusion on the importance of improvement of medical services quality criteria is made.

În condițiile actuale ale reformării sistemului de sănătate al Republicii Moldova, în contextul însușirii relațiilor de piață, o actualitate deosebită o capătă dezvoltarea managementului pe bază de marketing [4].

Marketingul-management este legat de problemele studierii piețelor privind cererea existentă și de perspectivă în producție / servicii elaborate, ținând cont de politica și strategia de producere, prețuri și reclamă [8, pag.12].

Prin ce se manifestă interacțiunea managementului cu marketingul și cum aceasta se reflectă în obiectivele de dezvoltare a managementului în instituțiile medicale, în stilul lor de conducere, structura administrativă etc.?

Generalizând cunoscutele tendințe ce reflectă esența problemei examinate, menționăm următoarele aspecte aferente ocrotirii sănătății:

- piața comercializează și o asemenea sferă de activitate precum ocrotirea sănătății și atitudinea fiecărui om luat aparte față de sănătatea sa;
- se mărește volumul serviciilor de plată prestate de instituțiile medicale;
- instituțiile medicale (de diagnosticare, curative etc.) tot mai mult capătă trăsături de

agenți economici ce prestează (produc) servicii populației;

- se observă o varietate de forme de proprietate și tipuri de gestionare a activității în domeniul respectiv;
- se schimbă caracterul interacțiunii instituțiilor medicale cu numeroși alți reprezentanți ai mediului ambiant. Ca urmare, problemele managementului în ocrotirea sănătății într-o măsură tot mai mare sunt determinate de dezvoltarea relațiilor de piață, deci și a marketingului.

Marketingul definește filosofia și metodologia sarcinilor și a deciziilor adoptate de management.

Factorii de piață, acționând, evident, în ansamblu cu cei sociali, politici, culturali ș.a., schimbă conținutul muncii managerilor, condiționând independența și inițiativa lor în soluționarea problemelor privind funcționarea și dezvoltarea instituțiilor curative, atingerea de către acestea a scopurilor și strategiilor organizaționale. În acest context, pentru conducătorii instituțiilor medicale cele mai actuale roluri devin cele ale liderilor care transformă organizațiile, ținând cont de exigențele mediului înconjurător, economia de piață, prin intermediul dezvoltării activității de marketing.

Prezentăm în continuare unele caracteristici comparative ale managerului și liderului [3, pag.467]:

Liderul	Managerul
Puterea personală (personalitatea)	Împuterniciri de funcție
Creativitatea	Insistența
Iscușița de a mobiliza	Gândirea rațională
Capacitatea de "a visa"	Fermitatea
Flexibilitatea	Capacitatea de a rezolva probleme
Experimentarea	Puterea de dominație
Calitatea de a introduce noul	Caracterul analitic
Inițiativa în realizarea schimbărilor	Iscușița de a stabili situația
Imaginația	Precauția

Deseori, liderul și managerul sunt comparați cu sufletul și rațiunea, respectiv caracterul visător și rațional [3]. De aceea este importantă dezvoltarea managementului și ca o disciplină științifică despre planificarea strategică, organizarea, motivarea, controlul și liderismul în cadrul instituțiilor medicale și pregătirea corespunzătoare a conducătorilor în acest domeniu.

Aceasta, desigur, apare drept o cheazășie a reformării cu succes a ocrotirii sănătății, orientate spre satisfacerea nevoilor populației privind diferite servicii cu caracter medical (diagnostice, profilactice, curative), precum și acordarea mijloacelor medicamentoase și a mărfurilor medicale.

Marketingul, ca metodologie specifică de soluționare a acestei sarcini în condițiile economiei de piață, se realizează prin intermediul diferitelor funcții. Menționăm din acestea următoarele: studierea pieței, alegerea piețelor-țintă, elaborarea complexului de marketing (mixului), desfășurarea activității

de marketing prin intermediul selectării și realizării strategiilor și planurilor.

Îndeplinirea funcțiilor sus-numite, în primul rând, trebuie să fie subordonate atingerii misiunii și scopurilor în ocrotirea sănătății: scăderea pierderilor în societate în urma îmbolnăvirilor, invalidității și mortalității populației, având resursele existente, prin intermediul îmbunătățirii calității serviciilor și măsurilor medicale.

Într-al doilea rând, aceasta este condiționat de asemenea componente de piață ca cererea, oferta, prețul. Să formulăm câteva definiții [7,8]. Cererea este numărul de servicii medicale care sunt solicitate și pot fi obținute de pacienți într-o anumită perioadă de timp (de exemplu, un an) conform unui anumit preț. Cererea, de regulă, este determinată de următorii factori: nivelul de viață al cetățenilor, schimbările în structura populației, micșorarea/majorarea numărului de pacienți etc.

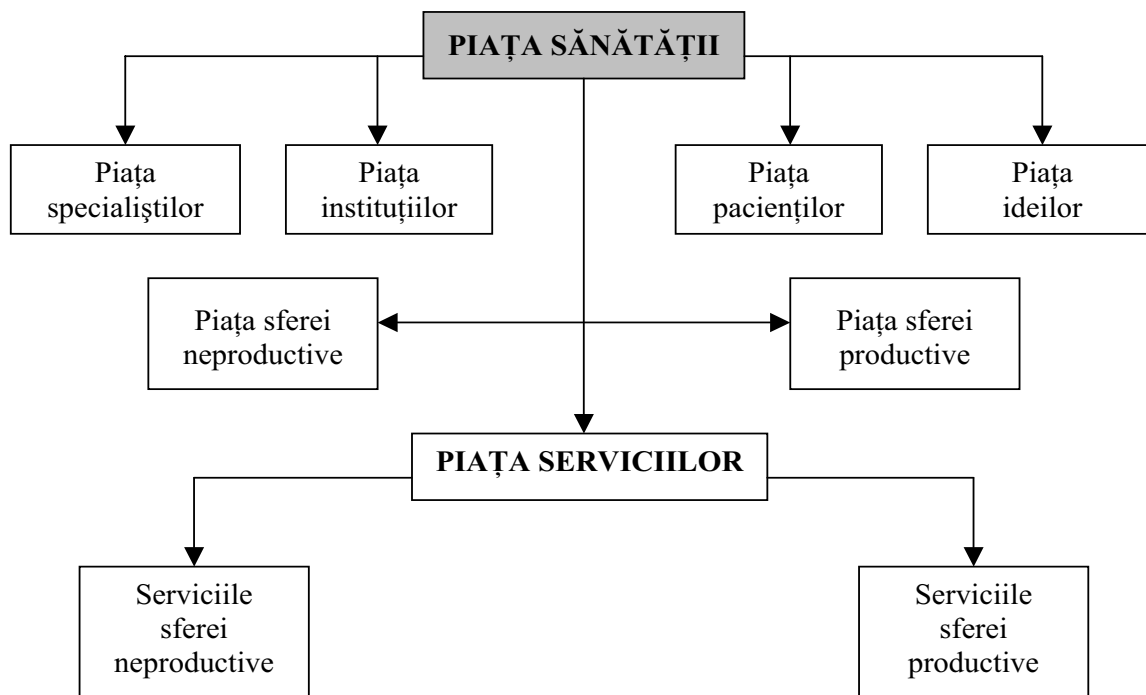

Figura 1. Piața serviciilor de ocrotire a sănătății [7, pag.86]

Asupra ofertei, după cum și asupra numărului de servicii medicale, pe care lucrătorii medicali le pot acorda într-o anumită perioadă conform unui anumit preț, de asemenea influențează un șir de factori. Printre aceștia: numărul de lucrători medicali (medici, personal medical mediu și inferior), costul utilajului medical, gradul de performanță a aparaturii utilizate, tehnologia curativă.

Factorul principal al pieței este prețul, suma de bani pe care pacientul e gata s-o plătească pentru serviciul medical respectiv. Prețul constituie și vectorul determinativ al managerilor privind întrebările: unde să investească banii, cum și unde să reducă cheltuielile și să majoreze calitatea serviciilor medicale. Toate aceste decizii managerii ca lideri trebuie să le ia pe baza informației despre macro- și micromediu, legate de factorii demografici, economici, tehnologici, culturali, naturali ai macromediului, precum și ținând cont de astfel de factori importanți ca așteptările și comportamentul consumatorilor.

În acest context, menționăm actuală problema calității serviciilor medicale. Activitatea medicului este apreciată de către specialiști după anumite criterii. În diferite țări acești indicatori (de calitate) sunt diferiți. Dar principiile monitoringului serviciilor medicale în multe coincide. În prezent, în țară au fost elaborați și confirmați astfel de indicatori ai calității doar pentru medicii din veriga inițială și de la urgență. Se planifică, într-o perspectivă de scurtă durată, implementarea criteriilor de evaluare a calității și

în medicina de spital [5]. De exemplu, se consideră serviciu prestat calitativ punerea la evidență a femeilor gravide, cazurile de depistare a tuberculozei și a cancerului în primul stadiu de către medicii de familie, monitorizarea permanentă a 11% din bolnavii maturi de hipertensiune arterială din numărul lor total etc. Cu toată importanța acestor criterii, menționăm și însemnătatea aprecierii calității serviciilor medicale de către înșiși pacienții [5]. O asemenea posibilitate poate fi acordată prin intermediul realizării proiectului elaborat de Asociația republicană de protecție a drepturilor pacienților, care prevede că evaluarea activității medicului se va realiza astfel: pacienții vor primi fișe de diferite culori, fiecare semnificând o anumită apreciere. De exemplu, cea roșie va însemna că serviciul a fost acordat foarte bine etc. Colectarea fișelor se planifică a se face în "lădițele poștale" ale medicilor.

Primind o asemenea informație, conducătorul instituției medicale își va forma o părere despre un medic sau altul după evaluările pacienților. Evident că trebuie ținut cont și de invalizi, după cum consideră specialiștii Companiei naționale de asigurări medicale și cei ai Asociației republicane de protecție a drepturilor pacienților și invalizilor – aceasta fiind o abordare subiectivă.

Desigur, rămâne importantă și problema accesibilității și calității diferitelor tipuri de servicii medicale acordate populației. În acest context, aducem următoarele date (9, p.188).

Tabelul 1

Rețeaua instituțiilor medicale

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Spitale,	150	132	110	111	111	116	114	84
inclusiv nestatale	5	8	10	10	11	11	11	11
Instituții medicale de tip ambulatoriu sau policlinică, care acordă ajutor medical populației,	473	571	545	562	577	636	654	679
din care:								
- centre ale med. de fam.	48	48	48	48	48	48	48	49
- asociații med. teritor.	5	5	5	5	5	5	5	5
- inclusiv nestatale	227	319	359	365	369	401	405	460
Instituții sanitaro-epidem.	47	50	40	40	40	40	40	40
Stații, substații, puncte de asistență medicală urgentă	89	105	107	114	122	122	127	132
Case ale copilului	4	4	3	3	3	3	3	3
Sanatorii de tuberculoză	5	5	3	2	2	2	2	2

Sursa: Anuarul Statistic al Moldovei, p.188

Menționăm că, în perioada 1999-2006, concomitent cu micșorarea spitalelor, s-a mărit numărul celor nestatale. O dinamică pozitivă se observă și în cazul instituțiilor medicale de ambulator sau policlinică. Totodată, în aceeași perioadă, numărul paturilor, de exemplu, „terapeutice”, la 10.000 de lo-

cuitori s-a redus de la 17,0 până la 11,8; al celor de la chirurgie – de la 13,5 la 10,7 (9, p.189). De asemenea, s-a micșorat numărul medicilor – de la 15.768 la 12.674. Aceeași dinamică este caracteristică și pentru personalul medical mediu (9, p.191-193). În același timp, numărul bolnavilor înregistrați, con-

form raportului la 1000 de locuitori, s-a schimbat neînsemnat – din 651,8 în 654,6. În ce privește pacienții înregistrați cu diagnostic primar, acest indice constituie 334,4 în 2006, comparativ cu 362,9 în 1999 (9, p.196).

Datele statistice prezentate demonstrează importanța și necesitatea studierii la timp a calității și promovării serviciilor, prestate de diferite tipuri de instituții medicale pe bază de sistem, inclusiv de management și marketing.

Bibliografie:

1. Petrescu Ion. *Management european*. București, 2004.
2. Дафт Р. *Менеджмент*. СПб.: Издательство «Питер», 2000.
3. Котлер Ф. *Маркетинг менеджмент*. СПб: Издательство «Питер», 1999.
4. *Индикаторы качества медицинских услуг*. Экономическое обозрение. 20 апреля 2007, №15, с.25.
5. Весник В.Р. *Менеджмент в вопросах и ответах*: Учебное пособие. М., Проспект
6. Дорошенко Т.В., Литвинова Н.И., Прошина Н.А. *Менеджмент в здравоохранении*: Учебное пособие, Издание 2-е, исправленное и дополненное. М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2006.
7. *Экономика и управление здравоохранением*: Учебник / Л.Ю. Трушкина и др. Издание 4-е, Ростов-на-Дону: Феникс, 2005.
8. Anuarul statistic al Republicii Moldova, Статистический ежегодник, Statistical Yearbook of the Republic of Moldova / Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.

CRITERII DE EVALUARE A ACTIVITĂȚII RESTAURANTELOR

Drd. Ruxanda NEGRU, ASEM

In order to operate efficiently, all catering establishments must first set up a sound organizational structure. It can achieve a high degree of efficiency.

In order to control the financial aspect of a catering enterprise, it is necessary to know the exact cost of every item bought, produced and served, so that its value and its cost to the customer can be assessed.

În condițiile actuale de trecere la economia de piață, sunt necesare reforme care ar stimula creșterea eficienței economice în domeniul alimentației publice.

Producția finală în alimentația publică se obține scăzând din producția globală pierderile de mărfuri, inclusiv pierderile din perisabilitatea naturală. Astfel, producția finală este alcătuită din cheltuielile materiale ale întreprinderilor și producția netă, care reprezintă valoarea nou-creată în sfera alimentației publice. După eliminarea din producția netă a cheltuielilor cu remunerarea muncii și a contribuțiilor la asigurările sociale, rămâne venitul net al întreprinderii de alimentație publică.

Volumul absolut al beneficiului se calculează la nivel de întreprindere, scăzând din rabatul comercial toate costurile activității. Pentru a putea aprecia proporțiile beneficiului obținut, se calculează o serie de indicatori derivați, prin compararea masei beneficiului cu diverse aspecte ale activității întreprinderii.

Astfel, rata beneficiului în raport cu volumul desfacerilor de mărfuri (RB_1) exprimă în ce măsură întreprinderea analizată poate realiza beneficii la fiecare 100 lei desfaceri:

$$(RB_1) = \frac{B}{D} \times 100,$$

în care B simbolizează masa beneficiului, iar D – vânzările realizate de-a lungul perioadei de referință. Deoa-

rece beneficiul intră în alcătuirea rabatului comercial alături de costurile activității, se poate stabili și o mărime relativă de coordonare sub forma raportului:

$$(RB_2) = \frac{B}{D} \times 100,$$

care se numește rata beneficiului în raport cu costurile din alimentația publică.

Rentabilitatea întreprinderii poate fi apreciată și în raport cu principalele grupe de cheltuieli. Pentru că salarizarea forței de muncă (FS) și amortizarea (A) reprezintă partea preponderentă a costurilor, în practica economică se întâlnește frecvent și indicatorul ratei beneficiului în raport cu cheltuielile de muncă vie și consumată:

$$(RB_3) = \frac{B}{D} \times 100$$

Modul de valorificare a capitalului investit în întreprindere sub formă de fonduri fixe (FF) și circulante (FC) se poate exprima prin rata beneficiului capitalului avansat care este, de fapt, rata profitului comercial:

$$(RB_4) = \frac{B}{D} \times 100$$

Toți acești indicatori se determină pe baza declarațiilor fiscale anuale ale întreprinderilor de alimenta-

ție publică. Eficiența socială sau calitatea activității de alimentație publică se exprimă statistic printr-o serie de mărimi relative ce caracterizează structura ofertei pe calități și sortimente, gradul de înnoire a ofertei, mărimea absolută și relativă a stocurilor din rețeaua comercială, numărul mediu de locuitori care revine la 1m² de suprafață de deservire, gradul de informare a consumatorilor etc.

Pentru asigurarea autorecuperării e necesar ca toate veniturile nu numai să acopere cheltuielile, dar și să asigure dezvoltarea în continuare a întreprinderii. Fiecare din modificările menționate la determinarea indicatorului rentabilității caracterizează eficiența folosirii

anumitor tipuri de resurse și cheltuieli curente. Pentru determinarea eficienței economice a folosirii tuturor tipurilor de resurse în alimentația publică, este rațională calcularea indicatorului rentabilității ca raport al beneficiului la autorecuperarea totală a resurselor. Este important a determina indicatorul integral al eficienței activității întreprinderii de alimentație publică, sub formă de restituire a resurselor. Acest indicator integral trebuie folosit într-o anumită corelație cu alți indicatori. În urma evaluării tuturor indicatorilor economici și sociali din sfera restaurantelor din Republica Moldova, putem constata că există încă multe rezerve de perfecționare a sistemului de management în restaurante (tabelul 1)

Tabelul 1

Analiza SWOT a potențialului de prestare a serviciilor în restaurantele din Republica Moldova

Puncte forte (avantaje)	Puncte slabe (dezavantaje)
<ul style="list-style-type: none"> - Existența unui potențial de creștere datorită reformelor și tendințelor specifice trecerii la economia de piață. - Intensificarea interesului oamenilor de afaceri pentru industria de restaurație și creșterea numărului de restaurante (respectiv – stimularea concurenței) - Atractivitatea industriei de restaurație în calitate de sector de natură transversală (ca parte a turismului, comerțului etc.) - Existența unor avantaje competitive datorită gradului înalt de flexibilitate și adaptabilitate a serviciilor de restaurație 	<ul style="list-style-type: none"> - Existența unor tradiții și concepte învechite, specifice sistemului sovietic al serviciilor din alimentația publică - Utilizarea de către unii reprezentanți ai industriei a tehnologiilor și echipamentelor vechi - Necoresponderea calității ofertei cu prețul - Nivelul scăzut al instituțiilor de profil de pregătire a cadrelor - Motivarea insuficientă a resurselor umane și, ca urmare, fluctuația continuă masivă a acestora - Numărul insuficient de furnizori ai produselor, echipamentelor, serviciilor pentru industrie
Oportunități	Riscuri
<ul style="list-style-type: none"> - Extinderea sectorului terțiar și a posibilităților de creștere a industriei serviciilor - Posibilitatea obținerii unor credite cu dobânzi mici, destinate dezvoltării și modernizării microîntreprinderilor - Creșterea cererii la produsele și serviciile industriei de restaurație ca urmare a: <ul style="list-style-type: none"> • sporirii numărului de vizitatori străini în țară; • creșterii nivelului de trai al populației și al persoanelor cu venituri medii și mari - Dezvoltarea infrastructurii generale și a facilităților propice industriei de restaurație - Fluxul în creștere continuă de informații, echipamente, know-how și experiență străină în domeniu - Existența unor posibilități de dezvoltare datorită potențialului turistic al țării 	<ul style="list-style-type: none"> - Imperfecțiunea și ambiguitatea legislației în vigoare - Implementarea lentă a practicilor manageriale în cadrul restaurantelor - Menținerea unor standarde ale calității, serviciilor de restaurație care nu corespund celor internaționale - Activitatea „netransparentă” a afacerilor cu serviciile de restaurație și ignoranța organelor de control de resort - Inexistența unei evidențe statistice separate pentru restaurante - Iresponsabilitatea etică, ecologică, socială a restauratorilor - Inexistența unei colaborări între reprezentanții industriei - Deschiderea unor restaurante noi cu scopul spălării/investirii unor resurse de proveniență dubioasă

Sursa: Elaborarea autorului

Tendențe actuale în managementul restaurantelor din Republica Moldova

Tendențele specifice administrării și activității restaurantelor din Moldova, în etapa actuală, sunt următoarele:

- La momentul actual, consumatorii optează mai mult pentru preparate tradiționale. Se observă o migrare a clienților spre restaurantele din afara orașelor, în special spre cele cu specific național, cu o bucătărie mai tradițională și nepretențioasă.
- Micșorarea meniului este o tendință modernă, care, aplicată corect, aduce beneficii restaurantelor. Deși unele restaurante de tip mai vechi încă mai păstrează tradiția sovietică a unor meniuri de un volum mare, marea majoritate deja a optat pentru meniuri de tip occidental, care conțin de la o pagină la câteva pagini. Deja numărul preparatelor culinare propuse nu mai este un indicator al categoriei înalte a restaurantului, doar calitatea preparatelor este importantă.
- În ultima perioadă, în Chișinău apar tot mai multe localuri specializate în bucătăria altor țări. Un exemplu este restaurantul „La Boucherie”. Compania „Restaurantele la Boucherie”, care activează conform principiului francizei, a fost fondată în Franța, în 1974. În 2005, această companie a deschis restaurantul din Chișinău. Conceptul lanțului de restaurante constă în deservire rapidă și prepararea rapidă a bucatelor conform sistemului „braserie”. Restaurantului „La Boucherie” îi sunt caracteristice măsute mici, toate detaliile păstrează cele două culori specifice – roșu și alb. Această tradiție s-a păstrat de la fondarea lanțului, care și-a luat originile de la o măcelărie. Costul total al investițiilor pentru construcția și lansarea restaurantului a constituit 650,000 euro.
- Intensificarea cererii pentru produse-delicatese, cu care deja s-au obișnuit gurmanzii Europei de Vest și ai țărilor dezvoltate. De exemplu, restaurantul „Beermania” oferă faimosul foi-gras sau restaurantul „La Boucherie” oferă bucate din carne de vită de la animale crescute conform unei tehnologii speciale. Unele restaurante, însă, nu sunt foarte oneste în ceea ce privește servirea acestor delicatose.

Nu toți restauratorii cunosc că adevăratul foi-gras este doar produsul care conține ficat de gâscă sau rață, cu adaos de sare, zahăr și piper negru.

- Actualizarea meniurilor odată cu schimbarea sezonului a început, de asemenea, a fi practică de unii restauratori din republică. Unele restaurante au început deja să practice schimbarea meniului în perioada de vară, micșorând prețurile la unele produse specifice sezonului, astfel încercând atragerea clienților în perioada cu numărul cel mai mic de vizitatori.
- Invitarea bucătarilor-șefi străini a devenit actuală pentru unele restaurante de la noi. În mod normal, invitarea unor specialiști străini ar trebui să fie mai mult o necesitate decât o măsură de promovare.
- La momentul actual se sesizează o schimbare a gusturilor și preferințelor clienților. Restauratorii din Republica Moldova deja atrag o atenție mai mare calităților estetice și designului preparatelor culinare oferite. Accentul, deseori, se pune pe decor și rafinament.
- Tot mai multe restaurante de la noi încearcă să propună preparate și băuturi inedite și scumpe. Aceasta este un rezultat al creșterii bunăstării unei anumite pătri a societății din țară și, respectiv, a cerințelor acesteia. Aceasta este valabil în special pentru mun. Chișinău.
- În ultimul timp tot mai multe femei încearcă rolul de proprietar/manager al restaurantelor. Deși femeilor le este mult mai greu să se impună în calitate de lider în domeniu, sunt deja reprezentante care au reușit să se afirme în rolul de manager al unui restaurant (exemplu: restaurantele „Robin Pub”, „Kavkazskaia Plennița”, restaurantele din cadrul hotelurilor „Codru”, „Budapesta” etc.).
- Datorită creșterii cererii pentru localuri scumpe, se planifică deschiderea mai multor unități pentru așa-zisă elită, adică a persoanelor cu venituri mari și foarte mari. Compania „BEP Servis Group” intenționează deschiderea, în viitorul apropiat, a restaurantului select „Marius”, amplasat la intersecția străzilor M. Eminescu și V. Micle. Costul lansării acestui restaurant cu specific francez se ridică la suma de 400,000 dolari SUA.

HACCP – SISTEM EFICIENT DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CALITĂȚII PRODUSELOR DE PANIFICAȚIE

Lect. sup. Dorina STECLARU, UTM

Continuous improvement of the quality is a key success factor in competitiveness increase in a market economy. The article deals with the importance of the implementation of the system HCCP in the Bakery Sector of Moldova. The main stages of HCCP implementation in bakeries are described.

În etapa actuală, calitatea și siguranța produselor alimentare au devenit un drept al consumatorilor, de aceea tot mai frecvent se menționează necesitatea protejării consumatorului prin asigurarea inofensivității produselor alimentare. Problematika axată pe calitatea și inofensivitatea produselor alimentare se află în centrul organismelor internaționale constituite pentru apărarea intereselor consumatorilor.

În industria alimentară există un sistem specific de analiză a pericolelor în punctele critice de control – HACCP (Hazard Analysis of Critical Control Points), care constituie, de fapt, un sistem de management al calității, al cărui obiectiv este fabricarea de produse sigure pentru consum. Este universal acceptat astăzi faptul că sistemul HACCP este deosebit de important pentru industria alimentară.

ISO 9000 și HACCP, ca sisteme de asigurare a calității și, respectiv, a inocuității produselor, au multe elemente comune:

- sunt sisteme de asigurare a calității;
- sunt realizate astfel, încât să ofere încredere maximă în faptul că se poate obține un nivel acceptabil al calității / inocuității la un cost acceptabil;
- presupun implicarea tuturor angajaților companiei respective;
- sunt abordări structurale ale calității;
- se bazează pe specificații foarte precise;
- utilizează instrumentele și metodele statistice pentru monitorizarea celor două elemente-cheie: calitatea și inocuitatea.

În practică se pot întâlni trei situații diferite: introducerea simultană a sistemelor HACCP și ISO 9000, introducerea sistemului HACCP într-o întreprindere în care deja există un Sistem de calitate acreditat ISO 9000 sau organizarea unui sistem de calitate conform ISO 9000 într-o întreprindere în care funcționează un astfel de program. În oricare din aceste trei situații va trebui, însă, să se țină seama de particularitățile coexistente a celor două sisteme și de modul de combinare a acestora pentru obținerea eficienței maxime.

Sistemul analizei pericolelor în punctele critice de control HACCP reprezintă o metodă de abordare sistematică a asigurării inocuității alimentelor, bazat pe identificarea, evaluarea și ținerea sub control a tuturor riscurilor, ce ar putea interveni în procesul de fabricare, manipulare și distribuție a acestora.

HACCP, cu aplicare în domeniul alimentar, este considerat un sistem eficient de management privind protecția alimentelor care utilizează o metodă de control al punctelor critice (CCP), în procesul manipulării alimentelor, în vederea evitării apariției unor probleme care să pună în pericol siguranța lor. Este, în același timp, un element important în managementul general al calității și protecției alimentelor, la care de cele mai multe ori se face referință sub denumirea de GMP (Practici Eficiente de Lucru). Aplicarea sistemului HACCP în producție se bazează pe trei elemente înrudite ca scop: eficiența economică și implicațiile acestui sistem în asigurarea siguranței alimentelor; motivarea agenților economici pentru adoptarea sistemului HACCP, ca variantă de reducere a costurilor, și dificultatea unei determinări a echivalenței sistemului dat cu regulamentele internaționale de comerț. Sistemul HACCP poate fi aplicat în calitate de nivel de control al industriei alimentare, fiind proiectat și pentru asigurarea unor măsuri corective la nivelul producției. *În funcționarea și dezvoltarea sistemului HACCP se cunosc 7 principii importante:*

- P 1 – desfășurarea unei analize de pericol, pas cu pas, pentru a se putea descrie pericolul și, totodată, pentru a se putea aplica măsurile necesare de corecție;
- P 2 – determinarea punctelor critice de control (CCP) din producție;
- P 3 – stabilirea limitelor critice pentru fiecare punct critic de control;
- P 4 – precizarea procesului de monitorizare a CCP;
- P 5 – stabilirea acțiunilor corective în cazul unei devieri a limitelor critice de control;
- P 6 – determinarea unui sistem de documentare și a unei înregistrări corecte a datelor;
- P 7 – stabilirea procedurilor de verificare pentru o bună funcționare a sistemului HACCP.

Prin focalizarea inspecțiilor în punctele critice de control, sistemul HACCP conferă o îmbunătățire a bazei științifice de siguranță și control. Un punct critic de control este întâlnit în orice verigă a lanțului alimentar, începând cu materiile prime și până la produsul finit, unde o pierdere a controlului poate duce la rezultate necorespunzătoare privind riscurile față de siguranța produselor alimentare.

Sistemul HACCP a fost dezvoltat inițial ca model de control al calității în procesarea alimentelor, dar prestața produselor de marcă a dus la crearea unui stimul în controlul și analiza pericolelor din industria alimentară. Sesizarea riscurilor și identificarea nivelului de reducere a riscurilor cu implicații serioase în analizele de preț și beneficiu fac din sistemul HACCP un program de bază în facilitarea comerțului internațional.

Aplicarea sistemului HACCP, integrat odată cu Sistemul de Management al Calității conform prevederilor standardului internațional ISO 9001, în industria alimentară din Republica Moldova, ar crea o serie de avantaje, precum ar fi:

- prevenirea unor focare de toxiinfecții alimentare, care afectează starea de sănătate a consumatorilor;

- alinierea industriei alimentare autohtone, sub toate aspectele, la cerințele unei producții moderne de alimente;
- crearea posibilității de export a produselor alimentare atât în țările CSI, România, cât și în țările Uniunii Europene.

În condițiile impuse de imperativul vremii, implementarea sistemului HACCP devine o strictă necesitate pentru întreprinderile din industria alimentară a țării. Implementarea Sistemului de Management al Calității, bazat pe standardele ISO 9001:2000, și a sistemului HACCP a permis micșorarea ponderii rebutului și asigurarea calității înalte a producției la SA „Franzeluța” ce deține monopolul în industria de panificație, unde acestea au fost implementate în 2003.

Tabelul 1

Indicatorii calității producției la SA „Franzeluța”

Indicatori	2003	2004	2005
Ponderele produselor de calitate superioară, %	19,3	26,0	31,0
Ponderele producției rebutate, %	0,09	0,05	0,02
Valoarea producției rebutate, mii lei	22350	17501	13782
Ponderele produselor reclamate de clienți, %	0,05	0,03	0,01

Sursa: Datele întreprinderii prelucrate de autor

Analizând datele din tabel, observăm că, în 2005, are loc o creștere în dinamică a ponderii produselor de calitate superioară cu 11,7%. Procentul producției rebutate s-a micșorat considerabil: de la 0,09%, în 2003, la 0,02% – în 2005. În 2003, procentul producției rebutate nu a depășit valoarea admisibilă de rebut, prevăzută în instrucțiunile tehnologice; aceasta a fost posibil datorită implementării Sistemului de Management al Calității. Odată cu micșorarea volumului de producție, rebutul s-a micșorat, respectiv și valoarea producției rebutate – cu 8578 mii lei (13782-22360).

Calitatea înaltă este prețuită de cumpărători și contribuie la sporirea ratingului produselor în lupta concurențială. În astfel de condiții, R. Moldova nu va avea de ales, dacă va dori efectuarea exportului de produse alimentare și va trebui să asigure siguranța și inofensivitatea acestora, în baza aplicării sistemului analizei pericolelor în punctele critice de control HACCP, integrat cu Sistemul de Management al Calității ISO 9001:2000. Conștientizând acest fapt, Guvernul RM a întreprins un prim pas în acest domeniu și la 27 noiembrie 2001 a adoptat Hotărârea nr. 1297 „Cu privire la măsurile de protejare a consumatorilor”. Conform anexei nr. 2 a acestei hotărâri, implementarea sistemului HACCP a fost recomandată începând cu 1 ianuarie 2004.

Aplicarea HACCP la fabricarea produselor de panificație

La fiecare operație apar riscuri fizice, biologice etc., care pot influența negativ asupra calității producției:

La depozitarea materialelor principalele riscuri sunt:

- 1) înrăutățirea tăriei glutenului, care nu va permite creșterea produselor și va diminua proprietățile organoleptice;
- 2) întunecarea culorii făinii, ceea ce va influența asupra aspectului exterior al produsului, la coacere având o culoare întunecată;
- 3) creșterea acidității făinii se răsfrânge asupra proprietăților tehnologice ale făinii, îndeosebi asupra calității glutenului;
- 4) creșterea umidității făinii va duce la apariția bolilor de făină;
- 5) depozitarea incorectă a făinii, mai mult de 2 luni, duce la apariția gustului acru, amar, de mușcăi.

Prevenirea acestor riscuri este posibilă prin asigurarea temperaturii de +5 +8°C, umiditatea relativă a aerului 65-70%, păstrarea făinii de la 7 zile până la 2 luni.

La cernerea făinii principalele riscuri sunt reprezentate de: hârtie, ață, pietre, lemn, plastic, impurități metalice și opărirea făinii. Pentru înlăturarea impurităților, cernerea se va face în cernătoarea cu dimensiunea orificiilor de 1,6 mm pentru făina de calitate și 1,2-2 mm – pentru făina de secară și integrală. Pentru înlăturarea impurităților metalice se vor folosi cernătoare cu magneți. La cernere se vor folosi filtre pentru aerarea făinii.

La pregătirea soluțiilor pot apărea riscuri biologice în urma folosirii apei neprelucrate, și anume îmbolnăvirea populației de dizenterie, salmoneloză, hepatita A și infectarea cu bacilul intestinal. Pentru prevenirea acestor riscuri, apa se va încălzi până la 60-70°C cu aburi și apoi se va dilua până la temperatura de

40-50°C pentru utilizarea în producere, la pregătirea soluțiilor de sare cu concentrația de 26% și a soluției de zahăr de 64-70%. Depășirea concentrației soluțiilor nu va permite dizolvarea substanțelor.

La dozarea componentelor apare riscul neomogenizării tuturor soluțiilor înainte de dozare. Pentru aceasta, dozarea se va face în formă de emulsie, conform ciclului (apă-grăsime-uleiuri vegetale- zahăr-sare-drojdie-făină).

La frământarea aluatului pot apărea riscuri fizico-chimice:

1. Neomogenizarea componentelor nu va permite formarea organismelor între particulele făinii. Aceasta nu va permite creșterea produsului în procesul de dospire, ca rezultat, produsul se va întări.
2. Frământarea incorectă nu va favoriza gomflarea proteinelor și formarea glutenului și a spațiilor lui. Pentru prevenirea riscurilor, frământarea va decurge în trei faze: etapa I – amestecarea intensă a componentelor, etapa II – frământarea prin gomflarea proteinelor și formarea glutenului și etapa III – plasticarea aluatului.

La fermentarea și divizarea aluatului poate apărea riscul neafânării aluatului. Pentru aceasta se va ține sub control temperatura, umiditatea aluatului,

durata de lucru cu aluatul în scopul preîntâmpinării formării rebutului.

La dospirea semifabricatului apare riscul neformării gazelor (84-92%). Pentru a ține sub control acest risc, se va asigura următorii parametri în dulapul de dospire: temperatura de dospire 30-45°C, durata de dospire 35-90 minute, umiditatea aerului 75-85%. În cazul umidității mai mici de 75%, există pericolul necreșterii în volum a produsului, la umiditatea mai mare de 85% – a formării „valurilor” la suprafață și a creșterii acidității, care poate provoca gastrite.

Riscul necoacerii complete a pâinii poate afecta calitatea pâinii, și anume grăbește reacțiile de învechire a produsului, ceea ce poate provoca o intoxicație alimentară. *Coacerea pâinii va decurge în două etape:*

etapa I – umectarea, formarea cojii și creșterea volumului pâinii, temperatura în cuptor fiind de 160-180°C.

etapa II – coacerea propriu-zisă – temperatura: 180-290°C.

Depozitarea pâinii mai mult de 8 h poate provoca riscuri organoleptice: învechirea, întărirea și mucegaiul.

Creșterea continuă a calității este o necesitate obiectivă, deoarece duce la sporirea competitivității produselor pe piață.

Bibliografie:

1. Axinte E. *Asigurarea calității*, Chișinău, Editura Tehnică-Info, 2002;
2. Chirilă V. *Managementul calității*, Chișinău, Editura Tehnică-Info, 2002;
3. Hotărârea nr. 1297 „Cu privire la măsurile de protejare a consumatorilor” din 27 noiembrie 2001;
4. Standardele internaționale de calitate, seria ISO 9000:2000;
5. Olaru M. *Managementul calității*, București, Editura Economică, 1995;
6. UNCTAD/GATT ISO – *Manualul Sistemului Calității*. Ghid pentru implementarea standardelor internaționale ISO 9000. București, Editura Tehnică.
7. www.iso.md.

UNELE ASPECTE ALE COMPETITIVITĂȚII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PREVEDERILOR PROCESULUI DE LA BOLOGNA*

Conf. univ. dr. Serafim FLOREA, USM

The changes happening in the university education according to the provisions of Bologna Process can be successful only in case if all problems of the education are entirely solved, starting with pre-university educational system. The extensive development of higher education, which is currently taking place due to tuition fees being paid by citizens working abroad, has several drawbacks, all leading to insufficient quality of education for at least one half of the total number of students. In this situation the interests of students do not entirely coincide with the regulate and direct the university education towards higher quality, the state contribution to its financing should be increasing and should dominate.

Activizarea factorului uman în Republica Moldova în scopul unei dezvoltări social-economice durabile poate fi realizat, în primul rând, prin crearea și funcționarea unui învățământ modern. O importanță deosebită aici i-ar reveni învățământului universitar, care s-ar încadra în standardele europene. Orientarea progresivă în mișcarea către aceste standarde, frecvent discutate în ultimii ani și în R.Moldova, sunt prevederile Procesului de la Bologna (la care au aderat 45 de state europene), în care accentele se pun pe obținerea calității și competitivității învățământului universitar.**

Dezideratele principale în mișcarea spre implementarea prevederilor acestui proces sunt următoarele:

- Crearea cadrului juridic și didactico-organizatoric în calitate de program strategic pentru instituirea și funcționarea unui învățământ modern;
- Asigurarea formării contingentelor studențești la anul I ale facultăților din numărul absolvenților instituțiilor preuniversitare cu o pregătire suficientă (în calitate de „materie primă” necesară), care, în următorii 3-4 ani, să fie în stare să însușească cu succes disciplinele universitare respective;
- Crearea unei infrastructuri moderne a școlii superioare, care ar reprezenta o bază material-tehnică la nivelul cerințelor de astăzi, necesară pentru asigurarea normală a proceselor didactice și de cercetare științifică;
- Crearea unor condiții normale de muncă și de trai pentru personalul profesoral („motorul” care pune în funcțiune procesul educațional-didactic), orientat spre realizarea deplină a potențialului lui de creație în domeniile procesului didactic, de cercetare și de reproducere a cadrelor didactico-științifice universitare.

Primul segment al mecanismului universitar din cele patru menționate, care întrunește legile învățământului (1995), evaluării și acreditării instituțiilor de învățământ (1997), ale regulamentului de evaluare și acreditare a lor (1999): Codul cu privire la știință și inovare (2004); măsurile de asigurare a structurării studiilor universitare în trei cicluri, aplicării creditelor transferabile, elaborării și utilizării curriculei și a testelor disciplinare, organizării și desfășurării învățământului la distanță, fondării unor subdiviziuni (centre, institute) de activitate științifică în cadrul instituțiilor universitare, organizării sondajelor anonime pentru studenți și completării de către ei a chestionarelor cu scopul aprecierii calității predării materiilor respective de către profesori, eliberării suplimentului la diploma de tip european, implicării mai active a studenților în procesul de luare a deciziilor și altele, în calitate de prim-pas în această direcție în Moldova este în bună parte deja realizat. Mai rămân însă, slab, în fond, materializate componentele celorlalte segmente menționate, însemnătatea cărora este deseori subapreciată. Este evident, cu o finanțare derizorie în prezent a învățământului și științei din partea statului, succese importante în școala superioară nu pot fi obținute. Influențele dintre școala preuniversitară și cea universitară aici sunt reciproce și însemnătatea lor nu pot fi ignorată. Școala medie este segmentul de bază în formarea cetățeanului ca element social și amprenta ei asupra învățământului superior este mai mult decât importantă. Se afirmă că formarea conștiinței cetățenești la om se începe în frageda copilărie, în familie. Dar și educația în familie este influențată de școală, deoarece părinții și buneii la vremea lor tot prin școală au trecut și nivelul educației acestora se reflectă în mod direct și asupra educației odraslelor lor. Nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că reformele educaționale din R.Moldova s-au adevărat a fi destul de ineficiente, deoarece accentele în educație s-au pus și se pun cu precădere pe procesul didactic, pe obținerea cunoștințelor, în fond, pregătirea moral-etică-spirituală care stă la baza formării personalității ignorându-se. Nu ocazional cetățenii noștri au

* Prin publicarea acestui articol, autorul vrea să pună în discuție problema majoră abordată, solicitând opiniile specialiștilor în domeniu (și nu numai).

** La finele anului 2007, la Universitatea de Stat din Moldova a fost inaugurat Centrul interuniversitar Pro-Bologna.

un nivel scăzut de conștiință civică și de patriotism, părăsindu-și în masă fără remușcare țara în care ei nu se simt stăpâni.

Dependența învățământului universitar de banii transferați de la cetățenii Republicii Moldova care muncesc peste hotare devine tot mai accentuată. Acești bani au încurajat diferite persoane abilitate de autoritățile respective de stat de a deschide zeci de instituții universitare noi. În anul de studii 2006-2007, la fiecare din cele 31 de instituții universitare, în medie, revenea nu mai mult de câte 116 mii de locuitori (în SUA, de exemplu, la o universitate revin peste 912 mii de locuitori sau aproape de opt ori mai mult). Deși se confruntă cu mari probleme în privința finanțării, R.Moldova își permite a crea universități de stat chiar și pentru minoritățile etnice – rusă, găgăuză, bulgară, cu toate că reprezentanții acestora au acces liber de a-și face studiile în toate universitățile locale existente, de stat și particulare, precum și în cele din Federația Rusă, Ucraina, Bulgaria, Turcia și în alte state. Numărul mediu de studenți la o universitate de stat este de aproape 6300, iar la cele nestatale – doar de 1500 sau de 4,2 ori mai puțin (în 2001/2002, numărul mediu de studenți în ultimele era doar de 738, unele din ele având câte 340 de studenți sau chiar mai puțin), deși crearea în universitățile mici a unor baze material-didactice normale este imposibilă. Numărul studenților a crescut de la 79,1 mii în 2000/2001 până la 128 mii în 2006/2007. După numărul de studenți la 10 mii de locuitori (peste 354), Moldova deține un loc de frunte în Europa.

În prezent, numărul studenților înmatriculați la anul întâi este reglementat în mod nejustificat de către Ministerul Educației și Tineretului, astfel atențându-se la autonomia universitară, încălcându-se dreptul firesc al tinerilor de a-și alege instituția preferată de studii, concomitent frânându-se și procesul normal al dinamicii ratingului universităților. În acest caz, rectoratele sunt impuse de situație ca să păstreze la maximumul posibil cât mai mulți studenți primiți la anul întâi și la cursurile următoare. Doar greul numeroaselor articole de cheltuieli pentru asigurarea procesului de studii se face din banii studenților „contractuali”. Evident că bani nu ajung nici în cele mai bune universități, fără a mai vorbi de celelalte.

Această stare de lucruri nu poate să nu se răsfângă negativ și asupra nivelului pregătirii studenților, care diferă de la o instituție la alta. Cele mai bune succese comparative le obțin instituțiile universitare de stat și private mai mari, cum sunt USM, ASEM, UTM, UMF, ULIM. Aceste realizări pot fi cunoscute din anuarele speciale, cum ar fi Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova, Activitatea științifică și științifico-organizatorică de la ASEM și altele, accesibile publicului larg. Însă și la aceste universități există restanțe serioase la capitolul indicilor nivelului europenizării învățământului universitar moldovenesc.

Una dintre întrebările incomode pentru oficialitățile universitare din Republica Moldova ar fi următoarea: *odată ce dorim alinierea la învățământul universitar european prin intermediul realizării Prevederilor de la Bologna, cum am putea face acest lucru nedispunând de cunoscutele condiții universitare europene?* Doar o remarcă: sumele cheltuielilor publice ce revin unui student în Franța, Suedia și Elveția sunt, respectiv, de 36, 64 și 82 de ori mai mari decât în R.Moldova! Compararea condițiilor de activitate a universităților din țara noastră și a succeselor obținute de ele, inclusiv în angajarea absolvenților în câmpul muncii, față de cele ale universităților statelor apusene, nici pe departe nu sunt în favoarea primelor. Aceasta ne-o demonstrează materialele publicate în mass-media autohtonă de către profesorii, studenții, doctoranzii, stagiarilor noștri, care au avut sau au posibilitatea de a vizita, studia, de a face stagii în universitățile apusene.

În genere, este greu a vorbi despre europenizarea învățământului universitar de la noi, când la nivel oficial se recunoaște că aproape întreg sistemul de învățământ preuniversitar se află într-o stare deplorabilă, știința – într-o stare dezastruoasă, iar școala superioară, care se află la mijlocul acestora, se confruntă cronic cu mai multe probleme acute de tot felul, care se reflectă în mod negativ asupra nivelului pregătirii profesionale universitare. În pofida faptului că, anual, pe piața muncii în Republica Moldova sunt lansate câte 15 mii și ceva de specialiști cu studii superioare, întreprinzătorii continuă să se afle în criză de specialiști calificați. Evident că șanse de a obține, din numărul acesta, locuri de muncă, conform specialității, peste hotare sunt foarte mici. Tinerii specialiști, de regulă, au nevoie de reciclare urgentă, pe care în caz de angajare o obțin la locurile de muncă sau peste hotare, și nu în instituțiile noastre, pe care le-au absolvit.

Se afirmă că știința și inovarea pot influența în mod real asupra dezvoltării economice a unui stat doar în cazul în care nivelul de finanțare a cercetării ajunge la 1-2% din PIB și mai mult. În anul 2007, acest indice în RM a fost de 0,6%, în UE – de 3%. Însă 1% din PIB-ul R.Moldova nu este egal cu 1% din PIB-ul UE sau SUA (în primul caz, el este incomparabil mai mic) și, deci, pentru relansarea sigură a economiei noastre naționale cota-parte a PIB-ului trebuie să fie mai mare de 1-3%.

Este evident că mișcarea spre un învățământ superior la nivel european, conform prevederilor Procesului de la Bologna, poate să înregistreze succese numai în cazul abordării complexe a problemelor vitale ale învățământului preuniversitar, universitar și ale științei. **În scopul asigurării unei securități intelectuale reale în Republica Moldova, se cere efectuarea următoarelor măsuri:**

- Elaborarea și promovarea în învățământ și știință a unei politici eficiente de stat, prin care aceste domenii ar deveni cu adevărat prioritățile nr. 1 pentru societate, cu o finanțare

satisfăcătoare din bugetul de stat. Universitățile, în care finanțarea de către stat, în cea mai mare parte, este substituită prin finanțarea din contul cetățenilor, nu poate fi numită de stat. *Este o anomalie faptul că în numărul celor 11 priorități declarate fundamentale din Programul de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009 „Modernizarea țării – bunăstarea poporului” (Chișinău–2005, pag. 3-4) educația, învățământul și știința lipsesc. Politica dezvoltării învățământului universitar trebuie începută cu rezolvarea tuturor problemelor acute acumulate în învățământul preuniversitar, unde alocațiile bugetare de stat, îndeosebi în mediul rural, trebuie mărite cel mai mult în comparație cu alocațiile pentru celelalte sfere ale economiei naționale. Economisirea pe contul acestor sfere, ceea ce are loc în prezent (îndeosebi pe contul celei pedagogice), care stau la baza creării factorului uman, este inadmisibilă. Până la depășirea stării precare de lucruri în economia națională, învățătorul școlar trebuie remunerat la cel mai înalt nivel existent în sfera publică a statului.*

- Este necesară evitarea și corectarea și a unor lacune admise sau care se mai admit în managementul unor universități (foste institute) pedagogice de stat, în care se uită nu numai de vârsta și starea sănătății rectorilor, ci și de faptul că ei nu pot fi priviți, în termene nelimitate, ca talente pedagogice de neînlocuit. Astfel de instituții trebuie să fie conduse nu neaparat de către fizicieni-tehnicieni și de biologi-fiziologi, fie ei și cu înclinație spre pedagogie, ci de cei mai iscusiți și mai talentați pedagogi în *arta învățatului de a învăța*;
- *Renunțarea definitivă și pentru totdeauna la metodele extensive în învățământ și știință, prin care li se oferă prioritate indicilor cantitativi în defavoarea obținerii celor calitativi.* Necesită conștientizare faptul că în educație, învățământ și știință, care determină formarea și funcționarea factorului uman ca forță de muncă și creație, se reflectă în mod direct asupra succeselor în economie. Nu există state cu învățământ și științe prospere și cu economii slab dezvoltate. „Joaca” cu instituțiile de învățământ superior, când în 2001/2002 numărul acestora în Moldova a ajuns la 47 (16 de stat și 31 nestatale) ne demonstrează iresponsabilitatea și haosul existent în acest domeniu. În ultimii ani, numărul total al instituțiilor universitare s-a redus până la 31, dar și acesta e prea mare din cauza dificultăților lor material-tehnice. *Este necesar a reveni treptat (însă fără târăgănare îndelungată) la un număr al lor nu mai mare de 10-12, păstrând instituțiile mai vechi, care au funcționat până în 1991 și pe unele*

mai noi (ASEM, ULIM, Academia de transporturi, informatică și comunicații, Institutul securității statului, care s-ar crea prin comasarea actualului Institut militar al forțelor armate cu Academia de poliție). Universitățile private trebuie să existe într-un număr mult mai mic, în calitate de exemplare de alternativă, în scopul de a facilita concurența lor cu cele de stat;

- Facilitarea calității pregătirii viitorilor specialiști prin formarea și statornicirea numerică a studenților în grupele anului I și II, conform cunoscutului principiu – *„intră la învățătură cine dorește, rămâne ca student și termină facultatea cine este mai capabil”* (de exemplu: Universitatea Sorbona din Franța înmatriculează la specialitățile de medicină, anual, aproximativ câte 900 de studenți, dar peste un an rămân doar 90-100). Luarea în calcul, în această privință, și a rezultatelor examenelor la capacitate și inteligență;
- Activizarea și susținerea materială a pregătirii unui număr mai impunător de persoane în doctoratură, din numărul personalului profesoral-didactic, care ar susține la timp tezele de doctorat;
- *Încetățenirea cercetărilor științifice în universități la scară mai largă.* Este necesar a renunța la starea actuală de lucruri, când activitatea științifică este privită aici, de fapt, ca auxiliară și neobligatorie, fiind luat în seamă, în primul rând, numărul publicațiilor și acesta doar la concursuri. Prioritate la finanțare, din Fondul național de susținere a științei, trebuie să aibă nu numai temele din cadrul programelor de stat, îndeplinirea diferitelor proiecte în scopuri de câștig pentru profesori, ci și cointeresarea/încurajarea/susținerea acestora prin alocarea unor surse suficiente pentru elaborarea manualelor, cursurilor, scrierea monografiilor după proiecte individuale, cu teme actuale și importante pentru economia națională, cu includerea acestui lucru în sarcinile anuale ale cadrelor profesionale.
- Condiția primordială a activității didactico-științifice pentru fiecare profesor trebuie să devină manualele și cursurile proprii, necesare pentru prelegeri/lecții practice/seminarii. Pe lângă facultăți și catedre, se cuvine a avea institute, centre și laboratoare de cercetări, așa cum se face mai peste tot în Europa. În universitățile apusene, accentul se pune pe practici, pe studii de cercetare efectuate în institutele de pe lângă acestea. Este necesar ca și la noi activitatea didactică și științifică în universitățile de stat și cele nestatale să se îmbine, devenind un tot întreg (pentru ultima oferindu-se jumătate din sarcinile anuale de muncă), accentul punându-se pe practi-

- că prin micșorarea fondului de prelegeri și mărirea fondului de lecții practice/seminarii. Îmbinarea educației cu cercetarea, libertatea în cercetare și educație fiind principii fundamentale, menționate în „Magna-Charta Universitatum” (Bologna, 1998);
- *Excluderea elementelor de formalism în desfășurarea conferințelor și simpozioanelor științifice ale cadrelor didactice (naționale și internaționale) și studențești, când asistarea profesorilor și studenților în foarte multe cazuri este scăzută. În defavoarea procesului de studii și de cercetare științifică se admite ca prezența studenților la forurile științifice ale profesorilor să nu fie obligatorie. Este anormală și absența majorității studenților la comunicările colegilor lor la conferințele studențești anuale;*
  - *Reducerea considerabilă treptată a sarcinii didactico-științifice a cadrelor universitare până la normativele europene, astfel mărindu-li-se fondul de timp pentru cercetările științifice. Deja două decenii în SUA profesorul universitar avea o sarcină anuală de lucru de 150-200 ore, din care jumătate erau consacrate lucrului cu doctoranzii. Chiar și în România această sarcină este aproximativ de 2,5-3 ori mai mică decât în Republica Moldova, iar salariul – de 3 ori mai mare;*
  - *Specializarea mai îngustă (mai accentuată) a cadrelor didactice pentru 1-2, cel mult 3 discipline (cursuri) în loc de 3-5 obișnuite în prezent, renunțându-se la universalizarea lor;*
  - *Respectarea reală, și nu formală, pentru profesori a condițiilor de concurs la ocuparea posturilor declarate vacante;*
  - *Majorarea remunerării muncii cadrelor didactice universitare la un nivel satisfăcător, astfel încât profesorii să nu profeseze pe larg angajarea prin cumul (din motive materiale), fapt care le cere mari eforturi fizice și intelectuale, precum și pierderi de timp suplimentare;*
  - *Evitarea creării la facultăți a catedrelor mari și foarte mari (25-40 de persoane și mai mult), la care gestionarea procesului didactic, în condițiile suprasolicitării serviciului de secretariat și asigurării proaste a profesorilor cu locuri de păstrare a materialelor didactice, se complică;*
  - *Contribuirea la ridicarea nivelului culturii lingvistice a profesorilor universitari, care utilizează în instruire și cercetare limba de stat (română). Luând act de nivelul, în fond, scăzut al culturii lingvistice a majorității profesorilor (ca și a pedagogilor școlari), toate materialele conferințelor și simpozioanelor științifice, manualele, cursurile universitare, monografiile etc. în mod obligatoriu să fie publicate numai după redactarea lor literară și științifică calitativă. Lucrările lectorilor și asistenților tineri, inclusiv a doctoranzilor și masteranzilor, să fie avizate numai de către profesori cu grad științific, competenți în materia respectivă.*
  - *Ținerea unei evidențe speciale despre cei mai buni studenți și absolvenți ai facultăților, cu depunerea eforturilor de a-i reține pentru a face la catedre doctoratul și de a-i angaja, ulterior, în cele mai importante subdiviziuni ale economiei naționale;*
  - *Crearea condițiilor normale de trai și activitate a studenților în timpul studiilor – asigurarea cu cămine confortabile, cantine ieftine, centre medicale, palate de cultură și de sporturi spațioase, stadioane bine amenajate etc., luând în considerație și starea materială a tinerilor (și a părinților lor), condiții care se reflectă și asupra studiilor;*
  - *Organizarea la facultăți, în calitate de repere în scopul ridicării nivelului calității studiilor, a grupelor studențești exemplare, oferindu-le facilități, echipări și dotări didactice sporite. Succesele studenților din aceste grupe să fie pe larg răspândite printre celelalte grupe, inclusiv la alte universități. Conform opiniei dr. conf. Ana Suhovici, ASEM, astfel de grupe există în universitățile din SUA, ele fiind numite de onoare (exemplare), la care pretind mulți studenți, însă în care sunt admiși numai cei care corespund cerințelor respective;*
  - *Editarea unei reviste interuniversitare, în care să fie inclusă informație mai detaliată despre activitatea și succesele obținute în toate universitățile din Republica Moldova (inclusiv în cele particulare), ratingul și topul lor oficial în dinamică, mișcarea numerică și structurală a studenților și cadrelor didactico-științifice, angajarea absolvenților facultăților în câmpul muncii, noutățile universitare din alte state, cooperarea universitară interstatală, informația despre studenții noștri care își fac studiile în alte state, utilizarea în țara noastră a experiențelor avansate ale altor state în domeniul instruirii universitare și invers etc.;*
  - *Editarea de către Biroul Național de Statistică a unei publicații speciale anuale, cu vaste informații despre școala superioară în ansamblu, cu referiri și la fiecare instituție în parte, care ar sta la dispoziția tuturor solicitanților. În prezent, date oficiale comparative despre calitatea pregătirii profesionale în instituțiile universitare din țară lipsesc. Unele din astfel de date pot fi găsite în subdiviziunile respective ale Ministerului Educației și Tineretului, Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică, ale Biroului Național de Statistică, Ministerului Finanțelor, însă acestea sunt incomplete, nesistematizate și inaccesibile pentru publicul larg.*

Afirmările cam optimiste despre succesele obținute deja în Republica Moldova, care, cică, va permite să fie inclusă, către anul 2010, în spațiul european al învățământului superior, sunt mai mult decât discutabile. În primul rând, nu se știe cum învățământul superior al unui stat sărac, care se confruntă cu numeroase dificultăți de ordin economic și social, se poate alinia într-un timp atât de scurt la un învățământ universitar de performanță, la nivelul unor state în care aceste dificultăți lipsesc. În al doilea rând, unele succese înregistrate în învățământul superior al unor universități din R.Moldova nu pot prezenta starea acestui învățământ în ansamblu pe țară. Cazurile, când profesorii noștri discută cu patos despre eforturile depuse până în prezent și despre perspectivele mișcării noastre spre implementarea Procesului de la Bologna, evident, sunt salutare. Nu mai puțin salutare ar fi însă și prezentarea exemplurilor de succese reale, obținute deja în această direcție, la nivel de grupe studențești, cursuri, catedre, facultăți, care probabil există. În caz contrar, discuțiile care au loc referitor la perspectiva realizării depline a prevederilor Procesului de la Bologna rămân, oarecum, abstracte și la nivel de intenții. Doleanța, în această privință, și potențialul existent de progresare a tineretului studios (mai precis, a unei părți a lui din Moldova) nu trebuie distanțate de posibilitățile reale de realizare a acestei evoluții și de nivelul eficienței valorificării în practică a acestora. Faptul că unii dintre cei mai buni elevi/liceeni și studenți de la noi ajung să-și continue studiile în prestigioase colegii și universități apusene și că aceștia obțin succese la nivel european și american ne demonstrează doar că dispunem de un anumit potențial de creație în persoana unor tineri de ai noștri, care, având un bun start la baștină și ajungând să-și continue studiile în condiții mai bune, pot concura cu semenii lor din statele dezvoltate. Deși numărul acestor tineri dotați este foarte mic față de numărul total de elevi și studenți pe care îi avem, nici de aceștia nu avem parte în măsura așteptată, deoarece, după absolvirea universităților de peste hotare, ei sau rămân acolo, sau se angajează la întreprinderile particulare autohtone, unde remunerarea muncii este mai bună. Majoritatea acestor tineri evită să-și prelungească studiile în doctoratură cu scopul de a deveni profesori în universitățile noastre, aportul lor la mișcarea spre europenizarea învățământului universitar din R.Moldova fiind aproape lipsă. În acest context, materializarea inițiativei noii conduceri a USM despre transformarea procesului de instruire în unul de instruire-cercetare universitară, instituirea comisiei universitare de selectare, menținere și recomandare pentru angajare a tinerilor dotați, insti-

tuirea postului de prorector pentru probleme studențești etc. ar contribui în mod semnificativ la prosperarea procesului universitar din țară.

Asigurarea calității și competitivității învățământului universitar este un proces foarte complicat, care depinde în mod decisiv de nivelul funcționării tuturor segmentelor interdependente, menționate deja. Precum ne reamintește colegul de breaslă Sergiu Baciu, doctor în pedagogie la ASEM: „Calitatea pregătirii (universitare – S.F.) este scumpă, greu de realizat, ea are nevoie de cercetare, de inovare, de specialiști, de tehnologie, de organizare adevărată a muncii, de disciplină, de creativitate, de resurse financiare...”[6].

Mișcarea școlii superioare din Republica Moldova spre calitate și competitivitate europeană în ansamblu se află la început de cale, fiind elaborat în fond doar primul segment, cu precădere de ordin organizatoric. Se cere de precizat care sunt resursele posibile pentru asigurarea unui învățământ universitar de calitate. În scopul clarificării pozițiilor neunivoce ale diferiților autori în problema dată, menționate în mai multe materiale din edițiile speciale, periodice și în presa cotidiană, este necesar a desfășura cercetări comparative speciale, bazate pe datele activității și realizările obținute în instituțiile universitare, cu accentuarea pentru fiecare din ele a indicilor ce caracterizează mișcarea lor spre realizarea standardelor europene, cercetări care, deocamdată, lipsesc.

Întâietatea în atitudinea față de un învățământ universitar modern se cuvine să le revină cadrelor profesoral-didactice. Se constată, însă, că manifestarea profesorilor universitari din Republica Moldova în această privință, cu excepția membrilor rectoratelor USM, ULIM, ASEM, a câtorva autori de studii speciale și a materialelor redactorilor edițiilor periodice cu profil pedagogic pe această temă, este slabă. Motivul ar fi atât pasivitatea tradițională a profesoriei noastre, cât și nedorința acesteia de a provoca neînțelegeri cu administrațiile universitare care, se întâmplă, nu agreează discutarea publică a dificultăților existente în învățământul universitar. Astfel, cercul vicios se închide și declarațiile despre mișcarea spre calitatea studiilor universitare, prin trecerea de la evoluția predominant extensivă la cea intensivă a procesului de studii, seamănă mai mult cu atât de frecventa discuție la noi a mișcării imaginare a Republicii Moldova spre Uniunea Europeană. Dar este bine cunoscut faptul că vina cea mai mare pentru lacunele create în sistemul universitar de la noi n-o poartă rectorii, ci statul, din partea căruia promovarea unei politici prioritare a dezvoltării școlii superioare spre calitate și competitivitate se lasă mereu așteptată.

Bibliografie:

1. Andrei Galben, Ion Bostan, Grigore Belostecinic. *Moldova și învățământul universitar european „Literatura și arta”*, 16 octombrie 2003.
2. Grigore Belostecinic. *Învățământul universitar: evoluție și tendințe de reforme în context european*. Revista „Fin-Consultant”, 10/2006.
3. Vadim Cojocaru, Călin Făuraș. *Educația în abordare economică*. Editura ASEM. Chișinău, 2006.

4. Andrei Galben și colectivul de autori. *Conceptul educațional al Universității Libere Internaționale din Moldova*. Chișinău, 2007.
5. Larisa Șavga, Tudor Maleca, Gheorghe Țurcanu, Marina Nicolaescu, Marian Jalencu, Ghenadie Șavga. *Conceptia sistemului de management al calității în instituțiile de învățământ superior*. Editura ASEM. Chișinău, 2006.
6. Sergiu Baci. *Asigurarea calității procesului educațional din ASEM*. „Economica” № 2 (58), 2007
7. Ana Guțu. *Sistemul de gestiune a calității procesului universitar* (ghid-sinteză în baza experienței ULIM de 15 ani: 1992-2007). Chișinău, 2007.
8. Gheorghe Duca. *Contribuții la societatea bazată pe cunoștințe* (Knowledge Society).
9. Lista programelor/proiectelor din sfera științei și inovării finanțate de la bugetul de stat pe anul 2007. „Monitorul Oficial al Republicii Moldova”. Ediție specială, 22 iunie 2007.
10. Jalencu M. *Ghid pentru implementarea unui sistem de management al calității în cadrul instituțiilor de învățământ superior*. Chișinău, iunie-prim. 2005.
11. Elena Muraru. *Aderarea la Procesul de la Bologna: orientarea strategică a învățământului superior*. „Univers pedagogic”, 2 septembrie 2005.
12. Anatol Răileanu. *Succesele Republicii Moldova în implementarea prevederilor Procesului*. Bologna „Univers pedagogic”, 14 decembrie 2006.
13. Ion Prisăcaru. *Politica educațională – evoluții spectaculoase*. „Fin-Consultant”, 10/2006.
14. Ion Tighineanu. *Pregătirea cadrelor tinere pentru sfera științei și inovării*. „Fin-Consultant”, 10/2006.
15. USM – pe o nouă orbită a activității sale. „Universitatea” № 5 (83), 25 decembrie 2007.

ÎNVAȚĂ SĂ ÎNVEȚI – AUTOCORECTAREA

*Conf. univ. Djulieta RUSU,
Lector univ. Irina CORDUNEANU, ASEM*

Comment autocorriger ses productions écrites en appliquant une méthodologie qui repose sur l'objectif „d'apprendre à apprendre”? Cette expérience a été menée dans le cadre d'un cours d'expression écrite avec les étudiants du niveau avancé en français langue étrangère. En huit étapes, méthodologie sans prétentions, l'étudiant pourra revoir ses productions écrites et corriger plus de la moitié de ses erreurs.

Cette méthode fait ses preuves et a un autre avantage: outre l'autocorrection, sa mise en pratique régulière développe chez l'apprenant les mécanismes de la langue, un fonctionnement global qui n'a rien à voir avec les „règles” de grammaire connues, mais que tout apprenant ne sait pas forcément appliquer.

Există în didactica limbilor străine o serie de probleme despre care s-a vorbit și s-a scris mult, dar si altele (care nu sunt deloc minore), peste care în ultimul timp s-a așternut o tăcere. Una dintre aceste probleme este autocorectarea.

Astăzi, într-o optică educativă se reabilitează scrisul, deoarece comunicarea scrisă e mai ordonată, riguroasă, abstractă, rațională, logică și mai socială decât comunicarea orală.

Printre tehnicile de exprimare în scris (eseul, recenzia, referatul, proiectul etc.) **rezumatul** este deseri solicitat în învățământ, în sesiunile de comunicări științifice, pentru a prezenta o cercetare într-un mod cât mai concis etc. Rezumatul presupune relatarea unui text într-un număr redus de cuvinte, uneori strict limitat, care să reproducă foarte clar și adecvat ideile autorului și structura sa de raționament. Unul dintre cele mai importante aspecte în redactarea rezumatului este fidelitatea față de textul original. *De aceea, este bine de eliminat eventualele capcane:*

- deformarea sensului, care este cu atât mai gravă, cu cât se realizează în legătură cu aspectele principale ale textului;
- ierarhizarea inadecvată a noțiunilor sau a ideilor – fiecărei idei formulate în rezumat trebuie să i se atribuie aceeași importanță pe care o are în text;
- subiectivitatea – în cadrul rezumatului se prezintă ideile autorului și nu cele proprii.

În dorința de a realiza un rezumat valoros și corect, trebuie să fie evitate următoarele erori:

Analiza – este importantă până la un anumit moment, atunci când se exagerează, se pierde din vedere sinteza.

Comentariul – trebuie evitate comentariile personale și prezentarea subiectivă.

Enumerarea – este inoportun să se facă o enumerare simplă a ideilor principale, fără a se prezenta relațiile dintre ele.

Incoerența – ar fi bine ca expunerea să fie structurată clar și coerent.

În acest context, merită să fie menționate două elemente importante ale lucrării scrise: **concizia** și **claritatea**. În special, în mediul universitar, este de dorit ca materialele metodico-didactice oferite studenților să fie autentice și clare, fapt ce ar reduce timpul necesar înțelegerii conținutului. Pentru realizarea acestor cerințe, se recomandă o organizare logică, riguroasă a ideilor.

O altă tehnică de exprimare în scris, utilizată deseori în învățământ, este **eseul**. Etimologic, acest cuvânt provine din limba franceză și înseamnă „a încerca”, de aceea eseul este o încercare liberă de a prezenta o temă din punctul de vedere al autorului. Studentul poate să facă referire la teorii ale oamenilor de știință, la maxime, aforisme sau situații din realitate, dar este neapărat necesară și expunerea opiniei proprii. De aceea, implicarea personală este esențială în cazul redactării unui eseu.

La redactarea eseului e bine de evitat următoarele erori:

Nerespectarea subiectului – este de dorit să fie tratat subiectul formulat inițial.

Retorica limitată – trebuie să fie respectate regulile elementare ale retoricii, precum și părțile componente elementare ale structurii lucrării: introducerea, etapele de trecere, concluziile.

Argumentarea insuficientă – argumentele și dovezile care susțin lucrarea trebuie să fie clar expuse și să se completeze.

Lipsa originalității – este bine să se evite repetițiile și parafrázările autorilor citați în eseu. Lipsa originalității poate fi identificată prin: absența curiozității față de tema tratată, neîncrederea în sine, percepția inadecvată a evaluatorilor, văzuți ca niște „vânători de greșeli” – astfel autorul se poate inhiba.

E bine ca în cazul redactării unui eseu exprimarea să fie:

- precisă, evitându-se generalizările sau termenii vagi și ambigui;
- solid argumentată și justificată, pentru a nu da imaginea unei alegeri arbitrare;
- susținută de exemple semnificative și adecvate, pentru a nu părea nefondată.

În cadrul comunicării scrise trebuie luate în considerare mai multe aspecte: cerințele față de formularea subiectului, corectitudinea prezentării acestuia, particularitățile persoanelor sau grupurilor cărora ne adresăm etc. Pentru a realiza o lucrare scrisă, de bună calitate, este necesară respectarea anumitor reguli. Asimilarea regulilor textuale și evitarea dificultăților specifice, după părerea noastră, au fost puțin studiate. De aceea, dorim să prezentăm o activitate didactică realizată la lecțiile practice de limba franceză cu studenții anului întâi de la facultățile „Finanțe” și „Contabilitate” ale ASEM, vizând descoperirea a câtorva din aceste reguli, pornind de la erorile comise în redactarea unui text în limba străină (limba franceză), finalizând cu realizarea unui eseu/rezumat. Vom

încerca să schițăm o clasificare a acestor erori, să înțelegem originea lor în scopul de a ajuta studenții să-și amelioreze competențele de comunicare scrisă în limba franceză. Această metodă de autocontrol, chiar dacă nu înlătură toate erorile în redactări, are, cel puțin, avantajul de a le depista.

Studiul limbilor străine trebuie să formeze la studenți un intelect atât investigator, cât și creator. Așadar, studentul trebuie să fie „valorificat”, încurajat, motivat, el trebuie să înțeleagă că poate să se autocorecteze. Aplicând „metoda celor opt pași”, studentul va putea revedea, analiza și corecta expunerile sale scrise, iar profesorul va fi scutit de a auzi replicile de genul „eu asta o știam”, „de obicei, eu nu scriu așa”, „este o greșeală mecanică” etc.

Așadar, metoda în cauză constă în:

1. Corectarea verbelor

a) Determinați verbele și subliniați-le. Sunt ele precise și expresive?

Încercați să găsiți verbele care nu sunt „passe – partout”: verificați verbul „a face”, care deseori poate fi înlocuit cu un verb mai adecvat (de exemplu: „faire une enquête” => „effectuer une enquête” sau și mai simplu „enquêter”; „faire une réclamation” => „réclamer”). Înlocuiți verbele puțin expresive prin verbe de mișcare, de acțiune.

b) Timpurile verbelor

O narațiune poate fi efectuată la trecut. Amintiți-vă și verificați:

- **Passé composé/pasée simple** (verbe de acțiune). Respectați cronologia evenimentelor: dacă suprimați alte timpuri, expunerea dumneavoastră păstrează succesiunea evenimentelor în ordinea reală în care ele s-au desfășurat. Verbele care trebuie să fie conjugate la aceste timpuri nu pot fi supimate: în caz dacă sunt supimate, conjugăți-le la un alt timp trecut.
- **Imparfait/plus-que-parfait** (verbe care servesc pentru descriere).

Aceste verbe pot fi supimate (se va pierde în detaliu, dar succesiunea evenimentelor istoriei redatate nu va fi perturbată).

Pentru a anima textul, utilizați mai bine **prezentul**. Nu schimbați timpul în orice moment, fără motiv. Verificați timpul folosit. **L'imparfait** nu convine unei acțiuni exacte. **Le passé simple** nu se potrivește pentru exprimarea unei stări.

c) Modurile verbelor

Verificați conjuncțiile – unele cer indicativul, altele conjunctivul.

**De exemplu: bien que + subjonctif
quand + indicatif**

Vă sfătuim să expuneți oral conținutul la timpul prezent, dar dacă e nevoie să scrieți, atunci – la timpul trecut. Aduceți-vă aminte că formele compuse (auxiliarul + participiul trecut) exprimă întotdeauna o acțiune anterioară în raport cu un timp simplu (fără participiu), care le corespunde.

d) Acordul verbelor

Găsiți subiectele verbelor deja subliniate (puteți să puneți pentru fiecare verb întrebarea „qui est-ce qui?”). Faceți acordul în gen și în număr.

2. Repetițiile**a) Suprimați repetițiile**

Subliniați repetițiile (cu o altă culoare).

b) Înlocuiți-le

- Prin întrebuițarea unui pronume (demonstrativ, personal, posesiv etc.)
- Prin întrebuițarea sinonimelor.

De exemplu: Anne fait ses devoirs pendant que sa mère fait à manger .

Anne fait ses devoirs pendant que sa mère prépare à manger .

La voiture est dans le garage car c'est une voiture neuve.

La voiture est dans le garage car elle est neuve.

Suprimați pleonasmul sau prolixitatea (cuvinte care exprimă același lucru).

De exemplu: „accord mutuel”, „monter en haut”, „descendre en bas”, „l'homme, il”, „sa particularité propre”.

3. Pronumele „on” și „nous”

Deseori, studenții le întrebuițează pe ambele și pentru același subiect. Aceste erori frecvente sunt ușor de evitat:

- nous, notre, nos... – includ persoana care vorbește;
- on, ses... – subiectul este nedeterminat, vag.

De exemplu: fraza eronată: On va à l'Académie et, rentrés dans la salle de cours etc. fraza corectată: Nous allons à l'Académie et, rentrés dans la salle de cours etc. fraza eronată: Nous rangeons nos affaires et on sort. fraza corectată: Nous rangeons nos affaires et nous sortons.

4. Verificarea adjectivelor posesive

Când adjectivul posesiv creează o ambiguitate, întrebuițați vorbirea directă.

De exemplu: Le professeur dit à l'étudiant de tailler ses crayons.

Les crayons appartiennent à l'étudiant ou au professeur?

Când posesia este evidentă – utilizați mai bine articolul decât adjectivul posesiv, dacă menționați despre părțile corpului, hainelor, a facultăților intelectuale.

De exemplu: Il perd sa compréhension du texte => Il perd la compréhension du texte.

5. Verificarea negației

Constatați prezența acesteia sau lipsa unei părți.

De exemplu: frază eronată: Il manquera peut-être pas ses cours. frază corectată: Il ne manquera peut-être pas ses cours.

O frază negativă necesită o dublă negație.

De exemplu: Il est pas venu => Il n'est pas venu.

Excepție face stilul prea susținut sau nenatural (prefăcut). În acest caz, variați locuțiunile „ne... pas”, „ne ...plus”, „ne...jamais”, „ne...rien”, „ne...guère” etc.

6. Verificarea pronumelor personale

Același pronume, în aceeași frază, trebuie să înlocuiască substantivul, pentru a evita ambiguitatea. **De exemplu: Les producteurs de légumes offrent leur récolte aux consommateurs parce qu'ils en ont envie.**

Cine „en avait envie”, producătorii sau consumatorii? Mai corect e să scrieți: „Les producteurs de légumes offrent leur récolte aux consommateurs, qui en ont envie”. Echivocul este înlăturat, înlocuind „parce que” printr-un pronume relativ.

7. Verificarea ortografiei

De la bun început, corecți cuvintele invariabile: conjuncțiile, prepozițiile, adverbele etc. Apoi corecți cuvintele variabile (verbele au fost menționate în etapa 1).

În cele din urmă acordați grupele:

substantive+ adjective

articles+ substantive+ adjective calificative

sau **participii trecute**

determinative+ substantive

substantive+ pronume.

8. Verificarea punctuației

După ce ați realizat cei șapte pași, treceți imediat la recopierea textului.

Revedeți punctuația respectând următoarele rigori:

- fiecare frază trebuie să înceapă cu o majusculă și să se termine printr-un punct;
- paragrafele trebuie să fie separate și aranjate în ordine;
- punctuația trebuie să fie expresivă, urmărind tipurile de frază: exclamativă, interogativă, imperativă;
- în dialoguri puneți ghilimelele și cratimele;
- dacă întrerupeți o frază, de exemplu, într-un dialog, sau dacă personajele nu termină fraza lor, atunci puneți puncte de suspensie (...). În plus, nu confundați punctele de suspensie cu „etcetera”;
- în aceeași frază separați grupele completive (în afară de cazul unui dublu subiect) printr-o virgulă sau punct-virgulă (pentru ;) propoziția trebuie să aibă o otonimie gramaticală, adică un subiect și un verb conjugat). Uneori, punctul-virgulă poate fi înlocuit printr-un punct.

Astfel, aplicând aceste opt etape în succesiunea dată, textul/rezumatul/eseul dumneavoastră nu va fi perfect, dar mai mult de o jumătate din greșelile comise în etapa inițială vor fi corectate. În opinia noastră, asimilarea și utilizarea „metodei celor opt pași” va permite studentului să analizeze minuțios și să înțeleagă greșelile comise. Ulterior, el se va strădui să le evite, să-și amelioreze deprinderile de comunicare scrisă, iar profesorul va avea mai puțin de corectat.

Trebuie accentuat că metoda propusă are un avantaj suplimentar: în afară de autocorectare, practicarea ei regulată dezvoltă la student mecanismele limbii, o exprimare mai clară, concisă, coerentă și corectă, care nu are nimic comun cu regulile cunoscute de gramatică.

Așadar, **autocorectarea** este un proces unitar, care cere multă răbdare și atenție. Însoțit de autocorectare, procesul de însușire a cunoștințelor și de dezvoltare a abilităților de comunicare, atât orală, cât

și scrisă, devine mai eficient. Activitatea individuală și creatoare a studentului contribuie la acumularea unor cunoștințe lexicale și gramaticale profunde, la concentrarea asupra esențialului, precum și la realizarea unui vădit progres în domeniul vizat. De altfel, studentul dezvoltă și anumite facultăți intelectuale și calități, precum sârguința, tenacitatea, perseverența, autoinstruirea, autoexigența, autoevaluarea etc., atât de necesare pentru formarea unor specialiști competenți.

Bibliografie:

1. Cozărescu Mihaela, Căce Corina, Ștefan Laura. *Comunicarea didactică: teorii și aplicații*. București: Editura ASE, 2003. – 154 p.
2. Cerghit Ioan. *Metode de învățământ*. Iași: Editura Polirom, 2006. – 360 p.
3. Le français dans le monde. nr. 301, nov-dec. 1998. – 94 p.

MARKETING (CURS UNIVERSITAR)

Mutațiile care au loc în economia națională impun agenții economice să facă apel la noi cunoștințe și abilități în domeniul marketingului, pentru a menține competitivitatea pe piață.

Problemele cu care se confruntă întreprinderile influențează esențial asupra formării profesionale inițiale a specialiștilor în cadrul învățământului superior. Pregătirea specialiștilor trebuie să fie adaptată la noile condiții de dezvoltare a economiei de piață în contextul integrării europene. Asemenea schimbări cu un dinamism pronunțat sunt greu de evidențiat fără adaptarea marketingului la cerințele pieței și fără însușirea profundă a cunoștințelor de marketing. Pornind de la această realitate, a și fost elaborat cursul universitar în cauză.

Cursul universitar „*Marketing*” (autori: prof. univ. dr. hab. S.Petrovici, conf. univ. S.Mustuc, lector superior V.Golovco) încearcă să pună la dispoziția studenților și a celor versați în acest domeniu un set de cunoștințe noi de mare utilitate. Aceste cunoștințe privesc cadrul metodologic general, principalele metode și instrumente de studiu a elementelor pieței. Fiecărei dintre aceste metode i-a fost consacrat în lucrare un capitol aparte.

Cursul universitar asigură formarea profesională de bază în domeniul marketingului în concordanță cu realitățile actuale ale mediului economic și de afaceri. Fiind destinată studenților de la facultățile de profil economic, lucrarea abordează disciplina marketing în mod complex, asigurând o acoperire tematică largă și echilibrată și, în același timp, oferind catedrelor și specialiștilor libertatea de a-și coordona cursurile individuale în conformitate cu obiectivele specifice proprii.

Cursul constă din 22 capitole, structurate în 5 domenii mari: 1. Fundamentele marketingului, 2. Mediul de marketing, 3. Cercetări de marketing, 4. Politici de marketing, 5. Conducerea activității de marketing.

Aspectele principale ce țin de fundamentele marketingului sunt redată în 6 teme, ce includ direcțiile de formare a conținutului marketingului, concepțiile în baza cărora firmele își desfășoară activitatea de marketing, tipurile de marketing și criteriile de specializare, tendințele mediului de marketing, factorii și căile de dezvoltare a pieței întreprinderii, conjunctura pieței.

Cheia potrivită pentru o cercetare de marketing eficace nu este nici tehnica folosită, nici volumul mare de date, ci controlul imediat al informațiilor utile. Potrivit acestei tratări, autorii au analizat și au descris consumul și comportamentul consumatorului, procesul și tipologia cercetărilor de marketing, criteriile și principiile de segmentare a pieței, particularitățile studierii pieței, metodele și tehnicile previziunilor de marketing.

Capitolul „*Politici de marketing*” redă politica de marketing și coordonatele ei, marketingul-mix ca instrument de promovare a politicii de marketing prin 5 teme. În compartimentul 4 este reprezentată, cu ajutorul schemelor și tabelor, organizarea activității de marketing la întreprinderi și programarea de marketing.

Conținutul cursului asigură însușirea categoriilor de marketing, a elementelor definitorii ale politicilor de marketing, urmărindu-se sensibilizarea viitorilor marketeri și manageri privind optica de marketing și deciziile strategice, orientate spre armonizarea obiectivelor, capacităților și resurselor organizaționale ale firmei cu nevoile și oportunitățile oferite pe piață.

Lucrarea este elaborată prin optica perspectivei pluridisciplinare ce vizează valorificarea multitudinii cunoștințelor studenților în diferite domenii de economie generală, management, psihologie comportamentală, statistică și previziune economică.

Cursul are un pronunțat caracter analitic, adecvat pentru analiza complexă și coerentă a problemelor de marketing și pentru elaborarea și aplicarea de către studenți a unor concepte și instrumente practice.

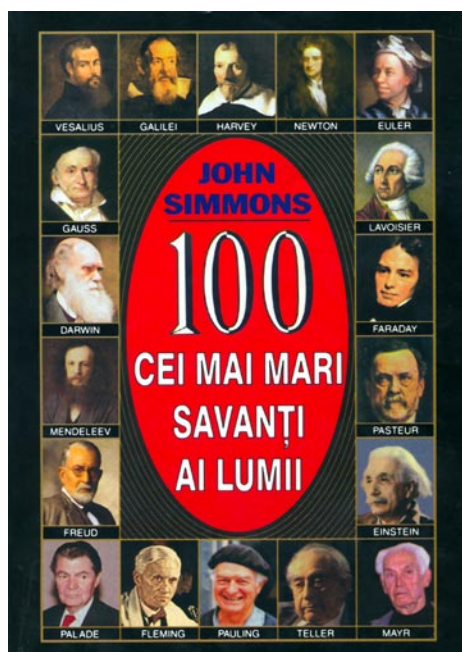

Însușirea cunoștințelor se asigură printr-un complex de mijloace care, alături de materialul textual, include numeroase figuri, scheme și tabele. Structurarea minuțioasă a subiectelor, concomitent cu focalizarea asupra aspectelor esențiale ale fenomenelor și proceselor examinate, oferă studenților informații specifice perioadei de pregătire.

Cei interesați a cunoaște fenomenele marketingului vor găsi în această lucrare multe informații utile, care nu se regăseau anterior în literatura didactico-științifică respectivă din Republica Moldova.

Prof. univ. dr. hab. Elena Turcov, ASEM

CEI MAI MARI SAVANȚI AI LUMII DIN TOATE TIMPURILE

A cunoaște mai bine numele celor mai mari savanți, domeniile și instituțiile în care ei și-au făcut studiile și au activat este o curiozitate firească, o necesitate a tuturor persoanelor din sfera științei și chiar a fiecărui intelectual.

Un aport deosebit în cunoașterea „stelelor” științei mondiale, din cele mai vechi timpuri și până în prezent, îl aduce neordinara carte a lui **John Simmons** „100 cei mai mari savanți ai lumii”, apărută în limba engleză în 1996 și tradusă mai apoi în limba română (traducători: Constantin Dumitru-Palcut, Liviu Mateescu).

John Simmons este o persoană înzestrată cu profunzime analitică deosebită, care a încercat să pătrundă în esența evoluțiilor marilor elaborări și descoperiri științifice, dând prioritate aproape exclusivă științelor exacte și, într-o măsură mai mică, științelor naturale. Pentru elaborarea unei atare lucrări se cerea o persoană cu aptitudini enciclopedice, care și sunt caracteristice autorului.

Simmons include în cartea sa savanți din toate timpurile, începând cu perioada antică (Euclid, Arhimede, Lucretiu)*, continuând cu cei din sec. XV-XVI – 3 savanți, sec. XVI-XVII (1564-1695) – 5 savanți, sec. XVII-XVIII (1632-

1794) – 7 savanți. Secolele XVIII-XIX (1738-1879) sunt cele în care descoperirile au fost mai frecvente. În această perioadă s-au manifestat alți 16 mari savanți. În sec. XIX-XX numărul marilor savanți de talia celor menționați ajunge la 38. Perioada sec. XX – începutul sec. XXI își păstrează intensitatea cercetărilor, timp în care sunt menționați 28 de savanți, dintre care către 1996 (anul apariției cărții lui J. Simmons) vreo 10 mai erau în viață.

Din numărul total al savanților prezentați 5 sunt naturaliști (inclusiv geologi), 8 – astronomi, 4 – matematicieni, 32 – fizicieni, 4 – tehnicieni, 11 – biologi, 6 – chimiști, 28 – medici și specialiști ai disciplinelor înrudite medicinei (anatomiei, fiziologiei, psihologiei, antropologiei), un lingvist și un filosof al științei. O atare grupare a celor mai mari savanți pe aceste ramuri ale științei este destul de convențională, deoarece mulți din numărul lor au activat în 2-3 domenii (matematică-astronomie, matematică-fizică, fizică-chimie-biologie etc.).

Originea savanților de primă mărime este redată cu aproximație: aproape o pătrime (24 persoane) din cei 100 de savanți sunt germani, cam tot atâția la număr (23-25) – evrei (sau evrei din familii mixte), 17 – en-

* Din motivul că perioadele vieții și activității savanților, statistic, nu se încadrează în limitele secolelor concrete, numărul celor 100 cei mai mari savanți este repartizat pe anumite perioade convenționale.

glezi, 9 – francezi, 6 – americani (de origine europeană sau din descendenți europeni), 6 – români (inclusiv unul de origine germană), 4 – olandezi, 3 – italieni, 2 – greci, 2 – ruși, 2 – suedezi, 1 – danez și 1 – polonez. Din numărul celor 100 de savanți 3 sunt femei (toate de origine evreiască).

Un mare interes prezintă geografia locurilor (instituțiilor) activității profesoral-științifice a savanților. Pentru diferite sau unele și aceleași persoane din numărul celor 100 de savanți, de 330 de ori sunt pomenite, cu repetări, denumirile centrelor universitare (rareori și centrele științifice de tipul Laboratorului Cavendish de la Universitatea Cambridge, Marea Britanie sau Centrului de cercetări nucleare din Los Alamos, SUA). Frecvența pomenirii centrelor universitare este următoarea: a celor din SUA – de 99 ori, din Germania – de 80, Marea Britanie – 46, Franța – 25, Italia – 18, Elveția – 11, Austria – 10, Danemarca – 8, Olanda – 6, Cehia și România – de câte 4 ori fiecare. Mai frecvent sunt citate universitățile vestite în toată lumea din Paris, Berlin, Cambridge și Londra, Göttingen, Heidelberg, München și Copenhaga, Oxford și Viena, Tübingen, Leipzig, Bonn și Zurich.

Generalizând datele despre cei 100 mari savanți ai lumii, menționați în cartea lui John Simmons, am accentua următoarele:

1. Activitatea științifică în persoana anumitor savanți, care, prin aplicările practice ale elaborărilor și descoperirilor lor, îndeosebi pe parcursul ultimelor secole, au schimbat din temelie lumea, influențând asupra intensificării progresului tehnico-științific, valorificării resurselor naturale ale Terrei, creșterii potențialului economic și militar al statelor lumii care, la rândul lor, au influențat și asupra creșterii rapide a numărului populației și bunăstării ei, extinderii habitatului urban cu infrastructurile respective etc., a avut loc, în fond, într-un număr comparativ mic de țări, care au devenit în felul lor modele de dezvoltare pentru majoritatea statelor lumii. Fenomenul științei s-a manifestat, în primul rând, în Germania, Olanda, Marea Britanie, Franța, Italia, Austria, Danemarca și SUA.
2. Datele lui John Simmons despre cei mai mari savanți ai lumii pot fi acceptate cu anumite rezerve, deoarece numărul real de savanți de talia celor menționați de el este cu mult mai mare. Prezentatorii cărții lui Simmons în românește au făcut la acest capitol obiecții serioase, care nu pot fi trecute cu vederea. Ele se referă la faptul adevărat, precum că savanții G. Simpson, C. Levi-Strauss, T. Lâsenco, F. Galton, A. Kinsey și B. Skinner n-au prioritățile necesare pentru a se afla printre primii 100 savanți ai lumii, cu care a căzut de acord autorul cărții. În locul lor, cu acordul lui Simmons, în carte, în ediția română, au fost incluși savanții români Henri Coandă, Hermann Oberth, N. C. Paulescu, Traian Vuia, George Palade și Gogu Constantinescu. Prezentatorii cărții lui Simmons în românește consideră, de asemenea, că autorul a adus omisiuni „de neiertat”, privind mai mulți savanți de talie mondială, indicând alte 46 de nume ale acestora, printre care cunoscuții în toată lumea: Aristotel, Hipocrate, Ptolomeu, R. Decartes, H. Cavendish, E. Halley, H. Hertz, A. Volta, G. Cuvier și mulți alții.

La rândul său, autorii acestor rânduri sunt de părerea că la cei 46 de savanți care ar merita să fie incluși în cartea lui J. Simmons s-ar mai putea adăuga, cel puțin, încă cam atâția. De exemplu, în rândul celor mai mari savanți ai lumii nu și-au găsit locul, de exemplu, Iohann Guttenberg (inventatorul utilajului preseii de tipar), Leonardo da Vinci (un adevărat enciclopedist al invenției din Europa Renașterii), Martin Behaim (autorul primului model al globului terestru), Benjamin Franklin (inventatorul paratrăsnetului), Immanuel Kant (cel mai de seamă filosof al tuturor timpurilor), Luigi Galvani (inventatorul procesului de galvanizare), Nicepore Niepce (inventatorul aparatului fotografic), Robert Fulton (constructorul primului vapor cu aburi), Vilhelm von Humboldt (fondatorul lingvisticii moderne), Alexander von Humboldt (cel mai mare geograf și naturalist, întemeietorul științei despre Terra și climatologie), George Stephenson (constructorul primei locomotive), Joseph Fraunhofer (inventatorul spectroscopului și elaboratorul analizei spectrale), Alfred Nobel (inventatorul dinamitei), Wilhelm Röntgen (descoperitorul razelor „X”), Thomas Edison (inventatorul telegrafului, fonografului, lămpii electrice etc.), Nicola Tesla (a pus bazele energiei secolului XX – este inventatorul motorului electric asincron, al curentului alternativ, generatorului electric, transformatorului electric de înaltă frecvență etc.), Alexander Bell (inventatorul telefonului), Rudolf Diesel (inventatorul motorului de mare forță care poartă numele lui), Karl Beny, Gottlieb Daimler, Henry Ford (constructorii automobilului modern), frații Louis și August Lumiere (inventatorii aparatului de proiecție pentru filmare), Guglielmo Marconi (inventatorul telegrafului fără fir – a radioului) și alora, care au influențat în mod crucial evoluția civilizației umane moderne. Evident că, în acest caz, numărul celor mai mari savanți și inventatori din lume, după cum s-a menționat, nu pot fi încadrați în numărul celor 100, ci, cu mare greu, în 200. Justificarea acestei afirmări ar fi și numărul mare de foști și actuali laureați ai Premiului Nobel, care se decernează anual începând cu anul 1901, care deja către 1990 era aproape de 600.

3. În cartea lui J. Simmons nu se explică criteriile conform cărora, în numărul marilor savanți, sunt incluși numai reprezentanții științelor exacte, biologice și medicale, cu evitarea menționării savanților științelor umanitare, deși filosoful antic Lucrețiu și lingvistul Noam Chomsky în carte sunt menționați. De ce în carte nu putea fi inclus și Adam Smith, de exemplu? Cum n-ar fi, trecerea cu vederea a astfel de persoane de primă mărime în știință, cum au fost I. Kant, A. Humboldt, W. Röentgen, A. Nobel, T. Edison, N. Tesla și alții n-are justificare. Motivația precum că în activitatea unora din ei au predominat experimentele și invențiile (cum ar fi, să zicem, în cazul ultimilor trei) nu poate fi acceptată, deoarece aceasta a fost specific și celor 100 de savanți prezentați în cartea lui Simmons.
4. Includerea celor 6 savanți români menționați, acceptați de J. Simmons în locul altor 6 excluși (în ambele cazuri pe motive întemeiate) și neincluderea unor mari personalități de talia celor 100 prezentați, poate fi discutabilă. Însă chiar dacă somitățile științei din România, pomenite aici, ar fi admise în numărul primilor 200 de savanți ai lumii, prestigiul lor și al științei românești în ansamblu n-ar scădea, luând în considerare că neamul nostru i-a mai avut și pe Dimitrie Cantemir, Bogdan-Petricicu Hasdeu, Mircea Eliade, Eugen Coșeriu, îl mai avem pe Eugen Grebenicov etc., care ne-au făcut o bună faimă în lume.

*Academician Tatiana Constantinov, AȘM
Conf. univ. dr. Serafim Florea, USM*

Redactare - **Galina Cotelea**
Corectare - **Valentina Solovei**
Operator - **Tatiana Vais**
Redactor tehnic-designer - **Vitalie Spînachi**

Bun de tipar – 24.03.2008
Format 80x65 1/8. Coli de tipar – 16,38.
Coli editoriale – 20,28. Tirajul 130 ex.
Tipografia Departamentului Editorial-Poligrafic al ASEM
Tel: 402-986